

EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

42450

KAFZÂDE FÂ'İZÎ

Hayatı Eserleri Sanatı - Tenkitli Divan Metni

DOKTORA TEZİ

Halil İbrahim OKATAN

Danışman: Prof. Dr. Tunca KORTANTAMER

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İZMİR-1995

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

GİRİŞ

Genel Tarihî Çizgiler, Kültür ve Edebiyat Dünyası.....1

I. BÖLÜM

- A. 16. Yüzyılın Sonu ve 17. Yüzyılın İlk Yarısındaki Osmanlı İmparatorluğu'nun Fâizî'nin Eserlerine Yansıması.....8
- B. Fâizî'nin Hayatı ve Eserleri
1. Eserlerinin Işığında Fâizî'nin Hayatı.....16
2. Eserleri.....30

II. BÖLÜM

- A. Fâizî Divanı'nda Şekil, Dil, İfade ve Üslûbu Oluşturan Çeşitli Unsurlar
1. Şekil.....37
- a. Vezin.....37
- b. Kâfiye ve Redif.....38
2. Dil ve Üslûp.40
3. Atasözleri ve Deyimler.....44
4. Edebî Sanatlar.....48
- B. Fâizî'nin Sanatı ve Kendi Sanatı Hakkındaki Düşünceleri.....51
- C. Fâizî'nin Dönemindeki Etkileri.....56
- SONUÇ.....75

III. BÖLÜM

A. Fâizî Divanı'nın Tanıtılması, Divan Yazmaları.....	77
B. Fâizî Divanı'nın Tenkitli Metni	
1. Kasideler.....	92
2. Gazeller.....	165
3. Kıt'alar.....	253
4. Rubailer.....	266
5. Matla'lar.....	268
KISALTMALAR.....	289
BİBLİYOGRAFYA.....	290

ÖNSÖZ

Dönemini uzun bir süredir kapatmış bulunan Eski Türk Edebiyatı'nın temsilcisi yüzlerce eserden birinci derecede önemli sayılanların dışındakiler kütüphane köşelerinde terk edilmiş, varlıkları unutulmuştur. Edebiyat araştırmalarının çoğaldığı son yıllarda ise, zirveleri hazırlayan, çoğunun kendine mahsus mühim hususiyetleri bulunan sanatçılar gün yüzüne çıkartılmaktadır. Edebiyat Fakültelerinin veya Sosyal Bilimler Enstitülerinin yaptırdığı edebi çalışmalar tarandığında henüz 17.yüzyılın şair ve tezkirecisi Kafzâde Fâizî hakkında yapılmış bir çalışma olmadığı görülüyor. Kaynak eser durumundaki İslam Ansiklopedisinde de Fâizî maddesi bulunmamaktadır. Halbuki, edebiyat araştırmalarının pek çoğunda Kafzâde Fâizî, tezkiresinden dolayı kaynak gösterilmektedir. Konuya yakından vakıf olmayanlar onun sadece tezkirecilik yönünü bilmekte, şairlik yönü hakkında bir bilgiye sahip olamamaktadır.

17. yüzyıl, Osmanlı devletinde dışta ve içte olumsuz gelişmelerin çoğaldığı, devletin gerileme sürecine girdiği bir çağdır. Toplumsal gelişmenin zıddına olarak bu çağda sanat ve edebiyat dünyasında parlak gelişmeler devam etmiş, taklit eden değil, büyük, şahsiyetli, milli nitelikli sanatçılar yetişmiştir. Sâbit'in ifadesiyle "kaldırım taşlarının altından şair çıkacak" kadar canlı bir edebi ortam olan bu çağda, kaynaklar 150'den fazla divan meydana getirildiğini kaydederler.

Çağında, kanun temsilcisi, müderris, şair ve tezkireci kişiliği ile şöhret bulan Fâizî, dönemin Üstad şairleri Nef'î, Şeyhülislam Yahya, Bahâyî gibi zirvelerin hemen yanında nitelikli bir şairdir. Bâkî-Nedim çizgisinde, İstanbul Türkçesi'ni gazellerinde başarıyla kullanan Fâizî, devrinde etkili olan Sebki-Hindî özelliklerini kısmen de olsa eserlerine yansıtmış, kasidelerinde devrinin sosyal problemlerini işlemiş, gazellerinde yeni konulara temas etmiştir.

Divanından başka mesnevisi de bulunan şairimizin tezkiresi kendi tarzının ilk örneği olması itibarıyla meşhurdur. Fâizî, iyi eğitim görmüş, aile itibarıyla ilim ve sanat ortamında yetişmiş, alim ve fazıl bir şahıstır. Hayatının sonlarına doğru tasavvufa girmiştir, ancak ham sofu değildir. Her insanda var olan yükselmek arzusu onun da zaafıdır ve şiirlerinde rakipleriyle arasındaki mücadeleden akisler yer almaktadır.

Fâizî'nin divanı ve mesnevisinde devriyle ilgili epeyce yansımalar vardır. Çalışmamızın "Giriş" bölümünde devrin tarihi, siyasi, iktisadi, sosyal olayları biraz genişçe verildikten sonra "Birinci Bölümde" devrin Fâizî'nin eserlerine yansıyan olayları giriş bölümüne atıflarda bulunarak anlatıldı. Daha sonra eserlerinin

işığında Fâizî'nin hayatı incelendi. Şairin hayatı ile ilgili bazı kaynaklardaki tartışmalı bilgiler, eserler, tanıklar ve kaynaklar değerlendirilmeye çalışıldı. Birinci bölümün ikinci kısmında Fâizî'nin eserleri söz konusu edildi ve bazı kaynaklarda ona aittir denilen bir eserin durumu tartışıldı.

İkinci bölümde Fâizî'nin sanatı ve edebi kişiliği üzerinde duruldu. Bu bölümde Fâizî divanının edebiyatımızdaki yeri ve sanat anlayışı belirlenmeye çalışıldı. İkinci bölümün ikinci kısmında Fâizî'nin kendi sanatı hakkındaki düşünceleri ve sanat anlayışı, diğer eserleri de dikkate alınarak incelendi. Daha sonra da devrindeki etkileri üzerinde duruldu. Özellikle şunu belirtmek isteriz: Mecmualarda, münşeât mecmualarında tesbit ettiğimiz şairimize ait metinleri verdik. Ancak, ülkemizdeki mecmuaların dökümleri yapılmış olmadığı için sanatçımızın devrindeki etkilerini tam tesbit edemedik. Yabancı ülkelerdeki kütüphane kataloglarında tesbit ettiğimiz Fâizî'ye ait nesir örneklerini elde edemedik.

Üçüncü bölümde, incelememize konu olan divan tanıtıldı ve yazmaları hakkında bilgi verildi. Bundan sonra da Fâizî divanının tenkitli metni verilmiştir. Metin tesbitinde, uzun ve titiz bir çalışma sonucu şecere tesbiti yapıldıktan sonra dört nüshanın karşılaştırılması ile sonuca gidildi. Elimizdeki nüshaların hiç birisi harekeli değildir. Bu yüzden metnin imlasını belirlemek için Ankara ve İstanbul Üniversitelerindeki tanınmış edebiyat ve dil hocalarıyla istişare ettim. Ayrıca Fâizî'nin muasırı veya ona yakın dönemlerde yaşamış şairlerin divan neşirlerinin dilini de bir ölçü olarak çalışmamda uyguladım. Vezin gereği uzun okunması gereken seslere bir işaret konulmamıştır. Çeviri yazıda -up/-üp gerundiumları "p" ile gösterilmiştir. Kapalı "e" ile gösterilmesi gereken "yer" kelimesi "yir" olarak gösterilmiştir. İnceleme bölümünde Fâizî Divanı'ndan seçilen beyitler Kaside:K., Gazel: G., Kıta: Kt., Matla: Mt. kısaltmaları ile gösterildi. Sonraki rakam, manzumenin numarası, diğer rakam da beyit numarasıdır.

Çalışmam süresince yardımlarını esirgemeyen Hocam Prof. Dr. Tunca KORTANTAMER'e şükranlarımı arz ediyorum.

H.İbrahim OKATAN
Ankara-1995

GİRİŞ¹

Genel Tarihi Çizgiler, Kültür ve Edebiyat Dünyası

17.asır hemen hemen bütün Türk dünyasında umumi bir gerilemenin, talihsizliğin yaşandığı dönem olmuştur. Orta Asya Türkleri 16.yüzyıldan itibaren gerileme, dağılma ve parçalanma devresine girmiş, bütün Türk devletlerinde iktisadi, idari ve siyasi zorluklar yaşanmaya başlamıştı. Bu asrın başında ise Osmanlılar hâlâ dünyanın en büyük devleti sayılmaktaydı.

Osmanlılar 17.asra genelde Avrupalılar, özelde ise Avusturyalılara karşı gerilemenin belgesi olan Zitvatorok Anlaşması (1606) ile girerler. Bu anlaşma ile Osmanlılar, Avusturyalılara gönderdikleri nâmelerde kral yerine çesar (imparator) demeyi kabul ediyor ve onlara akran muamelesi yapıp "oğlu gibi muamele edeceğine" söz veriyorlardı. Devletin zaafını kabul etmesi ile başlayan 17.asır sonunda imzalanan Karlofça anlaşması (1699) ile artık Avrupalılar Osmanlıların yenilebileceğini iyice anlamışlardır.

16.yüzyıl sonlarında imparatorluğu sarsacak idari, siyasi, askeri, ticari, adli ve ilmi sebeplerin oluşmaya başladığı görülmüyordu. Dışarıda yeni ticaret yollarının keşfi, Avrupa rönesansı ile ilmi inkışafların yapılmaya başlaması, uzun süren İran-Osmanlı savaşları ile Avusturya-Osmanlı savaşları; içerde ise Celali isyanları, israfın artması, gelirdeki azalma, bozulan adli ve idari yapı devleti çöküşe götürüyordu.

1) Giriş kısmında tahiri ve kültürel genel çizgileri verirken aşağıdaki eserlerden yararlandık:

Tunca Kortantamer: Nevzâde Atâyî ve Hamsesi (Basılmamış doçentlik tezi), İzmir 1982, Nâimâ: Tarih-i Nâimâ, c.I.II; Peçevî: Tarih-i Peçevî, c. I,II, Mersin 1992; İ.H.Uzunçarşılı: Osmanlı Tarihi, 3.baskı, c.III, kısım I, Ankara 1983; İ.H.Uzunçarşılı: Osmanlı Tarihi, 3.baskı, c.III, Kısım II, Ankara 1982; B.Kütükoğlu: "Murad III", İA(1974)ç.8.s. 615-625; M.T.Gökbilgin: "Mehmet III", İA(1970)c.7.s.535-547; M.C.Baysun: "Ahmet I", İA(1971),c.I.s.161-164; Ş.Altındağ: "Osman II", İA(1971)ç.9.s.443-448; Yusuf Halıçoğlu: Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara 1991; Solakzade M.H.Çelebi: Solakzâde Tarihi, c.II, Ankara 1989; M.Sertoğlu: "İstanbul (1520'den Cumhuriyet'e kadar)", İA(1971)ç.5. s.1214/1-9; S.Eyice: "İstanbul (Tarihi Eserler)", İA(1971)ç.5, s.1214/44-144; M.Kaplan: "İstanbul (Türk Edebiyatında)", İA(1970)ç.5, s.1214/157-162; Nevzat Köseoğlu: Büyük Türk Klasikleri, c.5, s.13-58, İstanbul 1987; Hüseyin Ayan: Büyük Türk Klasikleri, c.5, s.59-63, İstanbul 1987.

Bu asırda işbaşına gelen Osmanlı sultanları çoğunluk itibarıyla çocuk yaşta işbaşına geldikleri için iyi yetişmemiş oluyorlardı, bu yüzden de Valide Sultanlar, nedimler, musahipler ve saray dışındaki zümrelerin tesiri altında kalıyorlardı. III.Murat zamanında başlayan müdahaleler, daha sonraki padişahlar döneminde de artarak devam ediyordu.

Bu asırda ilk kez bir Osmanlı Devleti reisi öldürülüyor (II.Osman), akli dengesi bozuk I.Mustafa iki defa tahta çıkıyor, yedi ve öndört yaşında çocuk denilebilecek devlet başkanları görülüyordu.

iyi yetişmemiş, zayıf karakterli padişahların varlığı devlet otoritesini sarsıyor ve çıkar gruplarının menfaatleri etrafında çatışmalarına elverişli ortam hazırlıyordu. Devlet üst düzey yönetimi devşirmeler eline geçiyor, Türk devlet adamlarının varlığı giderek azalıyor.

16.asrın ikinci yarısı ile 17.asrın ilk yarısında, devlet idaresi Valide Sultanlar, kızlar ağası, kapı ağası, padişah kadınları, kadın ve erkek musahiplerin müdahalesiyle bozuluyordu.

Kabiliyet ve liyakat yerine rüşvetle iktidarsız adamlar iş başına geliyor, bir kısım veziriazam¹ vali tayinlerinde mezada çıkarır gibi makamı fazla arttıranı veriyor, iyi gelimli vilayetlerin valileri bir senede beş altı defa değiştiriliyor ve halk bu valiler tarafından bezdiriliyordu. Beylerbeylik, sancak beyliği, defterdarlık, kadılık gibi makamlar bahası önceden belirli makamlar haline dönüşüyordu. Sokullu'nun ölümünden Halil Paşa'nın sadaretine kadar (1579-1617) on dokuz veziriazam gelir ki, bunların ancak bir kaç liyakatlıdır.

Sinan Paşa dört kez sadaret makamına hep rüşvetle gelmiş, zengin olmayanın hükümet reisliğine gelmesinin mümkün olmaması gerektiğini söylemiştir.¹

Rüşvet ve yolsuzluk devletin en üst seviyesine kadar tırmanmış, musahiplerden Candardoğlu Şemsi Paşa, III.Murad'a. 40 bin altın rüşvet kabul ettirmiş, Hadım Hasan paşa memuriyet tayinlerinden topladığı rüşveti Safiye Sultan'a vermiştir. Kafzâde Fâizî de Leylâ vü Mecnûn'un giriş bölümünde ve kasidelerinde yolsuzluklara temas etmekte, eleştirmektedir.²

1) İ.H. Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi c.3,1. Kısım, s.118.

2) Kafzâde Fâizî; Leylâ vü Mecnûn, bk. 67 b. ve öf.

Pađıŝahlar saraya kapanmıŝ ve ordu ile sefere çıkmaz olmuŝlar, bu yüzden de vezirlerin oyuncağı olmuşlardır. III.Mehmet yeniçerinin ısrarı ile ordusu başında sefere çıkmış, Eğri ve Haçova Fatihi olarak anılmıŝ, II.Osman ordusu ile çıktığı Lehistan seferinden bir başarı alamadan dönmüŝ, IV.Murat devletin doğudaki itibarını ordunun başında çıktığı Revan ve Bağdat seferleri ile kurtarmıŝtı.

Uzayan lüzumsuz Avusturya ve İnan savaşları sebebiyle gelirlerin toplanamaması sonucu devletin maliyesi bozulmuş, askerlerin maaŝları muntazam ödenmediği için ordu içinde huzursuzluklar artmıŝ, ordukadi kuvvetli disiplin bozulmuş, askerler kazan kaldırmaya baŝlamıŝlardı.

Saray mutfağı masrafı aŝırı derece artmıŝ, Kanunu zamanında 48 yk akçe olan mutfak masrafı, II. Selim zamanında 63 yk akçe olmuş, III. Murat zamanında da 200 yk akçe olmuştu.

Celali isyanlarının meydana getirdiği anarŝi ortamında esnaf yokluk ve gelir azlığından iş bırakmıŝ, ziraat ehli ise çift bozmuŝ, bu iŝsizler de asiler arasına katılmıŝtı. Can ve mal güvenliğinin azalmasıyla Anadolu halkı güvenli ŝehirlere dökülmüŝ, üretim gayet azalmıŝ, büyük ŝehirlerde kıtlık çekilir olmaya başlamıştı.

Dışarıda uzun süreli savaŝlar, içeride Celali isyanları, artan saray masrafları, çoğalan kadrolu memur sayısı devletin gelir-gider dengesini alt st etmiş, 1597'de gelir 3000 yk akçe, ^{gider 9000 yk akçe} olmuştur. I.Mustafa'nın iki kere, II.Osmanın da bir defa ard arda verdiği cülus bahŝiŝleri hazineyi iyice bitirmiŝti.

III. Murat zamanında bir akçe dört beş parçaya ayrılmak suretiyle piyasaya srlmeğe başlamış, devlet askere tam hesap üzere tevzi olunan rk akçe vermiş, esnaf bu parayı tam olarak almadıklarından esnaf ile maaŝlılar arasında kavgalar olmuştu. Para ayarı bozularak hurda akçeden ulufelerini alan askerler isyan ediyorlardı. 1650-1656

yıllarında paranın ayarı iyice bozulunca üzerine bu feci vaziyeti gören esnaf ayaklanmıştı.

İlmiye sınıfı da umumi bozulmadan nasibini almış, medrese sayısı çoğalırken, nitelikli ilim adamı azalmıştı. Artan medrese mezunları ehliyet yerine kayırma, himaye, rüşvet, dalavere ile atanmaya başlanmış, ilmi seviye gerilemişti.

Kadılıklara getirilen ehliyetsiz kişiler halkın başına adeta bir Celali kesilmişler, irtikap ve ehliyetsizlikle işleri aksatmışlardır.

Fâizî, Selanik kadılığından Şam kadılığına tayin olup giderken, bu göreve bir başkası atandığı için görev mahalline gidememiş, İstanbul'da kalmıştır. Fâizî bu aradaki çekişmeleri veziriazam Ali Paşa'ya yazdığı uzun kasidesinde dile getirmiştir!

17. asır ortalarına doğru yeniçeri ocağına, zabitler ve ocak ağaları, para karşılığında, rüşvetle asker yazmaya başlarlar. III. Murat zamanında yeniçeriler arasında esnaf görülüyor, hariçten sanatkarların Yeniçeri arasına girmesine izin veriliyordu. Bakkal ve hamallar Yeniçeri yazılıyor, firariler tekrar kabul ediliyor, ocaktaki münhaller gizlenip, ödenekleri zabitleri tarafından yeniyor, kapıkulu ocakları şımardıkça şımariyor, askerler kelle isteyen istemezükçüler haline geliyordu.

Bütün bu olumsuzlukları önlemek için tedbirler alınıyor, Celaliler bilhassa Kuyucu Murat Paşa tarafından acımasız bir şekilde bastırılıyor; rüşvet olayları sert tedbirlerle önlenmeye çalışılıyorsa da kısa zaman sonra zayıf iradeli idareciler yüzünden tekrar dengeler bozuluyordu.

Devlet ve asker bu menfiliklere rağmen 16. asrın sonları ile 17. asrın başlarında önemli başarılar elde ediyordu. Kıbrıs'ın Fethi, İnebahtı'da yakılan donanmanın beş ayda yeniden yapılması, Eğri Fethi ve Haçova Zaferi, Kanije savunması, Estergon'un Fethi (1605), Fas ve Tunus'un kontrol edilmesi bu başarılardan önemli olanlarıdır.

16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başlarında Osmanlı-İran Savaşları (1577-1589) birinci dönem seferleri, (1603-1613) ikinci ve üçüncü İran seferleri olarak uzun bir süre devam etmiş, 1639'da Kasr-ı Şirin anlaşmasıyla bitmiştir. Avrupa'da ise Osmanlı-Avusturya Savaşları (1590-1606) yılları arasında birçok muharebelerle devam eder. Eğri'nin Fethi ve Haçova zaferine rağmen Zıttorok anlaşması ile Avusturya krallarının Osmanlı sultanları ile denk oldukları kabul

1) Fâizî; Divan, bkz. ileride s. 137 ve öst.

edilir. Osmanlı-Lehistan ilişkileri de 16.asrın sonlarından itibaren gerginleşmiş, Lehler, Eflak ve Boğdan Voyvodalıklarını kıskırtmış, Rus Kazaklarını Osmanlılara saldırtmış, devletin başına gâileler açmışlardır. II. Osman Lehistana'ya başarısız bir sefer düzenlemiş, bu sefer bir anlaşma ile sona ermiştir.

Papalık ve Fransa hıristiyan tebaayı devlete karşı kıskırtmış, yer yer küskünler meydana getirmişler, İngilizler elçileri vasıtasıyla etkili olmaya çalışmışlardır.

16.asrın sonları ile 17.asrın ilk yarısında kısacası, Osmanlı Devleti içte asker ayaklanmaları, Celâli isyanları; dışta da uzun süreli savaşlarla meşgul idi. Bunlardan başka büyük yangınlar İstanbul'u kasıp kavuruyor, 1621'de boğazı donduracak derecede şiddetli kış ve don felaketi oluyor ve bu don yüzünden gemilerle yiyecek nakli yapılamadığı için İstanbul'da gıda sıkıntısı yaşanıyordu. Kafzâde Fâizî İstanbul'u sarsan bu şiddetli kış mevsimine iki ayrı kasidesinde işaret etmiş, iki şitaiye yazmıştır.¹ Veba salgınları, depremler, yangın ve don felaketleri de ayrıca ahaliyi yıldırان sebeplerdendi.

17.asrın ilk yarısında devlet işlerinde böylesine olumsuz gelişmeler yaşanırken, ilim ve edebiyat geçmiş yüzyıllardan aldığı hızla bu yüzyılda da yükselmesine devam etmiştir. Sarsılmaz bilinen Osmanlı devlet teşkilatı bu asırda çatırdarken, XV.asırda gelişmesini tamamlayan, XVI.asırda en yüksek noktasına ulaşmış klasikleşen Türk Edebiyatçıları, XVII. asırda kendilerini İran şairlerinden asla aşağı kabul etmemişler, Türk şiiri, İran şiirini geride bırakmıştır.

17. asırda Divan şiiri teknik, ahenk ve zerafet bakımından güzelleşmiş, Türkçe kelimeler, Türkçe deyimler, halk söyleyişleri, çoğalmış ve milli bir söyleyiş güzelliğine ulaşılmıştır. Neff kasidesi sahasına canlılık ve ahenk getirmiş, Şeyhülislam Yahya, Bahâî, Nâilî ve Neşâtî gazel sahasında büyük muvaffakiyet göstermişlerdir. Mesnevi sahasında ise Nevzâde Atâyî yeni konuları işliyor, hamsesi ile çağına damgasını vuruyordu. 17. asrın ikinci yarısında hikemi tarzın büyük ustası Nâbî yetişiyor, Nâdirî, Râmî Mehmed Paşa, Fasîh, Riyâzî, Sâbit, Fehîm, Vecdî, Sabrî gibi bir çok şair bu devre imzasını atıyordu.

1) Kafzâde Fâizî; Divan, bkz. ileride s. 96 ve 161 .

Bu dönemde şiirin parlak olma sebeplerinden biri de, devletin başında bulunan padişahların şair oluşları, şiir ve edebiyatla yakından ilgilenmeleridir. XVII. yüzyılın başında padişah III. Mehmet "Adlî" mahlası ile; I. Ahmed "Bahtî" mahlası ile; II. Osman "Fâris" mahlası ile; IV. Murad "Murâdî" mahlası ile şiirler yazmıştır. Devletin her yerinde, devlet adamları veya sanatsever zenginlerce sanat ortamı hazırlanıyor, Türk dili Macaristan, Arnavutluk, Bosna gibi yerlerde kültür dili oluyordu.

Bu dönemde Halk edebiyatı büyük inkişaf gösteriyor, Âşık Ömer, Kuloğlu, Kayıkçı Kul Mustafa, Gevherî, Âşık Hasan Kâtibî, Keşfî gibi tanınmış şairler yetişiyordu. Aziz Mahmud Hüdâyî Niyâzî-f Mısrî, Sinan Ümmî gibi büyük mutasavvıf şairler eser veriyor, Kerem ile Aslı ve Genç Osman gibi halk hikayeleri meydana getiriliyor, Karagöz ve Orta oyunu yaygınlaşıyor, XVII. asırda Âşık Edebiyatı altın devrini yaşıyordu.

XVII. asırda Sâdikî'nin Mecma'u'l-Havassı'ı, Riyazî'nin Riyazu's-Şu'arâ'sı, Fâizî'nin Zübtetü'l-Eş'âr'ı, Rıza'nın Tezkiresi, Yümnî'nin Yümnî Tezkiresi, Seyrekzade Mehmed Asım'ın Zeyl-i Zübtetü'l-Eş'âr'ı, Güftî'nin Teşrifetü's-Şu'arâ'sı olmak üzere yedi adet tezkire yazıldığı görülür.

17.yüzyıl Divan şiirinde yabancı kelimeler ve uzun tamlamalar, özellikle nesir dilinde çok kullanılmış, en ağır lisanı kullanmakla meşhur Veysî ve Nergisî gibi nâsirler bu asırda eser vermişlerdir. Nesir dilini işleyenler arasında Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Peçevî İbrahim Efendi, Nâimâ gibi tarihçi ve biyografi yazarları sayılabilir.

Divan şiirinde bu yüzyılda sözün güzelliği yanında anlam derinliği ve hayal zenginliği, genişlik aranmış, mübalağa, telmih, tezdad en çok kullanılan edebi sanatlar olmuştur. Şiirlerde tasavvufi konular çok işlenmiş, şairler kısa ve derin sözlerle şiirlerini yoğunlaştırmaya özen göstermişlerdir. Bütün bu özellikler XVII. asır edebiyatına büyük tesiri olan ve pek çok şairin başvurduğu Sebk-i Hindî tarzının özellikleridir.

Hind yolu, Hind tarzı anlamındaki Sebk-i Hindî akımı, İranlı Sâib ve Şevket'in tesiriyle Türk Edebiyatında kullanılır olmuştur.

Fâizî'nin de kısmen tesiri altında kaldığı Sebk-i Hindî üslubunun özellikleri anlam ve dil yönünden ikiye ayrılır.

1- Anlam özellikleri

- a) Anlam geniş, derin ve girifttir.
- b) Gerçeğin anlatılması sınırlı kalmış, muhayyile kuvvet kazanmıştır.
- c) Şiirde ızdırap daha çok yer tutmuştur.
- d) Hayalin sınırı olmadığından mantık zorlanmış ve mübalağaya geniş yer verilmiştir.
- e) O vakte kadar kullanılmayan yeni mazmunlar ortaya çıkmıştır.
- f) Şiirde tasavvufa geniş yer verilmiştir.

2- Dil özellikleri

- a) Hind üslubunda dil ince, nazık ve süslüdür.
- b) Zengin hayal unsuru taşısın diye sözlüklerden yeni, nâdir, kimsenin kullanmadığı kelimeler şiire sokulmuştur.
- c) Anlam önemli sayıldığı için kısa sözlü, dolgun şiir yazılmaya çalışılmıştır.¹

1) H.Ayan-H.B.Burmoğlu-G.Ayan-N.Z.Bakırcıoğlu; Büyük Türk Klasikleri, c.5, s.64-65.

I. B Ö L Ü M

A. 16. Yüzyılın Sonu ve 17. Yüzyılın İlk Yarısındaki Osmanlı İmparatorluğu'nun Fâizî'nin Eserlerine Yansıması

Giriş bölümünde . değindiğimiz gibi, 16. yüzyıl sonları ile 17. yüzyılın ilk yarısı Osmanlı Devletinin çalkantılı ve buhranlı bir dönemidir. İdarede beceriksiz ve muhteris yöneticilerin bulunması, saltanata peşpeşe çocuk yaşında gelen sultanlar, iktidara hükmetme yarışı ve kavgası ile birbirinin altını oyan askeri ve idari üst kadro devletin inhişamına yol açmışlardı. Adalet mekanizması kanuna uymak yerine işi kitabına uydurmayı tercih ediyor , yer yer hakimler celali zulmüne benzer uygulamalarla halkı bezdiriyor, rüşvət ve kayırma gizli değil ale'ni yapıyordu. İlmın ve ilim adamının kıymeti düşmüş, maliye bozulmuş, sürekli enflasyon sonucu yıl yıl paranın değeri küçülmüştü.

Kafzâde Fâizî böyle bir ortamda herşeyden önce bir alim, bir müderris sıfatıyla, daha sonra da adalet müessesinde⁹ bir kadı olarak bulunmuş, cemiyetin içine düştüğü kötü duruma şahit olmuştur. Esasen bürokrasinin üst seviyesinden bir ailenin evladı- babası Rumeli kazaskeridir -olarak Fâizî, daha çocukluk dönemlerinde devlet yönetimine tanıklık etmiş, bir âlim ve müderris olan babasından ders almak üzere evlerine gelen devrinin aydınlarını yakından tanımak fırsatını da bulmuştu. Annesi tarafından Ebussuud Efendinin torunu, babası da âlim ve şair bir şahsiyet olan Fâizî; sağlam karakterli, yüksek seciyeli, tok gözlü, ağır başlı, sözüne güvenilir, . . . kadirşinas, diline sahip olmasını bilen faziletli bir şahsiyettir. Annesinin babası tarafından seyyidlik vasfını haiz olan âlim ve şair Fâizî, doğru sözlü ve hükmünde âdil olmayı kendine şiar edinmiş, kendine sataşanlara dahi edep dairesi içinde kalmasını bilerek nezaketle cevap vermiştir. İlmî çevre içinde yetişen şairimiz, hayatının sonuna doğru Celvetiye tarikatına mensup olmuş, daima yüksek seviyeli şahsiyetlerle dostluk kurmuş, ölümünden önceki günlerde de Genç Osman'ın danışmanları arasında yer almıştır.

Olayları bu derece yakından izleyen bir sanatçının eserlerine gördüklerini, yaşadıklarını yansıtmaması düşünülemez. Divan edebiyatına dışarıdan, sathi nazarla bakarak, Gerçek hayatı değil mevhumu ve hayali anlatmışlardır, yaşayan insan

ve onun hayatı divan şiirinde yoktur. diyenler hakikatı söylemiyorlar. Elbette klasik dönemin sanatçısı, o zamanın anlatım teknikleri ve malzemelerini kullanacak, devrinin ifade özelliklerini bünyesinde bulunduracak, geleneksel ifade kalıplarına, mazmunlara yer vereceklerdir. Fakat bu onların gerçek dışı olmalarını gerektiren bir husus değil, o devrin insanı olduğunu gösteren unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Fâizî, yukarıda sayılan sosyal aksamaları yarım kalan mesnevisi Leyla vü Mecnun'un sebep-i telif kısmında dile getirmiştir.

Fâizî'nin devrinde icraatdan yakınması, klasik şiirimizdeki kalıplaşan zamandan şikayet sözleri değil, bozuk giden düzene itiraz ve eleştiri mahiyetindedir.

Şair, önce içinde bulunulan zamanın bir kargaşa devri olduğunu, herkesin yeni bir yol ile çıkarını sağlama peşine düştüğünü, delicesine hareket eden insanların aklı başında değilmiş gibi davrandığını, halkın bu vaziyete hayret ve şaşkınlıkla baktığını belirterek tahlile başlıyor :

Bir dem ki cihân olup pür-âşüb'
Kim bunda ter idi râh-ı ma'lûb

Herkes mey-i hayretle medhûş
Endîşe-i kâra kalmamış hûş

Dembestevü lâl halk-ı âlem
Mağlûb u melûl halk-ı âlem

Hep nakş-ı zemâne gayr-i ma'hûd
Hep vaz'-ı felek hilâf-ı ma'şûd

Olmışdıvîzâc-ı gûne hayrân
Derrâkê-î tîz-i feylesûfân

Devrin durumunu tesbitten sonra şairimiz olumsuzlukları sıralamaya başlıyor. Önce cehalet devletinin yükselen bayrağına işaret edip cahil takımının zorbalıkla Cengiz gibi ortalığı şamataya verdiğini belirterek nadan ve ayak takımı zelillerin neşelerine dikkat çeker :

Firûz idi baht-ı devlet-i cehl²
Efrâşte idi râyet-i cehl

1) Fâizî, Leylâ vü Mecnûn, Süleymaniye Ktp. Hüsrev Paşa, No : 552. yk. 66 b. st. 14-16, yk. 67 a. st. 1-2.

2) Leylâ vü Mecnûn, yk. 67a, st. 3-8.

Cengiz-miṣāl cehl-i pür-zür
İtmişdi diyâr-ı faşlı pür-şür

Haysiyyet olup zelîl-i nâ-kâm
Nâdanlıĝ idi medâr-ı aḥkâm

Peygüle-i ğamda huşyârân
Şadr-ı tarab u şafâda nâdân

Bulmuşdı rivāyet-i mukarrer
Her hâne-nişîn ü mübtezeller

Bî-yâr ü ḥarîf ehl-i dāniş
Ol tâyife de ĝarîbe dönmiş

İlim erbabının bu devirdeki garipliğini belirttikten sonra, ilmin, talebe eğitiminin devlete intisab amacına yöneldiğini, büyüklerin çocuklarının ağlamasının ilim, beşiklerin de ilim yuvası mektep sayılmaya başladığını, bilim yolunun çocuklarca tutulduğunu, bu sevimsiz dönemde kitapların yapraklarından helva kağıdı yapıldığını, gül yaprağı gibi açık duran defterlerin şirazesinin kopup dağıldığını, her köşede açılmamış çantaların bulunduğunu, kitaba rağbet edip okuyan olmadığı için katiplerin ızdırap içinde olduğunu vurgular :

Bî-hükm ü netîce cümle'illet¹
İllâ meĝer intisâb u devlet

Her bük'a-i'ilm hemçü mekteb
Bâzîgeh-i küdegân idi heb

Etfâl-i ekâbir-i zemâne
Yâ mehd idi cāy-ı ders-hâne

Tutmuşdı tarîk-i'ilmi şıbyân
Dânâ bulamazdı bir zebândân

1) Leylâ vü Mecnûn, yk. 67 a. st. 9-16.

İtmişdi zemân-ı bî-müdârâ
Evrâk-ı kitâbı zarf-ı helvâ

Mânend-i gül'güşâde ekser
Şîrâze-güsiste idi defter

Her güşede nâ-güşûde cüzdân
Şol gonce gibi ki kâla pejmân

Düşse n'ola kâtip ızırâba
Yok râgıbı kim bakar kitâba

Daha sonra malî ve ekonomik bozukluğa dikkat çeken şair, israfın alıp yürümesini, insanların fikrî karmaşa içinde debbağ ile attarı bir tutmasını, paranın ayarının bozulmasını, insafsız satıcılar tortu ile sâfî malı karıştırıp satarken kontrolsüz kalmasını, tam bir karmaşa ortamı yaşanan bu dönemde yüzüstülerin ortalıkta dolaşmasını ve hakikatı araştırmayan halkın saçmalıkları adet edinmesi yüzünden iki yüzlülükve riyakarlığın çoğalmasını tenkit eder :

Qırâtila şatılan cevâhir¹
Qantâr ile şatılurdu yâr yâr

Şad nükteden ey'görirdi eşrâf
'Arz-ı eşer itse bûrîyâ-bâf

Olmışdı dimâğ-ı halk efgâr
Debbâğ ile birdi qadr-i 'attâr

Gelmişdi 'ayâr-ı gâne râhne
Hem-seng idi üdile dîremne

Bî-şahne idi dükân-ı inşâf
Bir şatulur idi dürdile şâf

Olmışdı mizâc-ı nakd rencür
Yeksân idi dem nesîm ü bâhür

1) Leylâ vü Mecnûn, yk. 67 a., st. 17, yk. 67 b, st. 1-6.

Olmışdı mezāk-ı fark muhtel
Şekkerle berāber idi hanzāl

Gitmişdi tetebbu¹-ı haķikat¹
Halk eylemişdi hezli ādet

Olmışdı zamāne halkı ekşer
Bed-gūy-u dü-rūy u iftirāger

Tev'em olup âştî ile rezm
Olmışdı nifāk nukt-i her bezm

Ne dostluk üzre hük-m-i dâ'ir
Ne buğzuñ olur me'āli zâhir

Ķādir bu ki dūstān-ı pür-şeyn
Ķaysı ide Leylî ile mābeyn

...

Bir tefriķa şālalar miyāne
Te'sîr ide hük-m-i ferkedāne

Fâizî, fitne ve fesat ehli, ^{olan}ortalığı karıştırmaktan zevk alan güruhu şiddetle eleştirir. Fenalıktan başka bir şey düşünmeyen fitneciler bıyık altından gülerek ortalığı bir birine katarlar, yalan söyleyip gül ile dikenı barıştırdıklarını söylerler:

Ol tâife eylese nifākı²
Bed-hāh ide vaşla iştiyākı

Der-kār ideler çü rîş-handî
Bāduñ güle irmeye gezendi

Vādi-i dürūğa kim giderler
Ķār ile gülü dürüst iderler

1) Leylâ vü Mecnûn, yk. 67 b. st. 7-14.

2) Leylâ vü Mecnûn, yk. 67 b. st. 14-17.

İsterse ider o kavm-i bî-şerm
Sad Hüsrevi Kûhkenle dil-germ

Şair toplumdaki olumsuzlukları ve fitne unsuru, ahlaksız kişileri sayıp döktükten sonra, bu tip kişiler karşısındaki durumunu net bir dille şöyle belirtir :

Ben dâmenüme çeküp ayağum ¹
Var idi o fırkadan ferâğum

Anlarla aramızı serâpâ
Kesmişti çü tîğ-i mevc-i deryâ

Fâizî kasidelerinde de ehliyetsiz, nadan kişilerin öne çıkmasını, fesatları ile dünyayı karıştırmalarını, akıllı, görgülü, bilgili kişiler sıkıntı çekmekte iken terbiyesizlerin rahat ve zenginlik içinde yaşamalarını, cahil gurubun safsata ile bilgiyi karıştırmaktan çekinme işlerini anlatır. Şeyhülislam Yahya Efendi'ye yazdığı kasidede şöyle der :

Melce'i yünne şikâyet görinür gerdündan ²
Yine âğâz-ı hilâf eyliyor ol bî-inşâf

Gün gibi revnak olup kapladı dünyâyı fesâd
Hâl-i âlemden eger eyleriseñ istikşâf

İstemez hâtır-ı nâdâna tokunmağa felek
Dil-i dâñadur olan tîr-i kazâyâ ihdâf

Ehl-i dil hâric-ı levâzımda çekerken usret
Çerh-ı nâdâna olur tehniye-sâz-ı isrâf

Çerh-ı dñn-pervere mahzûr yok aşlâ itse
Hikmet-âbâd-ı Felâtun'ı dükân-ı allâf

Şöyle vârunedür evzâ-ı felek kim câ'iz
Şâhbâzun ala şaydını önünden hutâf

1) Leylâ vü Mecnûñ, yk. 68 a. st. 2-3.

2) Divan, bkz. İleride s. 130.

Rūzgāra düşen oldur ki dirüp hâr u hası
Eyleye tûde-i verd-i teri dâyim itlâf

Fâizî hakkında şair Neff'nin çok sert hicviyeleri vardır. Fâizî kendine yapılan sataşmaya bîgâne kalmamış, kendini savunmuştur. Bunu yaparken de hasımlarının karakterlerini, icraatlarını dile getirmiş, tutarsız kişilikleri ile makamlarını kötüye kullanmalarını eleştirmiştir. Veziriazam Ali Paşa'ya yazdığı kaside de Fâizî hem kendini savunur hem devrindeki rütbeli devlet adamlarının menfi icraatlarının olduğuna dikkat çeker. ¹

İdari kademedeki çekişme ve makam kapma kavgalarına kasidelerinde yer veren Fâizî, Ali Paşa'nın sarayı hakkındaki kasidesinde veziriazamdan isteğini hemen yerine getirmesini rica eder ve hasımlarının bu istekleri duymasından rahatsız olduğunu, hased ehlinin dedi kodusuna kulak tıkamasının uygun olacağını Ali Paşa'ya söyler :

O ân-ı lutfuñı te'hir kıılma sultānum ²
Komaz tuyarsa bilürsin mübâşirān-ı nifāk

Sen eyle lutfuñı şahāne kim ne derse disün
Deni şıfatlaruñ olsun hasedle tākati tāk

Sadrazam Dilâver Paşa'ya yazdığı kasidesinde Fâizî, devlet hazinesinin soyulduğunu ve bundan duyduğu rahatsızlığı şöyle belirtir :

Kesdi ümîdin ehl-i ğaraż beyt-i mâlden ³
Oldı mehâbetüñ meger ol gencüñ ejderi

İtmezdi cezr ü meddini berca-yı bahr-i mülk
İrâd u maşraf olmışıdi zabtdan berî

Virdüñ mizâc-ı âleme râyuñla itidâl
Âbâd kıldı ma'deletüñ bahr ile berî

Fâizî'nin kasideleri sunduğu kişilere ve kasidelerde yer alan yakınmalara baktığımızda, şair bu yakınmaları Selanik kadısı gibi üst rütbelere ulaştığında dile getirdiği görülmüyor. Mesela, şairin müderrisliği döneminde Sultan I. Ahmet'e yazdığı kaside-

1) Fâizî'nin Neff'ye cevabı için bkz. ileride s. 69-70.

2) Divan, bkz. ileride s. 156.

3) Divan, bkz. ileride s. 158.

sinde ve Şeyhülislam Yahya'ya yazdığı "gül" redifli ilk kasidesinde bu tür sosyal tenkit^{ler} yer almamaktadır. Makamı yükselen Fâizî, ihtimal ki, bu makamlarda gözü olan rakipleri ile aralarındaki rekabetin sonucu olarak, sadrazam Ali Paşa'ya yazdığı iki ayrı kasidesinde, Şeyhülislam Yahya henüz Rumeli Kazaskeri ~~iken~~ ^{iken} ona yazdığı iki ayrı kasidesinde ve nihayet ~~iken~~ devrini idrak ettiği son sadrazam Dilâver Paşa'ya yazdığı kasidesinde yukarıda kaydettiğimiz sosyal tenkidleri ve hasımlarıyla olan mücadelelerini dile getirmiştir. Şairin devrindeki tarihi olaylara uygun düşen şikayetleri, acaba ferdi makam çekişmeleri neticesinde mi ifade edildi, yoksa aydın bir kişinin görmezlikten gelemediği olumsuzluklar mıydı ? Fâizî'nin çağdaşı ve yakın arkadaşı Atâyî benzer olumsuzlukları Hamse'sinde geniş olarak anlatır. ¹ Ancak Fâizî'nin çok sevdiği ve sanatını takip etmeyi uygun bulduğu Şeyhülislam Yahya divanında bu tür tenkit^{ler}lerin yer alması da dikkat çekicidir.

1518 yılında müderrislikten kadılığa geçen, ertesi yıl Selanik'ten Şam kadılığına tayin edilen Fâizî, bu makamına ulaşamamış, Şam'a gitmek üzere İstanbul'a geldiğinde bir başkasının Şam'a tayin olup gittiğini görmüştür. Şairin yolsuzluk, cehalet, nadanlık vb. konulardaki artan şikayetleri de işte bu dönemde yoğunlaşmaktadır. Bütün bunlar, ister ferdi sıkıntılardan kaynaklanmış olsun, isterse meydana gelen içtimai-siyasi laçkalıkların gözlemlenip tenkit edilmesi olsun her iki durumda da divan şairinin devrinin olaylarına bîgâne kalmadığını, hayatın içinden vakaları klasik ölçüler içinde ifade ettiğini gösteren belgelerdir.

Faizi bunlardan başka devrinin tarihe mal olmuş sanat, imar^{ta} don ve yangın felaketleri, saltana^{ta} geçmeler, mühim zatların vefatları, sigara yasağı gibi tarihi içtimai olayları divanının kıtalar kısmında anmış, insanları derinden etkileyen, tarihin akışına yön veren hadiselerle kayıtsız kalmamıştır. ²

1) Tunca Kortantamer; Nevizâde Afâyî ve Hamsesi, s. 20-93.

2) bkz. ileride s.253 ve ât.

B. Fâizî'nin Hayatı ve Eserleri

1. Eserlerinin Işığında Fâizî'nin Hayatı ¹

Fâizî'nin hayatını, tahsilini, vazifelerini, kişiliğini, tarikatını tesbit etmeye çalıştığımız bu biyografik araştırmada tezkire ve diğer biyografi eserlerinin yanında kendi divanı ile öteki eserlerinden de yararlandık. XVII. yüzyılın tanınmış, asil bir ailesine mensup olan Kafzâde Fâizî'nin asıl adı Abdülhay'dır.

Fâizî hem ana tarafından hem de baba tarafından âlim ve fâzıl bir ailenin evladıdır. Bu yönüne bütün kaynaklar dikkat çekmişlerdir. Babası da Kafzâde lakabı ile anılan âlim, şair ve kazasker Feyzullah Feyzi Efendidir. ² Onun babası Kaf Ahmed Efendi, onun babası Mustafa Efendi, onun babası Mehmed Efendi, onun babası Nasrullah Efendi, onun babası da Bolulu İshak Efendidir. ³ "Kafzâde" lakabı dedesi "Kaf Ahmed Efendi" den gelmektedir. Bazı kaynaklarda, baba ve oğulun aynı lakabla anılmasından dolayı karıştırmalar yapılmıştır. Mesela, Kadıhan'a fihrist yazan Kafzâde Feyzullah Efendi iken, bu eser yanlış olarak Kafzâde Fâizî'ye izafe edilmiştir. ⁴

Fâizî annesi tarafından Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin torunudur. Annesinin babası, Ebussuud Efendi'nin damadı Şeyhülislam Malûl-zâde Mehmed Efendi'dir. Bu zatın soyu ve kişiliği Fâizî'nin hayatı ve şiirlerine etkisi bakımından önemlidir. İleride görüleceği gibi, şiirinde işlediği bazı konulara açıklık getirebilmek amacıyla Malûl-zâde Emir Mehmed Efendi'yi iyi tanımak, Fâizî hakkında yanlış ka-

1) Fâizî'nin hayatının hazırlanmasında aşağıdaki kaynaklar kullanıldı :

- Atâyi ; Hadâ'ikü'l-hakâik fi tekmileti's-şakâik, İstanbul 1268/1851, c. 2, s. 660-661; Katip Çelebi; Keşf el-Zünûn, İst. 1971; Mehmed Süreyya; Sicill-i Osmani, c. III, s. 307, İstanbul 1308; İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, c. II, s. 235, İstanbul 1959; Bursalı M. Tahir; Osmanlı Müellifleri, c. 2, s. 386, İstanbul 1333; Faik Reşad; Eslaf, s. 179, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul; K. Çelebi; Fezleke, c. 2, s. 29; Müstakimzâde S. Sadettin; Mecelletü'n-Nisâb, s. 348, TDK. Ktp., Fotokopi, No : 37/2; Mehmed Muhibbi; Hulâsattü'l Eser fi-ayâni'l-Karni'l-hâdi-aşer, c. 2, s. 342, Kahire 1284; Riyazi; Tezkire, s. 115, Nuruosmaniye Ktb., 3724; Rıza; Tezkire, s. 77, İkdâm Matbaası, İstanbul 1316; İsmail Belig; Nuhbetü'l-Âsar Li-zeyl i Zübdetü'l-Eş'âr (Haz. Abdülkerim Abdulkadir oğlu) Ank. 1985; Salim; Tezkire, s. 18, Hamidiye Ktp. (Murad Molla)No : 1063; A. Sırrı Levend; Türk Edebiyatı Tarihi, c. 1, Giriş, s. 294, Ankara 1984; S. Nüzhet Ergun; Türk Şairleri, c. III, s. 1429, İstanbul 1936.
- 2) Feyzullah Feyzi Efendi Kafzâde, mevaliden Kaf Çelebi lakablı Şemseddin Ahmed Efendi'nin sulbünden H. 950/M. 1543'de tevellüd eyledi. Müderrisdir. Halep, Mekke, Şam, Mısır, Edirne ve Galata monlası oldu. H. 1012/M. 1603'de İstanbul kadısı olup, sonra azledildi. H. 1013/M. 1604 yılının 15 Eylülünde Anadolu kazaskeri ve aynı senenin 22 Aralığında Rumeli Sadrı (Kazaskeri) oldu, daha sonra azledildi. H. 1019/M. 1610'da tekrar Anadolu sadrı oldu. H. 1020/M. 1611'de mazul durumda iken vefat etmiştir. Zincirli ^{kuşu}da kaynataları Malûl-zâde Mehmed Efendi'nin yanında medfundur. Müfessir, fazıl, edip, üç lisanda şairdir. Kadıhan'a fihrist yazmıştır. Bkz. Mehmet Süreyya; Sicill-i Osmani, c. 4, s. 32; K. Çelebi Fezleke'de vebadan öldüğünü kaydetmiştir. Fezleke, c. 2, s. 29.
- 3) Müstakim-zâde S. Sadettin; Mecelletü'n-Nisâb, s. 348; Nail Tuman; Tuhfe-i Naili, c. II, s. 1429, Ank. Milli Ktp., Yz.B. 611.
- 4) Bursalı M. Tahir; Osmanlı Müellifleri, c. 2, s. 386.

naate varmamak için lüzumludur. ¹ Devhâtü'l-Meşâyih'de bu zat hakkında şu açıklama yapılıyor : "Malûl-zâde Esseyyid Mehmed Efendi...‘aynü'l-a'yân-ı‘ulemâ-yı rûm, âlî-tabiât, bülend-himmet, seyyidü's-sâdât... bir zat idi." ² Burada Malûl-zâde Mehmed Efendi'nin "seyyidliği" ne dikkat çekildiği görülmektedir.

Malûl-zâde Mehmed Efendi'nin "seyyidliğine" bu konulara ayrıca önem veren bir kaynak olan Mecelletü'n-Nisab'da da dikkat çekilmiştir. ³ Görüldüğü gibi Fâizî, annesinin babası tarafından "seyyid"dir ve şiirlerinde yer yer bu konuya işaret edilmiştir.

Fâizî'nin doğum yeri İstanbul'dur. Doğum tarihi ile ilgili ihtilaf vardır. Bazı kaynaklar Fâizî'nin doğum tarihini H. 980/M. 1572 olarak gösterirken, bazı kaynaklar da H. 998/M. 1589 olarak göstermektedir.

Bu meseleye Fâizî'nin hayat safhalarındaki olaylara bakarak ve kaynakları gözden geçirerek açıklık getirmeye çalışmak yerinde olacaktır. Fâizî'yi tanımak için, onun en yakın arkadaşı ve can dostu, onu en iyi tanıyan ve aynı zamanda edebiyat tarihimize biyografik eseri, hamsesi ve divanı ile ışık tutan Nevî-zâde Atâyî ile olan ilişkilerine dikkat etmek gerekir.

Fâizî, Atâyî'ye Selanik'ten yazdığı mektubunda sözkonusu dostluğunu özellikle belirtir : "Benüm aḥ-i şakîk-i şefîkum. Ḥaḫ sübhânehü ve te'âlâ ḥazretlerine mâlumdur ki şohbet-i şerîfiñüze ve cenâb-ı âlifîñüze mertebe-i iştîyâḫum ta'bir idemem. Rûze-i zârûriye ne çâre Ḥaḫ sübhânehü ve te'âlâ ḥazretlerinüñ eltâf-ı il-liye-i amîmelerinden kemâl-i ibtihâlle tazarru' olundu ki yine : gönül hoşluklarıyla mülakat müyesser ola. »

"Bizüm senünle olan ittiḥâdımız ḡayrılarla olan gibi midür ? Allah 'alîmdür, bu maḫûle yemîne musamaḫa câiz olduḡu ma'lum-ı şerifiñüzdür. Varaka-i ḫasret kitâbetinde kendüm zabt idemeyüp bî-ihtiyâre nûr çeşmüm ab-ı ḫasret müyesser oldu, zehr-i müyum şikâyet müyesser oldu. Mazmûnı vâki' olmuştur. Nâkil-i varakanuñ müşâhidi olmuştur."⁴

1) Malûl-zâde Mehmed Emir Efendi (H. 940/M.1533/ - H. 993/M. 1584) Osmanlı Devrinin 17. Şeyhülislamıdır. Sudurdan (Kanuni devri kazaskerlerinden) Malûl Mehmed Emir Efendi'nin oğludur. Doğum yeri bilinmemektedir. Ebu's-suud Efendi'nin yardımcısı, talebesi ve sonra da damadı oldu. Önce Bursa'da Emirsultan'a bağlı Kasımpaşa Medresesine müderris oldu. Sonra muhtelif vilayetlerde kadılık yaptı. 1579'da Kâdiyü'l-Kudât oldu. 1580'de Şeyhülislamlık makamına yükseldi. Bir yıl yedi ay yirmi yedi gün sonra emekli oldu. Emekli olduktan sonra oğlu İshak Efendi'nin ölümünün verdiği acıya dayanamayarak H. 993/M. 14 Ocak 1584'te öldü. Zincirlikuyu'da babasının Daru'l-Kurra'sının bahçesine gömüldü. Bkz. Abdülkadir Atınsu; Osmanlı Şeyhülisamları. s. 39, Ankara, 1972.

2) Rıfat Ahmed b. İsmail; Devhatü'l-Meşâyih maa zeyl, Süleymaniye Ktp., Hacı Reşit Bey No : 56, s. 30. Ayrıca bkz. Fatih Camileri ve Diğer Tarihi Eserler, D.İ.B., Ankara (Tarihsiz), s. 339.

3) M. Süleyman Saadeddin; Mecelletü'n-Nisab, s. 336, Süleymaniye Ktp., Halet Ef., No : 628.

4) Fâizî; Divan Mecmuası, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. R. 1978, yk. 576.

Atâyî-Fâizî dostluğu çocukluk ve ilk tahsil dönemlerine denk gelir; bu bir aile dostluğudur. Atâyî'nin ilk hocası, fûnûn-ı Arabiyye ve usûl-i tefsiri iyi bilen Fâizî'nin babası Kafzâde Feyzullah Efendidir.¹ Muhtemelen dostlukları bu öğrencilik yıllarında başlamış ve ölene kadar devam etmiştir. Fâizî'nin ani ölümü üzerine Atâyî iki ayrı tarih manzumesi yazar ve ayrıca Fâizî'nin kaynatasına da taziyenâme gönderir. Atâyî, Fâizî'ye olan aile dostluluğu ve yakınlığını, onun vefatından sonra şöyle dile getirmiştir : "Eğerçi merhûmuñ muhabbetinde muḳalled ü muḳakkak yek-dil ü müttefik olmağla marâz-ı sâri-i firḳat 'arż-ı 'âmme-i ḥalk-ı 'âlem ve herkes dağ-ı ḥasretle mü'ellemdür. Amma bu ḥaḳîr ile olan yekci-hetî ve ittiḥâd-ı ber fehvâ-yı maḥabbetü'l-âbâ karâbetü'l-evlâd lâzım-ı mâhiyet ve mâder-zâd olmağın ḥummâme-i lâzıme-i ḥasret sâire mûcib-i derd-i ser ise fakîre marâz-ı hâil ve cür'a-i cām-ı miḥnet ğayre nisbet bâ'îş-i çîn-i pîşâni ise fakîre semm-i helâhil olmuşdı." ²

Atâyî'nin Fâizî hakkındaki bilgileri kaynaklardan aktarma bilgileri olmayıp, birbiriyle yakından tanışan iki arkadaştan birinin öbürü hakkında aktardığı bilgilerdir. Bu sebeple, Fâizî'nin doğum tarihi ve eserleriyle ilgili ortada duran ihtilafli bilgilerin hallinde Atâyî'nin malumatını doğru kabul etmek uygun olacaktır. Biz de aşağıya bu ihtilafli bilgileri aktardıktan sonra Atâyî'nin hakemliğinde doğru bilgiye ulaşmaya çalışacağız.

Fâizî, H. 980/M.1572'de doğmuştur diyen kaynaklar, bu bilgileri Mehmed Süreyya'nın Sicill-i Osmani'sinde verdiği tarihe dayandırmışlardır. ³ Agah Sırrı Levend, Fâizî'nin doğum tarihini araştırmış ve mevcut bilgiler ışığında tartışmıştır. Türk Edebiyatında Leyla ve Mecnun yazan şairler adlı eserinde, Fâizî H. 998'de doğmuştur diyen Agah Sırrı, Arap, Fars ve Türk Kaynaklarında Leyla ve Mecnun Hikayeleri adlı eserinde bu tarihi tekrarlamış, parantez içinde de Sicill-i Osmani'nin H. 980/M. 1572'de doğmuştur dediğini belirtmiştir. ⁴

Agah Sırrı, bu eserinden sonra kaleme aldığı Türk Edebiyatı Tarihi'nde Fâizî'nin doğumu ile ilgili ihtilafı etraflıca tartışır : "... Yalnız Sicill, H. 980/M. 1572 diye kaydeder. Fâizî'nin H. 1013'te mülazım olduğu kaydedildiğine göre, H. 998'de doğmuş olsa o tarihte 15 yaşında olması gerekir... Kaynaklarda geçen Fai-

1) Âtayî; Şakâyık Zeyli. s. 539.

2) Âtayî; a.g.e. s. 661.

3) M. Süreyya; Sicill-i Osmani. c. III, s. 307. İst. 1308; İst. Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, c. II, s. 237. ; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., c. 3, s. 149. İstanbul 1979.

4) A. Sırrı Levend; Türk Edebiyatında Leyla ve Mecnun Yazan Şairler. s. 112. Ankara 1957; A. Sırrı Levend, Arap, Fars ve Türk Kaynaklarında Leyla ve Mecnun Hikayeleri. s. 325. Ankara 1955.

zîler arasında ikisi kadıdır. Ancak bunlardan birinin doğumu 1025, ötekinin de 1030 olduğu için ikisi de gösterilen tarihte Kanije'de ve Halep'te bulunamaz. Kadılık eden başka Fâizî de bulunmadığından, adı geçen Fâizî'yi bizim Fâizî olarak kabul etmek zorundayız. Böyle olduğuna göre Fâizî'nin doğumu Sicil'de gösterildiği gibi 980 olması doğru görünür.¹ A. Sırrı, Gazâvatnâmeler'de "Hasenât-ı Hasan adlı eserin müellifi olan Fâizî kimdir ? 1010'da, Tiryâki Hasan Paşa ile Kanije'de bulunan Fâizî, Kafzâde midir ? Kafzâde'den bahseden eski kaynaklar, onun 998'de doğduğunu kaydederler ki, bu takdirde Fâizî Kanije savunması sırasında 12 yaşında olması gerekir. Yalnız Sicil'de doğum tarihini 980 olarak gösterir. Eğer bu kayıt doğru ise Kafzâde bu tarihte 30 yaşında bulunuyor demektir ve Hasan Paşa ile birlikte savunmada bulunmuş olması mümkündür." der².

Fâizî'nin Kanije savaşında bulunduğu ve bu savunma hakkında "Hasenât-ı Hasan" adlı bir eser yazdığı bilgisini Namık Kemal verir. N. Kemal, "Kanije" adlı eserini, Fâizî'ye ait olduğunu söylediği bu esere dayandırmıştır.

Fâizî'nin Kanije savunmasında bulunduğu bilgisi Namık Kemal'in eserinden başka hiçbir kaynakta geçmemektedir. N. Kemal de bu bilgiyi hiçbir kaynağa dayandırmamıştır. "Kanije"de N. Kemal "Risâle derûnunda Fâizî'nin kitabından ki ünvânı Hasenât-ı Hasan'dır, birçok şeyler naklolunuyor. Fakat Risâle o zamanların tarzında Veysîler, Nergîsîler gibi fevka'l-gâye muğlak yazıldığından.... müellif-i merhûmun rûhundan taleb-i af ederek ekser-i ibârâtını lisânımızın şimdiki şivesine nakleyledik, Magosa 1290³" demektedir. Namık Kemal, "Kanije"de Fâizî'nin tercüme-i halini de vermiş, biyografik kaynaklardan sadece Sicil'de 1572'de doğmuş olduğunun kayıtlı olduğunu belirtmiş, dipnotunda da "Bu tarih herhalde şayan-ı tedkikdir" kaydını düşmüştür.⁴ N. Kemal başkaca bir kaynak da göstermemiştir.

Esasen N. Kemal de Fâizî'nin 1572de doğmuş olduğundan emin değildir. Ancak, elimize bir nüshasının geçmediği, kaynaklarda kaydına rastlamadığımız, Kanije Savunmasını anlatan "Hasenât-ı Hasan" adlı ve Fâizî'nin olduğu söylenen eserden dolayı, N. Kemal Fâizî'nin doğumunun 1572'de olmasını uygun görmüştür.

Tiryâki Hasan Paşa'nın Kanije savunmasını anlatan "Gazâvat-ı Tiryâki Hasan Paşa" adlı bir anonim halk hikayesi vardır. Bu eserin lisanı gayet sadedir.

1) A. Sırrı Levend; Türk Edebiyatı Tarihi, C. I, s. 294.

2) A. Sırrı Levend; Gazavatnâmeler, s. 101, Ankara, 1956.

3) Namık Kemal; Kanije, s. 5-6, İstanbul 1335.

4) N. Kemal; Kanije, s. 162.

Roman kahramanı gibi tasvir edilen Hasan Paşa eserde yüceltilmiştir. Bazı kaynaklar bu eser ile "Hasenât-ı Hasan" adlı eseri karıştırmışlar ve anonim halk hikayesi olan "Gazâvat-ı Tiryâki Hasan Paşa"yı Fâizî'ye ait sanmışlardır, bu bilgiler doğru değildir.

Fâizî 1572'de doğmuştur diyenler, daha çok Hasenât-ı Hasan eserini yazdığı söylenen Faizi'nin yaşını uygun düşürmek için bu tarihi kabul etmişlerdir. Fâizî'nin böyle bir eseri olduğunu ve kendisinin bu eseri sadeleştirdiğini söyleyen Namık Kemal de bu tarihten şüphelidir.

Bize göre, bu bilgiler müdellel bilgiler olmayıp muğlak ve müphem bilgilerdir. Şairin hayatı ve eserleri ile Namık Kemal'in Fâizî'ye ait olduğunu kaydettiği Hasenât-ı Hasan adlı eserin varlığı bilgisi örtüşmüyor. Fâizî divanında Tiryâki Hasan Paşa hakkında söylenmiş hiçbir manzume bulunmaması da dikkat çekicidir. N. Kemal'in Kanije'yi kendisine dayandırdığı diğer kişi, Nâimâ'dır. Nâimâ Kanije savunmasını ... detaylı olarak nakletmiştir, ancak Fâizî'nin burada olduğuna dair bir malumatı Nâimâ da zikretmemektedir. ¹

Buna göre Kafzâde Fâizî'ye atfedilen Hasenât-ı Hasan adlı bir eserin varlığı şüphelidir. Namık Kemal'in Kanije adlı eserini kendisine dayandırdığı Fâizî, Kafzâde Fâizî olmasa gerektir. Kafzâde Fâizî'nin H.998/M.1589 da doğmuş olmasına göre, 1600 yılında meydana gelen Kanije savaşı sırasında Fâizî henüz 12 yaşındadır ve böyle bir eseri olması mümkün gözükmemektedir.

Tetkik ettiğimiz biyografik kaynakların hemen tamamı Fâizî'nin doğum tarihinin H. 998/M.1589 olduğunda müttefiktir. ² F. Babinger, Fâizî'nin doğumunu H, 998 olarak göstermesine rağmen, bir sonraki sayfada Namık Kemal'in Kanije isimli eserini Fâizî'nin Hasenât-ı Hasan adlı eserinden yararlanarak yazdığını söylemekle, bu tarihte henüz 12 yaşında olan çocuğun böyle bir eseri var olduğunu kabul etmiş oluyor. ³

1) Nâimâ, Tarih, c. 1, s. 285-292. İstanbul (Tarihsiz)

2) Nevî-zâde Âtayî; Şakâyık Zeyli, c. 2, s. 660, ...; Mehmed Tahir; Osmanlı Müellifleri, c. 2, s. 386. ...; F. Babinger; Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, s. 172. Mersin 1992; S. Nüzhet Ergun; Türk Şairleri, c. 3, s. 1429, ...; Ansiklopedisi, c. 21, s. 111. Ankara 1971; N.S. Banarlı; Resimli Türk Edb. Tarihi, c. 2 s. 698. İst. 1971; Nail Tuman; Tuhfe-i Naili, c. II, s. 1429, Ank. Milli Ktp. Yz. B. 611; İ. Alaeddin Gövsa; Resimli Yeni Lugat ve Ansiklopedi, c. 2, s. 791; Rıza; Tezkire, s. 77. İkdam Matbaası, İstanbul 1316.

3) F. Babinger; Osm. Tarih Yazınları ve Eserleri, s. 172.

Yukarıda Fâizî'nin yakın arkadaşı, aile dostu Atâyî ile olan ilişkilerini, birbirlerini iyi tanıdıklarını hayati ile ilgili en doğru bilgiyi âlim ve şair Atâyî'nin verebileceğini belirtmiştik. Atâyî, Fâizî'nin doğumu ile ilgili şu bilgiyi kaydediyor : "998 tarihinde nev-bâve-i vücūd^{mesvûda} kimât-ı şükûfe-reng-i'izz ü nâzdan bürka'-endâz olup vâlidelerimⁱⁿ pertev-i âfitâb-ı terbiyetleri ile taḥşîl-i kemâl ü fesâhat-ı zebân¹ gevher-efşân ile tekmi'l-i esbâb-ı cemâl eyleyüp imdâd-ı feyz-i Hudâ-dâdile sermâye-i isti'dâd-ı mâder-zâdı kaḫre iken deryâ ve zerre iken âfitâb-ı âlem-ârâ olmuşdı." ¹ Fâizî'yi yakından tanıyan bir kişi olarak Atâyî'nin verdiği bilgiyi daha sıhhatli buluyor ve kaynakların irdelenmesi neticesinde Kafzâde Fâizî'nin doğum tarihini H. 998/M. 1589 olarak kabul ediyoruz.

Fâizî küçük yaşta babasından ilim tahsiline başlamış, sonra devrinin önemli bilginlerinden çağındaki usule uygun olarak ders görmüş, aklî ve naklî ilimlerde yetişmiştir. Hem baba hem de anne tarafından kültürlü bir aileye mensup olan şairin eğitim süreci hızlı olmuş çok genç denilecek bir yaşta eğitim kademelerini tamamlamıştır. Mehmed Muhibbî şairimizin genç yaşta, delikanlılığında yüksek seviyeli bir kişi olduğuna "semmâ kâdrühü min hîne şebibetühü" sözleriyle dikkat çekmiştir. ²

H.1013/M.1604'te Sultan I.Ahmet'in "muallim-i şehriyarî veya "muallim-i makam" sıfatlarıyla anılan hocası Aydınlı Ahmed Efendi'den ³ mülazim oldu. Bu tarihte Fâizî'nin yaşı henüz 15'tir. Bir müddet hocasının hizmetinde, yanında yardımcı olarak bulunduktan sonra, H. 1016^{M.1607} senesinin zilka-desinde (Şubat) ^{kendisine} Zaîfzâde yerine Beşiktaş'ta Sinan Paşa Medresesi müderrisliği teklif edilmiş, fakat Fâizî bunu kabul etmemiştir. Bunun üzerine Ekmekçizade Ahmed Paşa'nın yaptırdığı medreseye tayin edildi. H. 1019/M. 1610 senesinin cemaziyelevvelinde (Temmuz) Gevher Han Sultan Medresesine nakledilmiştir. H. 1022/M. 1613 ramazanında (Ekim) Tâc Efendi yerine Semaniye Medreselerinden birine terfi ettirilmiştir. H. 1024/M.1615 rebiüllevvelinde (Mart) Ebussuud Mehmed Efendi'nin yerine Üsküdar'da Valide Sultan Medresesi'ne nakledildi. Aynı senenin zilka-desinde Yavuz Selim Medresesine getirilen Fâizî, H. 1025/M.1616 Zilhicce-sinde (Aralık) Süleymaniye Medresesi müderrisliğine tayin olunmuştur.

1) Âtayî: Şakâyık Zeyli, c. 2, s. 660.

2) Mehmed Muhibbî: Hülâsatü'l-Eser, c. 2, s. 342.

3) İ. Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı, s. 146, Ankara 1988; Haluk İpekten Faizî'nin Hoca Sa'dettin Efendi'den mülazim olduğunu belirtmiştir, bu durum yanlıştır. Bkz. H. İpekten: Şu'ara Tezkireleri, s. 107, Erzurum 1986.

Yukarıda görüldüğü gibi Fâizî ilmiye rütbelerinde de hızla yükselmiş, 1607 yılında başlayan müderrisliğini 1616'da zirveye çıkarmayı bilmiş ve en yüksek tahsil müessesesi olan Süleymaniye Medresesi Müderrisliğine 9 sene gibi kısa bir sürede ulaşmıştır.¹

H. 1027/M.1618 zilhiccesinde (Aralık) Selanik² kadılığına getirilmiş, böylece ilmiye sınıftan kadılık, idarecilik sınıfına geçmiştir. Bunun üzerine biz-zat kendisi divan nüshalarında bulunan şu tarihi kaleme almıştır :

Padişâh-ı zamân³ Os mân Hân³
Efser-ârâ-yı mesned-i Cem ü Key

Luţf idüp mansıb-ı Selânîk'i
Mürde-i fakrı feyzi eyledi hay

Hâk bu kim bu atâ-yı şâhâne
Oldı reşk-i revân-ı Hâtem-i Tayy

Ankarîb ola devletine muzâf
Kişver-i İsfahân ü mülket-i Rey

Bu atâ-yı şehâne târîhin
Didi Hâtif "Kazâ-i Abdülhay"

A.Sırrı Levend, Fâizî'nin H. 1016/M.1607'de Halep'te ayaklanan Canbolatoğlu Ali Paşa üzerine gönderilen Sadrazam Kuyucu Murad Paşa'nın ordusunda kadılık yaptığını kaydetmektedir.⁴ Halbuki 1607 yılında Fâizî ilk müderrisliğine başlamıştır ve kadılığı müderrisliğinden sonradır.

Fâizî, H. 10297/M. 1619'da Şam kadılığına nakledildi. Yeni vazife yerine gitmek üzere İstanbul'a geldiği zaman bu görevin Nevalî-zâde Sadi Efendi'ye verildiğini öğrendi. Bir müddet mazul kaldı. H. 1030/M. 1620'de Midilli kazası

- 1) Bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, s. 33-34; Atâyî mertebelerin geçilmesi hakkında şöyle der : "vesîle-i merâtib-i âliye olan selem-çehâr pâye-i menâsıbdur. 'Azîm-i bâlâ-hâne-i'izz ü ikbâl itdüklerinde 'ale't-tertib selef-i bâhirü's-şeriflerini takib imişlerdi." bkz. Şakâyık Zeyli, s. 660 .
- 2) XVII-XX. asırlarda kadılıkların aşağıdan yukarı olan dereceleri şöyledir : Halep, Kudüs, Şam, Medine, Mısır, Bursa, Edirne, Mekke, İstanbul kadılıkları, bunun fevkinde Anadolu ve onun da üstünde Rumeli Kazaskerleri. Halep kadılığından bir derece aşağıda olan kadılıkları yukardan aşağı şöyledir : Selanik, Galata, Eyüp, Üsküdar, İzmir. Bundan aşağısı üçüncü sınıf mevkiyetlerin sıra tertibi yoktur, hepsi müsavidir. bkz. İ. H. Uzunçarşılı; a.g.e., s. 276.
- 3) bkz. ileride s.
- 4) A. Sırrı Levend; Türk Edebiyatı Tarihi, c. 1, Giriş, s. 295; İ. H. Uzunçarşılı; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 3, s. 149.

kendisine "arpalık"¹ olarak verildi. Fakat hükümdar Genç Osman Han Leh seferine giderken arpalıkları kaldırdığı için Fâizî bu ihsana nail olamamıştır. Üç ay sonra bu arpalık Şemszâde Çelebi'ye verilmiştir.

H. 1031/M.1622 recebi (Mayıs) 19.unda Genç Osman'ın tahttan indirilmesi ve şehit edilmesi hadisesi esnasında Fâizî, diğer önde gelen âlimlerle beraber sarayda bulunmaktadır. Genç Osman vakasına bizzat şahit olan Fâizî²âsi askerlerin Sultan Mustafa'ya biat ettirmek için kılıç zoruna başvurmaları üzerine korkusundan safrası patlamıştır. ²Fâizî bu olaydan bir kaç gün sonra 33 yaşında iken vefat etmiştir.³

Dahil-i surda anne tarafından dedesi Malûlzâde Mehmed Efendi mektebi sahasına, babasının mezarı yanına yola bakacak şekilde defnedilmiştir. ⁴

Nevizâde Atâyî, Fâizî'nin ölümüne iki tarih manzumesi düşürmüştür :

Tarih-i Vefât-ı Kafzâde

İtdi ol maḥdûm-ı fâzıl sedd-i firdevse güzâr⁵
Cân-dimağına irüp ʿıtr-ı cinândan râyiḥa

Bâğ-ı cennetden Ḥudâyâ kabrine revzenler aç
Her taraftan olsun envâ-ı revâyih fâyiḥa

Fazl u taḫvâda müselleḡârif-i âgâh idi
Kalbine esrâr-ı levḥ idi ser-â-ser lâyiḥa

Bekleyüp kabrin sehâb eşkini seylâb eylesün
Ra'd ü berḳ âh u figân itsün mişâl-i nâyiḥa

- 1) Arpalık, vezir, beylerbeyi ve sancak beyleri gibi askeri sınıf ile ilmiye sınıfından mazul şeyhülislam, kazasker ve mevalinin geçinmeleri için tahsis olunan muvakkat mazuliyet maaşı veya tekaüd maaşının adıdır. Bkz. İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e. s. 118.
- 2) Atâyî bu durumu "sarsar-ı kahr ile gonce gibi yüregi kopup..." diyerek anlatır. Atâyî, a.g.e. s. 661; Naimâ tarihinde "zümre-i ülemâdan Kafzâde Ef. rûz-i ḥâilde ḥavfından zehresi çâḳ, menzili zir-i ḥâk oldu" der. bkz. Naimâ: Tarih-i Naimâ. c. 2, s. 218; Solakzâde tarihinde de aynı olay tekrarlanır. Solakzâde tarihi, s. 483, Ankara 1989.
- 3) F. Bâbinger; "Fâizî 33 yaşında iken İstanbul'da yeniçeri isyanında öldürülmüştür" der. Fâizî öldürülmemiş, korkusundan ölmüştür. bkz. Osmanlı Tarih Yazarları, s. 172.
- 4) İstanbul'un Fatih semtinde bulunan Malûlzade Medresesini aradık. Bu medrese Nişancı'da küçük ve kadıasker medreseleri karşısında Müezzîn Sokağındadır. Bugün yerinde Nişancı Mehmed Paşa ilkokulu bulunmaktadır. Yanında zeminden iki metre yükseklikteki mezarlıkta Fâizî ve dedelerine ait mezar taşına rastlayamadık. Ayrıca, bkz. Fatih Camileri ve Diğer Tarihi Eserler, Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 239, (tarihsiz) Ankara.
- 5) Fâizî Divanı; Süleymaniye Ktp. Hüseyin Paşa, No:552, yk.56 a.

Sûz u virdile Âtâyî didi târîhin anuñ
"Okuñ Âbdülhay Efendi cânı için Fâtiha" 1031

Diğer tarih manzumesi :

Ah kim göçdi cihāndan yine bir fâzıl kim¹
Eylemişdi sininüñ defter-i âşârını tayy

Ya'ni ol Fâizî kabrini karîn eyle kim
Reşkile yakmış idi cân u dil fâsid ü key

Bağrımız deldi yine bu haber-i can fersâ
Rûz u şeb nâle idersek n'ola mâned-i ney

Qadrile irmişiken göklere mânend-i Mesîh
Zîr-i hâk itdün anı hey felek-i zâlim hey

Hâtif-i kaddes aña lafzen ü ma'nâ târih
"Didi göçdi biñ otuz bir recebi Âbdülhay" 1031

Âtâyî, sevgili arkadaşı, can dostu Fâizî'nin ölümüne çok üzülmüş, tarih manzumelerinden başka, Fâizî'nin kayınatası Hüseyin Efendi'ye de bir taziyename yazmıştır. Bu mektubunda Âtâyî, üzüntüsünden göz yaşı döktüğünü, insan yüreğinin bu acıya tahammül edemeyeceğini, kalpler demirden bile olsa dayanamayıp eriyeceğini ifade eder. "... dirîğâ ki nihâl-i nevres" fani dünyadan kaybolup gitti diyen Âtâyî, bu ölümüne sadece kendisinin değil bütün kadir bilir kişilerin üzüldüğünü ama herkesten fazla kendisinin üzüldüğünü belirtir ve merhuma hayır dualarını beyan eder. ²

Fâizî'nin ölüm tarihinin H. 1031/M. 1622 olduğunda biyografik kaynaklar müttefiktir. Mısır Baskısı Keşfü'z-Zünûn'da Fâizî'nin vefatı (1031) olarak gösterildiği halde, İstanbul baskısında sehven (1032) dizilmiş, Şerafeddin Yaltkaya baskısında ise bu yanlışlık düzeltilmiştir. Mehmed Muhibbî, Hulâsetü'l-Eser'de (1032) olarak kaydetmiştir. ³ Ayrıca Gibb, Osmanlı Şiir Tarihi'nde (1032) yılını gösterir. ⁴ Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı Sözlüğü'nde de (H. 1027) tarihi ve-

1) Fâizî Divanı; Süleymaniye Ktp. Hüsrev Paşa, No : 552, yk. 56 a.

2) Âtâyî; Münşeat, I.Ü. Ktp. No : T. 4097, yk.29 b.

3) Mehmed Muhibbî; Hulâsetü'l-Eser, c. 2, s. 242.

4) Gibb, E.J. W: A. History of Ottoman Poetry, Volume III, s. 204, London 1965.

rilmiştir. ¹ Meydan Larousse Ansiklopedisi'nde, aynı sayfada iki ayrı maddede Fâizî anlatılmış, birinde vefat tarihi M. 1531 olarak gösterilirken hemen altında-
kind e vefat tarihi M. 1621 olarak gösterilmiştir. ²

İ. Alaaddin Gövsa da bu tarihi M. 1631 olarak vermiştir. ³ Şemseddin Sami ise, şairin H. 1021'de vefat ettiğini belirtir. ⁴ Fâizî'nin ölüm tarihi olarak H.1031 /M.1622 dışındakiler doğru değildir.

Fâizî'nin 33 yaşında öldüğü bazı kaynaklarda ⁵ belirtilirken, bazı kaynaklar kaç yaşında öldüğünü kaydetmemişlerdir. ⁶ Atâyî'den söz ederken "nihal-i nevres" in fani dünyadan geçtiğini söyleyerek ^{onun} genç yaşta öldüğüne dikkat çekmiştir. ⁶ Genç yaşta öldüğünü gösteren başka bir husus da, şairimizin tamamlayamadığı, yarım bıraktığı eserleridir. Selanik'te yazmaya başladığını kendisinin belirttiği (1618) Leyla vü Mecnun Mesnevisi yarım kalmıştır , ayrıca Fâizî Divanında ileride görebileceğimiz yarım kalmış bir kaside vardır. ⁷ Fâizî, Selanik kadısı olduğunda Nergisî (Ö. 1635), ona naib tayin edildi. Fâizî'nin bu beklenmedik ölümü üzerine ^{onun} yakınlarından şair ve münşi Nergisî, bu alakadan dolayı eski amiri Fâizî hakkında 67 beyitlik bir mersiye kaleme aldı. Bu mersiyede Fâizî'nin beklenmedik ölümüne işaret eden mısralar vardır :

Ben ümîd eyler iken tehniyeti iqbâlin ⁸

Dehr-i gör mersiye-gûy itdi dil-i nâlânı

Yine bu mersiyede Fâizî'nin genç ölümüne işaret eden mısralar da vardır :

Toymadı gitdi yazık h'ân-ı şebâba gerçi⁹

Der-miyân itmiş idi ni'met-i bî-pâyânı

.....

Dehrden alımadı kâm-u ömürden behre

Hâk murâdâtını ukbâda müheyyâ itsün

1) H. İpekten, M. Isen, R. Topak, N. Okçu, T. Karabey; Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, s. 125, Ankara, 1988.

2) Meydan Larousse, c. 6, s. 771. Kaftâde Abdülhay Çelebi ve Kaftâde Faizî maddelerinde yazarımız iki ayrı başlıkla gösterilmiştir.

3) İ. A. Gövsa; Meşhur Adamlar Ansiklopedisi, c. 2, s. 458.

4) Şemseddin Sami; Kamusu'l-Âlam, c. 5, s. 3542.

5) B. M. Tahir; Osmanlı Müellifleri, c. 2, s. 336, İst. 1333; F. Reşad; Eslâf, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 6

; S. Nüzhet Ergun; Türk Şairleri, c. 3, s. 1429.

6) Atâyî; Münşeat, yk. 29b. İÜ. Ktp. T. 4097.

7) Divan Mecmuası. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. R. 1978, yk. 75 b.; yarım kalmış kaside için bkz. aşağıda s.

8) M. Isen; Acıyı Bal Eylemek, s. CXVI, Ankara 1993.

9) M. Isen; a.g.e., s. 234 ; Divan Mecmuası, Süleymaniye Ktp., Tarlan No : 21, yk. 275 a.

Toymadı seyrine gülzâr-ı cihânun bârî
Gülşen-i dil-keşî firdevsi temâşâ itsün

Bu delillerin ışığında Fâizî'nin 33 yaşında ölmüş olduğunu kabul etmek uygun olacaktır. Bu yüzden Fâizî 51 yaşında ölmüştür diyen kaynağın ifadesi doğru değildir. ¹

Fâizî'nin 33 yaşında ölmüş olması, onun doğum tarihiyle ilgili tartışmalara da bir açıklık getirmektedir. Buna göre şairin H. 998/M. 1598'de doğmuş olmasını kabul etmek doğru, H. 980/M. 1572'de doğmuş olmasını kabul etmek de yanlış olacaktır. Aynı şekilde, Namık Kemal'in "Kaniye" adlı eserini kendisine dayandırdığı şair Fâizî bizim Fâizî değildir; Kafzâde Fâizî'nin "Hasenât-ı Hasan" isminde bir eseri de mevcut değildir.

Fâizî divanında Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin hakkında medhiyeler ve mersiyeler bulunması, buna mukabil Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman hakkında bulunmaması şairin şiiiliğe veya bektâşiliğe mensup olduğunu düşündürülebilir. ² Hz. Ali hakkındaki kasidede şair şöyle diyor :

Yetmez mi saña târik-i ser-tâc-ı iftihâr
Mensûb-ı gubâr-ı der-i server-i Necef

Burada şairin Necef Serveri (Hz. Ali)'nin kapısının tozuna mensup olmayı en büyük iftihar vesilesi sayması nazara çarpar. Ve yine aynı kasidede :

Çurbet-penâh şıhr-ı Nebî hazret-i Âlî
Oldur vaşıyy-ı şâh-ı rûsul mefhar-ı selef

şeklindeki mısraı da dikkat çekicidir. Daha sonra Fâizî Hz. Ali'yi siyasi cihetle tenkit edenlere cevap verir :

Kimdür o şâha nisbet-i takşîr eyleyen
"Küllü'l-verâ eçarra bi-takavâh ü i'taraf" ³

Tursun ço hasmı 'arsa-i gafletde ber-çarâr
Kavs-i kazâ idüpdür anı tîrine hedef

Şu beyit ise Fâizî'nin seyyidliğine bir işaret sayılabilir :

Çün Fâizî'yi silsileñe eyledün kabul
Ümmîd odur ki olmaya ferzend-i nâ-halef

1) İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Divanlar Kataloğu, s. 295.

2) Nitekim, Ankara Milli Ktp. Tz.A. 506 no.'da kayıtlı Fâizî Divanı, 2 b sayfasının kenarlarına bir okur tarafından karbon kalemle, bu beyitlere dayanılarak, Fâizî'nin şii veya bektâş olduğu notu düşülmüştür.

3) Arapça özdeyiş: Bütün varlıklar onun takvasını ikrar ve itiraf etmiştir.

Ḳanın ḳomazuz ceddimizüñ ḥaşm-ı 'anîde
Biz kim velî-yî vâriş-i bî-reyb ü mürâyuz

Fâizî bir diğerkasidede kendi üstünlüğünü, faziletinin Hz. Ali nesebin-
den geldiğini vurgulayarak seyyidlik konusunu tekrar vurgulamıştır :

'Alî-neseb 'alevî dâr ü gîr-i ma'nâ kim
Elinde hâmesidür tîğ-i zülfikâr-ı nijâd

Fâizî Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilmesini bir türlü hazmedemez, bu
acıklı ölümü kasidesinde tartışır ve kaderin böyle bir ölüme razı olamayacağını
ifade eder :

Bir hikmeti vardır bu ḳazânuñ da ne şüphe
Her emrde müstenbât-ı esrâr-ı Hudâyuz

Var bunda da bir sırr-ı kavî-mâye nihâyet
Fehm idemezüz hikmetini biz zü'afâyuz

Hıfz itmege ḳâdir mi değül Kâdir-ü mutlaḳ
Fıkr idelüm el-minnetü lillah'ukalâyuz

Olmaz bize düstûr-ı 'amel şol kişi kim dir
Ḳatline rızâ virdiğüne şübhe-nümâyuz

Yukarıda Fâizî'nin anne tarafından dedesi Şeyhülislam Malûlzâde Mehmed Efendi'nin seyyid olduğunu belirtmiştik. Buraya dercettiğimiz beyitler de onun seyyid olduğunu, Hz. Ali soyundan geldiğini gösteren mısralardır. Zate sünni şairlerce de Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesine pek çok merasimeler söylenmiştir. Bu yüzden bu tür beyitlere bakarak onun aleviliğine hükmetmek, mensup olduğu ailenin sahip olduğu makamlar göz önüne alınırse İran savaşlarının derin etkileri hissedilen o devirde bunun mümkün olmadığı görülür. Bu tür etkiler daha çok tarikat etkileri olarak kabul edilebilir.

Kaynaklarda tatlı sözlü, güler yüzlü bir kişi olduğu ifade edilen Fâizî'nin evi, ilminden ve irfanından istifade etmek için toplanan insanlar sebebiyle adeta bir ilim yuvası haline gelmiştir. Şairimiz ömrünün sonuna doğru "Celvetî" tarikatına

1) Bkz. yukarıda s. 17.

intisap etmiştir. Kendisinden feyz aldığı şeyhi, meşhur mutasavvıf Azîz Mahmud Hüdâyî'dir. ¹

Fâizî, Leyla ve Mecnun'da şeyhi A. Mahmud Hüdâyî hakkında 61 beyitlik uzun bir övgü yazmış, şeyhine bağlılığını göstermiştir :

Der Senâ-güsterî-i hazret-i pîr kaddese'llahü sırrühü'l-hañîr²

Şâdâb-kün-i riyâz-ı irşâd
Âteş-zen-i dûdmân-ı ilhâd

Endâhte dürr-i mevce-i kün
Elbürz-i velâyet-i temekkün

Nakd-i güher-i betül-i zehrâ
Hayrül-halef-i nijâd-ı a'lâ

Şâhen-şeh-i'âlem-i teveccüh
Mahmûd Efendi fâbe sırrıh

Hurşîd-mişâl o' pertev-i Hâk
Verdi reh-i Celvetî'ye revnak

Elden koma âstân-ı pâkin
Kuhl eyle gubâr-ı feyz-nâkin

Hâk zıllini müstedâm kılsun
Feyz-i himem müdâm kılsun

Devrinin aydın bir kişisi olan Fâizî, şahsiyet olarak zamanında saygın bir kişiliğe sahipti. Aile ortamı, yetişme tarzı, aldığı eğitimi sayesinde daha genç yaşında iken devlet önde gelenleriyle dostluklar kurmuş, ikbal basamaklarını hızla

- 1) A. Mahmud Hüdâyî (Koçhisar 1541-İstanbul 1628), Cüneyd-i Bağdâdî'nin neslinden gelen Hüdâyî. Fazlullah Mahmud adlı bir zatin oğludur. Tahsilinden sonra Bursa'da mahkeme nâibliği yaptı. Gördüğü bir rüya üzerine Bursa'da bulunan Şeyh Üftâde'ye intisap etti. Celvetî usulüne uygun sulûktan sonra, Seferhisar ve Bursa'ya sonra da İstanbul Üsküdar'a yerleşti. 1595'te inşa edilen dergahı, devrinde alimlerin, şairlerin, musikişinasların toplantı yeri olmuştu. Sultan I. Ahmed de zaman zaman bu toplantılara katılırdı. Dini-Tasavvufi şiirin önde gelen temsilcilerindendir. Şiirlerinin pek çoğu bestelenmiştir. Türkçe ve Arapça eserler vermiştir. Bkz. Selçuk Eraydın: "A. Mahmud Hüdâyî" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 1, s. 267, İstanbul 1977; Ziver Tezere: Seyyid Azîz M. Hüdâyî I, Hayatı, Şahsiyeti, Tarihi ve Eserleri, Ed. Fak., İstanbul 1984.
- 2) Kafzâde Fâizî: Leyla vü Mecnun, Nuruosmaniye Ktp, No : 4959, yk. 65a.

tırmanarak yükselmiştir. 15 yaşında iken mülazım olan şairimiz, 27 yaşında müderrislik payesinin en üst makamı olan Süleymaniye medresesi müderrisi olmuş, 29 yaşında iken önemli bir merkeze kadı tayin edilmiş ve buradan Sadrazam Ali Paşa'ya ve Şeyhülislam Mehmed Efendi'ye mektuplar yazmıştır. ¹ Genç Osman'ın danışmanları arasında yer alan Fâizî, genç yaşında vefat ederek etrafını yasa boğmuş; ^{böylece} kültür ve edebiyatımızda gayretli, üretken, aydın bir sanatkarını kaybetmiştir.

Fâizî kısa hayatında dört padişah devrinde yaşamış, bunlardan iki tanesine (I. Ahmet ve II. Osman) kasideleriyle övgüde bulunmuş, birine de kıta-i kebire yazmıştır (I. Mustafa). Bu sultanlar sırasıyla şunlardır : III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), I. Mustafa (1617-1618/1622-1623), II. Osman (1618-1620) Genç Osman'ın şehid edilmesi olayında, bütün Türk tarihi müddetince ilk defa bir devlet başkanı makamından askeri tarafından indirilip katledilmiştir. Yenilikçi, atılımcı fakat tecrübesiz padişah II. Osman'ın öldürüldüğü hazin vaka, başka bir genç kişinin, alim ve şair Kafzâde Fâizî'nin ölümüne de sebep olmuştur. Kafzâde, divanında ve mesnevisinde kendisine övgüler düzdüğü, uzun ömürler dilediği, şairliği ve sanatı hakkında takdirler yorumlar yaptığı, gençliği ile meşhur II. Osmanla aynı kaderi paylaşmış, aynı olayda ve aynı tarihte hayata gözlerini yummuştur.

1) W. Pertsch: Verzeichniss der Türkischen Handschriften, Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, Bd IV, s.58, Berlin 1889.

II. Eserleri

Kafzâde Fâizî genç yaşında ölmesine rağmen bu kısa ömrüne bir çok eser sığdırabilmiştir. Bugün elimizde daha çok şairlik yönünü belirten manzum eserleri vardır. Ancak kaynaklarda Fâizî'ye ait münşeât örneklerinden söz edilmekte, şairimizin nâsir yönünün de kuvvetli olduğu vurgulanmaktadır. ¹ Elimizde Fâizî'ye ait nesir örneği olarak üç mektubu bulunmaktadır. Münşeât mecmualarının taranmasıyla bu sayının çoğalacağı kanaatindeyiz; çünkü yabancı kataloglarda tesbit ettiğimiz, fakat ülkemizde bulamadığımız "örnek mektuplar" mecmualarında Fâizî'ye ait iki tebrik mektubu belirledik. Bu mektubun biri Ali Paşa'nın Sadrazamlığa getirilişini tebrik ederken, diğer mektup da Şeyhülislam Esad Efendiye yazılmıştır. ² Mevcut mektuplara baktığımızda, şairin hakikaten güçlü bir nâsir olduğu da anlaşılmaktadır.

Fâizî'nin elimizde bulunan dört eseri vardır. Bunlar : Divan, Zübdetü'l-Eşâr, Leylâ vü Mecnûn ve Sakinâme'dir.

1. DİVAN :

Fâizî'nin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde ¹⁵ adet divan yazma nüshasının bulunduğu nüshaların tanıtılması bölümünde belirtilmiştir. Nüshalar hakkında tanıtıcı bilgiyi de ilgili bölümde verdik. Divan, Fâizî'nin en meşhur iki eserinden biridir, diğeri de tezkiresidir. Divan, klasik divan tertibindedir. Kafzâde Fâizî divanında 1 naat, Hazreti Ali için 2 medhiye, Hazreti Hasan için 1 medhiye, Hazreti Hüseyin için 1 mersiye, 1 münacaat, Sultan II. Osman için 1, Sultan I. Ahmed için 1, Şeyhülislam Yahya için 3, Vezir-i Âzam Ali Paşa için 2, Vezir-i Âzam Dilâver Paşa için 1 ve kime sunulduğunu tesbit edemediğimiz, divan mecmualarının birinde "kasîde-i nâ-tamam"³ başlığı ile verilen 1, Şeyhülislam Mehmed Efendi için 1 kaside olmak üzere toplam 16 kaside vardır. Divanda tevhid, terci-i bend, terkiib-i bend, musammat gibi nazım türleri bulunmuyor.

Kasidelerden sonra divanda 156 adet gazel bulunmaktadır. İstinsah tarihi daha geç olan nüshaların münderecat itibariyle diğer nüshalardan daha zengin olduğu görülüyor. Bu gazellerin 141'i beş beyitli, 6'sı 7 beyitli, 3'ü 6 beyitli, 3'ü 11 beyitli, 2'si 9 beyitli, 1'i 8 beyitlidir. Divan tertip usulüne uyan Fâizî, her harfle kafiye örneği birkaç gazel yazmıştır. Gazellerin sıralaması kafiyelerine göre yapılmış, "elif" kafiyesinden başlanıp "ye" kafiyesi ile gazellerin sıralaması bitirilmiştir.

1) Bursalı M. Tahiri "Nesri nazımından akvadır" der. Bkz. Osmanlı Müellifleri, c. 2, s. 386.

2) W. Pertsch; Verzeichniss der Türkischen Handschriften, s. 58.

3) Fâizî; Divan Mecmuası, yk. 133 b. Topkapı Sarayı Ktp. R. 793/3.

Divanda yer alan diğer şiirler şöyle sıralanmıştır :

22 kıt'a, 6 rubai, 92 matla beyti.

Bu divanların bir kısmında Leyla ve Mecnun ile Sâkinâme mesnevilerinin tamamı veya bir kısmı yazılmıştır.

2. ZÜBDETÜ'L-EŞ'ÂR :

Fâizî'nin şöhreti daha çok bu eseri ve tezkireciliğiyledir. Kısaca "Zübde" diye de anılan bu eser, klasik tezkire örneklerine benzemez ve bir antoloji niteliği taşır. Fâizî'nin bu eseri antolojik mahiyetli tezkirecilikte ilk örnektir. Sâlim tezki-resinin¹ ön sözünde, tezkire yazarı Hasan Çelebi, Latîfî, Riyâzî anılırken Fâizî hakkında da "Cûybar-ı belâgatın râfii maḥdûm-ı âli-ḳadr Ḳafzâde Fâizî gibi..." denilerek Fâizî'nin tezkireciliği övülmektedir. Fâizî eserini 1621 yılında tamamlamıştır. Atâyî bu eser hakkında şöyle demektedir. "Merḥûmuñ disâr-ı hâsü'l-hâs âşârındadır ki Zübdetü'l-Eş'âr cem etmiştir. Her şâirin bütün dîvanını ve mecmû-i mesneviyatını görüp vâsıl-ı nişâb-ı belâgat eylemiştir. Hakkâ ki münakkaḥ mecmuâdır. Arabî ve Fârisî devâvîni dahi tettebbu' eyleyüp intihâb etmiş idi. Beyaza çıkmadan defter-i ömrü tamâm oldu."²

Eserde XV. yüzyıl ortalarından 1621 yılına kadar yaşamış olan 14'ü kadın olmak üzere 514 şair alfabe sırasına göre verilmiştir. Eserde, öteki tezkirelerde olduğu gibi şairler hakkında fazla bilgi verilmemiş, daha çok şiirlerinden örnekler alınmıştır. Şairlerin bir kısmının adının yanında memleketi veya mesleği de söylenmiş, mürettep divanı varsa belirtilmiştir. ^{Fâizî} Şairlerin çoğunun ölüm tarihini vermeğe özen göstermiştir, bazılarının ölüm yılını tarih mısraı ile de tesbit etmiştir. "Bu beyt anundur", "bu eş'âr anundur", "mecmu'a-i eş'ârındandır", "müretteb divanı görülüp intihâb olundu" gibi ifadelerle bir beyitten 250 beyte kadar değişen ölçülerde şiir örnekleri vermiştir. Fâizî şiir seçme işinde beğendiği şairlere, dostlarına ve kendisi gibi ilmiyye sınıfından olan şairlere daha çok yer vermiştir. Nihâlî Câfer Çelebi'den 2, Latîfî ve Nefî'den 3, Fuzûlî'den 98 beyit örneği alırken, dostu Nâdirî'den 181, Nevî'den 215, yakın arkadaşı Nevizâde Atâyî'den 227 ve Necâtî Bey'den 246 beyit örneği vermiştir. Seçilen şiirler Fâizî'nin zevk ve sanatı için bir gösterge niteliğindedir. Fâizî seçme işinde bir hayli titiz davranmış, kendisinden önceki tezkirecilerin de beğendikleri, tasvip et-

1) Sâlim Tezkiresi; Süleymani Ktp., Murad Molla No : 1063 s. 18.

2) Atâyî; Şakâyyık, c. 2. s. 662.

tikleri beyitlere tezkiresinde yer vermiş, iyi bir şiir zevkine sahip olduğunu bu seçme işiyle de isbatlamıştır. ¹ Bu eserin edebiyat tarihimiz için önemi, antoloji niteliğindeki tezkirelerin ilki olmasındandır. Şairler hakkında fazla bilgi vermediği dikkate alınrsa, ilk örnek eser olması dışında bir orijinalliği olmadığı görülür.

Zübdetü'l-Eş'ârâ daha sonra zeyiller yazılmış, bu eser takip edilen bir çağır. açmıştır. Fâizî'nin tezkiresine ilk zeyil Seyrek-zâde Mehmed Âsım'ın (?/-1086/1675) eseri olup, adı Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr'dır, bilinen üç nüshası vardır. Bu zeyilde, Fâizî'ni bıraktığı yerden (1031/1621) başlanarak, (1086/1675) tarihine kadar gelen şairlerin adları sıralanıp eserlerinden örnekler verilmiştir. Zübdetü'l-Eş'âr'da olduğu gibi eser bir güldeste (antoloji) niteliğindedir. Eser üzerinde 125 şairin bulunduğu kaydı olmakla birlikte 124 şair ismi bulunmaktadır, alfabetik düzen muntazam değildir. ²

Zübdetü'l-Eş'âr'ın ikinci zeyli İsmail Belîğ'in (1079/1168-1142/1729) Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr adlı eseridir. Nuhbe'de Fâizî'nin bıraktığı yerden (1031/1621) yılından (1139/1726) yılına kadar yetişmiş şairler esere dahil edilmişlerdir. Bunların sayısı 414'tür. ³

Bundan başka Agah Sırrı Levend'in sözünü ettiği Vişne-zâde İzzetî Mehmed'in de Zübdetü'l-Eş'âr'a bir zeyli vardır, fakat bu eser elde olmadığı için hakkında birşey söyleyemiyoruz. ⁴ Yümnî Mehmed Salih'in Yümnî Tezkiresi de Fâizî tezkiresine bir zeyl olarak yazılmıştır. ⁵

Silahdar-zâde Mehmed Emin'in Silahdar Tezkiresi, Kafzâde tezkiresi örneğinde olduğu gibi yalnız şairlerin adlarını bildirmekte ve eserlerinden örnekler vermektedir. Bu yönüyle, Fâizî'ye zeyl olmasa da, onun takipçilerindedir. ⁶

Zübdetü'l-Eş'âr'ın yazma nüshaları şunlardır :

1. Süleymaniye Ktp., Şehit Ali Paşa No : 1877 (Müellif).
2. Hamidiye, Molla Murad Ktp., No : 1065.
3. A. Emiri (Millet Ktp.), No : 1325.

1) Gibb, E.J.W: A. History of Ottoman Poetry, Vol. II. London 1904; Haluk İpekten: Şuara Tezkireleri, s. 109.
2) Abdülkerim Abdulkadiroğlu: İsmail Belîğ, Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr. s. XII, Ankara 1985.
3) Abdülkerim Abdulkadiroğlu; a.g.e., s. XII.
4) A. Sırrı Levend: Türk Edebiyatı Tarihi, c. 1, Giriş, s. 251.
5) Haluk İpekten: Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri, s. 88; ; Hüseyin Ayan; Tezkireler, s. 22, Erzurum 1984.
6) A. Sırrı Levend; a.g.e., s. 323.

4. Süleymaniye (Esat Ef.) Ktp., No : 2726.
5. Nuruosmaniye Ktp., No : 3722.
6. Nuruosmaniye Ktp., No : 3723.
7. İ.Ü. Ktp., No : 3289.
8. İ.Ü. Ktp., No : 2742.
9. Topkapı Sarayı Ktp, Revan No : 837.
10. Ankara Milli Ktp., Yz. A. 679.
11. Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, No : 573.
12. İstanbul Üniversitesi Ktp., Ty. 1646.
13. İstanbul Üniversitesi Ktp., Ty. 2472.
14. Bibliotheoue National AF 271.

Bu nüshaların en eski tarihli olanı ve en zengini Süleymaniye Ktp.Şehit Ali Paşa No:1877 nüshasıdır.

3. LEYLÂ VÜ MECNÛN :

Fâizî'nin bu eseri Selanik'te kadı iken (1618) yazmakta olduğunu, Atâyî'ye yazdığı mektubundan anlıyoruz. Şair, mesnevisini tamamlayamadan ölmüştür.

Eser 1136 beyittir. "Âgâz-ı Destân" başlıklı asıl hikaye 253 beyit tutuyor. Şair şu beyitle eserine başlıyor :

Ey kevkebe-bağş-ı hüsrev-i işk
Dil mülkin iden kalem-rev-i işk

Tevhid, münacaat, na't, miraciye, çar-yâr-ı güzün ve Mahmud Efendi'ye övgüden sonra "Sebeb-i Telif, II. Osman'a övgü" ile devam ediyor. Bundan sonra 168 beyitlik "Sâkînâme" yer alıyor. Bunun ardından da "Âgâz-ı Destân" başlığıyla Leylâ vü Mecnûn hikayesine giriliyor :

Ser-levha i nigâr-ı şafha-i gam
Şirâze-keş-i kitâb-ı mâtem

Kim râbıta-bend-i müdde'âdür
Târîh-nüvîs-i ibtilâdür

Son beyit :

Olup kelimât : halka -hammiat'
Kâlâ-yı fesâda ola dellâl

Leylâ vü Mecnûn'un baş tarafında Çırağan, Göksu, Akbaba gibi İstanbul'un muhtelif semtlerine ait tasvirler de vardır.

Sâlim (Tezkire s. 714) Fâizî'nin yarım kalan bu eserini şair Seyyid Vehbî'nin (Ö. H. 1149/M. 1736) tamamladığını yazar ve dokuz beyit örnek verir. Bursalı M. Tahir ve Eslâf da bu bilgiyi tekrarlayarak, S. Vehbî'nin, Fâizî'nin yarım kalan Leylâ vü Mecnûn mesnevisini bitirdiğini kaydeder. ² Ancak bugüne kadar Seyyid Vehbî'ye ait böyle bir eserin nüshasına tesadüf edilememiştir. Sâlim'in naklettiği 9 beyitlik parça da bu mevzuda bir mütalea beyanı için kafi değildir. ³ Eslâf'ta da S. Vehbî'nin eserleri sayılırken Leylâ vü Mecnûn adlı bir eserin olduğuna dair bir kayıt yoktur. ⁴

Eser (mef'ülü mefâ'ilün fa'ülün) vezniyle yazılmıştır. Henüz başlangıçta kaldığı için, eser hakkında bir şey söylemeğe imkan yoktur. Ancak başlangıç Hâti-ffî'ye benziyor. Leylâ vâsfinda Hüsrev'in :

Nâzî vü hezâr fitnedür dehr
Çeşmî vü hezâr küştedür şeh'r

beyti Fâizî'nin :

Bir gâmze vü bî-şümâr küşte
Bir cellâd vü hezâr küşte

beytini andırıyor. ⁵

Eserin İstanbul Kütüphanelerinde yazma nüshaları vardır. Bazı divanların sonuna Leylâ ve Mecnûn mesnevisi ilave edilmiştir, bazı divan mecmualarında da Sâkinâme ayrıca yazılmıştır.

Bazı nüshaları : 1. Nuruosmaniye Ktp., No : 4959/37; 2. İstanbul Üni. Ktp., Ty. 1699/5; 3. İstanbul Üni. Ktp. Ty. 4097/8; 4. Ankara Milli Kütüphane, yz. A. 506; 5. İstanbul Üni. Ktp. T. 4097; 6. İstanbul Üni. Ktp. T. 5556; 7. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., No: 2683; 8. Süleymaniye Ktp., Tarkan 75/2.

1) Fâizî; Leylâ vü Mecnûn, Nuruosmaniye Ktp., No : 4959/37, yk. 56 b.

2) Bursalı M. Tahir; Osm. Müellifleri, c. 2, s. 354. Fâik Reşat; Eslâf, s. 179.

3) Abdülkadir Karahan; "Seyyid Vehbî", (A(1988), c. 10, s. 545.

4) Fâik Reşat; Eslâf, s. 273.

5) A. Sırrı Levend; Arap, Fars ve Türk Kaynaklarında Leyla ve Mecnun Hikayesi, s. 325-328. Ankara 1959.

4. SÂKÎNÂME :

Kafzâde Fâizî'nin 168 beyitlik küçük bir mesnevisidir. Eser Leylâ ve Mecnûn mesnevisinin içinde yer almaktadır. İçki ve içki meclisinin övgüsü yapılmaktadır. Şarap, meyhane, kadeh, sürahi, vs... içki malzemesi ve muhiti hakkında tasvirler, medhiyeler sakinameleri meydana getiren unsurlardır. Fâizî'nin sakinamesi müstakil bir eser olmayıp yukarıda da belirtildiği gibi Leylâ ve Mecnûn içerisinde bulun^{maktadır}. Terkib-i bend nazım biçimiyle yazılmıştır. Fâizî'nin Sâkî-nâmesi, Leylâ ve Mecnûn mesnevisi içinde yer aldığı için, Leylâ ve Mecnûn'un yer aldığı mecmualarda/divanlarda Sâkînâme de bulunmaktadır. Ayrıca, İstanbul Üniversitesi Ktp. 7556. nüshasının 55-59 yapraklarında ve İst. Üni. Ktp., Ty. 469/5 'de de Sâkînâme vardır.

HASENÂT-I HASAN MESELESİ

Fâizî'ye ait elimizde bu dört eser ve bazı mektuplar bulunmaktadır. Fakat bazı kaynaklarda Fâizî'ye ait olduğu söylenen "Hasenât-ı Hasan" adlı bir eserden söz ediliyor. Şairin biyografisi verilirken, doğum tarihiyle ilgili ihtilafın esas sebeplerinden birinin de bu eserin ona atfedilmesinden ileri geldiğini belirtmiştik. Şairin doğum tarihi 1589 olduğu yakın arkadaşı ve aile dostu Afâyî'nin beyanları ve kendi eserinin şahadetiyle tayin edilmişti. "Hasenât-ı Hasan" adlı eserin, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije savunmasını anlattığı söylenmektedir. Bu savaş 1600 yılında olmuştur. Bu durumda şairimiz bu tarihte henüz 12 yaşında olmaktadır ki böyle bir eseri olması mümkün gözükmemektedir.¹

Biyografik kaynaklardan sadece Sicill-i Osmani'de böyle bir eserin varlığından bahsedilmiştir. Namık Kemal, Kanije adlı eserinin aslının Kafzâde Fâizî'nin Hasenât-ı Hasan'ı olduğunu belirtir. Kanije'nin girişinde N. Kemal, kendisinin fevkalade ağır bir dile sahip olan Hasenât-ı Hasan'ı 1290'da ^{875) Moğolca'dayken,} müellif-i merhumun ruhaniyetinden af talep ederek sadeleştirdiğini söyler. Yine N. Kemal, Fâizî'yi tanıtırken doğum tarihi ile ilgili ihtilafa dikkat çeker ve onun 1572'de doğmuş olduğu bilgisini Sicill-i Osmani'ye dayandırır, sonra da "bu tarih herhalde şâyân-ı tedkikdir" notunu düşmekten kendini alamaz. ² Fâizî'nin Kanije savaşında bulunduğu, Namık Kemal'in eserinden başka hiçbir kaynaktan geçmemektedir. Bugüne kadar da Hasenât-ı Hasan adıyla bir eser bulunamamıştır. Bu eserin mevcudiyetini A. Sırrı Levend genişçe tedkik etmiştir: "Eserin müellifi olan Fâizî kimdir ? H. 1010'da Hasan Paşa ile Kanije'de bulunan Fâizî, Kafzâde (Ö.

1) Bu konuda yukarıda s. 19-20'de de bilgi verilmiştir.

2) Namık Kemal: Kanije, s. 162.

H. 1031) midir ? Kafzâde'den bahseden eski kaynaklar, onun 998'de doğduğunu kaydederek ki bu takdirde Kafzâde Kaniye savunması sırasında 12 yaşında olması gerekir. Yalnız Süreyya, Sicill'de doğum tarihini 980 olarak gösterir. Eğer bu tarih doğru ise Kafzâde bu tarihte 30 yaşında bulunuyor demektir ve Hasan Paşa ile birlikte savunmada bulunması mümkündür. Şu var ki Kafzâde'den bahseden Şakâyık, Fezleke, Riyâzî, Rıza, Âsım, Beliğ tezkirelerinden hiçbiri Kafzâde'nin Kaniye'de bulunduğunu yazmaz. Bu hale göre ya kaynakların verdiği bilgi eksiktir, yahut da bu tarihte yaşamış başka bir Fâizî vardır. Bursalı Tahir, Hasenât-ı Hasanî Fâizî'nin eseri olarak gösterir ve Fâizî'nin de 1031'de 33 yaşında iken öldüğünü yazar ki bu hale göre müellifin Kaniye savunmasında 12 yaşında olması gerektiğini düşünmez"1 A. Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi'nde de aynı konuyu tartışır ve "Kaniye savunmasında adı geçen Fâizî'yi Kafzâde olarak kabul etmek zorundayız. Ancak Fâizî divanında, Kaniye Savaşı'nda yanında bulunduğu T. Hasan Paşa için yazılmış bir kasidenin bulunmaması dikkati çekebilir."2 der.

Tiryâki Hasan Paşa'nın Kaniye savunmasını anlatan "Gazavât-ı Tiryâki Hasan Paşa" adlı, müellifi belli olmayan bir halk edebiyatı ürünü nesir eser vardır. Pek çok yazma nüshaları bulunan bu eserin dili son derece sadedir ve nüshaları arasında da bir hayli farklılıklar bulunmaktadır.

Şimdiye kadar Hasenât-ı Hasan adlı bir eserin ortaya çıkmamış olması, kaynakların Fâizî'ye ait böyle bir eserin varlığından söz etmemesi, Fâizî divanında Kaniye ile ilgili herhangi bir bahis geçmemesi ve nihayet vefatı tarihinde 33 yaşında bulunduğunun belirlenmesi, Fâizî'nin Hasenât-ı Hasan adlı bir eserinin bulunmadığını gösteren deliller olarak sıralanabilir.

Bu hale göre Fâizî'nin böyle bir eserini olmadığını kabul etmek daha doğru olacaktır.

1) A. Sırrı Levend; Gazavatnâmeler, s. 101-102,

2) A. Sırrı Levend; Türk Edb. Tarihi, 1. Cilt, Giriş, s. 295,

II. B Ö L Ü M

A. Fâizî Divan'ında Şekil, Dil, İfade ve Üslubu Oluşturan Çeşitli Unsurlar

I. Şekil

1. Vezin

Fâizî'nin Divan'ında kullandığı aruz kalıpları şunlardır.

Remel Bahri :

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hezec Bahri :

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün

Muzari Bahri :

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

Müctes Bahri :

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Cedid Bahri :

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Recez bahri:

Müfte'îlün Mefâ'îlün Müfte'îlün Mefâ'îlün

Münserih bahri:

Müfte'îlün Fâ'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün

Rubailer ahreb kalıpları ile yazılmışlardır.

Leyla vü Mecnun'un vezni :

Mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün

Görüldüğü gibi Fâizî şiirlerinde Türk şairlerinin çok kullandığı aruz kalıplarını kullanmayı tercih etmiş, mesnevisinde ise hacimli eserli yazmada kolaylık sağladıkları için, çok kullanılan alışılmış kısa kalıplara yer vermiştir.

Aruz veznine son derece hakim olan şairin, aruz kusurlarına düşmeden arzu başarı ile uyguladığı görülür. Şiirlerde görülen imaleler ı, i, u, ü gibi dar vokaller üzerinde olduğu için rahatsızlık verici mahiyette değildir. Aruz veznine hakim olmasının sebebi ise, Fâizî'nin antoloji niteliğinde tezkire yazması ve bu yüzden usta şairlerden binlerce seçme metin incelemesi, sağlam şiir ve dil kültürü egzersizleriyle vezin hakimiyetine ulaşmış olması gibi sebebler sayılabilir.

2. Kafiye ve Redif

Fâizî divanındaki şiirlerde genellikle tam ve zengin kafiye kullanmıştır. Fâizî divanında kaside, gazel, kıta, rubai ve matla şeklinde şiirler ve bu şekillerin kafiye özellikleri vardır.

Kafiyeler yalnız Arapça, yalnız Farsça ve yalnız Türkçe kökenli kelimelerle yapıldıkları gibi, karışık da olabilirler :

Ey Fâizî nedür bu kadar şiddet ü şoğaf ¹
Eyler misüñ vüçüduñi dünyā için telef (K. 2/1)

1) Bu bölümde verilen örnek beyitler divandan seçilmiştir. Beytin hemen yanında Kaside :K., Gazel : G., Kıta : Kt., Matla : Mt. kısaltması ile gösterildi. Sonraki rakam, manzumenin numarası, diğer rakam da beyit numarasıdır. Metin incelemelerinde bütün beyitler bu şekilde gösterilmiştir.

İtse olur o şüh-ı şîrîn-kâr
'Ömre ta'lîm-i şîve-i reftâr (Mt. 88)

Bir içim şudur hemân hüs-nîle ol nâzik beden
Hüblar^{da} hâk bu kim oldur terâzûden inen (Mt. 70)

Dili kodum. ^{ser-i} kûyunda ey büt-i dil-cû
Bu râzı kimse^e açma burada kalsun bû (Mt. 89)

Mukayyed kafiyeler de yalnız Arapça, yalnız Farsça kökenli kelimelerle veya karışık teşkil edildikleri gibi redif de olabilirler. Yalnızca Türkçe kökenli kelimelerden mukayyed kafiye yapılmamıştır :

La'l-i leb-i dildâr gerek bâde-i şâfî
Dürdi-keş-i hıcre felek eylerse telâfî (Mt. 13)

'İşkda Kûhkene mergi idügin endîşe
Ne güzel anladi ^{çok} başına tîşe (Mt. 68)

Geç gelür tîz gider diyü şafâ çekme keder
'Âlemün hâli budur böyle gelür böyle gider (Mt. 20)

Cûy u seyl-âsâ felek hâk içre çün nâ-büd ider
Bir iki gün pür-şafâ olduñ gönül ya pür-keder (G. 26/1)

Dehrüñ dü-rûze devleti 'arza maħalledür
İtme kabûl merd iseñ añı tahalledür (Mt : 43)

Fâizî divanında yarım kafiye pek az görülür. O da Türkçe kökenli kelimelerle veya karışık teşkil edilmiştir :

Niçe dūnı emir-i bezm ider nice seri sağar
Bu dünyâdur begüm başı ayak ayağı baş eyler (Mt. 66)

Göñül çün kal'a-i gerdûne ah ü nâleyi saldı
Değül encüm ki bir yirden yine feryâdcı geldi (Mt. 92)

Bir yerde kafiye bulunması gerekirken redifle yetinilmiştir.

Bî-mührelikde meh de saña uymuş ey felek
Çölmek kapağını ne güzel bulmuş ey felek (Mt. 90)

Divandaki şiirlerde çok sayıda redif bulunur. Redif olan kelimeler çoğunluk Türkçe kökenli kelimelerdir. Üç kaside ve 129 gazel redifli olup, şiirler zengin bir ahenk taşımaktadır. Matla beyitlerinden 47 tanesi de rediflidir. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerden de redif yapılmıştır, bunlar (ışk, muhabbet, bâis, teraşsuh, telh, derd, muntazır, reşk, ferâmuş, halas, taarruz, garaz, şem', ferâğ, sade, tahkik, sebû, teselli, mey, neşve) gibi kelimelerdir.

Redifler; ek, bir kelime, ek + bir kelime, birden fazla kelime, ek + birden fazla kelime şeklindedir. Ek halindeki redifler iyelik ekleri, ~~cevher~~ fiilin çekimli şekilleri, çokluk eki, isim hal ekleri şeklindedir.

Tek kelimelerden ibaret olan redifler daha çok çekimli fiillerden, Arapça ve Farsça kökenli isimlerden Türkçe isimlerden yapılmışlardır. Yer yer ek + zamir şeklinde de redifler görülür. Çekimli fiillerden redif çok görülür:

‘İşkuñla dil her gördüğün ser-geşte vü hayrân sanur
Ser -geşte olsa bir kişi dünyâyı ser-gerdân sanur (G. 25/1)

Bağ-ı hüsnüñ gibi bir gülşen-i pür-zîb olmaz
Dili tefrîha o ğabğab gibi bir sîb olmaz (G. 52/1)

Medâr-ı çerh-i felek'in kılâb üzre kurtulmuş
Bir âsiyâbdur ol kim serâb üzre kurtulmuş (G. 59/1)

Fâizî divanında (zamân, nâ-tüvan, nihan, tāk, revân, âb, nâb, girdâb, nâlân, yârân, nâdân, sûz, rûz, efrûz) gibi kelimelerin kafiye yapılmakta çok kullanıldıkları görülmektedir.

Kasidelerde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle kafiye ve redif daha çok yapılmışken, bu nisbet gazelerde Türkçe kökenli kelimeler lehinedir. Fâizî'nin ses ve ahenk unsuru olarak tam kafiyeler ve rediflere çok yer vermesinden, onun şiirinde bu unsurlardan olabildiğince yararlandığını söyleyebiliriz. Fâizî vezinde, kafiye ve redif kullanımında ~~geleneğe~~ azami uymuştur.

II. Dil ve Üslup

Bilindiği gibi şiirde biçimi belirleyen kelimeler, kelimeler arası ilişkiler, cümleler, cümle bağlantıları ve bunların kişiye bağlı kullanımları dil ve üslup bakımından tanımlayıcı hususiyetlerdir.

Şiir,

bir yerde ses-anlam ilişkisinden doğan bir düzenlemeden ibarettir. Anlamdan kopuk ses düzenlemesinin değeri yoktur. Ses-anlam birimleri arasında vezin, ritim, kafiye, redif, ünlü ünsüz ilişkileri, çeşitli tekrar unsurları vb. sayılabilir. Şair, dilin gelenekten getirdiği malzeme ve bilgi birikimini hazır bulur ve onu kabiliyetine göre kullanır. ¹

Fâizî'nin eser vermeye başladığı XVII. yüzyıl başlarına kadar Türk şiir dili, yaklaşık üç asırlık dönem içinde usta şairlerce zenginleştirilip olgun ^{bir} şiir dili haline getirilmiştir.

Dil ve sanat uygulaması bakımından Bâkî ve Nedim arasında bir noktada yer alan Fâizî, şiirinde ~~lafî~~ sanatlardan uzak, samimi, yerine göre bir hayli sade, İstanbul Türkçesinden örneklerle dolu şiir diliyle Bâkî'nin takipçisidir. Gazelde Şeyhülislam Yahya'yı örnek almış, yeni buluşlar ve hayalleri kovalamış, üstad şairlerin lirizmini yaşatmaya çalışmıştır.

İyi bir eğitim almış ve İstanbullu bir şair olarak Fâizî'yi İstanbul Türkçesinin başarılı bir temsilcisi saymak uygun olacaktır. Şiir sanatının özellikleri açısından Fâizî'nin divanını incelediğimizde kelime kadrosunun zenginliğini hemen görebiliriz. Divan edebiyatı şairlerinde olduğu gibi, şairimiz de kelime kadrosunu Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle oluşturmuştur. Arapça ve Farsça kelimeler tek olarak veya terkipler içerisinde yer yer de ibareler halinde görülürler.

Fâizî gazellerinde bugünün insanının daha kolaylıkla anlayabileceği bir lisan kullanır, kasidelerindeki dili ^{ise} oldukça ağırdır. Kasidelerin bilhassa nesib bölümü, ^{ve} medhiye bölümü terkip ve tamlamalarla doludur. Fâizî'nin nesir dili de oldukça ağırdır. Mesnevisinin tevhid, münacaat, naat, mirac gibi bölümlerinde de ağır bir dil kullanılmıştır. Sebeb-i telif bölümünden itibaren Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin dilinde terkipler azalır, dil sadeleşir.

Kasidelerde övülen kişi anlatılırken yer yer Kur'an ayetlerinden alıntılar yapılır, bu durum çok sık görülmez; Arapça özlü sözler de görülür:

Kimdür o şâha nisbet-i takşîr eyleyen
"Küllü'l-verā ekarr bi-takavâh ü i²tarâf" (K.2/17)

1) Tunca Kortantamer; "Türk Şiirinde Ses Konusunda ve Ses Gelişiminin Devamlılığı Üzerinde Genel Bazı Düşünceler I" E. Ü. Ed. Fak, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, s. 60-160, İzmir 1982.

2) Arapça özlü söz: "Bütün varlıklar onun takvasını ikrar ve itiraf etmiştir."

Be-va'd-i pür-şeref-i "yağfirü'z-zünûbe cemî"¹
Be-ye's-i kat'i-i naşş-ı "femâ lehü min-hâd"² (K.12/108)

Be-emr-i "fe's-takim" a'nî hitâb-ı şûre-i Hüd³
Be-sırr-ı kışsa-ı Dâvûd u hakk-ı süre-i Şâd (K.12/109)

Be-şân-ı ayet-i techiz-i "min ribâti'l-hayl"⁴ (K.12/110)

Fâizî'nin Türkçe kelime kadrosunun önemli kısmını fiiller teşkil eder. Bu kelimelerden bazılarını bugünkü edebi dilden farklı anlamlar yüklemiştir.

Düşürdükçe = Yazdıkça :Felekte neyyir-i a'zamlı bahs-i pertev ider
Şahîfe üzre düşürdükçe zıll-i hâme-i sevâd. (K. 12/68)

Döşendiler = kapıldılar : Velik neşve-i eltâfuñ eyleyüp mağrur
Yine döşendiler ümmide ehl-i istihkâk (K. 14/47)

Tayandı = yaslandı : Bilüp kılıç yüzi ıssı idügin tayanmadı gül
Çekince tig-i sitfz afitâb-ı âlem-sûz (K. 5/3)

Yetişdik = ulaştık : Ancak biz anuñ bir çuru câmina yetişdik
Cemşid zamânında imiş şân-ı harâbât (G. 8/4)

Dökülür = saçılır : Tağıtdı kenâdüyi ümmîd-i pay bûsi ile
Sabâ ile dökülür şanma murğ-ı zârda gül (K. 9/15)

Fâizî birleşik fiilleri de bolca kullanmıştır. Kıl-, ol-, eyle-, et- fiilleriyle birleşik fiiller yapılmış, "sovukladup ayağını, dağ yakup cismini" örneklerinde olduğu gibi gerundiumlar sıklıkla kullanılmıştır.

"Göre gelmek, öldüreyazmak, az kalmak, yüz tutmak" gibi halk ağzında çok görülen birleşik fiilere de rastlanmaktadır. "-iken, -ınca/ince, -madan/-meden, -dıkça/-dikçe" gerundiumları ile "-an/-en" partisibi fiilimsilerden çoklukla kullanılanlardır.

Fâizî, "ammâ, vü, ile, ki, kim, hem... hem, geh...geh" bağlaçları ve "çün, için, nitekim" gibi edatları şiirinde bolca kullanır.

Vezin gereği olarak "Sitanbul, Sikender" gibi kullanımlarla "n'ola, bina'yledi" gibi hece düşmeleri görülür.

1) "Allah bütün günahları bağışlar." Zümer 153.

2) "Artık onu doğru yola iletcek yoktur" Zümer/33.

3) "Doğru ol." Hüd/112.

4) "Cihat için bağlanıp beslenen atlar." Enfal/60.

Fâizî'nin şiirlerinde arkaik sayılabilecek nitelikte bazı kelimelere de rast-

lanır :

döymek : dayanmak

Şad-pâre olur dil sitem-i firkate döymez

Bir kâsedür ol zehr-i gam u mihnete döymez (G. 53/1)

seğirtmek = koşmak

Düşse bir müşkile hep sâna segirdür dünyâ (K. 10/50)

irgürmek = erişmek

Peyâm-ı kahrını irgürdi bahre bād-ı şabâ (K. 17/22)

öykünmek = taklid etmek

'Adû tevehhüm-i kudretle âna öykünemez (K. 12/54)

yarâğ etmek = hazırlık etmek

Ġafletten uyansın ehl-i manşıb

Şâm-ı ecele yarâğ idünsün (Kt. /20)

Bunlardan başka devrine nisbetle arkaik sayılabilecek "kankı, özge," gibi kelimeler sıfat olarak kullanılmıştır :

Mişal-i günc-i bād-âverd teşrîf eyledüñ bezmi

Muḥaşşal kankı yeller esdi geldüñ bu yaña cânâ (G. 5/2)

Çıksa bu hâlet ile çerḫa nesîm-i seherî

Düşüre özge hevâya meleü'l-âlâyı (K. 6/8)

"Kande ve kaçan" kelimeleri de görülmektedir :

Ḳande bir cām-ı şafâ-baḫş olsa manerd-i zekân (K. 7/19)

'Arsa-i mârekede etse kaçan pûyâyı (K. 6/61)

Fiil çekimlerinde 1. tekil şahıs eki -ın/-in biçiminde de görülmektedir :

Çekmezin gam bülirin kârımı itmâm eyler (K. 6/91)

Fâizî'nin şiirlerinde birçok kelimedede baştaki "t" lerin "d" ye dönüşmediği görülür : tur-, tağıt-, tol-, tokın- gibi.

Kasidelerdeki dilin oldukça ağır olduğu yukarıda ifade edilmişti. Sebki Hindî'nin dil anlayışında olduğu gibi Farsça izafet terkipleriyle ikili, üçlü, dörtlü tamlamalar yapılmıştır :

Kin-sitânende-i cevri-i sademât-ı eyyâm

Gûş-mâl-i felek-i işve-dih-i hercâyı (K. 6/39)

'Atâ-yı maḫz u luḫşarḫ u şaḫs-ı cûd u cân-ı ḫulk

Cemâl-i mülk ü ân-ı ḫüsn ü devlet faẓl-ı Rabânî (K. 8/20)

Zebân-ı nâdire-sâzı kilîd-i genc-i murâd
Beyân-ı nükte-tırâzı beşâret-i 'uzmâ (K. 3/25)

Beyitlerde görüldüğü gibi, zincirleme tamlamalarla meydana getirilmiş, ağdalı ve anlaşılması zor bir dil kullanılmıştır. Gazellerde ise kasidelere nazaran daha anlaşılır, basit ve sade bir dil kullanıldığı görülmektedir; ancak kasidelerde de yer yer sade Türkçe görülür.

Bir midür âteşe girmekle semenderle Halîl
Yakmamışlar tatalum ikisi de ezâyı (K. 6/57)

Âsmân olmasa bir gün yüzli dilberden cüdâ (K. 7/5)

Gazellerde kullanılan dile bir kaç örnek :

Ğamuñla Fâ'izî-veş kalmadı güftâre dermânım
Yine hicrînde başdan aşdı tûfân-ı belâ cânâ (G. 5/5)

Ancak biz anuñ bir kuru câmına yetişdik
Cemşîd zamanında imiş şân-ı harâbât (G. 8/4)

Mübârek olsun ey şüh-ı cihânım reşkimüz yokdur
Yeniden âşinâlar mübtelâlar tâze hemdemler (G. 39/3)

Fâizî'nin şiir dilinde canlılık ve samimilik, devrinin tabir ve ilhamlarına yer vermek gibi özellikler görülür. Sözlerinde halk Türkçesine yakınlık vardır. Dil ve üslup açısından Fâizî'nin şiiri, peşinden yürüdüğü Baki'nin şiirlerinde olduğu gibi, İstanbul Türkçesi özellikleriyle doludur. Nazım dili yer yer ağır ve ağdalı, yer yer sade fakat sağlamdır.

III. Atasözleri ve Deyimler

Fâizî'nin çizgisi Necâtî-Bâkî yolunda ve Nedim'i müjdeleyen edadadır. Bu yüzden Necâtî-Bâkî çizgisinin yerli ifade ve halk sözlerine, halk deyimlerine yer verme özelliğini Fâizî'de de görüyoruz. İstanbul'da kullanılan deyimler, atasözleri ve arkaik ifadelerle onda da rastlanır. Konuşulan Türkçe'nin ibare, deyim gibi ses ve anlam birimlerinden atasözleri, deyimlere oranla daha azdır. Fâizî çok sayıda deyimle şiirini zenginleştirmiştir.

Fâizî'nin şiirlerindeki bazı atasözleri şunlardır:

Seni hangi rüzgar attı:

Misâl-i günc-i bād-âverd teşrîf eyledün bezmi

Muhassal kankı yeller esdi geldün bu yana cânâ(G.5/2)

Gönülden gönüle yol var demişler :

Dil-i zara n'ola hem-dem olursa sağar-ı şahbā

Gönülden gönüle yol var demişler ey büt-i ra'nā (G. 3/1)

Yalnız taş duvar olmaz :

Kasr-ı ikbāle gerek taş gibi neçe ahcār

Bunu bilmez misün olmaz yalnız taş dīvār (Mt. 82)

Mevtayı basıp geçme :

Bir lahza ne var'ibret için geşt-i mezār it

Mevtâyı basup geçme du'ā ile güzār it (Mt. 50)

Hangi yeller esdi geldin bu yana :

Merhabā ey zevrāk-ı cām-ı şafā

Kankı yeller esdi geldün bu yanā (Mt. 6)

Böyle gelmiş böyle gider :

Geç gelür tiz gider diyü şafā çekme keder

Älemin hāli budur böyle gelür böyle gider (Mt. 20)

Fâizî divanında kullanılan yüze yakın deyim vardır. Bu deyimlerin çoğunluğu bugün de kullanılmaktadır. Deyimleri sıralarken, sayfa sayısını gereksiz yere kabartmamak için içinde yer aldıkları mısraları sıralamadan ve en çok bilinen şekilleriyle vererek sıralamanın uygun olacağını sanıyoruz. Bununla beraber deyimlerin metindeki anlamı yanlarında yer alacaktır :

At başı koşmak : Aynı seviyede, biri ötekinden geri kalmamak.

Ağzını bozmak : Açık saçık, kaba konuşmak.

Ağzına bakmak : Karşısındakinin ne diyeceğini beklemek, hep onun isteklerine göre hareket etmek.

Ağzına düşmek : Başkaları tarafından hakkında konuşulması,

Aklını aldırma : Çok korku içinde olmak, düşünemez olmak, şaşırma.

Ardınca kuyu kazmak : Gizlice, kallesçe kötülük etmek.

Ayak basmak : Ulaşmak, bir yere varmak.

Ayağını düz basmak : Rahat ve huzura kavuşmak, işleri yoluna koymak.

Ayağı donmak : Çok uşımek,

Ayağını almak : Engel olmak.

Ayaklar baş başlar ayak olmak : Layık olmayan kişilerin yoneticisi, değerli kişilerin yoneticisi durumuna gelmesi

Ayağına taş dokunmak : Ağır bir durum kendisine ders olmak.

Baş eğmek : Direnmekte, karşı koymaktan vazgeçip teslim olmak.

Baş kaldırmak : İsyân etmek, yonetime karşı gelmek.

Başdan çıkarmak : Aldatmak, kötü yola sürüklemek.

Baş göstermek : Belirmek, ortaya çıkmak, onayak olmak, ilk defa yapmak.

Baştan açmak : Haddinden fazla olmak.

Başına uşmek : Başına toplanmak.

Bağrına basmak : Kucaklamak

Başına bela olmak : Sıkıntı ve uşüntü vermek, tedirgin etmek.

Başını koymak : İnandığı yolda kendini fedaya hazır olmak.

Bir içim su : Çok güzel

Birbirine katmak : Olay çıkarmak, aralarını bozmak.

Çömlek kapağını bulmak : Hoşa gitmeyen herhangi bir nitelik yönünden birbiriyle benzeşen iki kişi bir araya gelmek.

Çıkış vermek : İçine son vermek.

Diri çıkmak : Ölmek.

Dağ yakmak : Dağlamak.

Dal kılıç : Yalın, çıplak kılıç.

Ele almak : Bir Őeyle uğraşmaya başlamak.

Eline bakmak : Birinin yardımıyla geçinir olmak.

Eli ermek : Bir işi yapmaya gücü yetmek,

El almak : Bir işi yapmak için ustasından izin almak.

El üzre (üstünde) tutmak : Sevgi ve istekle karşılamak, kendisine çok syağı göstermek.

Fitne kaynatmak :	Kötülükler hazırlamak.
Göz dikmek :	Bir şeyi mutlaka ele geçirmek istemek.
Gam yemek :	Tasa, üzüntü çekmek.
Göze girmek :	Sevilir, değerli bir kişi olmak.
Gözü açılmak :	Çıkarlarını koruyabilmek, iyiyi kötüden ayırt edebilmek.
Gözünden sakınmak :	Büyük bir ilgi ve dikkat göstermek.
Göz gözü görmez olmak :	Çeşitli sebeplerle en yakın mesafeyi bile görememek.
Halka halka olmak :	Bir şeyin çevresini çember biçiminde kuşatmak.
İlaç olmak :	Bir derde çare olmak.
Kan ağlamak :	Sıkıntı, üzüntü sebebiyle büyük üzüntü çekmek.
Kanlı bıçaklı olmak :	Ölümüne düşmanlık.
Karaltı asmak :	Hasta gözlerin ziya ve havadan müteessir olmaması için renkli örtüler örtmek.
Kapısına yüz sürmek :	Af ve merhamet dilemek, yardımını beklemek.
Kış kıyamet :	Zorlu kış, karlı, fırtınalı soğuk hava.
Kendini dağıtmak :	Şuursuz halde ne yaptığını bilmemek.
Karşı varmak :	Dışarıdan gelenleri karşılamaya çıkmak.
Kulağına koymak :	Verilen öğütlere önem vermek.
Kumda oynamak :	Söylediğini yapamayacak, umduğunu bulamayacak.
Kuru cam :	Boş kadeh.
Mevtayı basıp geçmek :	Ölüyü hayır dua ile anmamak.
Nesne hasıl eylemek :	Bir şey elde etmek.
Örtüp basdırmak :	Kötü, kanunsuz işi gizlemek, duyulmasını önlemek.
Pembe gibi atılmak :	Pamuk gibi havada uçuşmak, savrulmak.
Söz açmak :	Bir mevzuda konuşmaya başlamak.
Suya götürüp susuz getirmek :	Kurnaz olmak. Karşısındakinden akıllı bilgili olmak.
Suyunu kesmek :	Bir şeye su vermemek.

Su gibi kaynamak :	Bolluk, fazlalık, çokluk.
Şirinlik yapmak :	Sevimlilik göstermek, hoş giden davranış.
Şişenin kalbini soymak :	İçki şişesini içip bitirmek.
Taşlar altına basdırmak :	Büyük eza cefa etmek, görmek.
Üstüne yürümek :	Saldırmak veya saldıracakmış gibi yapmak.
Yanıp yakılmak :	Uzun uzun derdini anlatmak, sızlanmak.
Yarasına dokunmak :	Acı ve üzüntüsünü hatırlatmak.
Yerden yere çalmak :	Bir kimseye saldırıp zor durumda bırakmak. Bir fikri iyice tenkit edip tutar yerini bırakmamak.
Yerinden koparmak :	Tutunduğu, bulunduğu yerden ayrılmak.
Yerinde yeller esmek :	Yok olmak, izi bile kalmamak.
Yıldızları saymak :	Geceleri uyku uyuyamak.
Yolu düşmek :	Bir yerden geçerken uğramak.
Yoldan kalmak :	Gideceği yere gitmekte gecikmek.
Yüreklenmek :	Cesaretlenme, yiğitlenme.
Yüz tutmak :	Yönelmek.
Yüzüne bakmak :	Karşılıklı ilişkiyi korumak zorunda olmak.
Yüz döndürmek :	Gösterdiği ilgiyi kesmek.

IV. Edebi Sanatlar

Fâizî sözden ziyade anlama ağırlık veren bir şiir diline sahiptir. Klasik şiirimizin geleneğinden yetişen şairin sözle ilgili (lafzî) sanatları bütünü terkettiğini de söyleyemeyiz. XVII. yüzyıl şairlerinin dili ağırlaşmış, fakat şiirde söz sanatlarına yer verme^{leri} azalmıştır. Yüzyılın ortalarından sonra iyice kendini gösteren Hind üslubu ile ince ve nazik dil uygulanmış, dile yeni kelimeler ve yeni mazmunlar girmiştir. Bu asrın bütün sanatçılarında bu özellikler az veya çok : görülmektedir. Yine bu asırda Hind üslubunun tesiriyle mana derinliği önem kazanmış, hayal genişlemiş bu yüzden de mübalağa^{ve} tezat sanatları çok görülür olmuştur.

Fâizî edebi sanatları, işlenen konuya uygun yerde, tasannua düşmeden uygulayabilmiştir.

Cinas : (Tazeler redifli gazelinde her beyitte farklı manada redif kullanılmıştır.)

Şiše-i güldür hayâl-i ârizuñla çeşm-i ter
Âbını gahi ğam-ı hicr-i sitemger fâzeler

Fâizî ma'zur tut senden gürizân olsa yar
Pend-i pirânı bilürsin dinlemezler fâzeler (G. 46/4-5)

Cinas, tenasüb : (Kaldırur redifi her beyitte farklı manada kullanılmıştır.)

Rind pîr olup zâif olmakla geçmez bâdeden
Bezm-i işretde yine rıtl-ı girânı kaldırur

Yârî bir gün korkarın varur yerinde bulmazız
Hîyle eyler düşmen ol genc-i nihânı kaldırur (G. 24/5-6)

Tezad : (Dünyanın fenalığı, vefasızlığı işlenirken)

Ne tarab-nâk-i visâlüz ne kesel-nâk-i firâk
Neşve-i işkile bir haldeyüz Fâiziyâ (G. 2/5)

İştikak : (Halk dili ile yapılmış olması dikkat çekicidir)

Fâizî cânânile cân câna olurduk eger
Olmasaydı câna ten cânâna pirehen hicâb (G. 7/5)

Leff ü neşr :

Olmasa Leylî eger câm-ı mey-i işkile mest
Eylemezdi kâse-i Mecnûn-ı şeydâyı şikest (G. 9/1)

Tezad, teşbih, mübalağa : (II. Osman'a yazılan kasidede)

Tâ ki sultân-ı bahâr eyleyüp âheng-i vifâk
Meclis-i şulh ide ğavġa-gede-i sermâyı (K. 6/92)

Mecaz, tevriye, telmih :

Zülfüne dil bağlayan âşüfte-hal olmaz mı hiç
Seyr iden Leylî saçuñ Mecnûn-mişâl olmaz mı hiç (G. 15/1)

Teşbih, mecaz :

Girmezüz halkuñ gözine mihr-i âlem-tâb-veş
Bî-vücûduz arsa-i âlemde mânend-i serâb (G. 7/4)

Tenasüb

Mey içüp eyler şafâ olur ele alem kadeh
H n-ı dil n ş eylerin ben dest me olsam kadeh (G.17/1)

Teşhis, tenasüb : (Kış mevsimi anlatılan kasidede)

Çemende şanma bu  a! içre c ylar  nd 
Sovukladup ayağın  tmaz oldu kişt-i fez  (K. 16/4)

M balağ , teşbih, teşhis : (Teşbihte yenilik ve yerlilik dikkat çekici)

G y-ı erhi oynadur destinde bir elma gibi
F iz i g r nice olurmuş  uvvet-i b z -y  işk (G. 71/5)

H sn-i talil :

Kimseye açma der nu n derdini g rmez miş n
H n iken bağrı en run yine eyler  andeler (G. 26/3)

Tenas b, tevriye :

 olı deg l biz anu n  atresine k il z amm 
Seb -y  erh-i felekden ne ihtim l teraşşu  (G. 16/2)

M balağ  : (Vezir i  azam Dil ver Paşa anlatılırken)

Ol dem k r b-ı maħfazayı r z r z ider
Taşvir olunsa şafha-i k ğidda  aneri (K. 15/34)

İstiare : (şeyh lislam Yahya'dan bahseden gazelde)

şaş a şaldı yine neyyir-i  zam  ake
G nder p F 'iz 'ye  azret-i d ver k ğ z (G. 21/5)

Kinaye :

Bağrını delme ben m gibi ser-i tiğ n ile
P r  ata ise de ey şu -ı sitemk r k ğ z (G. 21/3)

İstifham :

'Işkdan rencide olmaz n sih  erb b-ı işk
Hiç gel r mi  b-ı dery  m hi-i 'umm na telh (G. 18/4)

İktibas :

Kimd r o şaha nisbet-i takşir eyliyen
"K ll 'l-ver  ekarr bi-takw h    l' taraf" (K. 2/17)¹

İrs l-i Mesel :

Dil-i z ra n'ola hemden olursa s ğar-ı şahb 
G n lden g n le yol var dimişler ey b t-i ra'n  (G. 3/1)

1) B t n varlıklar onun takvasını ikrar ve itiraf etmiştir.

Sonuç olarak Fâizî'nin sanatı hakkında kısaca şunları söyleyebiliriz: Şairimiz edebi sanatları kullanırken konuya uygun edebi sanat denk getirmeye çalışır. Konu ile kullanılan edebi sanat arasında bağ kurmak mümkündür. Fâizî edebi sanatları kullanırken devrinin etkilerinden uzak kalmamış, anlamla ilgili sanatlara lafzi sanatlardan fazla yer vermeye gayret etmiştir. Şair, edebi sanat kullanımında günlük dil, mahalli unsurlar, ata sözlerine yer verdiği gibi, gelenekten gelen unsurlarla edebi sanat yapmayı ihmal etmez. Fâizî edebi sanatları anlatım amacına bir araç olarak kullanma çabasıdadır diyebiliriz. Devrinin büyük şairleri ile mukayese edildiğinde Fâizî, edebi sanatların kullanımına göre vasatın üstünde bir şairdir.

B. Faizi'nin Sanatı ve Kendi Sanatı Hakkındaki Düşünceleri

Faizi'de XVII. yüzyıl sanatının inceliği, nazikliği ve yer yer de süslülüğü vardır. Bu asırda yabancı kelime, bilhassa Farsça tamlamalar, ikili, üçlü, dörtlü terkipler yaygındır. Hayal unsurları da çokça yer verilir. Ayrıca Fâizî'nin kasidelerinde görülen terkipli söyleyiş devrinin özelliklerinin şaire yansımalarıdır. Şiir tarzı olarak Fâizî, Ahmed Paşa-Necâti-Bâkî zincirinin bir takipçisi durumundadır. Lafiz sanatlarına ve söz oyunlarına az yer verir. Necâti-Bâkî çizgisinin hakim özelliği olan yerli ifadelerle, hayattan çizgilere, halk sözlerine Fâizî geniş yer vermiştir.

Kaynaklar Fâizî'nin keskin zekalı, anlayışlı, hafızası kuvvetli olduğunu kaydediyor. Küçük yaşlarda babasından ders alan şair, genç yaşta yüksek bir ilmi seviyeye ulaşmıştır. Araştırmacı kişiliği, daima zor işleri başarma hamlesi, sağlam eğitimle elde ettiği dil hakimiyeti sayesinde genç yaşında eserler vermeğe başlamış ve devrinde hem sanatçı kişiliği hem de devlet adamlığı ile mühim yer tutmuştur.

Rıza, tezkiresinde onun için : "Mevâli-i kirâmdan olup 'ilm ü fa'z ile ma'mûr ve şî'r ü inşâ ile meşhûrdur¹." demektedir. Riyâzî: "Hakkâ ki mebd-e-i feyyâz-ı ezelden ifâza-i 'ilm ü 'irfâna mazhar olmuş bir maḥdûm-ı fa'ziletmend ve hüner güsterdür.²" demektedir. Sâlim Tezkiresinde : "cûybâr-ı belâğâtın râfii maḥdûm-ı 'âlî-kadr Kafzâde Fâizî Efendi.³ " der. Tezkirelerde hakkında yazılan övücü sözler Fâizî'nin genç yaşta ulaştığı şöhretinin ta-nıkları olarak değerlendirilebilir.

M. Muhibbi onunla ilgili olarak şunları kaydetmiştir : "Rûm şairlerinin zarif ve seçkinlerindendir. Devrinde edipliği, fazileti, şan ve şerefi, cömertliği, meziyeti ve latifliği, zarifliği ile tanınır. Divanı, şiirlerin akıcılığı, sağlamlığı ile şairler arasında bilinir. Kibâr-ı ulemâ ve üdebâdandır.⁴"

Gibb, Fâizî'nin tezkireciliğinden bahsettikten sonra ".... Fâizî tamam ol-mamasına rağmen Leyla ve Mecnun mesnevisini yazan orjinal bir şairdir, sadece tezkireci değildir.⁵" demektedir.

Fâizî'nin yakın dostu Atâyî, onun ilmüne ve şairliğine şahadet etmektedir : "Merḥûm-ı merḥûm maḥdûm-ı me'ali rûsûm fâiz-i ser çeşme-i 'ilm ü 'irfân râiz-i raḥş-ı sebûk-pây-i taḥkîk ü ikân edîb ü erîb ḥasîb ü nesîb letâfet-i ebkâr-ı efkâr-ı il-miyyesi ḥatır-firîb-i düşvâr-pesendân-ı 'ulemâ nezâket-i şâhid-i mevzuûnu zebân-bend-i sihr-aferrînan-ı şî'r ü inşâ çâpüksüvâr-ı cevâd-ı fikret maḥdûm-ı kerîm-i âli-himmet idi.⁶"

Eslaf'da : "Fâizî zamanının birinci derecede şair ve nâsirlerindendir. Soy, sop, yaratılış, mesleği icabı olarak da evi âdeti bir 'mekteb-i irfân' hükmünde idi.⁷" denilmektedir.

Kaynaklar Fâizî'nin şairliği yanında münşiliğini de .. kaydetmişlerdir. Yukarıki bölümlerde bahsedildiği üzere, Fâizî'nin devlet büyüklerine, Atâyî'ye yazılmış gayet ağır bir lisanı olan mektuplarından bazıları elimizdedir. Ayrıca tez-kiresinde .. rinden kısa da olsa örnekler bulunuyor. Devrin önde gelen nasir-lerinden Nergîsî, Fâizî'nin talebesidir. Mevcut bilgilere göre, Fâizî'nin ağır ve süslü bir nesir dili olduğunu söyleyebiliriz. Zübbetü'l-Eşâr'da şairler hakkında az malumat verilmiştir. Bunun sebebi olarak, yazarın içinde bulunduğu çağın

1) Rıza: Tezkire, Süleymaniye Ktp. (Āşir Efendi) No : 243, s. 243.

2) Riyazi: Tezkire, s. 115-116, Nuruosmaniye Ktp., No : 3724.

3) Salim: Tezkire, Hamidiye Murad Molla, s. 18, No : 1063.

4) Mehmed Muhibbi: Hulâsatü'l-Eser, c. 2, s. 342.

5) E.J.W. Gibb: A History of Ottoman Poetry, Vol. III, s. 204.

6) Nevizâde Atâyî: Şakâyık, c. II, s. 661.

7) Fâik Reşad: Eslaf, s. 179.

özelliklerine riayet prensibini söyleyebiliriz. Daha önceki dönemlerde biyografik bilgilere daha fazla yer verilmiştir ki bu ifadeler mübalağadan uzak kalamamıştır. Bu mübalağalar yanlış yorumlara da yol açmıştır. Zübde'nin metodunda ise daha çok örnek şiir verilmiş, biyografik bilgilere az yer verilmiştir. Bu da yazarın devrindeki gelişmeleri takip ettiğine güzel bir örnektir. Bu devrin özelliği, sadeliğe riayet prensibidir.

Fâizî erken yaşlarda başladığı şairliğini sürekli geliştirmiş, yenilemiştir. İstanbul'dan, yani sanat merkezinden uzağa, Selanik'e gittiğinde, şiir ortamından uzak kalmak şaire ağır gelmiş, orada da boş durmamış Leylâ vü Mecnûn mesnevisini yazmıştır. Atâyî'ye yazdığı mektubunda şöyle diyor : "... ebkâr-ı âşârdan kalîl ü keşîr her ne var ise irsâl buyurulmak bâbında fevkalhâd niyâz-mendüz. Ümmîddür ki bu recâda haybetümüze cevâz gösterilmeye. Ne mertebe lutf idügi muhtâc-ı ifâde degüldür... Benüm cânum sulţânüm Riyâzî Çelebinüñ ve sizün sâkinâmeleriniz ne kadar zahmet ise bir serü'l-çalem kâtibe istinsah itdirüp gitmeden bu cânibe gönderesüz. Bundan ziyâde minnet ü ihsân olmaz... Leylâ vü Mecnûn tetebbu⁶ olunup biñ beş yüz beyt miqdâr vücûda gelmişdür. Zaman müsâid itmegin intihâb olunup irsâl olunmadı. Bu üç dört beyit andandur. Na't-ı şerif :

Çerh urmazidi sen olmasân hem ¹
Dölâb-ı Muhammedîdür'âlem ²

Fâizî bu beytini daha sonra şu şekilde değiştirmiştir :

Çerh urmada şevki ile bî-bâk ²
Dölâb-ı Muhammedîdür eflâk

Buradan anlaşılacağı üzere, Fâizî şiiri üzerinde çalışmaya devam etmiş, mükemmeli yakalamaya gayret etmiştir. Mektubun devamında Fâizî yine sözü şiire getirip şöyle diyor :

"Benüm'izzetli efendüm, sulţânüm. Sâkinâme⁶ iştiyâk tâbir olunmaz. Der-i luţfuñuzdan irsâl buyurulmak mercûdur. Gönderilmezse biz de Leylâ vü Mecnûn'dan ebyât göndermezüz. Şöyle ma'lûm -ı şerif ola... Eğerçi lâ-şey maķûlesi olan eşhâş-ı nekbatuñ taze terzikât irsâl olunmuştur, üç kaşîde bir kaç gazeldür. Rûşen-i eş'ar-ı şerife ihsân olınmak ihmal olunmaya³"

Fâizî'nin Divanı klasik bir divan tertibinde olup, şiirlerinde şekil yönünden farklılık görülmez. Yerleşmiş nazım şekilleri kullanmış ve kendisine

1) Mecmua: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., R. 1978, yk. 57 b.

2) Fâizî: Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev Paşa Ktp., No : 552, yk. 60 a.

3) Mecmua: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., R. 1978, yk. 57 b.

üstad olarak kabul ettiği Şeyhülislam Yahyâ'da da görülen beşer beyitlik gazeller yazmıştır. Divanında yer alan 156 gazelin 141'i beş beyitlidir.

Sözün fazla uzatılmak istenmemesi, az sözle çok şey anlatma çabaları XVII. asrın genël özelliğidir ve Sebki Hindî anlayışının bunda tesiri olmuştur. Nat, münacaat, mersiye, kaside, kıta, tarih, rubâi, matla (müfret), mesnevi gibi nazım şekillerinden örnekler veren şairimizin gazelleri daha olgun ve şairânedir. Fâizî bir gazel şairidir.

Kasidelerinin özellikle müderrislikten kadılığa geçtiği dönemden itibaren yazılanlarında devrinin sosyal olayları, çekemezlilikler, cahil ve nâdanların sebep olduğu olaylar dile getirilmiş, Fâizî kasidelerinde ferdi ve içtimai problemleri işleyerek bu konuda değişik örnekler vermiştir. Bu konuyu birinci bölümde genişçe işlemiştik. Kasidelerden ikisi şitaiyye, biri temmûziye, biri de bahariyyedir. Burada yapılan tasvirler mübalağalı da olsa yer yer mahalli gözlemlerle işlenmiş beyitler görülür :

Çemende şanma bu faşl içre cūylar tondı
Sovukladup ayağın itmez oldu kişt-i fezâ (K. 16/4)

Cihânı şâm idicek ebr-i tîre-i sermâ
Çenâr berfile oldu minâre-i beyzâ (K. 16/1)

Atıldı pembe gibi küh kış kıyâmetdür
Gören şanur şavurur berfi şarşar-ı sermâ (K. 3/14)

Mecâl yokdur ayak basmağa gülistâne
Zemîni aħker-i sūzende kıldı tâb-ı temûz (K. 5/6)

Fâizî'nin 17 kasidesi vardır. Bunlardan yedi tanesi dini şiiirlerdir. 1. kaside Hz. Muhammed vafında, 2, 3, 4 ve 5. kasideler Hz. Ali ve oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkındadır. 7. sıradaki kaside ise münacaattır.

Biz şemle-i hasret be-ser-i'âl-i abâyuz
Biz mâtem-i-i mâtem-i şâh-ı şühedâyuz

matlı kasidesinin nesib kısmı bir fahriyedir. Burada Fâizî kendisinin gücünün Hz. Ali soyundan geldiğini Hz. Hüseyin'e en güzel mersiyeyi kendinin yazdığını söyler.

Fâizî Divan'ındaki 17 kasideden 10'u devlet büyükleri için söylenmiş medhiyelerdir. Ayrıca kıtalar içinde yer alan Sultan Ahmed, Sultan Mustafa ve Nasuh Paşa'ya olan methiyelerle bu sayı 13'ü bulur. ^{Fâizî} devrinde yaşadığı padişah, sadrazam, şeyhülislam, vezir, kazasker gibi yüksek derecelerde bulunan söz sahibi kimselere kasideler sunmuştur.

Fâizî Divan'ında natlardan sonra ilk kaside (6. kaside) Sultan Genç Osman hakkındadır. Nesib bölümü bahariyedir. İkinci medhiye (7. kaside) Sultan I. Ahmed'edir. Bu şiirde nesib yoktur, şair doğrudan övgüye başlar. Bunlardan sonra gelen üç medhiye (9, 10 ve 11. kasideler) Şeyhülislam Yahya hakkındadır. 9. kaside gül kasidesidir. Fâizî kendini ve Şeyhülislam Yahya'yı güle benzeterek bilhassa kendi sanatını metheder. Fâizî'nin 164 beyitlik uzun medhiyesi Sadrazam Ali Paşa'yadır (12. kaside). Burada Fâizî kendini anlatarak şiire girer ve hasımları ile olan mücadelesini bu kasidede görürüz. 13. sıradaki medhiye yine Vezir-i ~~azam~~ Ali Paşa ve onun sarayına methiyedir. 15. kaside Vezir-i ~~azam~~ Dilâver Paşa'ya övgüdür. 16. sıradaki kaside ise tamamlanmamış, eksik bir kasidedir. Kime yazıldığı belli olmayan bu kasidede bir serdar veya vezir-i ~~azama~~ övgü yapılmıştır.¹ 17. sıradaki kaside ise Şeyhülislam Mehmed Efendi'ye övgüdür. Nesib bölümü 3. sırada yer alan Hz. Ali'ye övgü şiirine çok benzer. Her iki kasidenin nesib bölümü şitaiyyedir. XVII. asırda herkesin sevgisini ve saygısını kazanmış olan Şeyhülislam Yahya Efendi ile Fâizî'nin hem devlet adamlığı, amirlik memurluk ~~yönünden~~ hem de şairlik yönünden ilişkisi vardır. Ona yazdığı üç kasidesinde ve gazellerinden birinde (21. gazel) sevgisini, saygısını ifade etmiş, ^{emini} ilmini, takvasını, dirayetini, idaresini ve şairliğini övmüştür.

Kasidelerde yer yer övgüde aşırıya gidilmiş, kısa sürelerle iş başına gelen sultanları ve sadrazamları överken, eski devri kötölemiş yeni devri methetmiştir. Övülen kişiler ilimde, takvada Sıbevh, Cüneyd-i Bağdâdî, Beyazîd-i Bistâmî, Zemahşerî, Aristo'ya benzetilmiş; cesaret ve yiğitlik anlatılırken İran'ın eski hikaye ve efsane kahramanları Tehemten, Rüstem, Kahraman, İskender, Afrasiyab'a benzetilmiş; adaletten söz ederken Nûşirevân, Keyhusrev, Cemşid'e benzetilmiş; cömertlikte Hatem-i Tay'n ismi anılmıştır.

1) Bu kasidenin tamamlanamadığı f

Topkapı Sarayı Müzesi Ktp; R. 793/3'te kayıtlı mecmuuda yk. 133 b.de "kaside-i nâ-tamam" şeklinde belirtilmektedir.

Fâizî'nin gazelleri de konu bakımından daha önceki yüzyıllardan ve kendi devri gazellerinden farklı değildir. Gazellerin esas konusu aşktır. Konusu aşk olmakla beraber, divanda "aşk" redifiyle söylenmiş 8 gazel de vardır. Fâizî'de aşk hem beşeri hem de tasavvufi anlamda kullanılmıştır.

Belâ-yı 'ışk ile ben âynı oldum Kays u Ferhâd'ün
Cihânda var mıdur bir baña beñzer'âşık-ı nâ-şâd

Benüm bir dahı kârum yokdur ey dil'ışkdan ğayrı
Ne beñzer bana dâim kühkenlik eyleyen Ferhâd (G. 20/3-4)

Hiç mümkün mi dil-i zâr itmiye ifşâ-yı 'ışk
Hem ola dîvâne hem mestâne-i 'ışk (G. 70/1)

Ta'ne-zâr olsun belâ meyhânesinde âb-i 'ışk
Seng-i hârâlar getürsün cüş idüp seylâb-ı 'ışk (G. 69/1)

Hârâya tokunsa âb ider 'ışk
Deryâları hem serâb ider 'ışk (G. 72/1)

Râzın ider âşikâr ah ile nâlân-ı 'ışk
Gizleyemez dūdını âteş-i pinhân-ı 'ışk (G. 74/1)

Fâizî aşkı, acılardan, kötülüklerden kurtulmak için sığınak, ilahî bir güç kaynağı olarak görmüştür. Nitekim hayatının sonlarına doğru Celvetî Tarikatına mensup olduğunu biliyoruz. Bununla birlikte Fâizî mütasavvıf bir şâir değildir. Tasavvuf şairi dünyayı umursamaz, kanaatkardır, tevekküllüdür, daima haline şükür etmektedir. Halbuki Fâizî hayatının her döneminde daha üst dünya makamları için rakipleriyle mücadele halinde olmuştur. Değerinin anlaşılmadığından, devrin kötülüklerin şikayeti vardır. Şair tarikata intisap ettikten sonra şeyhinden şöyle bahseder:

Âyine vü resmi şehr-i harâbatuñ özgedür
Bir gice kapusunda yatan pādşâh olur (G. 28/3)

Rindâne düşüncelerini anlatan bazı örnekler :

Her şubh gelür bir yere rindân-ı harâbât
Güyâ ki ider meşveret erkân-ı harâbât (G. 8/1)

Åşinâlık sırrını fikr. idelüm Mecnûn ile
Soñra bildüm olmuşuz hem-zânû-yı bezm-i elest (G. 9/2)

Hande eyler âlemûñ evzâ-ı nâ-hemvârına
Güldüğü ehl-i cünûnuñ şanmañuz bî-hüdedür (G. 32/4)

Meygede hâkin görüp sanma mey-âlûddur
Fâiziyâ cüş ider hûn-ı şehîdân-ı 'ışk (G. 74/7)

Baña yâ Rab fenâ meyhânesin dâim maķâm eyle
Ölürsem rûhumuñ menzil-gehin ķandil-i câm eyle (G. 124/1)

Döner zârî ile dölâb gibi halka-i tevĥîd
Bir içim şudur anda güyyiâ ol dürr-i yekdâne (G. 137/4)

Fâizî de geleneğe uygun olarak talihin kötülüğünden, devrinden, dünyadan, felekten, sevgilinin cevri ü cefasından yakınmıştır :

Talîüm gör kim baña geldükde şeyyâd-ı felek
Mâhi-i ümmide târ-ı ankebûtı itdi şest (G. 9/4)

Åşik-ı şâdıkuna itmiş iken 'ahd-i vefâ
Ėayr-ı ma'hûd degül mi güzelüm cevri ü cefâ (Mt. 19)

Gelelden 'ömrümüz Ėavgâ-yı bed-mestân ile geçdi
Nesin gördün ne vakt itdün şafâsın bezm-i devrânûñ (G. 80/4)

Taĥammül eyler idüm küh küh Ėuşşaya lik
Ėubâr-ı hâtır-ı sadr olmıyaydı zahm-ı ziyâd (K. 12/30)

Niçe dünü emir-i bezm ider niçe seri sâğar
Bu dünyâdur begüm başı ayak ayağı baş eyler (Mt. 66)

Divan'da Ėazel geleneği içinde aşk teması işlenirken, aşk dışı konularda da Ėazel yazılmıştır. Fâizî divanının 111. ve 112. Ėazelleri bahar konusunda, 144. Ėazel Sultan I. Ahmet, 156. Ėazel Şeyhülislam Yahya hakkındadır. Kış ve bahar mevsimi de Ėazellerde işlenen konulardandır :

‘İyd olunca tıldı rîg-i berf ile şahñ-ı cihân
Kumda oynasun bu günden soñra etfâl-i zamân

Şahne-veş ehl-i mezâkuñ şöhetin telh eyledi
Geldi kış başdı perîşân oldı bezm-i gülistân (G. 108/1, 3)

Hep altın üstüne getirür şahñ-ı gülşenuñ
Bâd-ı hazân bu resme olursa eger vezân (G. 106/5)

Turma sâkı yine câm-ı mey-i rahşân yürüsün
Nev-bahâr oldı re -i cânumıza kân yürüsün

Cilveler eylesün irişdi bahâr eyyâmı
Yine ol tâze nihâl-i gül-i handan yürüsün (G. 111/1, 2)

Bahârdur yine her yirden âb cüş itsün
Ne âb belki ter olsun şarâb cüş itsün (G. 112/1)

Bahâr irişdi rutûbet zamânıdur şimdi
Zemînde âb u havâda şehâb mevc ursun (G. 98/4)

Bozarsın sille-i bādile ağzın gonçenuñ ey çerh
Bu gülzâr-ı fenâda kimse handan olmasun dirsın (G. 110/4)

Öte taraftan Kafzâde, kendisine üstad kabul ettiği Şeyhülislam Yahya'ya yazdığı nazirelerinden birinde kağıdın başından geçenleri anlatır :

Dilberuñ çünkü ğubâr-ı hañın özler kâğaz
Göresin olur o sevdâyile muğber kâğaz

Defter-i ma‘rifet olsun kütüb-i fazl olsun
Dürr-i lafzıyla müşerrefdür anuñ her kâğaz (G. 21/1,7)

İçki, kadeh, şarab gibi zevk ile keyf verici maddelere gazellerinde genişçe yer veren şair, hem geleneğe uymuş hem de bu konudaki zaafını dile getirmiştir :

Şâhlar çekmede bîhüde cihânuñ keselin
Bir kadeh meyle gedâ def ider anuñ keselin

Meclis āhir olur alurlar elinden cāmı
Gider ayak göresin bezm-i fenānuñ keselin (G. 102/1, 2)

Ben neyleyeyin şarāb-ı cedel-hīzi sākıyā
Sermāye-i maḥabbet olur bir ayâğ vir (G. 40/4)

Def-i ğam idermiş tatalum cam ile ādem
Ya minnet-i sākīden irişen ğamı neyler (G. 44/4)

Alınsa kûy-ı ḥarābātđan türāb-ı sebû
Şarāb-ı nāb ğınāsın virürdi eb-ı sebû (G. 122/1)

Yüregi pârelenür ādemüñ añduqça meyi
Dehr döndürdi mey-i işretimüz tîz-ābe (G. 128/4)

‘Aceb mi rûz u şeb olsa gönül mest-i ḥarāb-ı mey
Ĝubâr-ı ğuşşayı teskîn ider bir pâre āb-ı mey (G. 152/1)

Fâizî’de "tevbe bozma" motifi de ifade edilmiş, içkiyi terk eden şair, içki ve saki karşısında tevbesinden dönmüştür :

Gelince bezme bâde gitdi şabr-ı cān-ı bīmaruñ
Bozup perhîzin eski derdi depreşdi dil-i zāruñ (Mt. 29)

Camdan itmek isterin ben daḥı tevbe şüfiyā
Neyleyim üstüme tutar şāki-i dil-sitān gelür (G. 22/4)

Şarap ve içki XVII. yüzyılda yasaklanmış, bilhassa Fâizî’den sonra IV. Murat zamanında uygulanan içki, sigara yasağı meşhur olmuştur. Fâizî içki yasağına tepki göstermiş, gazellerinde bu konuyu işlemiştir :

Yine nāğah yasağ oldu şarāb-ı nābe
Bâğ-ı işretdede kadeh döndi çeh-i bī-ābe

Nidelüm bâdeyi çok gördiler elden çıkdı
Hiç adû işrete ruhsat mı virür aḥbābe

Bâde görmek degüle sāğarı görmez olduk
Bilmezüz Fâiziyā n’oldı şarāb-ı nābe (G. 128/1, 4, 5)

Şair, içki yasağından, içilmemesi gerektiğinden söz eden vaiz ve nadanları eleştirir :

O gün kürsîde vâiz neydi ol bîhude iksârũ
Yürütmezdũn bu vaz'ı mest iken bir bâde nûş itsen (G. 133/2)

Çıkuş kürsîye vâiz men idersin bâdeden halkı
Elinde kimsenũn cãm-ı dirahşân olmasun dîrsin (G. 110/3)

Bir pâre aralık vir eyâ nâşih-ı nâdân
Tab' ehli bilürsin o kadar şıklete döymez (G. 53/3)

Fâizî "pîr-i muğân", "rindlik", "bâde" gibi mazmunları tasavvufi manada kullanarak, ilâhi aşkı dile getirmiştir :

İrşâd ideyin dirse bizi Fâ'iziyâ şeyh
Ol idiceğın pir-i muğân eyliyemez mi (G. 148/5)

Tesliyetũn tarîkîni pîr-i muğân bilür hemân
Gamla varan cenâbına hürrem ü şâdumân gelür (G. 22/4)

Rind pîr olup zâif olmaqla geçmez bâdeden
Bezm-i'îşretde yine rıtl-ı girânı kaldırur (G. 24/5)

Zâhid sen anuñ sırrına geç vâşıl olursuñ
Nâdânlığı ko eyleme rindâna ta'arruż (G. 62/2)

Yalnız içki ile eğlencesi tamam olmayan şair sâkiden "leb"ini sunmasını ister :

Lebũn sun yalınuz cãm-ı mey-i gül-fâmile olmaz
Bilürsin böyle meclis sâkıyâ bir cãmile olmaz (Mt. 63)

Fâizî kadehe, içkiye böylesine övgüler düzerken, bunlarla yetinmeyerek keyif verici maddelerden afyon ve tütün içmenin zevkini de dile getirmektedir :

Duğân içenlerle bir olur mı bezm-i şafâda
Şu dil ki Fâ'iziyâ şule-nûş-ı muhabbet (G. 11/5)

Halkı men eylemeden saña ne girer ne çıkar
Vâizâ yoksa duğânile kıyâmet mi kopar (Mt. 87)

Dütin eylerken o şühile lebün emdürdi
Şehd alınmazdı eger olmasa tedbîr-i duhân (G. 107/3)

Olmayanlar ğamuñ afyonuña mutâd senüñ
Ne bilürlerdi dil-i bî-fâb ü tüvânuñ keselin (G. 102/4)

Esrar değişik adlarla isimlendirilmiş, "ğam, ğubâr, ğubâr-ı ğam, cür'adân" rumuzlarıyla beyitlerde esrardan bahsedilmiştir :

Geh ğubâr-ı ğam verir ğâhi şunar câm-ı şafâ
Âdemi ğâh ağladur geh güldürür devr-i zamân (G. 119/2)

Burada güldüren ğubâr-ı ğam, ağlatan câm-ı safâdır.

Seyr iden şandı şafâdan güler ehl-i derd
Añ bilmez ki ğubâr-ı ğam idüpdür hayrân (G. 120/4)

Hayran, esrar çekerek bir köşede her şeyden bî-haber, mestane hayat geçiren kimsedir.

Tekye-i ğamda n'ola her dem olursa pür-ğubâr
Fa'izî abdâl-ı işkuñ cür'adânıdur gönül (G. 87/8)

Abdalların kemerlerine astıkları üzeri çifte "Ya Ali !" işlemeli sahtiyan esrar mahıfazasına "cür'adân" denir.

Fâizî'nin gazellerinde ve matlalarında Nâbî'yi andıran hikemî deyişler de bir hayli yer tutmaktadır :

Hâk ile çün dîdemüz âhir pür eyler rüzğâr
Âkıl oldur bağmaya bir daĥi dünyâdan yaña (G. 1/4)

Ne'aceb ğafil imiş fâlib-i câh ü devlet
Turma meftûn olur itdükçe tenezzül dünyâ (G. 2/2)

Der-i maĥlûka varup eyleme'arz-ı hâcet
Bî-tereddüt gelecekse gelür ey dil devlet (Mt. 21)

Hayli devletli baş gerekdür aña
Her sere lâyıq olmaz efser-i işk (G. 75/3)

Kafzâde şair ve şiir hakkındaki düşüncelerini divanında ve Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde ifade etmiştir. Fâizî şiirden ve şairden şu isimlerle bahsetmiştir :

"sühân-dân, ehl-i hüner, şerh-i firâk, mertebe-i tab, cevher-i tab, ceng-i tab, erbâb-ı hüner, şerh-i firâk, yed-i beyzâ, sühân-dânî, eser, ş'ir, gazel, bâde-i nazm, bâde-i rengîn, sûz-ı nazm, elfâz-ı â-teşîn, mazmun."

Tab', yaratılış, doğuştan getirilen sanatçı kabiliyeti demektir. Fâizî'nin şairliği ile kimse yarışamaz:

İşte meydân-ı belâgat kaçmazuz gelsin beri

Hünk.-i tab'-ı Fâiziyle bahşē kâdir vār ise (G.141/5)

Cevher-i tab', yaratıştaki şairlik cevheri, gücü. Fâizî'nin şairlik cevherini hasımları kıskanır, güzellikten anlayanlar ise takdir edeceklerdir:

Yürütmez oldu velî har-ı ta'ne-i erzâl

Egerçi cevher-i tab'umla iftihârda gül (K.9/24)

Mertebe-i tab', sanatçılıktaki üstün kabiliyet. Dost ve düşman Fâizî'nin sanatının üstünlüğünü görüp beğenmektedir:

Hasmuñ da bilür mertebe-i tab'unu yârân

Besdür bu kadar Fâiziyâ dikkate döymez (G.53/5)

Sühân-dânî, güzel söz, şiir söyleyicilik demektir. Fâizî, yaratılıştan söz ustasıdır, sanatlı söyleyişin tutisidir; bülbüldür:

Benem o nâtika-pîrâ-yı bülbül-i isti'dâd

Ki la'l kıldı zebân-ı dilüm hazân-ı murâd

Benem o tûti-i hoş-lehçe-i suhân-dânî

Ki itdi habs-i kafes luţf-ı tab'-ı mâder-zâd (K.12/1,2)

Ehl-i hüner, hünerli kişiler, usta şairler demektir. Fâizî gibi söz sultanları anlaşılıp beğenilmelidir. Anadolu'da onun bir benzeri yoktur:

Ancak olur zühür ise Fâiziyâ bu'arsada

Rûm'da bir senûñ gibi ehl-i hüner belürmedi (G.143/5)

Yed-i beyzâ, beyaz, parlak el. Hz. Musa'nın sihirbazlara karşı elinin ışık saçarak hale gelmesi mucizesi. Mucize gibi söz, şiir söylemek demektir. Fâizî, methettiği kişileri öyle tasvir eder ki, herkes hayran olur:

Ki meâh-i pâkûñle gösterem yed-i beyzâ

Hüner nedür göreler şâirân-ı sihr-âmûz (K.5/35)

Eser, kitap, emekle meydana getirilen ürün, şiir, manzume demektir. Fâizî'nin güneş ışıkları gibi gökyüzünde parlayan şiirleri sanat ve kadir bilirlerce beğinilecektir:

Salup eserlerüñ âfâke Fâizî tab'un

Mişâl-i şa'saa'-i âfitâb mevc ursun (G.98/5)

Gazel, şiir anlamında kullanılmıştır. Fâizî'nin şiirleri eşsiz güzelliktedir ve onlara nazire yazılamaz:

Bu tarza gâzel Fâizîyâ bir dahî denmez
Teklif-i nazîre baña yârâna cefâdur(G.34/7)

Şi'r, manzum eser anlamındadır. Fâizî'nin şiirleri çok yaygın bir beğeni kazanmıştır, insanların dillerinden düşmemektedir:

Râz-ı pinhân-ı gam-ı ışkı tıyurdu 'âleme
Düşdi şi'rûñ Fâizî halk-ı cihânûñ ağızına(G.126/5)

Bâde-i nazm, Bâde-i rengîn, etkileyici, çarpıcı şiir anlamındadır. Fâizî'nin etkileyici nazmı karşısında insanlar sarhoş olmuştur, bu sözlerin baş döndürücü güzelliğini şarabı icat eden Cem kaskansa yeridir:

Ser-fürû eyleseler Fâizîyâ lâyıkdur
Bâde-i nazmum ile mest-i harâb oldu cihân(G.107/5)

Tehî olmadı hergiz bâde-i rengîn ma'nâdan
Revâdur Fâizî reşk itse cām-ı tab'ûñu Cem(G.39/5)

Mazmûn, nükteli, sanatlı, derin anlamlı şiir demektir. Hep ayrıllığın acısı şiirlerde işlenmiştir, Fâizî ise kavuşmanın neşesini dile getiren şiirler yazacaktır:

Nice bir Fâizîyâ ma'nî-i meşhûr-ı firâk
Hâlet-i vaşlı da bir tâzece mazmûn idelüm(G.95/5)

Sûz-ı nazm, Elfâz-ı âteşîn, gönülleri yakıcı etkisine sahip şiir demektir. Fâizî'nin şiirleri okuyanın gönlünü yakar, eğer bir kağıda yazılırsa o kağıdı da yakar ve karartır:

Tehammül idemez te'sîr-i sūz-ı nazmûña hakkâ
Şu kim Fâizî ala ele bir lahza divânûñ(G.82/5)

Yakup siyah eyliye tokındığı yeri
Elfâz-ı âteşînume mektûb döymeye(G.125/2)

Fâizî Leylâ vü Mecnûn'da şairliğini, sanatını ve sanat anlayışını bir hayli geniş anlatmaktadır. Sebeb-i telif bölümünde, şair dostlarıyla olan muhaveresinde, sanattan anlayan dostlarının ısrarı üzerine mesneviyi yazdığını anlatır :

Kendüm bileli esir-i 'ışkum¹

Dil-teşne-i ger mesir-i 'ışkum

Bu bezm-i vücûda mest geldüm

Sâgar-zede-i elest geldüm

Bir sūz ki 'sîne mübtelâdur

Evvel eser-i teb'elâdur

1) Fâizî: Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev Paşa Ktp., No : 552, yk. 72a, st. 6, 8, 10.

Fâizî'nin şair dostları evine gelirler, çantasındaki şiir parçalarından bazılarını okurlar ve şaire dönüp şöyle derler :

Ol nükteverân idüp vifâkı¹
Bu semte düşürdiler siyâkı
K'ey Fâizî ey cihân-ı dâniş
'Arş-ı sühan- âsmân-ı dâniş
Sâbit-edâ-yı fazl u itkân
Düşvâr-pesend-i nağz-ı nükdân
Sensin bu zamân-ı şûr ü şerde
Bu kaht-ı ma'ârif ü hünerde
Fazluñdan ebr şimdi mersûm
Ma'lûm idi hâl-i mülket-i Rûm
Cây-ı sühanı felek sen itdün
Bir lücceyi pür-nemek sen itdün
Sen virmeseñ i'tibar nazma
Gelmezdi revâckâr nazma
Bu tarz-ı nev'i sen itdün icâd
Kıldıñ şuarâ-yı Rûm'ı irşâd
Bu şive-i nağz-i tab'-âmiz
Oldı eserüñle şöhret-engiz
Sen eylemeseñ bu semte rağbet
Halk olmuş idi hep ehl-i şan'at
Tab'uñ yaraşır mı câmid olmak
Deryâ-yı muhî-â râkid olmak
Ol gonceyi eyle gülşen-i râz
Zamm it aña çâr- bağ-ı icâz
Güldeste gibi bāğ bāğ eyle
Hâsidleri dāğ dāğ eyle
Fevvâre-i zihnüñ ile derkâr
Dögsün feleği zülâl-i eş'âr
Pür-gevher-i nükte kıl cihânı
Tufân itsün yemm-i me'âni
Enfösüñile neşât-mend it
Bâdıla zebân-ı halkı bend it
Elfâzuñ olup maḥabbet-engiz
Kıl âb-ı zülâl-i âteş-âmiz
Sebt it varak-ı sepide eş'âr
Kıl safha-i penbeyi şerer-zâr

1) Fâizî: Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev Paşa Ktp., No : 552, yk. 72 b. st. 14 vd.

Fâizî dostlarının bu sözüne, kafasının meşgul olduğunu, fikrinin dağınık olduğunu bu yüzden şiir yazamayacağını söyleyerek itiraz **edince** söz kıymetini bilen dostları ona şöyle derler :

Zirâ bilürüz 'ulüvv-i tab'uñ

Her mertebeden sülüvv-i tab'uñ

Sonra Fâizî eser yazmayı kabul eder. Fakat şeyhten istimdat etmeden şiir yazmaya cüret edemez :

K'ey Fâizî eyle te'allül

Qıl rûh-ı şerîfine tevessül

Pîrâne hemen teveccüh it sen

İstimdât it nefeslerinden

Pîrân' tarîkâta tutup rûy

Oldum der-i şeyhden meded-cüy

Fâizî Leylâ vü Mecnûn'da Genç Osman'a yazdığı medhiyesinde sözü onun şairliğine getirir ve şiir hakkında yorumlar yapar. Genç Osman'ın şiirlerindeki mana inceliğini, sözündeki açıklık ve netliği, mazmunlardaki inceliği, lafzın akıcılığını, güzelliğini, kumaş gibi yeni bir üslup ile şiir yazıldığını vurgular. Fâizî, şiir tenkidinde söz (kelime), mana, hayal, mazmun ve üslup üzerinde durarak modern şiir tenkidinde de kullanılan unsurlara yer vermiştir.

Mânâ-yı latîf ü lafz-ı şeffâf¹

Çün bâde-i pâk ü şîşe-i şâf

Mazmûn-ı rakîk ü kalb-ı hoş

Çün sırr-ı kazâ vü kalb-i bî-ğaş

Mânend-i kumâş tâze üslûb

Her vâdi-i şîri nağz u mergûb

XVII. asırda görülen soyut kavramları somut kavramla birleştirmeyenliği Fâizî'de de görülür. Bir beytinde aşkı pazu kuvetine benzetmiştir :

Güy-ı çerçhi oynadur destinde bir elma gibi

Fâizî gör nic / olurmuş kuvvet-i bâzû-yı'ışk (G. 71/5)

İstanbul Türkçesi ile örülü bir hayli beyit Fâizî divanında Nedim'i müjdelemektedir.

1) Faizi; Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev Paşa Ktp., No : 552, yk. 77 a., st. 2, 3, 7.

Feyz-i demā-dem devridür¹ iyyş ü müsellemler devridür
Şanma bu dem ğam devridür ol zevk ü şevka mühtedî (Kt. 19/2)

Gidermiş elden evvel şöhetünle ğussa vü ğamlar
Kanı ey cām-ı Cem ol şevkler ol eski âlemler (G. 39/1)

Evvel gelenlerin nicedür hāli bilmezüz
Dünyāya biz hele geledi görmedük neşāt (G. 64/2)

Gelüp öldürmedün kurtarmadun dünyā belāsından
Yine ğamla diri çıkdum şabāha ey gözi cellād (G. 292)

Dem-i vişâlde yine kedêrdür elbette
Efendi her ne kadar olsa pîreher nâzik (G. 84/2)

Bâkî'yi minnetle anan şairin beyitlerinde, Baki tesiri kendini hissettirmek-
tedir :

Nüşa-i Hâtem-i vefk-i eşer-i Bâkî'dür
Añdırın şāh Süleymân Cem -istilâyı (K. 6/84)

Ne mihrün isterüz çerhuñ ne encümden recāmuz var
Ferāĝ itdük bu gülzarun gülünden yâsemeninden (G. 105/3)

Biz bir bî-ķayd abdāluz cihānda Fâizî
'Âlemün ķaydın ķeken ħünkāra yoktur reşkimüz (G. 51/5)

C. Fâizî'nin Dönemindeki Etkileri

Fâizî'nin hayatında ve eserlerinde Şeyhülislam Yahya, Nevizâde Atâyî ve Nefî'nin önemli yeri vardır. İlk ikisi ile üstad - çırak, yakın arkadaş ilişkisi içinde bulunan şair, Nefî ile amansız bir mücadele içindedir.

Şeyhülislam Yahya aynı zamanda Fâizî'nin âmiridir. Çünkü o, Selanik kadısı olduğu zaman, Ş. Yahya Rumeli Kazaskeridir. Devrinin gazel ustası olan Ş. Yahya'ya Fâizî üç kaside sunmuş, gazellerinden ikisinde de yine Ş. Yahya'dan bahsetmiştir. Fâizî, onun birçok gazeline nazire yazmıştır. N. Kemal, Ş. Yahya'nın da Fâizî'nin "vâdisidür" redifli gazelini tanzir etkiğini kaydediyor, fakat böyle olduğuna dair mecmualarda bir kayda rastlamadık. ¹

1) Nâmık Kemal: Kanije, s. 165.

Fâizî tarafından Şeyhülislam Yahya'ya nazire olarak yazılan gazellerden bazılarının matla beyitleri şöyledir:

Şeyhülislam Yahya:

Ruḡ-ı dildârı rengin vaşf idersin ey dil-i şeydâ¹
‘Acebdür sözleründen reng almazsa gül-i ra‘nâ

Fâizî:

Dil-i zâra n'ola hem-dem olursa sâgar-ı şahbâ
Gönülden gönüle yol var dimişler ey büt-i ra‘nâ

Şeyhülislam Yahya:

Bir âyineyle İskender nice beñzer saña cânâ
Senün her bakdığıñ mir‘ât olur âlem-nümâ cânâ

Fâizî:

Virür gönülün ümîd-i vaşl ile ‘âşık saña cânâ
İder deryüze âyineyle güyâ bir gedâ cânâ

Şeyhülislam Yahya:

Ele alsañ yazılır ey meh-i enver kâgaz
Dil-i sevdâ-zede-i ‘âşıka beñzer kâgaz

Fâizî:

Dilberün çünki gubâr-ı haşın özler kâgaz
Göresin olur o sevdâyile muğber kâgaz

Şeyhülislam Yahya:

‘Işk-ı Leylâ ile bir âteş-i süzân idi Kays
Bilmeyüp âidi görenler neye ‘uryân idi Kays

Fâizî:

Çıkarup câmesini şevkile püyân idi Kays
İrmege menzil-i maksûda şitâbân idi Kays

Şeyhülislam Yahya:

Mümkün mi ide ‘âşık-ı maḥbûbı ferâmuş
Hiç ola mı Yûsuf ide Ya‘kûb'ı ferâmuş

Fâizî:

Sen itdünise bu dil-i nâlânı ferâmuş
Ben eylemezsin itdüğün ihsânı ferâmuş

Şeyhülislam Yahya:

Âşinâ olmasa bir kulzüm-i zühhâra şadef
Mâlik olur mı idi lü‘lü-i şehvâra şadef

Fâizî:

Dimek olurdu bu çeşm-i güher-efsâne şadef
Olmuş olsaydı eger la‘l-i Bedaḥşâne şadef

1) İbnül Emin M.K. İnal: Şeyhülislam Yahya Divanı, s.90, İstanbul 1919.
Ş.Yahya'ya ait diğer beyitler aynı eserin 111, 155, 168, 236, 292.
sayfalarındadır.

Şeyhülislam Yahya:

Ɔomayup tâkatüm feryâda nâlân olmasun dirsin
Gözüm yaşını alursuñ da giryân olmasun dirsin

Fâizî:

Atarsın seng-i cevri dile vîrân olmasun dirsin
Urursın mülk-i dil hâkile yeksân olmasun dirsin

Şeyhülislam Yahya:

Mest-i câm-ı ıřkđur gitmez demâdem neşvesi
Vardur mestâne gönñlümde benüm Cem neşvesi

Fâizî:

Bezm-i miñnette yeter ey dil baña ğam neşvesi
İstemem câm-ı felekten irse ger Cem neşvesi

Atâyî-Fâizî dostuğuna şairin hayatını anlatırken temas etmiştik. Orada söylenenlere ilaveten Atâyî, Fâizî'nin şairliğine, sanatçı kişiliğine fevkalâde önem vermektedir. Hem Fâizî'ye nazireler yazmış, hem de Hamsesinde sanat eleştirilerini Fâizî'nin dilinden ifade etmiştir.

Fâizî'nin Gazeli'nin matlaı :

Gitdi hamâme kûyine lîk haber belürmedi
Olda mişâl-i murğ-ı dil kaldı eşer belürmedi

Nazîre-i Atâyî :

İşledi câne ğamzeler lîk eşer belürmedi ¹
Tîr-i kazâyımış meger geçdüği yer belürmedi

Atâyî'nin içki ve içki meclisini işleyen güzel bir mesnevi yazması gerektiğini, bu işi en iyi Atâyî'nin yapabileceğini ve söze Hisarı anlatarak başlaması gerektiğini, çünkü içki meclisine önce güzel bir yer bulmanın uygun olacağını Atâyî'ye Kafzâde Fâizî belirtir. ²

Atâyî, Hamse'sinde, edebiyat dünyasının tanıştığı, görüştüğü kişileri arasından yalnızca Kafzâde Fâizî ve Şeyhülislam Yahya'yı söz konusu eder. ³

Atâyî'nin Sakinâmesi'nde Kafzâde Fâizî'nin, Tâcizâde Cafer Çelebi'nin, -hatta Nâvecî'nin-, Revânî'nin, Fuzûlî'nin, Azmizâde Hâletî'nin ve Zuhûrî'nin etkilerinden söz etmek mümkündür. ⁴

Atâyî Sâkinâmesinde, şiir, mahbub, mey, sâkî, mugannî, ney, İnan şiiri, Türk şiiri gibi konuları özel bir mecliste Fâizî'nin ağzından sözleriyle tartışır. Atâyî, Fâizî'yi kendi yerine geçirerek ona sanat eleştirisi yaptırır, Fâizî'yi seğkin mecliste bilginliği ile öne çıkarır:

1) Mecmua. Süleymaniye Ktp., Tarlan Kitapları. No : 144. yk. 112 b.

2) T. Kortantamer; Nevizâde Atâyî ve Hamsesi. s. 170, 175.

3) T. Kortantamer; a.g.e., s. 99

4) T. Kortantamer; a.g.e., s. 391.

O dem içlerinden bir ehl-i kemâl ¹
Nişâr eyledi dürr-i dürc-i maqâl

O serçeşme-i hikmetin Fâizî
Kümeýt-i sühan râyizî Fâizî

Fâizî'nin mektuplarından ve şiirlerinden devrinin Şeyhülislam Yahya, Atâyî, Nergîsî, Azmizâde Hâleti, Riyâzî, Tıflî gibi tanınmış isimlerinin ona değer vermiş olduğu anlaşılıyor. Fâizî, Atâyî'nin Hamse'sinin tamamlandığını göremeden ölmüştür, ama yine de Zübdetü'l-Eş'âr'da en çok yer ayırdığı şairlerden biri Atâyî'dir. ²

Fâizî'nin umulmadık zamanda, genç yaşta ölmesi Atâyî'yi çok üzmüş, ona iki adet vefat tarihi manzumesi kaleme almış, kayınatası Hüseyin Efendi'ye taziye mektubu ile üzüntülerini ifade etmiştir. Bu mektubundan Fâizî'nin hayatını anlattığımız bölümde bahsedilmişti.

Nefî'nin hiciv oklarına devrinin idarecilerinden başka önde gelen şairler de hedef olmuşlardır. Fâizî'yi ağır bir dille eleştiren Nefî, Fâizî ve dostları Atâyî ile Tıflî'yi birlikte anarak onlara önem vermiştir. Sihâm-ı Kaza'da Fâizî'ye ayrılan yerin çokluğu da Nefî tarafından ona verilen önemin ölçüsü sayılabilir:

İttifâk eylediler hep bizi hicv etmeye ³

Tıflî vü Kafoğlu Nev'izâde hep oğlan uşak

Nefî, Sihâm-ı Kaza'da çağının tanınmış bilginleri, devlet adamları sadrazam, vezir gibi nüfuzlu kişilerini hicvetmiştir. Bahri Paşa, Ekmekçi Ahmet Paşa, Halil Paşa v.b. gibi devlet erkanı; Mantıkî, Fırsatî, Nigâr, Nihân, Ganî-zâde Nâdirî, Riyâzî, Kafzâde Fâizî, Azmi-zâde Hâleti, Nevi-zâde Atâyî, ... gibi sanatkarlar Nefî'nin hiciv oklarına hedef olmuşlardır. Çağdaşları arasında, genç yaşına rağmen kaside, gazel, tarih düşürme, mesnevi, tezkirecilik sahalarından adını duyuran Fâizî'nin şöhretini Nefî kıskanmış, Sihâm-ı Kaza'da "Der hak-ı Kafzâde" başlığı altında birçok hicviye kaleme almıştır.

Çok ağır küfürlerle dolu olan bu manzumelerde geçen edebe aykırı kelimelerin baş harfini yazarak aktarmaya çalışalım :

Kafoğlu nasihatdur işit bu sözi benden ⁴

Bil rütbe-i'irfânı yârâna ulaşma

1) Atâyî; Sâkinâme, I.Ü. Ktp., 4097, yk. 34 a.

2) Fâizî; Zübdetü'l-Eş'âr, İst. Üniv. Ktp., TY. 3289, yk. 746-79 a.

3) Nefî; Sihâm-ı Kaza, İst. Üni. Ktp., TY 511, yk. 78 a; T. Kortantamer: a.g.e., s. 446'da işaret eder.

4) Nefî; Sihâm-ı Kaza, İst. Üni. Ktp. TY. 511, yk. 78 a.

Zehri katı mühliktür anın bir dağı zinhâr
Ef'îye ulaş m...i Nef'îye ~~bol~~laşma

Böyle kalursa edepsizliğin ey Kafoğlı ¹
Sen Edibî'ye dağı münkir olursun giderek
Ne begenmezsin o Evranoszadeyi ol nikbet
Şair etdi seni meydana getirdi s.....

Müjde Kafoğlına kim avradı yanında anı ²
Minnet olursa hacâletden eger kurtarmak
Bir ~~kovî s.~~ başayım añ.a c... üzre iken
Çıka g.... den öte 'avradının' beş parmak

Nefî'nin Kafzâdeye karşı öfkesi dinmemiş olacak ki, Mehmed Bâkî ve Nev'îzâde Atâyî hicvinden sonra ~~beş~~ kıta daha kaleme almıştır :

Ş....lar ~~lehçe~~-i güftârîna ey Kafoğlı ³
Vây ol şi're ki sen anı tekellüm idesin
Ağzın eş'âra yakışmaz meger aḥbâbîna hep
Şî'r-i nâ-sâzînî g... le terennüm idesin

Sen kânde aya Kâf delisi kânde bu vâdî ⁴
Taklîd ile hîç şâir olur mı müteşâir
Şaplandı ucu g.... serdeste-i hicvin
Olduñ bu bahâneyle yine şaplama şâir

Saña bir s.. koydum ey Kafoğlı ben kim açık ⁵
Hazm iderseñ var yüri 'ömrün' olunca eyle lâf
Kırdı hep g.... deki kurdı 'aceb midür diyem
Pehlivân-ı k'ime şâhib-kırân-ı küh-ı kâf

Hicv-i yârân ise ey Kafoğlı maqşûd eksük ⁶
Bana lâzımdır Riyâzî dağı gelüñ dernege

-
- 1) Nefî: Sihâm-ı Kazâ, İst. Üni. Ktp., TY. 511, yk. 77 b.
 - 2) a.g.e., yk. 77 b.
 - 3) Nefî, Sihâm-ı Kazâ, İst. Üni. Ktp., TY 1653, yk. 58a.
 - 4) a.g.e., yk. 77 b.
 - 5) a.g.e., yk. 58 a.
 - 6) a.g.e., yk. 58 a.

Öyledür her yerde ey biçâre aḥvālũñ senũñ
Ādet ancak saña girmek el s...le g.....e

Şeref-i zātuñı bildür bize ey Kafoğlı ¹
Bilelüm ḳadrũñi rütbeñ. ne ḳadar a'lâdur
İbn-i Ḳâfum dir isen ḳo bu sözi kim g.....ün
Kũh-ı ḳâf ise bizũm de ḳuşumuz anḳâdur

Bu derece ağır hakaretlere Fâizî sessiz kalmamış, divanında, mesnevisinde ve tezkiresinde yeri geldikçe hasma cevap vermiştir. Ancak bir müderris ve kadı olan, soylu bir ailenin evladı bulunan şair daima edep dairesi içinde kalmayı bilmiştir. Fâizî de Nefî'yi hicvederek, cehaletini, nâdanlığını yüzüne vurmuş karşılıklı hicivleşmişlerdir.

Vezir Ali Paşa için yazmış olduğu kasidede Nefî için şunları söyler :

Hezâr hîlelere sâlik olmuş işitdüm
Ḳapuñdan ister imiş bendeñi ḳıla ib'âd

Yanınca kendũ gibi niçe fitne-engîzi
Havâle etmiş ide tâ miyânemi ifsâd

Ne idügin oradan añlañuz o tâife kim
Sipih-r-i hîlede anlardan ide istimdâd

Tavîle-i ḳar-ı nâdân ki râciḳ anlardan
Hezâr rütbe ile kârgerde bir ırġâd

Ne ḳadr-i fazlı bilürler ne ḳod söz añlarlar
Yeg idi anlara ḳaḳḳâ ki olsalardı cemâd

Benüm ya ḳaḳḳıma eyñi dimek var öyle gürũh
Ne ihtimâl ki laġv ola muktezâ-yi tezâd

Birisi Türk degül baḳşı lâyıḳ-ı bezmün
Cibilletinde velî hep temerrüd-i ekrâd

1) Nefî: a.g.e., yk. 58 a.

Ne Türk ғılzet-i tab'-ı hab̄ṣi câ'izdür
İde Sitânbūlı nâdân-zemîn-i kâfir yâd

Biri de bir ma'ak-i hîzün cühûda laḳab
Ne deñlü olsa gazâl olmaz ol kadar ḳavvâd

Ne hîz-i fâcir-i bî-nûr kim olur her dem
Mecâlisün kimine ḳırs u kimine dâmâd

.....

Yalancınuñ çün olur şâhidi bile ğam yok
İderse kenine ol herze-ğuları işhâd

Ben anlara acımam eski bî-nevâlardur
Yazuḳ zamâneye kim kendin ṣtdi ehl-i fesâd

Bir âsitâne ḳuliyuz anuñla sultânım
'Abîd birbirine resmdür olur ḥassâd

Çoğ oldı terk-i edeb meclis-i şerîfünde
Ümîd odur ki ola 'özl-ḥâhı istitrâd (K. 12/79-93)

Fâizî kaside ve gazellerinde cevap vermeye devam ediyor :

Resîd-i cevriye pürdür şahîfe-i eyyâm
Olur ğam ehline vâsıl vazîfe-i eyyâm

Yanumda nişteristân-ı züill-i nikbetdür
Kabâ-yı ḥil'ati semmâ'î nîfe-i eyyâm

Ḥuzûr virmedi ehl-i dile bu gerdûne
Dükenmedi ḥarekât-ı anîfe-i eyyâm

'Adû-yı bü'l-hevesün suhre oldığın göresin
Zuhûr eylese bir gün laṭife-i eyyâm

Ḳo şekveyi alur ey Fâ'izî senün dâduñ
Cenâb-ı ḥazret-i şadr-ı ḥalîfe-i eyyâm (G. 91)

Zebânın tiz ider ta'n ehli ammâ kendi havf itsün
Anuñ pulâd dinse tîşesi dil-i kân-ı âteşdür (G. 23/4)

Fâizî, Leylâ vü Mecnûn'da hasma cevap vermeye devam etmiştir:

Her cevr ü cefâya şabr ider dil¹
İllâ ki ihânet-i esâfil

Her vaż'a gönülde var şabûrî
İllâ ki taâzzum-ı gurûrî

Her derde tahammül eyler âdem
İllâ ğam-ı ta'n-ı nâ-müsellem

Hiç şive-i câh-ı sifle-kâre
Yok münfâil olmamağa çâre

Hâşşa ola nev-zuhûr u nev câh
Hıfz ide sefahatinden Allah

Fâizî'nin şair dostları ile muhaveresinde de kendisine yapılan saldırılardan canının sıkıldığını anlıyoruz :

Sevdâ-yı suhan dimâğ ister²
Âzâdegi vü ferâğ ister

Olmazsa eger ferâğ-ı hâtır
Bir terbiyet olsa bâri kâsır

Eşrâf-ı zemân ki kec-menişdür
Endîşe-i nazm olmaz işdür

Sonra Fâizî dostlarının ağzından mevcut olumsuz duruma üzülmemesi gerektiğini, dünyanın böyle olduğunu, şerefli ve izzetli kişilere cahillerin saldırmasının zarar vermiyeceğini ifade eder :

Minnet mi çeker senüñ mizâcuñ³
Şad şükr kime var ihtiyâcuñ

1) Fâizî; Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev Paşa Ktp., No. 552, yk. 74a.

2) Fâizî; Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev Paşa Ktp., No : 552, yk. 73 b.

3) Fâizî; a.g.e., yk. 74a.

Ah vâl-i cihânsa cümle ma'lûm
Dânâya düşer mi fikr-i mevhûm

Dünyâ ne zemân müselleme oldu
Dânâ ne zemânda bî-ğam oldu

Servetüñe mâlik ol şafâ sür
Ko nesneyi nakd-i hâli hoş gör

Kafzâde Fâizî 1621'de tamamladığı Zübdetü'l-Eş'âr adlı tezkiresine, Nefîye olan öfkesini yansıtmış, onun sadece üç beyitine tezkiresinde yer vermiş ve üzerine "bu ebyât terzikâtından (boş ve anlamsız sözlerinden) intihâb olundu." ibaresini yazmıştır.¹

Çağının başka şairleri de nazirecilik geleneği içinde Fâizî'nin gazellerine nazireler yazmışlardır. Bunlardan bir tanesi Enverî (?- 1627) tarafından Fâizî'nin bir gazelinin tahmisidir :

Ğam-ı zemâne degül âh u zâruma bâ'is²
Havâ-yı ışk olur iktidâruma bâ'is
Şafâ-yı hâtır iken iftihâruma bâ'is
O seng-i dildür olan inkisâruma bâ'is
O şehsuvâr-ı cihândur ğubâruma bâ'is

Fâizî yakın arkadaşı Riyâzî'nin (? - 1627) gazeline nazire yazmıştır. Bu nazire, divanın 144. sırasında yer almaktadır. Gazelin matlaı şöyledir : Riyâzî : (Gazel-i Riyâzî Ef. Der yasâğ-ı Bâde)³

Vezân oldu meger kim tünd-i båd-ı kahr-ı sultânî
Söyindi bezm-i ıyş ü işretün şem'-i fûrûzânı

Fâizî :

Fûrûzân oldu tâ ki âteş-i kahr-ı cihânbânî
Şikest itse âceb mi şîşeyi câm-ı dirâşânı

Bu mecmuada kayıtlı olan fakat elimizdeki divan nüshalarının hiçbirinde bulunmayan şu dört beyit de bu nazire gazelde yer alıyor :

1) Fâizî: Zübdetü'l-Eş'âr, Süleymaniye Ktp., (Şehid Ali Paşa) No. 1877, yk. 100 b.
2) Enverî: Divan Mecmuası, Süleymaniye Ktp., Ant. Tekelioğlu, 750, yk. 1 a.
3) Mecmua, Süleymaniye Ktp., A. Nihad Tarlan Kitapları, No : 144, yk. 109 a.

Aküp gelmekdedür ey Fâizî hâşâk-i gam şimdi ¹
Yine seylâba döndi yollar üzre la'î-i rümmânî

Söyindi şem'i mey fânüs-ı sâgar olmadı hâyil
Vezân oldu meger kim tünd- bād-ı kahr-ı sultânî

Sikender-menzilet Dârâ-yı âlî-kadr Hân Ahmed
Odur devletle şimdi pâdişâh-ı mülk-i Osmânî

Bozulsun şadr-ı meyhâne ko cām-ı mey şikest olsun
Hudâ pâyende itsün taht u tâc-ı şâh-ı devrânî

Fâizî devrinde sevilen, takdir edilen kişiliği ve şairliği ile beğenilen bir sanatçıdır. Çağdaşlarından Güftî (? - 1677) de Fâizî'yi takdir etmiş ve onun bir gazeline tahmis yazmıştır :

Yâ Rab gül-i ümîd ya gül-~~çest~~ bâğ vir ²
Hâsret-zemîne sînede yâ cāy-ı dâğ vir
Pür-cām-ı bâdede dile rûşen çerâğ vir
Yâ Rab ya bânâ kayd-ı cihândan ferâğ vir
Yâ gûssa-i cihâna döyer bir dimâğ vir

SONUÇ

XVII.yüzyıl siyasi ve idari alanlardaki olumsuzluklara karşılık, sanat ve edebiyat alanında parlak eserlerin verildiği bir dönem olmuştur. Bu asırda dilde İstanbul Türkçesi ve halk deyimlerinin kullanılması yaygınlaşmış, Divan Edebiyatının dil kullanımında olgunluk kendini göstermiştir. Şekil ve üsluptaki gelişme, kendine güvenme duygusu ile şairlerimiz bu çağda İran örneğini aşan eserler vermişlerdir. Bu durumda devrin idarecilerinin sanat ve edebiyata destek olmalarının da katkısı vardır.

Bir önceki çağda eserlerini veren Bâkî, Fuzûlî gibi üstadların açtığı çığır bu çağda şehrah haline gelmiş, kasidede Nefî gibi bir haşmetli üslup sahibi şairi yetişmiş, gazelde Şeyhülislam Yahya gibi zarif ve latif kişilik eser vermiş, hikemi tarzın mükemmel temsilcisi dev şair Nâbî bu asırda yetişmiştir. Türk hamseciliğinde zirveyi tutan Nevizâde Atâyî, renkli hayalleri, idealist ruhunun ilhamları, girift sanatı ve nağmeli edasıyla Nâilî gibi usta şairler hep bu asırda yetişmişlerdir.

1) Mecmua, Süleymaniye Ktp., A.N. Tarlan Kitapları, No. 144, yk. 109 a.
2) Mecmua, Ank. Milli Ktp., Yz. A. 3940/6, yk. 155 b.

Genç yaşta müderris olup hayata atılan Kafzâde Faizî, aile ortamında kazandığı ilme ve sanata yatkınlığı ve kabiliyeti ile erken yaşlarında eser vermeye başlamış, bürokrasi basamaklarını hızla tırmanmıştır. Fâizî'nin bu hızlı yükselişi, şairlik tabiatının elverişli olması, ailesinden tevarüs ettiği şeref ve haysiyetin desteği ile kendisini asrında genç bir şöhret haline getirmiştir.

Fâizî keskin bir zekaya sahip olan, dilin inceliklerini bilen, estetik zevki uygulama gücüne sahip bir şairdir. Ondaki şair yaratılışı, ilimle beslenerek gelişmiştir. Fâizî'nin şiirleri çağında beğenilmiş, çağdaşlarınca tanzir edilmişlerdir. Türkçe'den başka Arap ve Fars dillerini bildiği tezkiresinden anlaşılan Fâizî, çok çalışkan ve üretken bir sanatçıdır. Tezkiresini hazırlarken XV. asrın ortalarından zamanına kadar yaşamış olan şairlerin (514 şair ve şaire) Türkçe, Farsça divanlarını, mesnevilerini tek tek incelemiş, estetik değeri olan dolgun beyitleri, parçaları eserine almıştır. Böylece Fâizî, tezkire hazırlarken kendini estetik yönünden eğitmiş, büyük şairler ve klasik metinleri yakından tanıyarak, onlardaki şiiriyet özelliklerini yakalayıp kavrayarak sanatını olgunlaştırmıştır. Dilinin olgun olması, vezin kullanmadaki başarısı ve şiirlerine kazandırdığı lirizm şairin takdir edilen yönleridir. Şair bu başarıyı, önceki dönemlerin usta sanatçılarından yakından tanınmasına ve takip etmesine borçludur.

Nitekim asrının devlet adamları ve söz sultanları, Fâizî'deki bu cevheri kabul etmişler, onun usta bir şair olduğunu teslim etmişlerdir. Hatta, övgü ve sövgü şairimiz Nefî'nin ona olan sataşmaları dahi onun genç yaşta gördüğü bu itibarı kıskanmasındandır.

Divan mecmualarında Fâizî'nin eserlerine geniş yer verilmesi de, onun beğenilen, sevilen şairliğinin bir göstergesi kabul edilmelidir.

Sadrazamlarla tebrikleşen, şeyhülislamlarla mektuplaşan, nihayet Genç Osman'a danışmanlık yapacak kadar saraya yakınlaşan Fâizî, herhalde göz ardı edilemeyecek derecede mühim bir şahsiyettir.

Bunca büyük söz ustalarının arasına, henüz otuz yaşlarında olduğu halde girmeyi başaran şairimiz, beklenmedik ölümüyle, olgunluk devresine yeni girerken hayata gözlerini yumması ile arkasında büyük bir hüznün dalgası bırakıp gitmiştir.

Edebiyatımıza daha nice eserler, kalıcı sözler bırakması muhtemel olan Fâizî'nin genç yaşta vefatı, kültür ve edebiyat dünyamız için büyük bir kayıptır.

III.BÖLÜM

A. Fâizî Divanının Tanıtılması

1. Fâizî Divanı'nın Yazılışı ve Divan Yazmaları

Fâizî Divanı'nın yurt içindeki ve yurt dışındaki nüshalarının sayısını 19 olarak tesbit ettik. Bu sayıyı oluşturan divan nüshaları,divan tertibine göre ihtiva etmesi gereken metin sıralamasına uygun bulunan nüshalardır.Bunlardan başka,bazı yazmaların başında ve kataloglarda Fâizî divanı dendiği halde divan tertibi usulüne göre divan adı verilemeyecek ,seçme metinlerin oluşturduğu nüshalar vardır.Sayıları 1 2 olan bu nüshalar daha çok divan mecmualarıdır.Bu tür yazmalarla birlikte Fâizî'nin şiirlerini ihtiva eden divan ve mecmua sayısı toplamı 31'dir.

Fâizî'ye ait bütün şiirlerin toplandığı ve adına "Fâizî Külliyyâtı" denilen bir nüsha belirledik.Bu nüsha içinde Fâizî Divanı Leylâ vü Mecnûn ve Sâkînâme mesnevileri yer almaktadır.

Fâizî Divanı'nda "Dîbâce" yoktur.Bu sebeple eserin ortaya çıkışı ile ilgili şairi etkileyen özel bir sebebin varlığından haberdar değiliz.Ancak bütün kasidelerde olduğu gibi,Fâizî'nin kasidelerinden de bunların ne amaçla yazıldığını tesbit etmek güç değildir.

2.Yazmalar

Fâizi Divanı kabul ettiğimiz nüshalar ve mecmualarda yalnız kaside veya yalnız gazellerden oluşan,bunlardan başka yine mecmualarda Faizi Divanından seçilmiş muhtelif sayıda şiir ihtiva eden nüshalar,22'si yurt içinde 9'u yurt dışında olmak üzere toplam olarak 31 tanedir.

Anadolu Kütüphanelerinin tam katalogları yapılır,özel kütüphanelerde bulunan yazma eserler kataloglanır ve özellikle de bize yakın ülkelerdeki yazmalar hakkında yeterli bilgilere sahip olunursa bu sayının artması mümkündür.Muhtelif kütüphanelerde tesbit ettiğimiz veya kataloglardan belirlediğimiz bu 31 yazma divan nüshasının tavsifleri aşağıda olduğu gibidir.Buradaki sıralama,önce metni kurmaya esas aldığımız nüsha,sonra ihtiva ettikleri zenginliklerine göre olmak üzere diğer nüshalar şeklinde yapılmıştır.Tam divan nüshası olmayan yazmaları ise ayrıca birarada gösterdik.

1) Divanların tesbitinde yararlanılan kataloglar şunlardır : G. Flügel : Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Keiserlich-Königlichen Hofbibliothek, Wien 1865. c. I. M. Götz : Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, c. II, s. 225, nr. 325, Wiesbaden 1979; H. Sohrweide : Türkische Handschriften, erhaltene Persische und Arabische Werke. s. 118, Wiesbaden 1974; K.V. Zetterstéen : Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Universitäts

Nüsha tavsiflerinde

belirlenen divan nüshalarının sadece tanıtılması için bilgiler verilecek, gördüğümüz nüshalarla ilgili yer, kayıt, yaprak ve muhteva gibi hatalar belirtilecek, kayda değer bulunan özelliklere dikkat çekilecektir.

Bu incelemede yararlanılan nüshaların seçiliş nedenleri ile birlikte ayrıntılı tanıtımlarına ileriki sayfada yer verilmiştir.

- 1) Süleymaniye Ktp., Fatih 3888²
- 2) İstanbul Üniversitesi Ktp., T.5556³
- 3) Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa 552⁴
- 4) İstanbul Üniversite Ktp., T.1845⁵
- 5) Ankara Milli Ktp..No.Yz.A.506 (FK)

yk : 98, öç : 202 x 127, 152 x 68, st : 17. yz : talik, kt : bayraklı, koç fig-
ranlı, ct : sırtı ve kenarları kahverengi meşin, szb : kırmızı, ebrulu, ortada şemse
var.

Eser "Külliyât-ı Fâizî" adını taşıyor ve Fâizî'nin Divanı, Leylâ vü Mec-
nûn'u ve Sâkînâmesi ardarda sıralanıyor. Fâizî'ye ait bütün manzumelerin bir
arada olduğu tek nüsha budur. 1^b ve 2^b'de karbon kalemle ilave edilmiş
okuyucu notları var.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mümâs

Sepeîde şanma ki taşîd-i zîbağ itdi bu tât

Son : İsterseñ eğer harîf ü hem -kâr

Mecnûn sebûdür. bu yolda gamlîâr

15 kaside, 151 gazel, 14 tarih, 2 kıta, 88 matla beyti bulunuyor.

İstinsah tarihi ve istinsah kaydı yoktur.

bibliothek zu Upsala, 1935; Türkische Handschriften, c. I; E. Rossi : Elenco dei Monoscritti Turchi della
Biblioteca Vaticano, Roma 1953, s. 177, nr. 202; F.E. Karatay : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
Türkçe Yazmalar Kataloğu, c. II, s. 259, nr. 2682, 2696, 2698; C. Rieu : Catalog of the Turkish
Manuscripts in the British Museum, s. 194, nr. 1156, London 1888; .

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, c. 34 (1), s. 91, 108, 114; E. Blochet :
Bibliothèque des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale, Paris 1932-1933; H. Ethé : Catalogue of the
Persian, Turkish, Hindustani and Pashtu Manuscripts in the Bodleian Library, Oxford, 1930; J. Blaskovic
: Arabische, Türkische und Persische Handschriften der Universitätsbibliothek in Bratislava, Bratislava
1961. A.H. Dağıstânî : Fihristü'l-Kütübü't-Türkiyyeti'l-Mevcûdeti fi'l-Kütüphaneti'l-Hidiviyye, Kahire
1306 (1888); W. Pertsch : Verzeichniss der Türkischen Handschriften, Berlin
1889; W. Pertsch : Die Türkischen Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Gotha Wien 1864, s.
148, no : 169; B. Flemming : Türkische Handschriften, c. I, Wien 1865; Mısır Milli Ktp.
Türkçe Yazmalar Kataloğu, Mısır 1989 (Bu eser A.H. Dağıstânî Kataloğundan son-
ra genişletilip ilavelerle yeniden hazırlanmıştır. Aynı kütüphanenin kataloğudur)

1) Bkz. ileride s. 86.

2) Nüshanın ayrıntılı tavsifi için bkz. aşağıda s. 88.

3) Nüshanın ayrıntılı tavsifi için bkz. aşağıda s. 90.

4) Nüshanın ayrıntılı tavsifi için bkz. aşağıda s. 91.

5) Nüshanın ayrıntılı tavsifi için bkz. aşağıda s. 89.

6) Süleymaniye Ktp., Es'ad Ef., No : 2598 (S1)

yk : 33, ö : 270 x 120, st : 25, yz : talik, ht : cilalı sarımturak, ct : arkası meşin, üstü ebru taklidi kağıt kaplı, diktörtgen şeklinde.

İstinsah tarihi ve müstensih adı yok. Birinci yaprakta Esad Efendi vakfiyesi mührü basılı. 1-28 yaprakta Ali Divanı, 28-62. yaprakta Fâizî Divanı, 65-97. yaprakta Sabri Divanı bulunan bir mecmuadır.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mûmâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tâs

Son : Cân nâr-ı ğamla haste dil cevrile şikeste
Aşka kepâde oldık biz de şikeste beste

Bu nüshada 11 kaside¹, 142 gazel², 14 tarih, 7 kıta, 25 matla beyti vardır.

Bir nüsha Ank. M. Ktp. mikrofilm arşivinde MFA-460 no.'da kayıtlıdır.

7) İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 776/1 (Ü1)

yk : 54, Öç : 185x130 - 150x80, st : 17, yz : talik, bk : hafif yıldız, cl : İlk iki sayfa bakır yıldız, diğerleri ^{kırmızı} szb: kırmızı, kt : ahurlı Avrupa, ct : kahverengi meşin, soğuk damgalı.

İstinsah tarihi : Safer-1100-M. 1688, yazan : Ahmed. İstinsah kd: "Nüvişte şüd be-kalem-i şikeste-i fakîr Ahmed der evâjir-i şaferü'l-hayr li-seneti miete ve elf ğaferallâhü lehü velivâlideyye ve ahsin ileyhimâ ve ileyhi"

Baş : Zemîni tâbe-i pür-tâbe döndirüp tef ü sûz³
Kavurdu ateş-i bî-dâd ile cihânı temûz

Son : Göñül çün kal'a-i gerdüne ah ü nâleler saldı
Degül encüm ki bir yirden yine feryâdcı geldi

Bu nüshada 13 kaside⁴, 138 gazel⁵, 21 Kıta ve Tarih, 80 matla beyti yer almaktadır.

Bu nüshanın 55-124 üncü yapraklarında Riyâzî Divanı yazılıdır. Ank. Milli Ktp. mikrofilm arşivinde MFA-455'de kayıtlı bir mikrofilm vardır.

1) İKT DYK'da 13 kasidenin varlığı kaydedilmiştir. s. 238.

2) İKT DYK'da 138 gazelin bulunduğu kaydedilmiştir. s. 238.

3) İKT DYK'da baş beyit son.son beyit de baş olarak gösterilmiş. bkz. s. 236.

4) İKT DYK'da 9 kaside olduğu kaydedilmiştir.

5) İKT DYK'da 125 gazel olduğu kaydedilmiştir.

İKT DYK: İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Divan Yazmalarını Kataloğu,
İstanbul 1959.

8) İstanbul Üniversitesi Ktp., T. 995 (Ü7)

yk : 52, ölç : 200 x 115, 115 x 63, st : 17, yz : talik, kt : aharlı, beyaz Avrupa ct : kahverengi meşin cilt.

54-59'da Sakînâme-i Fâizî vardır. Sayfalar kırmızı cetvelli, çift sütuna ayrılmıştır. En sonda Kâtibühü Derviş Mehmed Bolavî kaydı vardır.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mümâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbağ itdi bu tās

Son : Havâdis-aralık virmez yem-i mevvâcî seyr eyle
Belâ bahrinde pey der pey gelen emvâcî seyr eyle

Başlık yok, istinsah tarihi bulunmuyor. Bu nüshada 13 kaside, 137 gazel, 4 kıta, 11 tarih, 8 rübai, 76 matla beyti yer alıyor.

9) İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 759 (Ü2)

yk : 48, Ölç : 195x115, st : 17, yz : talik, kt : kalınca aharlı, ct : kahverengi yumuşak meşin.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mümâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbağ itdi bu tās

Son : Besdür bizi ğark eylemeğe girdâbuñ
Ey bahır-ı ğam olma bîhûde mevc-engîz

İstinsah tarihi ve kaydı yoktur.

Bu nüshada 13 kaside, 112 gazel¹, 5 kıta, 13 tarih², 2 rübai ve 70 matla beyti vardır.

257 yapraktan müteşekkil olan bu mecmuanın 1-59 uncu yapraklarında Mâhir Divanı, 60-85'inci yapraklarında Kemal Divanı, 90-114 üncü yapraklarında Çakmak Mehmed Çelebi Divanı, 116-136 ncı yapraklarında Kâsım Divanı, 138-157 nci yapraklarında Sevdâyi Divanı, 158-206 ncı yapraklarında Şer'î Sabrî Divanı, 208-256 ncı yapraklarında Fâizî Divanı yazılı, baş tarafında kütüphane mührü, ortalarında "men mütemellikâ ti'l-fakîr el-hâc Mustafâ Şıdkî ğafere lehü" ibaresini havi bir mühür basılıdır. Bir nüshası Ank. M. Ktp. mikrofilm arşivinde MFA-456 no.'da kayıtlıdır.

1) İKTİDYK'da 95 gazel olduğu kaydedilmiştir.

2) İKTİDYK'da 10 tarih kitasının var olduğu kaydedilmiştir.

10) Millet Ktp., Ali Emiri Ef., Manzum Eserler No.318 (AË)

yk : 37, Öç : 270 x 210, st : 20, yz : güzelce rika, szb : kırmızı, kt : beyaz,
ct : ebru kaplı mukavva

1. yaprakta Ali Emiri mührü basılıdır.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mûmâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbağ itdi bu tās

Son : Kûze-i ümmîd olur mı hiç felekden behre-yâb
Şuya iltûp niçeyi susuz getürdi bu serâb

14 kaside, 131 gazel¹, 6 kıta, 12 tarih, 48 matla beyti vardır. Ank. M. Ktp. mikrofilm arşivinde MFA-459 no.da kayıtlı bir nüshası vardır.

11) Topkapı Sarayı Müzesi Ktp, R. 811(R1)

Divan mecmuasıdır. 179-201'de Divân -ı Fâizî yer alıyor. 7 şairin daha di-
vanları vardır.

Öç : 120x109, yk. 231, yz : ince talik, mailen yazılmış dört sütun, st : 16,
kt : aharlı, ct : kahverengi deri cilt, enine cönk şeklinde

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mûmâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbağ itdi bu tās

Son : Ki oldı hey'et-i hattıyla şekl-i mısra'ı
Harîf-i bezm-i hayâle kilîd-i endîşe

13 kaside, 130 gazel, 4 kıta-i kebire, 12 tarih, 6 rubai , 63 matla beyti
vardır. İstinsah tarihi ve istinsah kaydı yoktur. XVII. yy. de yazılmış olması muh-
temel.

12.) Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., R. 793/3(R2)

yk : 87b-134b, öç : 185x100/150x60, kt : aharlı, yz : talik, st : 16, ct : kah-
verengi meşin, yıldız çerçevesi, şemseli, szb : kırmızı, çift sütun cetvellidir.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mûmâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbağ idi bu tās

Son : Hemîşe meşreb-i pâki ola şafâ üzre
Gubâr-ı guşşa vü gâmdan emîn ile mevlâ

1)İKT DYK'da 127 gazelin olduğu belirtilmiştir. s. 237.

Bu nüshada 13 kaside, 120 gazel, 2 kıta, 10 tarih, 4 Rubai ve 62 matla beyti vardır.

278 yapraklı bir divan mecmuası olan bu nüshanın istinsah tarihi ve istinsah kaydı bulunmamaktadır.

13) İstanbul Üniversitesi Ktp., T. 1870 (Ü5)

yk : 39, Öç : 179 x 105, st : 21, yz : talik, kt : aharlı Avrupa, ct : etrafi meşin, üstü kağıt kaplı.

Başta kütüphane mührü, sonda "men ketebe Hasan Haydar bin Râşid Mehmed Drâmavî" ibaresini havi bir mühür basılıdır.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mûmâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zibâk itdi bu tâs

Son : Mürg-ı heves-i hevâ-gerây-ı işkuñ
Mânend-i kebûter ü şehâb it yâ Rab

Bu nüshada 13 kaside, 118 gazel¹, 3 kıta, 11 tarih, 1 rübai vardır.

Bu nüshanın da istinsah tarihi yoktur.

Ank. M. Ktp. mikrofilm arşivi MFA-461 no.'da kayıtlı bir nüshası vardır.

14) İstanbul Üniversitesi Ktp., T. 9828 (Ü8)

yk : 39, öç : 188x125, kt : aharlı, beyaz, yz : rika, st : 17. szb : kırmızı, ct : sırtı meşin, mukavva kağıt, üstü ebrulu.

İlk sayfada "Divân-ı Fâizî Ef. eş-Şehir be-Kafzâde k.s." kaydı var. Sayfa kenarlarında yer yer "şah" kaydı yer alıyor.

Bu nüshada 13 kaside, 112 gazel, 2 kıta, 11 tarih, 43 matla beyt, 3 rübai yer alıyor.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mûmâs
Sepide şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tâs

Son : Kûze-i ümmîd olur mı hiç felekden behre yâb
Şuya iltüp niçeyi şusuz getürdi bu serâb

İstinsah tarihi ve istinsah kaydı yoktur.

1) İKT DYK'da 122 gazelin bulunduğu kayıtlıdır, s. 238.

15) Ankara Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Ktp., M. Ozak I 433

Öç : 130 x 230, 60 x 155, yk : 1-45, yz : talik, st : 16, szb : kırmızı, ct : kahverengi meşin cilt, şemseli. Kırmızı çift sütun cetvelli, bazı cetveller mavi mürekkeple çizilmiş. Ön kapığın içinde sahiplik kayıtları, tuğralar ve karalamalar vardır. 1. ve 2. yk. kenarlarında Türkçe, Arapça, Farsça beyit, kıta, dua vb. notlar yer alıyor. Yk. 11'den sonra cetvel yok.

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mümâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tās

Son : Yâr ser-keş sîne pür-âteş gönül sevdâ-perest
Baht nâ-hemvâr tâli' ser-nigûn hâtır-şikest

Fâizî'ye ait 118 gazel, 3 kıta, 10 tarih, 1 rübai yer alıyor. 59 yk.lı mecmuada 25 şâirin şiiri vardır.

Divanının sonunda "Temme Divân-ı Fâizî rahîmehüllahü 'aleyhi'r-raḥmeti vâsia sene : 1047/1637" kaydı bulunuyor.

16) Vatikan Ktp. Vat. Turco. 202

Mecmuadır. 50-89 yk. arası Fâizî Divanı.

17) Vatikan Ktp., Vat. Turco 207

Mecmuadır. 1-46 yk. Divan-ı Fâizî.

18) Londra, Britisch Museum, or. 1156

Mecmuadır. 39-74 Fâizî Divanı.

19) Viyana, Türkische Handschriften (M. Götz Kataloğu s.

225, No : 225)

Fâizî Divanı

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîne mümâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tās

Son : 'İyân her şafhasında naqş-ı ğam jenzî sitemkârî
Daḥi pejmürde olmaz mı ki bu evrâk-ı jenkârî

Bu mecmuanın 2^b-60^b yk.ları arasında kaside, gazel, kıta ve matla beyitleri yer alıyor.¹

¹ Ankara Milli Ktp. Mikrofilm Arşivi No. A-173'te kayıtlı Kafzâde Fâizî Divanı bulunduğu kütüphane kataloğunda yazılıdır. Bu divan Börekçizâde Fâiz (?-1717) Divanıdır. Kütüphane kayıtlarına sehven Fâizî Divanı olarak geçmiştir.

FÂİZÎ'YE AİT SEÇME MANZUMELER İÇEREN MECMUALAR

1) Ankara Milli Kütüphane, Yz. A. 3940/6 (MK)

Bu mecmuada yk. 123-145 arasında "Gazeliyât-ı Fâizî" başlığı altında Fâizî'ye ait 147 gazel, 3 rübai, 3 tarih, 1 kıta-i kebire vardır.

Baş : İşk tûfan-ı belâdur sūd-mend olmaz saña
Eyleseñ ey kûhken bin kere kûha ilticâ

Son : Lutf it yine Fâ'izîyi yokla
Güliden haber it hezâre uğra

Öç : 205x150, yz: talik kırması, kt : salkımlı taç fligranlı, ct : kahverengi meşin cilt, şemseli, sırtı dağılmaya başlamış, şirazesi kopmuş, szb : kırmızı, 170 yapraklık bu divan mecmuasının istinsah tarihi ve müstensihisi yoktur. Çift sütun, yukarı doğru eğik mısralar, sayfa kenarında başka şiirler, tahmisler, kasideler, nesirlerle dolu bir eserdir.

İstinsah tarihi ve istinsah kaydı yoktur.

2) Nuruosmaniye Ktp., No. 4959/29 (N0)

yk : 17, öç : 270 x 150, 245 x 82, kt : aharlı, yz : rika, st : 25, ct : kahverengi yumuşak meşin cilt, sayfalar kırmızı cetvelle çiftsütuna bölünmüş, hem cetvel içinde hem de bordürde divanlar yer alıyor. İlk iki sayfada yıldızlı kareler halinde hazırlanmış bir fihris yer alıyor.

593 yapraklı bu muazzam mecmuada 44 divan, 12 sakiname, 16 kaside, rübâiyât, Leyla vü Mecnun gibi muhtelif şiirler yer alıyor.

Bu mecmuada Fâizî'ye ait 7 kaside, 79 gazel, 1 kıta, 17 matla beyti ve 3 rübâi vardır. Fâizî Divanı yk : 335b-353 a arasındadır. 68 şairin şiirleri bu mecmuada yer almıştır. 2 ve 3 yk. da dibace yer alıyor. İstinsah tarihi ve müstensih kaydı mevcut değildir.

Baş : Seher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mümâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tâs

Son : Añla nâm-ı şerîfi ile be-târîh. ola bu
Pâdşâh eyledi evlâd-ı resûle ikrâm

Bu nüshanın bir adedi, Ank. M.Ktp. mikrofil arşivi MFA 423 no.da kayıtlı olarak vardır.

3) İstanbul Üniversitesi Ktp., T. 1699

Yk : 37, Öç : 215 x 140, st : iki sütun üzerine aşağıdan yukarı eğik olarak
26, yz : nesih gibi, kt : ahurlı Avrupa, ct : kahverengi meşin.

Baş : Biz şemle-i hasret be-ser-i âl-i abâyuz
Biz mâtemî-i mâtem-i şâh-i şühedâyuz

Son : Hâk devletüñ karîn ü devâm ü sebât idüp⁴
Hemvâre zâtuñ eyleye âfâtdan berî

Bu mecmuada Fâizî'ye ait 12 kaside yer alıyor. yk : 142-158 arasında Fâizî Divanı olan bu nüsha 304 yapraktır. Sırasıyla Şeyhî, Nefî, Alî, Fâizî, Şeyhülislam Yahya Efendi, müverrih Âlî Divanları vardır.

İstinsah tarihi ve istinsah kaydı yoktur. Ank. Milli Kütüphane mikrofilm arşivinde MFA. 458 no.'da kayıtlı bir nüsha mikrofilmidir.

4) Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., H. 1127

XVIII. asra ait bir mecmuadır. İçlerinde Fâizî'nin de bulunduğu 36 şairin kaside ve gazelleri bulunmaktadır. Bir hayli hacimli olan mecmuada her şairin seçme şiirleri harf sırasına göre sıralanmıştır. Muhtelif sayfalarda Fâizî'ye ait 31 adet gazel yer almaktadır.

KE: ahurlı, zerefsan, elvan kâğıt

Öç.: 220 x 120

yk.: 331

St.: üç sütun üzerinde değişik sayıda

Serlevha müzehheb, cetveller yaldızlı, kahverengi meşin cilt ve şemselidir.

İstinsah tarihi ve istinsah kaydı yoktur.

5) Süleymaniye Ktp., Esat Ef. 3479/12 (S2)

Bir divan mecmuası olan bu nüshada 25-26'da Fâizî'nin iki gazeli, 42'de Fâizî'nin sakinamesi, 45 a-b de Fâizî'den tarih kıtaları, 52-55 yapraklarda 2 kaside yer almaktadır.

Bu mecmuada Riyâzî, Bahâyî, Neşâtî, Tıflî, Fehim, Şeyhülislam Yahya, Hâletî, Fuzûlî, Cevrî, Sâib, Ârif Ef.'den gazel ve kasideler vardır.

İstinsah tarihi ve istinsah kaydı yoktur.

1) İKT DYK'da "Olup kelimât-ı halka hammâl / Kâlây-ı fesâda oldı dellâl" beyti yazılmış, s. 237.

6) Bratislava Universitatstbibliothek TF. 83

Mecmuadır. Fâizî'nin gazelleri 22, 229 35 yk.lardadır.

7) Paris, Biliotheque Nationale (Blochet Katalogu s. 749)

Mecmuadır.

8) Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. R. 1985

XVIII. asırda istinsah edilmiş olması muhtemel şiir ve inşa mecmuasıdır.

Kt : aharlı, ölç : 220x125, yk : 171, yz : güzel talik, st : 21.

Serlevha müzehheb, cetveller yaldızlı, miklebli, şemseli meşin cilt, yıpranmıştır.

Bu mecmuada 43 Türk şairine ait şiirler vardır. yk. 58 ve yk. 60'da Fâizî'ye ait toplam 6 gazel yer alıyor. yk. 60'da bulunan gazel yalnızca bu nüshada yer almaktadır.

9) Süleymaniye Ktp., A. Nihat Tarlan No : 21

yk : 114, ölç : 195x135/155x95, yz : rika, kt : aharlı, st : 14-18, çift sütun yaldızlı, cetvelli, ct : gri karton, szb : kırmızı.

Bu mecmuada Fâizî'den 58 gazel, 4 rubai, 22 adet kıta, Nergisî'nin Fâizî'ye mersiyesi yer alıyor. (yk. 574 a)

10) Berlin, Bibliothek zu Gothe (Pertsch Katalogu, No. 169)

Mecmuadır. yk. 152-161 arasında Fâizî'nin gazelleri vardır.

11) Berlin, Königlichen Bibliothek (Pertsch Katalogu, no : 340)

Mecmuadır. Fâizî'nin gazelleri yer alıyor.

12) Berlin, Königlichen Bibliothek (Pertsch Katalogu, no. 327)

Mecmuadır. Fol. 8-25 Fâizî'nin gazelleri yer alıyor.

2. Seçilen Yazmalar

Yurtiçi ve yurtdışı kataloglarından tesbit edilen 31 yazma nüshanın istinsah tarihi en eski olanı Süleymaniye Ktp., Fatih bölümünde 3888 numarayla kayıtlı olan nüshadır. H.1308/M.1628 tarihinde istinsah edilen bu nüsha ile aynı tarihte istinsah edilmiş olan bir mecmua nüshası daha vardır. Süleymaniye Ktp., Antalya Tekelioğlu no. 144'te kayıtlı bu mecmuada Fâizî'ye ait bir kaside ve iki gazel ile tahmis ve nazire yer alıyor.

İstinsah tarihi en eski ikinci nüsha Ankara Dil-Tarih Cografya Fakültesi Ktp., M. Ozak I. 433 numarada kayıtlı nüshadır. Bu nüshanın istinsah tarihi ise H.1047/1637'dir.

İstanbul üniversitesi Ktp., T. 776/1'de kayıtlı divan nüshasının istinsah tarihi ise, sefer H.1100 / M. 1688'dir.

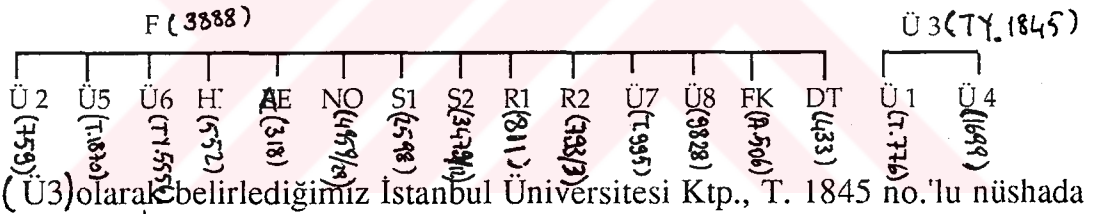
Diğer nüshalarda istinsah tarihi ve istinsah kaydı yer almıyor.

Metin tesbitinde musannifin elinden çıkan ^{orijinal} nüshanın tesbiti amacıyla ^{yaptığımız çalışmada} istinsah tarihi en eski olan Süleymaniye Ktp., Fatih, ^{No:3888} nüshasını karşılaştırmaya esas nüshalardan biri olarak seçtik (F.) .

Nüshaların tarih taşımamaları ve ihtiva ettikleri manzumelerin sayı olarak farklı bulunması sebebiyle ^{orijinal} metni tesbit amacıyla mevcut nüshaların şeceresini çıkardık. Şecere tesbitinde şu dört hususu göz önüne aldık :

- 1)Nüshaların bazılarında bulunan (sah.) kayıtları.
- 2)Nüshalar arasındaki ortak benzerlikler ve ortak hatalar
- 3)Nüshaların istinsah tarihleri
- 4)Nüshaların ihtiva ettikleri manzumelerin sayısı

Nüsha tasniflerindeki sıralanış dikkate alındığı zaman, ortak benzerliklere bakılınca şecere şöyle oluyor :

(Ü3) olarak belirlediğimiz İstanbul Üniversitesi Ktp., T. 1845 no.'lu nüshada istinsah kaydı bulunmuyor. Fakat kolbaşı bir nüsha olduğu görülüyor. Mevcut nüshalardan iki kolbaşı nüshasının varlığını tesbit ettik. Fatih nüshası ve İÜ. Ktp. T. 1845 nüshası. Diğer nüshalardaki kaside ve gazeller bu nüshaların tasnif sırasını takip etmektedirler.

Fatih nüshası en eski tarihli olmakla beraber metin kenarlarında esas nüsha ile karşılaştırıldığını ve düzeltmeler yapıldığını gösteren (sah.) kayıtları vardır. (Sah) kayıtları (Ü3) remzi ile gösterdiğimiz tarihsiz kolbaşı nüshasında da bulunuyor.

Elimizde bulunan metinlerden sadece İÜ. Ktp. T. 1699 ^(Ü4) nüshası ve İÜ. Ktp., T. 5556 ^(Ü6) no.'lu nüshasında Fâizî'nin tamamlamaya ömrünün yetmediği eksik kasidesi yer alıyor. İÜ. Ktp., T. 1699 nüshası sadece kasidelerden ibaret olduğu için metin neşrine esas alınmadı. Ü6 rumuzu ile İst. Üniv. Ktp., T. 5556 nolu nüshayı zenginliği dolayısıyla karşılaştırmaya esas aldık. Süleymaniye Ktp., Hüseyin

Paşa 552(H) numaralı nüsha ise elimizde bulunan en Zengin nüsha olması sebebiyle karşılaştırmaya esas nüshalar arasında katılmıştır. Bazı metinlerde ise farklı özellik taşıması ve kullanılan nüshalarda bulunmayan birkaç metin ihtiva etmesi sebebiyle Ü1 (İstanbul Üniversitesi, T. 776); FK, Faizi Külliyyatı (Ankara Milli Kütüphanesi, Yz. A. 506); R1 (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., R. 1985) nüshalarını da kullandık.

Aparatı daha fazla şişirmemek amacıyla ve şecere tesbitinin yeterli kritik yapmaya uygun olması sebebiyle dört nüshanın orijinal nüsha tesbitine esas alınmasında karar kıldık.

Şecere tesbiti maksadıyla hazırladığımız ve metin neşrine esas olmak üzere seçilen dört nüshanın seçilmesini sağlayan "muhteva dökümü çarşaf listesi" çalışmanın sonuna ilave edilmiştir. Elimizde bulunan on iki yazma divanı bu döküm listesine dahil ettik. Bu listede olmayan nüshaları ise elimizdeki dökümlerle karşılaştırarak metin neşrine esas nüshaların isabetli seçilmesine gayret ettik. Çarşaf döküm listesinin en tepesine nüshanın rumuzunu; sol başa ise nüshaların ihtiva ettiği metinlerin ilk beyitlerini yazdık; beyitlerin karşılıklarına da her nüshada hangi sayfa bulunduğunu veya var olmadığını gösterdik. Çarşaf döküm listesinin incelenmesinden de görülebileceği gibi, kıyaslamaya esas alınan dört nüshanın seçilmesinde olabildiğince hassas davranılmış, şairin hiçbir metni göz ardı edilmemiştir. Seçilen yazmaların ayrıntılı tanıtımı aşağıdadır.

1. F Süleymaniye Ktp., (Fatih Ktp.) No : 3888

yk.: 61-115

İstinsah tarihi : H. 1038/M. 1628-29

İstinsah kaydı : Kad temme'd-dîvân Fî sene 38 ba'de'l-elf

Müstensih : -

Kitap ölç . : 202 x 123 mm

Cilt : Ebru kaplı, çehar köşe, miklebli

Yaprak : 54

Satır : 17

Yazı : Adi talik

Kağıt : Aharlı

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mümâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tâs

Son : Kûze-i ümmîd olur mı hiç felekden behre-yâb
Şuya iltûp niçeyi şusuz getürdi bu serâb

115 yapraktan ibaret olan bu mecmuanın 1-57 yapraklarında Şeyhülislam Yahya Efendi Divanı yazılıdır. Fâizî Divanı 61. yapraktan başlar. Bu nüshada 1 na't, Hz. Ali ve oğulları için 4 medhiye, 1 münacaat, 8 kaside, 137 gazel, 12 tarih, 4 kıta ve 50 matla beyti bulunmaktadır.

Mecmuanın 1. yaprağında I. Mahmud'un tuğralı vakıf mührüyle vakfı tes-cil eden Mustafa Tahir Efendi'nin imzası ve mührü basılı. Maraş Kadısı Ahmed ve Şehri Mehmed imzaları yazılıdır.¹ Ankara Milli Ktp. mikrofilm arşivinde MFA. 454 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.

2. Ü3 İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 1845

yk.: 49-104

İstinsah t. : -
Müstensih : -
Kitap ölç. : 200 x 108 - 147 - 60 mm
Başlık : Tezhipli
Cilt : Kahverengi yumuşak meşin
Cedvel : Yıldız
Yaprak : 55
Yazı : Talik
Kağıt : Sarımtırak, Avrupa
Satır : 17

Baş : Zemîni tâbe'pür-tâbe döndürüp tef ü sûz
Kavurdi âteş-i bî-dâd ile cihânı temûz

Son : Peymâneler içildi çün cür'alar saçıldı
Şandum miyân-ı bezme gülberg-i ter saçıldı

1) Kısaltmalarda Türkçe Yazma Divanlar Katalogu'ndaki usul uygulanmıştır. Bu nüshanın 104 a ve 104 b yapraklarında derkenarda şair Nedim'e ait iki gazel bulunuyor. Yazı karakteri farklı olan bu gazellerin sonradan ilave edilmiş olması muhtemeldir.

Bu nüshada Hz. Ali hakkında 1 medhiye, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için 2 mersiye, 1 nat, 10 kaside, 134 gazel¹, 3 kıta-i kebire², 7 rübai, 13 tarih³, 80 matla beyti bulunmaktadır.

104 yapraktan ibaret bu mecmuanın 1-45. yapraklarında Zuhûrî Divanı yazılı ve kütüphane mührü basılıdır. 49-104. yaprakları arasında da Fâizî Divanı yer alıyor. Zahriyede üç tane temellük kaydı bulunmaktadır.

Bu nüshanın mikrofilm Ankara Milli Ktp.'de MFA. 457 no.da kayıtlı olarak bulunmaktadır.

3. Ü6 İstanbul Üniversitesi Ktp. Ty. 5556

yk.:1-59

İstinsah t. :-

Müstensih :-

Kitap ölç. : 198x117 mm.

Cilt : Kırmızı, yumuşak meşin

Yaprak : 59

Satır : 19

Yazı : Nesih

Kağıt : Aharlı Avrupa

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mümâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tâs

Son : Havâdiş aralık virmez yem-i mevâci seyreyle
Belâ bahrında pey-der-pey gelen emvâci seyr eyle

Nüshada 1 na't, Hz. Ali ve oğullarına 4 medhiye ve mersiye, 10 kaside, 140 gazel, 12 tarih, 7 rübai, 8 kıta, 74 matla beyti vardır. 53-59. yaprakları arasında 1 Sakiname bulunmaktadır.

Divanın baş tarafında 1. Mahmud'un tuğralı vakıf mührüyle kütüphane mührü basılıdır. Nüshanın sonunda Receb Hoca tarafından tetkik edilmiştir kaydı ve imzası yer alıyor.

1) İKTÖYK'da 145 gazel bulunduğu kayıtlıdır, s. 237.

2) İKTÖYK'da 1 kıta-i kebire olduğu kayıtlıdır, s. 237.

3) İKTÖYK'da 12 tarih bulunduğu kayıtlıdır, s. 237.

4. H. Süleymaniye Kütüphanesi (Hüsrev Paşa Ktb.) No : 552

yk.: 1-90

İstinsah t.	: -
Müstensih	: -
Kitap ölç.	: 200 x 150 - 180 x 110 mm
Cilt	: Etrafı meşin, üstü ebru kaplı, yaldızlı cetvelli
Sözbaşı	: Kırmızı
Başlık	: Hafif tezhibli
Yaprak	: 55
Satır	: 17
Yazı	: Talik
Kağıt	: Aharlı sarımtırak

Baş : Şeher olunca buhâr-ı zemîn sipihre mûmâs
Sepîde şanma ki taş'îd-i zîbak itdi bu tâs

Son : Tayanmadı cefâñña ehl-i niyâz kaldı
Öldüre yazduñ ey şüh'uşşakuñ az kaldı

90 yapraklı bu divanda; 1 na't, Hz. Ali ve oğulları hakkında 4 medhiye ve mersiye, 8 kaside, 136 gazel¹, 4 kıta, 16 tarih, 5 rübai, 81 matla beyti vardır. Sonunda da Nevî Zâde Atâyî'nin Fâizî'nin ölümüne düşürdüğü iki adet tarih manzumesi bulunmaktadır.

Bu divanın 57-90 yaprakları arasında faizi'nin Leylâ vü Mecnûn ve Sâkînâme mesnevisi yer alıyor.

Birinci yaprakta Muhammed Hüsrev Paşa'ya ait yuvarlak vakıf mührü basılıdır. Ayrıca hususi üç mühür daha vardır, iki temellük kaydı bulunmaktadır.

1) İKTDYK'da gazel sayısı 141 olarak belirtilmiştir. s. 238.

B. Fâizî Divanı'nın Tenkitli Metni

KASİDELER

DER NA‘T-I RESŪL-İ EKREM SALLALLAHŪ TE ‘ALĀ
‘ALEYHİ VE SELLEM VE BİHİ NESTE‘İN.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Seher olunca buhār-ı zemīn sipihre mūmās
Sepīde şanma ki taş‘īd-i zībak itdi bu tās
- 2 Zer itdi nokta-i iksīr mihri ser-tā-ser
Şafaqla olmuş idi çerç-i tābdāra nūhās
- 3 Zemāne eyledi sīm-āb-ı şubhdan şengerf
Sepīde üzre şafaq zāhir oldı itme kıyās
- 4 ‘Aceb mi şaykal-ı şubhile açsa tutmuş idi
Buhār-ı ‘arzile āyinesin sipihrūñ pās
- 5 Hayāl- bāzi-i gerdūnı gör ki virdi yine
Sifāl-i köhnesine revnakı bilürin-kās
- 6 Raķık-ı şubhile olmazdı bāmu ālūde
Sipihr dāne-i i‘mar-ı halka olmasa ās
- 7 Sikender-i seher itdi güherlerin çīde
Zalām-dih-i felek olmuşdı vādi-i elmās
- 8 Tamām geldi hele āb- cūyı hūrşīdūñ
‘Amūd-i şubhile olmuşdı āsumān. mikyās
- 9 Süvār-yektene-i mihr-i pūr-i Zāl-āsā
Bırakdı leşker-i Afrāsiyāb-ı şāma hirās
- 10 Sipāh-ı şark zuhūr eyledi Hülāgū-veş
Nigūn olursa n'ola rāyet-i benü l- ‘Abbās
- 11 ‘Aceb mi dūdesini alsa kuhl-sāz-ı kazā
Sipihr olmuşdı şem‘a üzre konmuş taş

Başlık : F (Diğer nüshalarda başlık yok)

- 3 şubhdan : sūrhdan Ü3 Ü6
4 ile:-Ü3 Ü6 H;şaykal-i : şaykali-i Ü3 Ü6
10 sipāh : sipāk Ü6

12 Ne şem'a lem'a-i envār-ı Ravza-i Nebevī
Ne Ravza h̄ab-geh-i pādīşāh-ı cinn ü ünās

13 Yemīn-i bāzu-yı millet emīn-i vahy-i mübīn
Emān-ı bīm-i kıyāmet zemān-ı istīnās

14 Serīr-gīr-i heme h̄üsrevān-ı rūy-i zemīn
Şeh-i mela'ike-'asker kerūbiyān h̄urrās

F 62a, Ü3 66b, Ü6 2a, H 2a

2

DERD-İ VĀ-SÜHTEGĪ-İ NEFS-İ EMMĀRE VE DERMĀN
TALEBĪ EZ - FİRDEVŞ-İŞTİBĀHŞAFDER-İ MUTTALİBĪ İBN-İ
'AMM-İ NEBĪ HAZRET-İ SEYYİDÜ'L-EVLİYĀ 'ALİYY-İ VELİ
KERREMA'LLĀHÜ VECHEHÜ

Mef'ülü Fā'ilatü Mefā'ilü Fā'ilün

1 Ey Fā'izī nedür bu kadar şiddet ü şagaf
Eyler misüñ vücuduñı dünyā için telef

2 Ey Fā'izī bu güri-i hırş u tama' nedür
Elmās görünür gözüne pāre-i hazef

3 Ey Fā'izī bu devlet ü cāhı ne ānladuñ
Maḥsūli gam degül mi bunun ḥaşılı esef

4 Yetmez mi saña tārik-i sertāc-ı iftiḥār
Mensūbi-i gubār-ı der-i server-i Necef

5 Yetmez mi saña zīver-i destār-ı iştiḥār
Ol berk-i sebz-i bāgçe-i nisbet ü şeref

Başlık : Derd-i vā-suhtegī-i ez-nefs-i emmāre ve dermān
talebī ez-bārgāh-ı firdevş-iştibāh-ı şafder-i muttālībī
ibn-i 'amm-i ḥazret-i Nebī seyyidü'l- evliyā 'Aliyyü'l
murtaẓā kerreme 'llāhü vechehü H

- 6 Yetmez mi saña mansıb-ı Keyhusrevâne kim
Kılduñ eşigi taşını ol serverün kenef
- 7 Ya‘sub-ı müslimîn esed-i pişe-gâh-ı kîn
Güyây-ı “lev-keşef” hüküm-âmûz-ı " min ‘ref”
- 8 Unvân-ı feyz u râbita-i nüşa-i Hudâ
Ser-meşk-i fażl u ser - suhûn hikmet ü zuref
- 9 Sultân-ı fakr-ı mesned ü dervîş-i Cem-serîr
Ebr-i muhîr-ı cûş-ı muhîr-ı sehâb-ı kef
- 10 Kırbet-peñah sıhr-ı Nebî hazret-i ‘Ali
Oldur vaşıyy-ı şâh-ı rûsul mefhar-ı selef
- 11 Mûsâ-yı tûr-ı feyz ki kemter cevâbıdur
Der-hâst-i niyâzına âvâz-ı lâ-tahaf
- 12 Şâh-ı ricâl ü merd-i neberd ü cidâl kim
Oldur cevâb-dih sipeh-i haşm çekse saf
- 13 Gösterse mâhe âyine-i lutfi rûy-ı dil
Hürşide feyz-i nûr ide alındağı kelef
- 14 Deryâya düşse bir şereri nâr-ı kahrınûñ
Bahr üzre mevc ura ‘alevler mişâl-i kef
- 15 Olmazsa feyz-i ‘ilminûñ olmaz ifâdesi
Sen ol gerekse ‘âlim-i Rey fâzıl-ı Nesef
- 16 Diğkâatde ‘ilminûñ iremez gavrına ‘adû
Hiç bir midür şinâveri-i mâhi vâ keşef
-
- 6 serverün : dâverün Ü3 Ü6 H
9 mesned ü : mesned-i F Ü6//cûş ü : cûş-i F
10 . şâh-ı : fakr-ı ü6
11 âvâz-ı lâ-tahaf : âvâze-i tahaf Ü3
12 ricâl ü merd : ricâl merd Ü3
13 gösterse : gösterürse Ü6
14 kahrınûñ : kahrûñ Ü6
15 ‘ilminûñ : ‘ilmûñ Ü6
16 ‘ilminûñ : ‘ilmûñ Ü6

- 17 Kimdür o şâha nisbet-i takşîr eyleyen
" Küllü'l-verâ ekarr bi-takvâh ü itiraf "
- 18 Tursun ko haşmı 'arşa-i ğafletde ber-karâr
Kavs-ı kazâ idüpdür anı tîrine hedef
- 19 Efrâz olnsa perde-i eflâkile n'ola
'Arş oldu kadr-i câmî'ine cā-yı mu'tekîf
- 20 Bir gevher ile kalmaz idi ğâhi kâsesi
Deryüzesin düşürse dūr-i cūdına şadef
- 21 Dünyâ-yı dūna eylemese n'ola iltifât
Hiç şîre çaşt olmağa sâlih midür 'alef
- 22 Gerdün-ı çer berîye müşâbih diyu n'ola
'Rû-ğarde-i harem-geh-i takvâsı olsa def
- 23 Ey sâki-i sülâfe-i kevser tarahhum it
Deşt-i hevâda cāna hücüm itdi tâb u tef
- 24 Bir himmet eyle kim bu muğaylân-geh-i 'ânâ
Püyâ-yı rûhuma ola râhat-geh-i kenef
- 25 Bir sîne vir ki kem şererinden fenâ bulup
Şad hâr- zâr-ı deşt-i emel ola ber-araf
- 26 Bir neşve vir ki meşreb-i Cemşid'i vaşf iden
Şerminden artık eylemeye nakl-i mâ-selef
- 27 Bir hal vir ki lezzet-i fakr u fenâsına
Câh ehli ola müşteri-i nakd-i cân be-kef
- 28 Çün Fâ'izîy'i silsileñe eyledün kabûl
Ümmîd odur ki olmaya ferzend-i nâ-halef

20 cūdına : cevfine Ü6

23 tâb u tef : tâb-ı tef Ü6

24 kim : ki F/ ânâ : fenâ Ü3//püyâ-yı: ber-pâ-yı Ü3

25 hâr- zâr : hâr u zâr F

- 29 Degsün hemîşe kı̇şmet-i kassâm-ı sun'dan
Budur du'a-yı bende vü âzâde her taraf
- 30 A'cdâ-yı kadr ü câhuña dūzahda key derek
Ahbâb-ı hayr-h'vâhuña cennetde key ğuref
- 31 Her lahza cins-i fâzı u tefârik-i feyzden
Olsun revâne ravzâna sad kârbân fūhaf

F 62 b, Ü3 61 b, Ü6 2b, H 2b

3

ŞİTÂİYE DER MENKİBET-İ HAZRET-İ HASAN BİN 'ALİYY-İ
VELİ RAZİYA'LLAHÜ TE 'ALÂ 'ANHÜ

Mefâ'ılün Fe'ılâtün Mefâ'ılün Fe'ılün

- 1 Pür itdi berfile rû-yi hevâyı ebr-i şitâ
Görindi gerd-i sipâh-ı sipeh-büd-i sermâ
- 2 O şehre döndi ki rîk-i revân ide vîrân
Getürdi berfi sürüp gülşen üzre bād-ı şitâ
- 3 Fezâ-yı bāğı gören şehri şâm zann eyler
Ki serd-i berfile olmuş minâre-i beyzâ
- 4 Konıldı rişe-i sebz üzre şâne-i sîmîn
Kenâr-ı servde yah-pâreler degül peydâ
- 5 Basınca şahne-i dey bezm-i bāğı yah şanma
Şikeste şişe ile toldı meclis-i ğabrâ
- 6 Mecâliyokdur ayak basmağa gülistâne
Pür itdi sahn-ı çemenzârı hurde-i minâ

31 kârbân; kârvân Ü3 Ü6H

: Başlık: F

2 sürüp: -F / gülşen: meclis Ü6

3 fezâ-yı: kâza-yı Ü6

- 7 O şāh-rāhe dönüpdür ki pādīşāh geçe
Pür oldı tūde-i berfile rehğüzār-ı fezā
- 8 Yem-i çemende yine rīkler zuhūr itdi
Meger ki cezrini gösterdi lūcce-i hazrā
- 9 Savuklayup ayağı tondı cūyı gülzāruñ
Ānuñçün eyleyemez geşt . gülşen ü sahrā
- 10 Bu demde şīr-i ġarīn döndi şīr-i berfīne
Olinca üstüne bārende berf ser-tā-pā
- 11 Tonardı her kişi kāşānesinde olmasa ger
Mişāl-i şem'-i fūrüzende sāğar-ı şahbā
- 12 Kenār-ı bām-ı sipihr üzre tondı yah-pāre
Gören ufukda şanur anı ġurre-i ġarrā
- 13 Yah üzre vaz' olınan küze-veş sipihr-i berīn
Nücūmdan n'ola eyleser katreler peydā
- 14 Atıldı penbe gibi küh kış kıyāmetdür
Gören şanur şavurur berfi şarsar-ı sermā
- 15 Ne ġam fenāya varup 'ālem olsa kış tūfan
Bize sefīne-i Nūh-ı necātdur me'vā
- 16 Nedür sefīne-i Nūh-ı necāt dirsem eger
Velā-yı sīne-tırāz-ı cenāb-ı 'āl-i abā
- 17 'Ale'l-ħuşūş mihīn sıbt-ı Ĥazret-i Nebevī
Emān-ı fītne-i ümmet šalāh-ı ehl-i şekā
- 18 Fūrūğ-ı bāşıra-pīra-yı nergis-i mā-zağ
Cemāl-i çehre-i dīn nūr-ı cebhe-i takvā

7 dönüpdür: döndürür Ü3 // feza : kaza Ü6
10 ġarīn : ġarīde Ü6
18 dīn : dide Ü6

- 19 Muḥammed-āyet ü Mūsā-ḳabes Mesīh-nefes
Halīl-fıtrāt ü İdrīs-fehm ü Hızr-likā
- 20 Emin-i ḫilye-i peygamberī imām Ḥasan
K'odur ŧebāhet-i ceddiyle menḳıbet-pīrā
- 21 O püŧt ü pā-zen-i evreng-i mülk-i ḫān kim
Gedā-yı himmetidür ŧad Sikender ü Dārā
- 22 Cebīn-ḳüşāde-i himmet ki baḳmadı hergiz
ŧu deñlü 'arz ide gördi metā'mı dūnyā
- 23 ŧemīm-i luḫfı mu'attar-kun-i dimāg-ı ümīd
Nesīm-i ḫulḳı çemen- tāze-dār-ı bāg-ı recā
- 24 Zemīn bisāt-ı celālinde bir gubār-ı ḫāḳır
Felek simāt-ı nevālinde terre-i ḫazra
- 25 Zebān-ı nādire-sāzı kilīd-i genc-i murād
Beyān-ı nükte-tırāzı beŧāret-i 'uzmā
- 26 Sipīhr ḳande bulurdu bu deñlü da'ireyi
Derinden itmese deryūze-i nevāl-ü 'aḫā
- 27 Olursa zerre-i nāçiz luḫfına mazḫar
Eser- dehende ola hemçü encüm-i zehra
- 28 'Aceb degüldür eger nīru-yı celālinden
Bulursa ḳuvvet-i āhen-rübāyı kāh-rübā
- 29 'Aceb mi semm-i muvakkāt disem ḫadāvetine
Çeker belāsını elbette ḫaşm rüz-i cezā
- 30 Gidüp tılası nūḫāsı görünmese yer yer
Olurdu taŧt-ı ḳamer ḫ'ān-ı himmetine sezā

19 āyat ü Mūsā : āyet- Mūsā Ü3

21 püŧt-i pā : püŧt ü pā. F

22 deñlü : deñli F

24 celālinde : cilāsında Ü6

25 murād : tardı Ü6

26 nevāl-i : nevāl ü Ü6 H

27 Fide 28. beyitle yer deęiŧtirmiş.

- 31 Sehāda pençe-i hurşiddür kefi desti
Mişāl-i berf virürse 'aceb mi sime fenā
- 32 Sevād-ı mäh-ı münevver zer üzre 'anberdür
Sipihr-i micmere gerdān-ı bezmidür güyā
- 33 Mesih-menkıbetā Fā'izī'ye rahmeyle
O mürde-i gamı Āzer-misāl kıl ihyā
- 34 Bu kālbid virüp elbette hükm-i bātilını
Tabī'at oldı baña mukteżā-yı nefsi hevā
- 35 Mezakum anlamaz oldı halāvet-i fıkri
Mizācum eyledi muhtel hevā-yı hırş u şekā
- 36 Nühüfte derdlerün senden ey bilür o tabīb
Uzatma kıssañı ey bī-mecāl gam-fersā
- 37 Niteki penbede yakūt u la'li-nābe döne
Miyān-ı berfde yah-beste cür'a-i sahbā
- 38 Revāne ravzana şad-kārvān-ı medh ü dürüd
Ki ola bārları gevher-i rıza-yı Hudā
F 63a, Ü3 65a, Ü6 3a, H 3b

4

DER MERŞİYE VE MENKİBET-İ HAZRET-İ HÜSEYİN
BİN 'ALİYY-İ VELİ KERREMA'LLAHÜ VECHEHÜ

Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fe'ülün

- 1 Biz şemle-i hasret be-ser-i āl-i 'abāyuz
Biz mātemi-i mātem-i şāh-ı şühedāyuz

- 2 Biz ağladırız gūş ideni olsada Cemşid
Pür zemzeme-i merşiyeyüz nağme-serāyuz

- 33 Fā'izī'ye rahm eyle: Fāizī'ye de rahm it Ü3//Āzer:ĀzerF Ü3
34 virüp elbette:elbetde virüp F//nefs-ihevā:nefs ü hevāÜ
36 .ṭ.ā.b.ī.b.ḥ.ā.k.ī.m.F
38 kārvān : kārvān F

- Başlık: Der sûret-i merşiyeye ve menkıbet-i hazret-i
imām-ı Hüseyin Razıyallāhü ānhü H
2. merşiyeyuz : merşiyeye bir Ü3 Ü6 H

- 3 Nādānlara nā-ehllere söylemezüz biz
Sahib- nazar-ı nüsha-i esrār-ı Hüdâyuz
- 4 Hār-ı sitemüz gözlerine Hāriciyānuñ
Gülzār-ı muhabbetde velf mihr-i giyâyuz
- 5 Şemşirini hep bizde deñer ehl-i ‘adāvet
Biz çarhacı-yi ‘asker-i erbāb-ı vefâyuz
- 6 Zeyn oldı beden şerha vü hūn ile ser-ā-pā
Ya’nī ki o şehzāde için nahl-i ğazâyuz
- 7 Kanın komazuz ceddimizün haşm-ı ‘anīde
Biz kim velf-yi vāris-i bī-reyb ü mirâyuz
- 8 Bilsün nic’olur haşm-ı derūn’ürede haşmı
Şemşir-i celt şa’şa’a-i mihr-i ziyâyuz
- 9 Görsün ni’colur rāh-ı mezelletde keşākeş
Da’vāsı için muntazır-ı rüz-i cezâyuz
- 10 Da’vī nice da’vā ki alup dāmen-i şūmın
Her zerre-i ğabrā diye biz de husamāyuz
- 11 Biz de taleb işār iderüz ol şeh için kim
Ser-geştegi-i ye’si ile bī-ser ü pâyuz
- 12 Mahdūm-ı felek-rütbe Hüseyin ibn-i ‘Alī kim
Gerdūn dir eşigūnde kemer gibi dü-tâyuz
- 13 Şehzāde-i a’zām ki şehān fahrile dirler
Hürşid gibi dergehine nāsiye-sāyuz
- 14 Mazlūm-ı muhakkak ki felek ğadrin idüp dir
Hakkında anuñ biz hele pür cürm ü haţâyuz
- 15 Gerdūne ki pertev şala envār-ı cemāli
Hürşidile meh dir biz o meydānde sehāyuz

8 Bilsün: Görsün ü3 ü6 // celā: cilā ü6
15 meh: -Ü3

- 16 D nyaya ki ateş şala n ran-ı celali
Gerd n dise c iz adem-i mahz u hebayuz
- 17 Besd r bu kadar F iziy  nevh -g z r 
Ç n t bi-i ferm n-ı cih ng r-i kazayuz
- 18 Bir hikmeti vardur bu kaz nu  da ne ş bhe
Her emrde m stenb t-i esr r-ı Hud yuz
- 19 Var bunda da bir sırr-ı kav -m ye nihayet
Fehm idemez z hikmetini biz zuafayuz
- 20 Hıfz itmege k dir mi deg l k dir-i mutlak
Fikr idel m el-minnet  lillah ukalayuz
- 21 Bu bahşde tahkikim z ancak bu kadardur
Kim n kte-i la-misile ser-nağme-serayuz
- 22 Amm  yine bir mertebe olmaz bize m ni
Hasmu n yine herh lde b şına belayuz
- 23 Yok kudret-i c z'iyesini şarfa cev bı
Hakk  ki bu tahkikde biz g y-r b yuz
- 24 Inşafile bahş eyler ise n m dde'aya gel
M şk llerini h ll idel m ukde-g şayuz
- 25 Olmaz bize d st r-ı amel şol kişi kim dir
Katline rız  vird g ne ş bhe-n m yuz
- 26 Yetmez mi bu a'ayn-ı rız  katli o şahu n
Dirse n yine bu'aklıla belki fuzalayuz
- 27 H k-guyliɡu n l zım ide bunu demek kim
Biz mu'tezir-i la'neti-i her d -serayuz

16 şala: vire  3

19 sırr-ı : şerr-i  6

21 ser : - 3

23 şarfa : turfe  3/ c z'iyesini: c z'iyet-i  6//

tahkikde : bahşde H

27 ide : ise  3

- 28 Mel'undur o da aña tarafdār olan da
Bu mes'elede şanma bizi ehl-i hevāyuz
- 29 Muḥlislerinūñ 'avn-i Hudā yār u naşiri
Ol tā'ifeye haḡ bu ki hāk-i kef-i pāyuz
- 30 Bed-h'āhlaruñ cānna şad la'net ü nefrīn
Bu mādde de biz hele bī-şerm ü hayāyuz
- F 64b, Ü3 64a, Ü6 4b, H 4b

5

KAŞİDE-İ PÜR-SÜZ DER VAŞF-I TEMÜZ VE MENKİBE-İ
MAHDŪM-I ŞİR-İ HUDĀ 'ALİYYŪ'L-MURTAZA [R.A.]

Mefā'ilūn Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

- 1 Zemīni tābe-i pūr-tābe döndürüp tef ü sūz
Kavurdu āteş-i bī-dād ile cihāmı temüz
- 2 Temüzdur çemenūñ çünki cümletü'l-mülki
Görūñ ne şeikle girer daḡı devlet-i nevrüz
- 3 Bilüp kılıç yüzi iss'idigün tayanmadı gül
Çekince fiğ-i sitiz āfitāb-ı ālem-sūz
- 4 Çoğ itdi pertev-i hurşide karşı cilve-geri
Kafifesin n'ola soldursa būsitan - efrüz
- 5 Kanı o dem ki çıkup kışt-i bāga ehl-i şafā
Mişāl-i cū yayılurlardı gülşene şeb u rüz
- 6 Mecāl yokdur ayak basmağa gülistāne
Zemīni aḡker-i sūzende kıldı tāb temüz

29 Muḥlislerinūñ: Muḥlislerimūñ Ü3

30 biz :-F

Başlık : şadrūl-meclis-i şühedā raḡimehū'llāh H

2 devlet-i : millet-i Ü3

3 155 : 1551 Ü6

6 hatır-ı : sīne-i Ü3

- 7 Görüp bu hâleti sandum ki âşîkar oldı
Derûn-ı sîne-i ‘uşşâk-ı mübtelâdaki sūz
- 8 Havâle itdigümüz âh-ı âteşinimüzün
Temâm kînini aldı sipîhr-i kîn-endûz
- 9 Eritdi târ-ı zerîn şu‘le-i tef-i bâhûr
Bir oldı hâme-i halkâr u sūzen-i zer-dûz
- 10 O bād-ı şubh ki cân-bağş idi çemenzâre
Geleydi gülşene şimdi olırdı şu‘le- fîrûz
- 11 Bu demde cām-ı Sikenderde buluna meger âb
Tef-i hevâdan olur huşğ gayrı sâgar u kûz
- 12 Sipîhr-i dîgini cūşide eyledi ‘acebâ
Ne fitne kaynadur ola yine bu dehr-i acûz
- 13 Şu gibi kaynasa yerden ‘aceb degül şimdi
Olup güdâhte zîr-i zemînde sîm ü kûnûz
- 14 Meger ki vâkı‘a-i Kerbelâyı ‘arz eyler
Pür itdi ‘âlemi feryâdü'l-‘atş ile temûz
- 15 Ne vaq‘a gâ‘ile-i âl-i harb yevm-i meniş
Ne gâ‘ile sitem-i şâh-zâde-i fîrûz
- 16 Tîrâz-ı devlet ü zîb-i vücûd-ı huccet-i dîn
Zühâl - mahall ü hilâl - i‘tibâr u mihr-bürûz
- 17 Şehâb-ifâde kerem-dâr-ı harîku'l-âde
Şeh-i serîr-i siyâdet meh-i cihân-efrûz
- 18 Befûl-mâder ü Haydar-peder Muhammed-ced
Emîn-i sırr-i ehad vâkıf-ı kûnûz-ı rumûz

7 sîne-i : hâtır-ı F

8 âteşinimüzün : âteşinimizi F

9 halkâr olması gerekir,metinde halkâr yazılmış

10 çemenzâre : gülistâne F

11 gayrı : -Ü6

13 ‘aceb degül : ‘aceb midür Ü3//sîm ü kûnûz: sim kûnûz Ü3

16 vücûd-ı : vücûd u H

18 Betûl : Be-kaavl-i Ü3 Ü6 // kûnûz-ı : kûnûz u Ü6

- 19 Cenāb-ı hāzret-i maḥdūm- ı gül Hüseyn-i şehīd
Güzīde sıbt-ı şeh-i şer' sâz-ı vahy-âmūz
- 20 O şāh-zāde ki lālālıgın iderdi eger
Geleydi 'aşrına Pervīz ü Behmen ü Fīrūz
- 21 Yüzünde pertev-i envār-ı mekremet zāhir
Sözünde nükte-i esrār-ı ma'rifet mermūz
- 22 İderdi mülket-i gülzārı def'aten teshīr
Nesīm-i himmeti olsa ḫalī'a-i nevrūz
- 23 Gönüllerürdi şikārına şīr-i gerdūnuñ
Mukārın olsa eger himmet-i bülendine yūz
- 24 Tabaşbuş eyleye mānend-i gürbe şīr-i felek
Gāzabla çīn idüp ebrūsın olsa kīn-endūz.
- 25 Olaydı mazhar-ı taḫvāsı zühre-i gerdūn
Kemān-ı ismete olurdu tāziyānesi tūz
- 26 Şihāb eylemiş oldu feḫilesin derkār
Ki ola ravza-i pūr-nūrına çerāg-efrūz
- 27 Gözi o kapuda açıldı derd-mendānuñ
Mezārın ehl-i belā beklese n'ola şeb u rūz
- 28 Dirīg virmediler ol nihāl-i tāzeye şu
Şu dem ki oldu hevā-yı ḡubār pūr tef-i sūz
- 29 Şuyunu kesdiler ol ḫıttanuñ diyu ḡamla
Cihāmı ābe virür çeşm-i muḫlişām henūz
- 30 Bulup hevāsına tābf gürūh-ı mekrūhı
Düşürdi vaktine kārın zemāne-i kīn-tūz
- 31 Ne cehldür siper-i la'net itdiler kendin
Uyup ḫadī'a-i gerdūne düşmen-i bed-rūz

24 eyleye : eylese Ü6

26 pūr-nūrına : pertevine Ü6

28 ḡubār : 'inād H / tef : lef ü6 / tef-i-sūz : tef ü sūz H

31 cehldür : cehldür ki Ü3 Ü6

- 32 Ne genc imiş göreler zāhir ola rūz-i kıyām
Mahabbetin dil-i hākīde eyledüm meknūz
- 33 Gubār-ı dergehīdür Fā'izī bi-hamdi'lillah
Zihī siyādet-i bī-şüphe mansīb-ı firūz
- 34 Şehā kerīm-nijādā degül saña mahfī
Niçe zemān idi gönlümde bu idi merkūz
- 35 Ki medh-i pākūñ ile gösterem yed-i beyza
Hüner nedür göreler şā'irān-ı sihr-āmūz
- 36 Mişāl-i sāhir-i Fir'avn olalar mülzem
Müdāhin-i zaleme medh-ı çūy-ı kibr-endūz
- 37 Seni koyup şu kim erbāb-ı cāh medhīn ider
Tirāşe-i kalemī ola hañçer-i dil-duz
- 38 Mişāl-i āhen-i pūr-tāb-ı hañçer-i bīdī
Niteki surh kıla kūre-gāh-ı tāb-ı temūz
- 39 Hemīşe āb virüp hūn-i haşm-ı kāfirden
Müdām tiğ-ı velāyet ola cihān- efrūz
- 40 O dūzahī-i dalālet-şi'āra her lahza
Hezār la'n-i belā baḥş-i lā-yecūz ü yecūz
F 65b, Ü3 50a, Ü6 5a, H 5b

6

DER SİTĀYİŞ-İ PĀDİŞĀH-İ KĀMKĀR MÜCĀHİD-İ
FERİD MAZĀHAR-İ NÜKTE-İ ĀL-İ ŐSMĀN-ŞEHİD Hz. ŞĀH
'ŐSMĀN 'ALEYHİ'R-RAḤMETÜ'VE'L-GUFRĀN İLĀ-
GĀYETİ'Z-ZAMĀN VE NİHĀYETİ'D-DEVRĀN

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Yine gül-hūz kılup feyż-i hevā şahrāyı
Hande-zār eyledi beytül-hazān-ı dünyayı

- 32 göreler : görelüm Ü6
33 Ü3'te 37 beyitle yer değıştirmiş//siyādet : sa'ādet Ü6
38 kūre : kūze Ü6

Başlık:Der sitāyiş-i pādişāh-ı mücāhid-i ferīd
mażhar-ı nükte-i āl-i Ősmān-ı şehīd Hz.Şāh Ősmān(A.R.)H

- 2 Geldi ol dem ki ide hāşiyet-i bād-ı bahār
Dem-i İsiye berāber dem-i ejderhāyı
- 3 Geldi ol dem ki yine canlana bād-ı şahrā
Gide tedricile hep hılt-ı şeb-i sevdāyı
- 4 Geldi ol dem ki hevā-yı tarabistān-ı fezā
Kıla tahrık-ı temāşa şuver-i dünyāyı
- 5 Geldi ol dem ki gelüp cūş u huruşe'ālem
Pür ide zarf-ı gül-ābiyle ham-ı şahbāyı
- 6 Buna çok himmeti enfās-ı Mesih-i sihrün
Çıkara dahme-i kāvüsdeki mevtāyı
- 7 Buldı her şāh-ı kühen hālet-i nahl-i Meryem
Bād-ı subh oldu nefes- rızık dem-i 'İsā'yı
- 8 Çıkısa bu hālet ile çerha nesim-i seheri
Düşüre özge hevāya mele'ül-āfāyı
- 9 Varsa bu nefha eger çille-geh-i zühhada
'Aşık-ı mest-şifat hep olalar rüsvāyı
- 10 Elde yā sāgar-ı şahbā ya gül-i hamrādur
Habbezā mevsim-i gül fasl-ı kadeh-peymāyı
- 11 Gülbün-i bāğ şanur cān bulup eyler hareket
Elde cām ile gören sāki-i reşk-efzāyı
- 12 Şöyle a'lālığı var sāye-i eşcāruñ kim
Neylesün ehl-i şafā bār-geh-i Dārā'yı

3 canlana: cānına H

5 pür : bir F; H'de sayfa kenarına sonradan yazılmış

6 : çok : şāk. Ü.6 F. // mevtāyı : zertāyı Ü3

10 hamrādur : ra'nādur F

- 13 Yâsemenler çeh-i Yûsuf gibi nûr-efken olup
Añdurur şahid-i gül hâlet-i 'Yâ büşrayı
- 14 Cünd-i Fir'avn diye olmada ğâlib zanbak
Hağ budur eyledi izhâr yed-i beyzâyı
- 15 Taç-ı Kaydâfe gibi âbde kaldı lâle
Cûylar kişver-i bâğa idüp istilâyı
- 16 Kıldı künbedlerin arâste Behrâm-ı bahâr
Güne-gün lâle degüldür pür iden şahrâyı
- 17 Cem' olup bād ile dükkân-ı çemende ezhâr
Gösterür bir biri üzre konulan kâlâyı
- 18 Düşürürdi dür ü yâkûtını hâk-i çemenin
Pençe-i mihrde olsaydı eğer girâyı
- 19 O kadar mâyesi var zer-ker-i hürşidün kim
Eyler isterse murassa' kemer-i cevzâyı
- 20 Hele var feyz-i hevânun buña isti'dadı
Ki serâb eyliye şahn-ı çemene sakğâyı
- 21 Tutar anun yerini ~~nerini~~ eczâ-yı hevâ
Eylesün ebr-i bahâra çemen istignâyı
- 22 Şöyledür feyz-i rutubet ki degül cây-ı şikeft
Bulsa her jâle eğer kudret-i tûfan- zâyı
- 23 Şöyle 'am oldı rutubet ki güzâr itse şabâ
Kıla ca'iz dil-i hârâda nişân-ı pâyı

13 Añdurur : Aldırur Ü6

16 Güne-gün ..şahrâyı:-F(Gösterir birbiri üzre konulan kâlâyı) misraı var.

17 --F ..

23 kıla : kâla

- 24 B yle heng m-n m da yirid r Şah-ı g le
H r neyler ne kaçar eylese istihz y 
- 25 Kuvvet-i n miyeden hiĉ deg l m steb d
Ki n m dar ide g lz re teh-i dery y 
- 26 B yle kalursa eger h siyet-i neşv   nem 
Sebz- f m itmege başlar eser-i hinn y 
- 27 Kuvvet-i n miye c 'izd r ide b l de
Cuy-ı g lŐendeki 'aks-i Şuver-i eŐy y 
- 28 G ne-i zerd bu faşl iĉre deg ld r dil-h Őh
Terbiyet eylesen n b g-ı g l-i ra' n y 
- 29 Bu nesak  zre giderse eşer-i neşv   nem 
B yle kalursa eger feyz-i cih n- r y 
- 30 Az zeman iĉre ter   t ze olup s nb l-i hat
P r tar vet ider elbette g l-i tamg y 
- 31 Şol kaçar oldu Ő k fte dil-i halk-ı ' lem
Ki mur d eylese Ő 'ir gile v  Őekv y 
- 32 G Őa hep vaşf-ı g l   l le gel r nazm itse
Dil-i h ninini iş'ar idecek ma'n y 
- 33 Neşve-eng z   tarab-r z olup ecz -y  hev 
Kıldı p r h siyet-i Şevk u Őafa d ny y 
- 34 Ehl-i m tem ne kaçar k lsa b lend- v z n
K bil-i Őavt idemez nevha -i v veyl y 

25 hiĉ: s e  3 // ide: ola  6

26 27. beyt 25. beytten sonra geliyor  3  6 H;hinn  yazılmış
anlam gereği. hinn  olması gerekir.

29 giderse : gider  6 //  r y  : peym y   3

30 p r : bir  6

34  v z n :  v ze  3

- 35 Şübhe yok bunda inād eylemesün zīc-nūvīs
Eser-i cemre degüldür bu hevā- pīrayī
- 36 Saçdı hāk üzre şerer na'l-i süm-i rahşından
İdicek şāh-ı cihān 'azm-i çemen -peymāyī
- 37 Cem ü ger Şasb-meniş Behmen ü Cemşīd- reviş
Cevher-i tiğ-i zafer-yāb-ı cihān - gīrayī
- 38 Şaf-der-i haşm- figen hamle ber-i Gīv ü Peşen
Rüstem-i gürz-zed-i 'arsa-ī bī-pervāyī
- 39 Kīn - sitānende-i cevr-i sademāt-ı eyyām
Gūş-māl-i felek-i işve- dīh-i hercāyī
- 40 Kuvvet-i kalb-i recā rātibe-bağş-ı şu'arā
Kadr- dān-ı fużalā āb-ı ruh-ı dānāyī
- 41 Yek kalem-rev kün-i 'ālem sened-i Rūm u 'Acem
Güher-i tāt-ı firūz-ı sadef-i yektāyī
- 42 Ser ü sergerde-i şāhān-ı cihān 'Osman Han
Ki odur rütbe-dih-i ma 'delet-i Kisrāyī
- 43 'Azamet - güster o hākān-ı cihān-dāver kim
İtse har-bende kapusunda revā Ög(e)tāyī
- 44 Şāh-ı evreng-i aşālet ki gehī fahr eyler
Zeyl-i 'unvān-ı şeref-menkabet cībāyī
- 45 Pādīşāh-ı şefekat- senc ki bir mūr-ı za'if
Hāk-i rāhında bulur heybet-i ejderhāyī
- 46 Mekremet-kār ki enfās-ı bahār-engīzi
Rūz-i nevrūz ider isterse şeb-i yeldāyī

35 eylemesün : eylemesin F

37 Cem ü : Cem-i H // zafer-yāb : zafer-tāb Ü6

39 sitānende-i : sinānende-i Ü6

41 rev : -Ü6

- 47 Ma'rifet farkına dīhīm-i cihān-efrūzī
Mekremet kāmetine hil'at-i ser-tā-pāyī
- 48 Ebr-i ihsāmı matarrā-ger-i pīrāhen-i gül
Lutfi meşşāta-i ruhsar-ı cihān-pīrāyī
- 49 Şemse-i mihri bozardı nem-i bārān-ı belā
İtmese ma'deleti bām-ı sipihr-ārāyī
- 50 Gösterür halka çeh-i Bījeni çāh-ı Yūsuf
Şāhid-i lutfı şu dem kim ide 'aks-ārāyī
- 51 Fikr ü tedbīrde beñzer dir idüm hazretine
Olmasa táb -ı Sikender'de eger hōd-rāyī
- 52 Gelemez 'arsa-geh-i adlūne sīmurğ-ı fiten
Ne kadar Zāl-i cihān yaksā per-i 'ankāyī
- 53 Zulmdür 'ahd-i şerīfinde meded yād itmek
Dād-ı Behrām u 'adalet-ger-i Kisrā'yı
- 54 Kişver-i düşmeni ğarkābe-i hūn-āb itdi
Haşma İskender akıtmış didiler deryāyī
- 55 San Siyāvūş girer āteş-i sūzan içre
Her kaçan cāy kılisa kalb-geh-i heycāyī
- 56 Olmaz ol şāh-ı dilāverle berāber hergiz
Kılisa Rüstem ne kadar cenkde āhen-sāyī
- 57 Bir midür āteşe girmekde semenderle Halīl
Yakmamışlar tūtalum ikisi de a'zāyī
- 58 Ya kim ümmīd kılur kār-ı semender andan
Var şütür-murğda da gerçe ki āteş-hāyī

-
- 47 Ma'rifet : Ma'delet Ü3 // mekremet kāmetine : mekremet-
kār kıaddine Ü3
- 49 İtmese : Aşmasa Ü6 / ārāyī : endāyī Ü6 H
- 53 kıla : kılisa F
- 55 girer : -Ü6
- 58 gerçeke : gerçe ki Ü3 H

- 59 Kaşd-ı peygār kılup germ- 'mān oldukça
Fark kılmaz şāf-ı mūrile şāf-ı a'dāyı
- 60 Bād-pāyini sürüp girdi şu dem kim rezme
Ebr-veş birbirine katdı nice ālayı
- 61 Bāreke'llāh zihī bāre-i şarsar tek kim
'Arşa-i ma'rekede etse kaçan pūyayı
- 62 Kōhne taqvīmde sebt olunan eyyāma döner
Lağv ider sür'at-i seyri eşer-i ferdāyı
- 63 Āb- rev bād- rev- ateş hareket kim gūyā
Kālībı 'unsur-ı hāke komamış güncāyı
- 64 Niçe eylerse çemen-zarā güzer bād-ı sabā
Uğrasa öyle geçer kar-geh-i mināyı
- 65 Gerd olup heft- zemīn çokdan olurdu berbād
Rāhına itmese ebr-i şefekat-sakḳāyī
- 66 Çeşm-i sūzāndur anuñ şahşına nisbet meselā
Şā'ir iğrak ile vaşf eyledügi pehnāyī
- 67 Tīr-i Āreş'de nihān eyleseler bir müyān
Hāke düşmez dahı eylerdi hevā- peymāyī
- 68 Feyz-bahş olsa tekindēvā zūḫal-i gerdūne
Peyk-i çāpük-rev-i māhe ide istihzāyı
- 69 Çıkar ol dem yine çün sūzen-i ibn-i Ādem
Na'linūñ ka' r-ı muhit olsa eger kim cāyı
- 70 Fi'l-meşel lenger-i fülk eyleseler na'linden
Artık ol fülke naşīb olmaya pā-ber-cāyī

61 -Ü3 Ü6

68 zūḫal : rahl Ü6

69 ibn-i ādemüm : ibn-i edhemüm Ü6 // Na'linūñ : Ka'rınuñ Ü3

70 eyleseler : olsa ger Ü6 // ol : olur Ü6

- 71 Mîh-i na'îsümi bir keştiye der-kâr olsa
Bahr- mánend güzergâh idine şahrâyı
- 72 Sām-ı peygār hıdivā zafer - āyın şehā
Ey ser-efrāz- kün-i rāyet-i gerdün-sāyı
- 73 Minnet Allāh'a ezelden saña maḥşuş olmuş
Reviş-i Cem eşer-i resm-i 'adū- fersāyı
- 74 Hāşşa-i zāt-ı şerîfündür o kim cem' itdün
Mansıb-ı Rüstem ile saltanat-ı Dārā'yı
- 75 Şarkdan garbe dek āsūde cihān sāyeñde
Levḥaşe'llāhü zihī şive-i mülk-ārāyı
- 76 Şimdiden soñra hemān iş ü tarābdur lāzım
Buldı mizānını kânün-ı cihān-pirāyı
- 77 Ehlsin pādışehüm ehle ri'āyetler kıl
Be-revāc eyle gerek şî'r ü . gerek inşāyı
- 78 Nāmuña her biri taşnîf kılup niçe kitāp
Tutsun āşarları kār-geh-i gābrāyı
- 79 Hāşre dek nām-ı hümayūnuñı ihyā kılsun
Fāzil menşūrına her biri çeküp tuğrāyı
- 80 Bezm ü rezm-i Cem ü Kāvūsı kim añardı eger
Şāh Maḥmūd murād eylemese imlāyı
- 81 Şāh Maḥmūd da kem-nām kalurdu bî-şek
Bulmasa ḥāşılı Firdevsi-i sükker-hāyı
- 82 Turma yād olmada dillerde Üveys-i dilşād
Seyr kıl himmet-i Selmān-ı suḥan-fermāyı
- 83 Güft ü gü-yı suḥan-ı Enveri vü Sencer'dür
Ötdüren dahı bu nüh künbed-i bî-pervāyı

71 süm-i : sitem-i Ü6

74 o : ol Ü6

81 - Ü3 Ü6

82 Üveys-i : Üveys ü Ü3 Ü6

- 84 Nüşa-i hâtem-i vefk-i e₂ser-i Bâkî'dür
Añdiran şâh Süleymân-ı Cem- istilâyı
- 85 Lâyık-ı devlet ü şâyeste-i ihsân oldı
Añlara şarf idesin himmet-i bî-hemtâyı
- 86 Maşraf-ı lâzımudur kâr-geh-i ikbâlün
Kâr-ı Ğâh-ı suhan böyle virür fetvâyı
- 87 Ne kec-âheng ne küstâh olursun ey dil
Hele bir fikr idesin de didüğün ma'nâyı
- 88 Pâdişâh ehl olıcağ dağı ne qalur arada
Hağ müdam ide hemân şâh-ı cihan-ârâyı
- 89 Fâ'izî'ym ki bilüp kadr-i 'ubūdiyyetüni
Eylemem çerğ-i zebūndan tapuña şekvâyı
- 90 Çerğ-i bed-kâr ne nâçiz ü ne nâkisdür kim
Kıapunuñ kullarına 'arz ide istilâyı
- 91 Çekmezin gam bilürin kârımı itmâm eyler
Çin-i ebrüyle kılsañ aña bir imâyı
- 92 Tâ ki sultân-ı bahâr eyleyüp âheng-i vifâk
Meclis-i şulh ide gavgâ-gede-i dünyâyı
- 93 Hağ vücūdını kırup bâ'ış-i âsâyiş-i hağk
Haşre dek görmiye âsib-i gam-ı dünyâyı
- 94 Tolup âvâze-i 'adl ü keremi ile zemân
Kıla pür sıyt ü şadâ kubbe-i şandal-sâyı

F 67a, Ü3 62a, Ü6 6b, H 7a

- 85 ihsân : 'irfân Ü3 Ü6; ikbâl H
- 86 virür : vire Ü3
- 88 arâyı : dârâyı Ü3 Ü6 H
- 91 kârımı : kârını Ü3 // ebrüyle : ebrü ile Ü6
- 92 dünyâyı : ferhâyı Ü3
- 94 zemân : âfâk Ü3 H

KASİDE DER TEVHİD-İ BÂRÎ-İ TE'ÂLÂ VE
MÜNACÂT BE-ĶÂDİYÜ'L - HÂCÂT CELLE ZİKRUHÜ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Cüy-veş hâk-i siyâh içre niçe nâzûk-beden
Mahv olupdur tâb-ı germâ-yı cefâ-yı dehrden
- 2 Ey felek iksîr-i mihrün bu mîdur hâsiyyeti
Kim ola hâk-i siyeh zer hâk ola her sîm-ten
- 3 Olmasaydı her zamân bir mâh-ı tabân men-hâsef
Tâsîn ötdürmezdi çerhuñ nâle-i ehl-i hazen
- 4 Ğurre-veş olsañ karîn-i mihr-i ruhsâr-ı nigâr
Yine devr eyler yanından çerh-i pür-nîreng-i fen
- 5 Âsmân olmasa bir gün yüzli dilberden cüdâ
Şekl-i mâh-ı nevden olmazdı cebînde şiken
- 6 'Akıbet hâk-i siyâh üzre düşürdi rûzgâr
Niçe nâzik tenleri mânend-i berk-i yâsemen
- 7 Bâğbân-ı dehr her dem ayağın almağdadur
Olduğičün pâk-ı dil rûşen- güher cüy-ı çemen
- 8 Beyt-i aHzândur senün gülzâr u gülşen şandığun
Kırmızı güller olupdur anda pür-hûn pîrehen
- 9 Haymedür her biri konmuş bir mezâr-ı şâhda
Ey gönül bî-hûde şanma lâle-i şahrâyı sen
- 10 Pây-ı hûn-âlûd-ı kebk-i lâle-i şahrâya bak
Niçe tolmüş kân ile seyr eyle bu deşt ü demen
- 11 Niçe Rüstemler olup bu rezm-gehde münhezim
Bunda mağlûb oldılar İsfendiyâr u Tehmten

Başlık : F

- 11 Vezin gereği Tehemten, Tehmten şeklinde yazıldı.

- 12 Gālib oldu Zāl-i dehr āhır başıldı hāk olup
Niçe şehler pehlivān-ı 'arşa-i iqbāl iken
- 13 Bu beyābān-ı belāda niçe şāh-ı şīr-ı dīl
Kaşd-ı şayd eylerken oldu tu'me-i zāg u zegān
- 14 Efser-i la'līn-i Cem'den lāle olmuş rahne-dār
Başına yağdurdığında dehr-i dūn senūñ mihen
- 15 Biz gelince anı erbāb-ı şafā itmiş temām
Gerçi kim bir meclis-i zībā imiş sahn-ı çemen
- 16 Bādesin nūş eylemişler dürdi kalmış cāmdur
Lāle-i pür-dāg zanı itme dilā gülşende sen
- 17 Çerh bir humdur tehī kalmış dibinde dürd-i hāk
Ummasın andan mey-i zevk u şafā ehl-i hazen
- 18 Evvel u āhır şafā yokdur hum-ı gerdūnda hiç
Gerçi kim vādet budur āhırde olur derd-i den
- 19 Ser-nigūn eyler anı elbetde sākī-i zemān
Kānde bir cām-ı şafā-baḥş olsa mānend-i zekān
- 20 Gerçi bedr-āsā pür eyler sāgar-ı 'ıyşuñ felek
Rahne-dār eyler hemān ol dem yine seng-i mihen
- 21 Hāke şaldı şīşe-i kalbin şoyup mānend-i cām
Anı kim el üzre tutdı sākī-i devr-i kühen
- 22 Bir daḥı gelmez gider miydi anuñ mihmānları
Olmasaydı mīzbān-ı dehr-i dūn hātır-şiken
- 23 Zehr-i ğamdan kāse-i çīnī-i çerh oldu şikest
Kehkeşān zan eyler anuñ cāy-ı hicrānın gören
- 24 Dökmeyince nice kan şemşīrin itmez der-niyām
Gör şafaqla mihri vehm it dehr-i pür-nirengden
- 25 Toldurur yāşile āhır dīdeñi hürşīd-veş
Gösterür gerçi güler yüz çerh-i pür-nireng ü fen

14 Cem'den : Cem'dür F

- 26 Almağ ister Yūsuf-ı rūh-ı revāmı ākūbet
Rište-i cān cem' ider turma bu çerh-i pīre-zen
- 27 Turmayup burc-ı felekde murğ-ı rūh uçmağdadur
Kimse tutmaz bu kebūter-hānedür bunda vatan
- 28 Çeşmüne kimse görünmezken açar bir gün gözün
Gösterür saña gurūr-ı cāhı dehr-i pūr-fiten
- 29 Kūh-veş āhir sirişkūfi çeşme-sār eyler felek
Ser-firāz-ı 'izz u devlet olmasun mağrūr iken
- 30 Bağrını hūn eyledi cev̄r ü cefā-yı dehr-i dūn
Handeye her kim ki mānend-i enār açtı dehen
- 31 Çünkü dehr-i dūn seni bir lahzada nā-būd ider
Eyleme-bāhūde hande niteki berk-i Yemen
- 32 Kūh-veş olmak dilersen ser-bülend ü ser-firāz
Olma hālī bir dem ehl-i derdile āh itmeden
- 33 Girye-i ebri görüp ra'd itdüğün nāleler
Toldı sıyt-ı şöhretile kubbe-i çerh-i kühen
- 34 Ağladuğça ebr handān olmasun verd-i tarī
Anı da eyler perişan rüz-gār-ı pūr-fiten
- 35 Ol günü fikr eyle kim kalmaz yüzünde tāb u fer
Olma handān şevkile mānend-i şem'-ı encūmen
- 36 Zehr-i kahr-ı dehri nūş itmek gerek biñ cānile
Olmak istersen eger ki sāhib-i hulk-ı ḥasen
- 37 Kādr u kıymet bulmağ istersen tenezzül eyle kim
Katre-i nisān anuñla oldı lū'lü -i 'Aden
- 38 Hāk-veş pest-ol dilersen maḥv ola nār-ı gāzab
Āteşi hāk ile itfā eyler erbāb-ı fatın
- 39 Çekme ğam 'uryan kalursañ da libāsum yok diyu
Çün olur cāmeñ kabā-yı bī-giribān vūkefen

- 40 Dehr-i fānīde niçün eylersün āheng ü karār
Geçmede ākıl-şitāb itmez mi cısr-i köhneden
- 41 Lenger-i takvāya kıl ḥabbi metīn-i şer‘i bend
Olmaya tā muẓtarip bahr-i fenāda fülk-i ten
- 42 Nakd-i vaḳti şarf idüp bāğ-ı cinānda cāy iden
Menzil al sa‘y eyle ey dil rām iken ḥınk-i beden
- 43 Cūy-i şīr-i Cennet isterseñ eger der-kār olup
Bī- sūtūn-ı çerhde ceḥd it mişāl-i Kūhken
- 44 Kūh-veş sengīn - dil olma ol günü yād eyle kim
Kūhi şahra eyliye kaḥr-ı Hudā-yı zül-minān
- 45 Cümle noḳsanuñ temām eyler mişāl-i māh-ı nev
Ger olursa kalbūne mihr-i Hudā pertev-fiken
- 46 Vākıf-ı kār-ı nihān bīnende-i ḥāl-i cihān
Ḥāl-ı kevn ü mekān dānende-i sırr u ‘alen
- 47 Dest-gīr-ı bendegān bāni-i kāḥ-ı kün fe kār
Kār-sāz-ı ins ü cān perverdigār-ı merd ü zen
- 48 Dāver-ı dādār-ı bī-çün naḳş-bend-i kāf ü nūn
Sāni‘-i dūrri-i gerdūn nāzım-ı ‘ıqd-i peren
- 49 Mālik-ı mülk ü milel sultān-ı bī-misl ü bedel
Pādişāh-ı lem-yezel ḥallāk-ı eyyām ü zemen
- 50 Luṭfinuñ şermendesı şāhenşehān-ı tād-dār
Kaḥr-ınuñ efkendesı şīr-efgenān-ı şāf-şiken
- 51 Zūhresi ḥārā-yı kühsāruñ olur kaḥrile āb
Kaṭre-i nāçizi eyler luṭfi lü’ lü’-i ‘Aden
- 52 Kudretiyle āteş-i pūr-tābı gülzār eyleyüp
Nār-ı sūzan āşikār eyler dirāht-ı sebzden
- 53 Misk-i şebden āşikār eyler gāzal-i ḥāveri
Kudretiyle misk peydā eyler āhū-yı ḥuten

- 54 Yapışan ḥabl-i metīn şer'ine ğark olmaya
Lücce-i bahr-ı belā bīn kerre olsa mevc-zen
- 55 Heybetinden ḥāke düşse yiridür ol dem nücūm
Eyledükde 'ālemi pūr-zelzele kavı-i limen
- 56 İdicek kaḥrı gūsiste rişte-i rüz ü şebi
Ḥāke dökülse 'aceb mi gevher-i 'ıkd-ı peren
- 57 Turmayup mānend-i sūkkan-ı sipihr-i sebz-ġūn
Zikrūn eyler nāle vü zārī-ile mürġ-i çemen
- 58 Cür'a-nüş-ı cām-ı 'ıškuñdur meġer kim baḥr u ber
Biri pūr-cüş u hurüş u biri geçmiş kendiden
- 59 Gül de bülbül de yanupdur nār-ı 'ıškuñla senūn
Biri pūr-āteş biri ḥākister olmuş cümleten
- 60 Girdigārā dāverā perverdīgārā kādīrā
Ey rahīm-i zül'-celāl vü ey kerīm-i zül'-minen
- 61 Fā'izi-i zārī kıl tūfān-ı kaḥruñdan emīn
Ey cihānı ġarka-i deryāyı iḥsan eyleyen
F 69b

8

DER SİTĀYİŞ-İ SULTĀN-I FELEK-ĀŞİYĀN SULTĀN
AHMED HAN 'ALEYHİ'R-RAHME

- Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
- 1 Yine bir käre tevfiķ itdi Ḥaķ şāh-ı cihān-bānı
Ki reşķin-söz-ı Cemşid ü Sikender dense erzānı
- 2 Basit-i ḥāk ḥıñk-i 'azmine teng oldıġın ġördi
Zamīme eyledi aña fezā-yı kulzümistānı
- 3 Aña şol deñlü dökdi sīm ü zer ol ḥusrev-i 'ālem
Ki himmet eyleyüp toldurdu bir baḥr-i firāvānı

Başlık : Der sitayiş-i sultān-ı felek-sitān merḥūm
sultān Ahmed-hān 'aleyhi'r-rahmeti ve'l-ġufrān H

3 deñlü : deñli F

- 4 Akıtdı hāk-i şahrāyı getürdi seng-i hārāyı
Hürüş itdi şeh-i cūd-āzmanūn seyl-i ihsānı
- 5 İdince Hayder-āsā zü'l-fikār-ı himmetin derkār
Necf gibi kurıtdı lücce-i bî-hadd ü pâyānı
- 6 Gehi eşkile pür-ālūde geh hāk-i mezelletde
Fezā-yı sine-i 'uşşāka beñzetdüm o meydānı
- 7 İşitdün āb salmış bir diyār üstine İskender
Ne kuvvettür bu kıldı bahri bir İskender-i sañı
- 8 Hele deryādan aldı kişver-i Kaydāfenün kinin
Şehen-şāh-ı cihānūñ himmet-i tevfiķ ü ünvanı
- 9 Tecāvüz eylemek isterdi haddinden meger deryā
Aña miķdārımı bildürdi zāhir oldı noķşānı
- 10 Bu hāli seyr idenler hālet-i cezr añladı ammā
'Aceb cezr oldı kim medd olmağa kalmadı imkānı
- 11 Dönüp mā' ī münakķaş destmāle mevc ile deryā
Kenārın toldırurlar güyiyā tenzih için ānı
- 12 Sehī kad bir nigāri atdılar güyā ki deryāya
Şu dem kim bahre pür-tāb itdiler serv-i hürāmānı
- 13 O meydānı tolarken hākile seyr eylesen ey dil
Zemīnūñ aslı āb üzredüğün eylerdün iz'ānı
- 14 Zemān-ı bü'l-'aceb tufān-ı Nüh'ı eyledi ber-'aks
Gidüp ābuñ vücūdı 'unsur-ı hāk itdi tuğyānı
- 15 Gelüp bir yire'ālem kūh u deşt ü bahr huşķ oldı
Kıyāmet ārsasın seyr itmeyen görsün bu meydānı

4 seng-i : seng ü Ü6 H

6 mezelletde : mezelletle Ü3 Ü6 H

8 tevfiķ ü : tevfiķ-i Ü3 Ü6 H

13 ānı : ey dil H

14 itdi : esdi Ü6

15 bu : o H

- 16 Zihî kuvvet ki hāmūn itdiler bir demde deryāyı
Hoşā kuvvet ki şahrā kıldılar deryāyı ‘ummānı
- 17 Bu hāli görmedi haqqā şehinşāhān-ı pīşīne
Bu kārı itmedi illā ki yümn-i ‘azm-i sultānı
- 18 Hudīvv-i kibr-i heybet şehriyār-ı kahramān-şatvet
Dilīr-i şīr-i şavlet efser-ārā-yı cihān-bānı
- 19 Meh ü hurşīd-eşer şāh-ı muzaffer dāver-i ekber
Hudāvend-i serīr-efrūz-ı dārū'l-mülk-i imkānı
- 20 'Atā-yı mahz u lutf-ı şarf u şahs-ı cūd u cān-ı halk
Cemāl-i mülk ü ān. u hüsn ü devlet fazl-ı Rabbānı
- 21 Süleymān-ı tasarruf kadir-endāz kader- kudret
Kerīm-i bī-tekellūf 'akl-ı evvel Hātem-i sanı
- 22 Kirāmī- tıynet ü 'ulvī nihād u dūde-i şahı
'İsāmī - hilkat ü a'lā- nijād -ı āl-i 'Osmānı
- 23 Şeh-i şevket-güzīn Han Ahmed ol sultān-ı a'zam kim
Kapusında Sikender gibi var bīn mīr-i mīrānı
- 24 O Keyhusrev-eşer kim himmetinden hisse-dār olsa
Habāb-ı dil-şikeste göstere āsar-ı sendānı
- 25 O rüyin-ten hüner kim kudretinden behre-gīr olsa
Gedā-yı bī-ser ü pā 'arz ide cāh-ı Süleymānı
- 26 Ra'ıyyet-perver Efridūn Nuşirvān-ı adālet kim
Mühim-perdāz-ı 'aciz pişe-gāndur lutf v ihsānı
- 27 Siyāset-güster-i Eflātun İskender- tabi'at kim
Hacil-sāz-ı hakīmān-ı zemāndur rāy u ikānı
- 28 Daḳāyık - dān-ı adāb-ı mülūkı kalb-i derrāki
Kava'id- bend-i kânūn-ı şehir fāb-ı firūzānı

16 kuvvet ki: kuvvetüñe F / deryāyı : kuhsānı Ü3 H

18 kibr-i : gīv-i Ü3 H

22 āl-i : nesl-i Ü3 H

25 behre-gīr : behre-ver Ü3 // cāh-ı : dāyım Ü6

- 29 Cemal-i tal'atı behçet-fezâ-yı bezm-i Cemşîdî
Celâl-i şevketi tâb-efken-i bezm-i Nerîmânî
- 30 Der-i gerdûn -asâsı kible-gâh-ı arzû-mendân
Dil-i feyz-âşinası mehbiţ-i envâr-ı sübhânî
- 31 Dem-i feyzinde ednâ- pîşedür girdâb u mevc itmek
Müdevver şem'adânla şu'le-i şem'-i fıruzânî
- 32 Gehî kahrında tennûr-ı pür-âteş görünür halka
Mey-i surh ile pür-bezm-i şafânûñ câm-ı gerdânî
- 33 'Atâ-yı şâmili halka kifâyet itdügin gördi
N'ola kendin bu ğamla ağladursa ebr-i nisânî
- 34 Zemân-ı devletinde kimseyi incitmedi kimse
Megerkim 'aşık-ı Yâkûb-hâlûñ çeşm-i giryânî
- 35 Şebîh-i hañçer-i elmâs-günîdür diyü cüyü
N'ola artursa bâzâr-ı çemende ebr-i nisânî
- 36 Kaçan kim râyî şemşîr intikâma eyleye der-kâr
Olur kayim-makâm-ı hañçeri bir tîr-i Kirmânî
- 37 'Adû-yı kâfire kûh-ı tekebbür ni'colur seyr it
Tenûr-ı kahrı der-kâr eyleye şol dem ki tûfanı
- 38 Muñti toldurup hâmun iderdi bir işâretle
Tonanmâ-yı hümayûnunuñ olmasaydı lîmânî
- 39 Sipâh-ı bi-şümârından meger gerd-âşîkar olmuş
Bi hâr-engîz olur zann itdiler bañr-ı firāvânî

29 bezm-i : rezm-i H

32 surh : halka Ü6

33 Nola...ebr-i nisânî: 28. beytin 2. mısraı var Ü3;
şâmili : şâhî Ü3 Ü6

35 Sonradan ilave edilmiş F

36 Sonradan ilave edilmiş F

intikâma : intikâmın H// hañçeri : şihri Ü6

37 Tekebbür ni'colur seyr it : tekebbür sūd-mend olmaz Ü3 Ü6 H

- 40 Şanurlar küşte oldu bir dem içre âteş-i pür-tâb
Nihân itse ğubar-ı 'askeri hürşid-i rahşânı
- 41 Gören âb almağa deryâya inmiş ebr zann eyler
Duĥân-ı tōpı leşker- gâhımı itseydi zulmânı
- 42 Şanurlar kulzüm-i zahhardur cüşan ider şarsar
Sipâhî bād-pâlarla ne dem gösterse cevlanı
- 43 Te'âlallah zihî ceş-i muzaffer kim dem-i nehzat
Gubarı uğrasa şahrâ ider deryâ-yı 'ummânı
- 44 Sikender -meşrebâ Dârâb-kerderâ kerem-dârâ
Eyâ dîhim-gâh-ı 'âlemün sultân-ı Cem-şânı
- 45 Sen ol Keyĥusrev-i te'bidsin kim saña kâr itmez
Hezâr Afrâsiyâb-ı hîle-sâzuñ mekr ü destânı
- 46 Sen ol şehsin ki 'âlem yek kalem-rev oldu ahdünde
Biri birine katdı satvetüñ İnan u Tûrânı
- 47 Sen ol şehsin ki ednâ feyz-i isti'dâd şanuñdur
Tarab- dârî-i Cem peygâr-kâri-i Nerimânı
- 48 O tîr-endâzsın kim şâhbâz-ı tîr-i pür-tâbuñ
Şikâr eylerse lâyıkdur ğazâl-ı Hâveristânı
- 49 Zalâm-ı ğamda erbâb-ı hüner de görsün ihsanuñ
Çerâĝ itseñ ne var bir Fâ'izî gibi suhandânı
- 50 Ne deñlü himmet itsen kimseye aşlâ girân gelmez
Ne deñlü lutf iderseñ ehl-i diller dirlen erzânı
- 51 'Adû-yı fazl olan ĥar-tab'dur ancak çe p-endâzı
Sipihr-i kîne-verdûr var ise bir düşmen-i câmı

40 bir dem içre : hâkile bir Ü3 Ü6

44 dârâb : dârât Ü3 Ü6 H

46 yek kalem-rev : 'âlem-i mül'alar Ü6

48 kim : ki F

50 ne deñlü : şu deñlü Ü3

- 52 Tutup turan anı da neşve-i cām-ı ümîdüdür
İderdi yoḥsa çokdan ḥfz—bād-ı meclis-i fānî
- 53 Görüp 'adlūn birāz fikr-i meāl-i hāl ider yoḥsa
Sipihre kalsa çokdan zehrlerdi cān-ı nālānı
- 54 Dila şimden giru 'azm-i kenār-ı ihtisār eyle
Muḥit u vaşfinuñ yokdur bilürsin ḥadd ü pâyānı
- 55 Hemîşe tâ nücūm-ı zulmet-i şāmuñ sevādından
Pür ola rîze seng ü ḥākile bu bahr-i zulmānî
- 56 Yıkup mülk-i firengūn şad-hezārān kal'asın bahre
Basit-ı ḥāke zamm it anda da deryāyı 'ummānî
- 57 Sa'adet yār u devlet sâz-kār u baht hem meşreb
Müşāhib ferr-i Cemşîdi müsā'id 'avn-i Yezdānî
F 71b, Ü3 62b, Ü6 9a, H 10a

9

DER SİTÂYİŞ-İ HAZRET-İ ŞEYḤU'L İSLÂM MELÂZ-I
'ULEMA-İ A'LÂM HAZRET-İ YAḤYÂ EFENDİ

Mefâ 'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe' ilün

- 1 Açıldı gonca zuhūr itdi sebze-zârda gül
Büyütdi da'iresin devlet-i bahârda gül
- 2 Zemān-ı devleti Cemşîd'dür ki her kişinün
Elinde cām-sıfat şimdi her kenârda gül
- 3 Müessir olmaya mı nâr-ı gayret-i bülbül
Kalur gider mi ki böyle miyân-ı ḥârda gül
- 4 Ze:māne örseler elbetde anı da bir gün
Hemîşe sanma kalur böyle i'tibârda gül

Başlık : ... selleme hü'llah H

- 52 ḥar-ı : ḥas-ı Ü3
53 kalsa : kala Ü6 ; F'de sayfa kenarına sonradan yazılmış
55 nücūm-ı : nücūm u Ü6 H
56 kal'asın bahre : kal'a içre Ü6 //anda da : anda Ü3
57 yār ü : yāver ü Ü3
2 her : bir F

- 5 Yine bize kalacak hāridur bu gūlzāruñ
Bir iki gūnlük imiş çünki rūzgārda gül
- 6 Cihānda umma gōñül dūst-gāni-i ümmīd
Ne deñlü hāsıl ola böyle şūre-zārda gül
- 7 Olup mukārin-i hūsn-i kabūl halk-ı cihān
Misāl-i halk-ı hūdāvend iştihārda gül
- 8 Cenāb-ı Hażret-i Yaħya Efendi kim dāyim
Safā-yı meşreb-i tab'ından i'tizārda gül
- 9 O mekrūmāt-ı muşavver ki mişlin itmedi resm
Yazan bu tāk-ı zer- endūd-ı zer-nigārda gül
- 10 Terāzūya gireli çārsū-yı ālemde
Bu bāğa gelmedi hakka ki ol ayārda gül
- 11 Hilāfi pāy-ı husūmet- neverd-i hasmda hār
Rizāsı fark-ı ehıbbā-yı hak-gūzārda gül
- 12 Tutardı kendüyi mihr-i felekle hem-pāye
Konılsa şişeye ol bezm-i kân yesārda gül
- 13 Dükenmeyeydi zer-i surh- kīse-i gōnçe
'Adīl olurdu kef-i cūdına nisārda gül
- 14 Nüvīd-i peyk-i şabādan gūlup açılmaz idi
Ayağı tozına olmasa intizārda gül
- 15 Dağıtdı kendüyi ümmīd-i pāy- būsıyle
Şabā ile dökülür şanma mürg-zārda gül
- 16 Şehāb- menkıbeta sen o bāg-ı himmetsin
Virür nihāl-i nevālūñ dey ü bahārda gül
- 17 Kapuñda olsa virür miydi vārı yağmaya
İsābet itmedi gūlzārı ihtiyārda gül

7 -F

15 Dağıtdı : Tağıtdı Ü3 Ü6

16 himmetsin : hem-nişin Ü6 //dey ü : demi Ü6

17 Kapunda...varı yağmaya:-Ü3(9.beytin birinci mısraıvar)

virür : varur Ü6 H // gūlzārı : gūlzār-ı F

- 18 Sen ol bahār-ı keremsin ki feyz-i medhūñle
Bitürdi gülbün-i tab‘um bu şūre-zārda gül
- 19 Benem ki ma‘ni-i rengin-i hās ile tab‘um
Hayāl eylediler cām-ı hoş-gūvārda gül
- 20 İrişdi her yāñna evrāk-ı şîr-i renginüm
Dağıldı bādile gūya ki sebze-zārda gül
- 21 Tirāşe-i kalemüm hār-ı pā-yı düşmen iden
Nükātüm eyledi destār-ı i‘tibārda gül
- 22 Yürütmez oldı dīli hār-ı ta‘ne-i erzāl
Egerçi cevher-i tab‘umla iftihārda gül
- 23 Esirge Fā‘izī-i bī-kesi ħudāvendā
Odur zemānede hakkā miyān-ı hārda gül
- 24 Revā mıdur ola pāmāl-i kec-revān-ı tarīk
Yazık degül mi kala hāk-i reh-güzārda gül
- 25 Nite ki āteş ü hār ola itilaf üzre
Nite ki açıla gülzār u kühsārda gül
- 26 Havāle hasm-ı hased-kāra nār-ı gayret-i hāk
Hemişe gül gibisin bāğ-ı rüzgārda gül

F 73a, Ü3 55b, Ü6 10b, H 11b

20 Dağıldı : Tağıldı Ü3

22 erzāl : erzāl Ü6

26 hasm-ı : hasmı F H

BE-HİDMET-İ HAZRET-İ ÜSTÂDİSÜTÜDE-EVŞÂF
ŞEYHU'L-İSLÂM YAHYÂ EFENDİ

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

1 Habbezâ hüsn-i tevâfuk 'adem-i zıdd u hilâf
Câmısaf u meyîsaf u ruhsâf u diksâf

2 Merhabâ rind-i ğanı-meşreb-i müstağnî dil
Bir kadeh bâde-i nâb ola ana şart-ı kifâf

3 Levhaşellâh zihî bezmüñ e ünsâ ünsi
Virmeye sıklet anâ 'akl-ı tekellûf-evşâf

4 Nür-ber-nür ola sāgar-ı keff-i sâkî
Lemâ-ber-lem'a ola bâde vü cām-ı şeffâf

5 Şöyle germ eylese anı nefes-i yek-rengî
Tutmaya dâ 'iresin âteşe hergiz deffâf

6 Eser-i hâşiyet-i nefha-i müşkininden
Aşikâr eyleye bîni-i sürâhîde ru'âf

7 Her sifâl-i kadehin çün dil-i erbâb-ı şafâ
Kûze-i şevkde perdâhte kılmış hurrâf

8 Kimse ser-geşteligün bilmeye resmin anda
Meger ervâh ki eyler şeb u rüz anı tavâf

9 Bir tâli'ayla şikest itmege kâdir keyfi
Ne kadar leşker-i ğam ceşş-i sitem tutsa muşâf

Başlık : Be-hürmet-i hazret-i sûtüde-evşâf şeyhu'l-
islâm Yahya Efendi ez-kazâ-i Selañik
ferîstâde şud H

3 virniye : virmese Ü6

4 ber-nür : pür-nür Ü6

5 rengi : mükerremesi Ü6

6 müşkininden : miskîninden F

7 Ü3,H'de 8. beyt 7 beyitten önce geliyor;sifâl-i: sifâ lin Ü3 Ü6 H

8 eyler : -Ü3

9 tâli'ayla : tâli'a ile Ü3 Ü6 H

- 10 Neşve-i cām-ı şafā bahşına irdükce halel
La'l-i sākī dil-i āşubı kıla istīnāf
- 11 Nice sākī şeh-i Cem-şīve-i Darā-dil kim
Kışver-i cān u dili eyledi 'asrında mu'āf
- 12 Rüsteme vak'a-i Sührāb'ı nümāyān eyler
Hançer-i gānzesini kılsa kaçan zühre-şikāf
- 13 Devr-i cāhında cihān yek-cihet-i sulh u vifāk
Çarh-ı peygār-perest ola meger ehl-i hilāf
- 14 Halka 'ahdinde hilāfa şu kadar geldi kesel
Rūzede mey-gedeye döndi dükān-ı seyyāf
- 15 Kef-i deryā-veşi kısmet-geh-i rūze-i cihān
Nitekim dest-i Hudāvend-i kerīmü'l-etrāf
- 16 Nāşihu'd-devle 'imādü'l-'ulemā rüknü'l- mülk
'Azudu'l-mille hidivv-i ' Ömeriyyü'l-insāf
- 17 Bī-tekellūf suhan-ārayış-i gerdün-ı kühen
Üstād-ı heme -fen nükte-ver-i müy-şikāf
- 18 Garaz-ı devlet ü dīn maksad-ı erbāb-ı yakīn
Ahır-i mü'tehidīn akdem-i hayl-i eşraf
- 19 Bāyezīd-i vera' vü zühd Cüneyd-i 'ulemā
Peyrev-ı fahr-ı rüsul pişrev-i ehl-i 'afāf
- 20 Rāstin mü'temenü's-saltana Yahya ki odur
Sadr-ı dīvan-ı şehünşāh-ı hümāyun-evşāf
- 21 O müselleme eser-i hāş-ı tasarruf ki revā
Fazlına mu'terif olsa fużalā-yı eslāf
- 22 Saht-ı bāzū-yı belāğat ki göreydi kalemin
Eserin açmaz idi kimseye şahib- Keşşāf
- 23 Sībeveyh-i dem-i takrīr ki bulsa eşerin
Hırz-ı cān eyler idi nükte-şinās-ı eşraf

20 rāstin : be-rāstin Ü6

23 takrīr : tahrir Ü3//nükte-şinās:nükte-sināsÜ6/eşraf: sīraf Ü6

- 24 Mūnteşir nūsha-i āsarı girān tā-be-girān
Mūştehir nefḥa-i lutf u keremi kāf-be-kāf
- 25 Nūzhet-ābād-ı İrem pāyesi reşk-āver-i huld
Āsitāngāh-ı felek sāyesi gerdūn-eşraf
- 26 Zāde-i dikkāt-i tab‘ına göre müstedrik
Eser-i nādire-tarz-ı hıred-i müy-şikāf
- 27 Lāyihātına göre kār-ı müşa‘bid görünür
Nükte-i ḥārikatü'l-āde-i keşf-i Keşşāf
- 28 Kendüye bā‘is-i rif‘at bile çerh-i atlas
Cild-i zer-kāri-i āsarına eylerse gılāf
- 29 Şi‘r-i nev-bāde-i terdür tabak-ı kāğazda
Ki ider ḥalk-ı cihan biri birine ithāf
- 30 Ğayruñ eş‘arı da olmuş tūtalum āb-ı revān
Bir midür vezn-i hoş-āyende vü tevcīh-i zihāf
- 31 Bir kitab oldı bunūñ her sözi fehmi eyleyene
Sibeveyh ile nice bir tutar ehl-i insāf
- 32 Müşkūlin müçtehid-i rāyına tevfiķ itse
‘İlm-i vakfı o zeman mülk idinürdi ḥuşşāf
- 33 Hıdmetin eyleyüp olurdu mezīd-i fażlı
Kılsa şeyḥ Ekmeli ger nāmzed-i istihlāf
- 34 Koyup evrādını olurdu du‘āya meşgul
Olsa takvāsı eger gūş-zed-i mürşid-i ḥāf
-
- 25 -Ü3
26 zāde-i dikkāt : zede-i vakt Ü6
27 müşa‘bid : müsta‘bid Ü6
28 Cild-i : Huld-i Ü6
29 bāde : nāve H / biri : seri Ü6
30 āb-ı revān : nağz-ı revān Ü3
32 tevfiķ : tevkīf H ; ḥuşşāf in anlam gereği ḥuşşāf olması gerekir.
33 Ekmeli : Ekmel-i Ü6
34 mürşid-i ḥāf : mürşid-i ḥāf Ü3

- 35 Meclis-i fakr u fenādan geh alıpdur lezzet
Şadr-ı devletden iderse yeridür istinkāf
- 36 Sıklet ü kesrete eyler mi tehammül hergiz
Meclis-i üns-i vişāl içre çeken cām-ı sülāf
- 37 Beñzemez meclis-i ırfānına gayruñ bezmi
Gerçi kim eylemezüz anları da istihfāf
- 38 Tatalum olmaz imiş anda dahı rih u 'anā
Neşve-i Cenneté uyar mı hevā-yı rāf
- 39 Kātib-i çerh sipihr üzre yazardı vaşfın
Şafahāt-ı felek olmasa eger kim neşşāf
- 40 Bulamaz şāhilini ğarka-i cūd u ni'amı
Oldı bahr-i keremi şöyle fasihū'l-eknāf
- 41 Dāne sıçratmaz iken dūr olana layık mı
Kef-i dūr-pāşı yanında yem-i mevvāc ura lāf
- 42 Şadr-ı Hātem-revişā fāzıl-ı şāhib- menişā
Ey nevāzende-i kânūn-ı kirām-ı eslāf
- 43 Sensin ol kim dem-i hulkuñ yayulup āfāka
Oldı āhūları deşt-i hutenuñ müşkīn- nāf
- 44 Sensin ol kim şafahāt-ı felek-i vālāya
Böyle sebt eylemiş evşāf-ı zemānuñ vaşşāf
- 45 Re's-i tārīh-i kerem sāt-ı nevrüz-ı ni'am
Rüz-i bazar-ı himem mevsim-i cūd-ı eltāf
- 46 Kaṭre- i ebr-i behār olsa eger āb-ı hayāt
Terbiyet itmeye zātuñ gibi gevher eşdāf

-
- 36 sıklet ü : sıklet-i Ü3 Ü6 H
38 Ü3'te 41. beyit ile yer deġiştirmiş/ Tatalum: Tutar Ü6
40 F'de 1. mısraı sonradan ilave edilmiş/ni'amı: ni'ası Ü6
41 F'de 2. mısraı sonradan ilave edilmiş
mevvāc : hevvāc ü6
42 kirām : ikrām ü6
45 cūd-ı : mevrūd-ı ü6

- 47 Destgāh-ı felegi kuralı üstād-ı Kazā
Kimse seyr itmedi tab'un gibi bir nādire-bāf
- 48 Olalı sikkesi tashih diyār-ı nazmuñ
Görmedi nakdüne beñzer zer-i hālis sarrāf
- 49 Hāk bu kim olmasa mi'yār-ı şahih-i tab'un
Hāk ta'yin-i hakayıkda çoğ eylerdi hilāf
- 50 Düşse bir müşkili hep saña segirdür dünyā
Kapuñı lutf-ı Hüdā eyledi mes'ā vü mutāf
- 51 Melce'iyine şikāyet görünür gerdündan
Yine āgāz-ı hilāf eyleyor ol bi-insāf
- 52 Gün gibi revnak olup kapladı dünyāyı fesād
Hāl-i 'ālemden eger eylerisen istikşāf
- 53 İstemez hātır-ı nādāna tokunmağa felek
Dil-i dānādur olan tır-i kazāya ihdāf
- 54 Ehl-i dil harc-ı levāzımda çekerken 'uşret
Çerh-ı nādāna olur tehniye - sāz-ı israf
- 55 Çerh-ı dūn pervere mahzūr yok aslā itse
Hikmet- ābād-ı Felātunı dükān-ı 'allāf
- 56 Şöyle vārünedür evzā-'ı felek kim cā'iz
Şāhbāzūñ ala şaydını önünden huṭṭāf
- 57 Rūzgāra düşen oldur ki dirüp hār u hası
Eyleye tūde-i verd-i teri dāyim itlāf
- 58 Minnet Allāh'a bu kuvvetle bu kudretle hele
Eyüdüdür dāvi-i fāzl itmege haşm-ı leffāf

48 nazmuñ : faẓluñ Ü3 Ü6 H

53 Dil-i dānādur : Dil-i dānā dil Ü6 / kazāya:belāya F Ü6

54 'uşret : zahmet Ü3 Ü6 H

55 F'de sayfa kenarına sonradan ilave edilmiş

56 vārune : dārüne Ü6

- 59 Da'vi-yi fazl u kemâl itse de elden ne gelür
Böyle taşdıka tehâlükde iken ehl-i güzâf
- 60 Bir zemândur bu ki 'âlem tola âvâz-i şıdk
Ehl-i kuvvet dise beñzer elife hey'et-i kâf
- 61 Bârekellâh ne güzel vakti varimiş diyeler
Bu riyâ-bâfa zahîr olsa kibâr-ı eşraf
- 62 Müsevîdür diyü ta'zîm idelerdi belki
Bir cühüd olsa eger düde-i eşrafa muşaf
- 63 Niçe bir Fâ'iziya 'arz-ı hümüm u şekvâ
İdelüm semt-i du'â ile sözi istitrâf
- 64 Tâ ki sad olmaya mefhüm-i hezâra ğalib
Biş ü kem ola 'aded de nitekim ğayn ile kâf
- 65 Şu kadar eyleye hak müddet-i 'ömr ü cāhuñ
Ki 'amelden kala elfâz-ı mi'ât u âlaf
- 66 Hıfz ide lutf-ı Hudâ havf u haşardan zātun
Tâ ki halkuñ ola evradı hafıyyü'l-eltâf
- 67 Berķ ura nūr-ı füyüzât-ı dil-i pākünden
Tâ ola şîşe-i şâf içre şerâb-ı şeffâf
- 68 'İzz ü şevket mütezâyid şeref-i'ömr füzün
Cāh u devlet be-terakkî 'azamet ber iz'âf
- F 74 a, Ü3 51a, Ü6 11b, H 12b

60 âvâz : âvâze Ü3

61 ne : -Ü3 // kibâr-ı : eger yâr Ü6

62 F'de sayfa kenarına sonradan ilave edilmiş

64 ğalib:sâdik Ü6 /aded de : 'aduda H / ğayn : 'ayn Ü6

65 elfâz-ı : elfâz u Ü3 / mi'ât : menât Ü6 H

68 şeref-i : şeref ü Ü3 Ü6 H // Cāh u : Cāh-ı Ü6

DER SİTÂYİŞ-İ HAZRET-İ ÜSTÂD-I A'ZAM
ŞEYHU'L-İSLÂM-I MU'AZZAM YAHYÂ EFENDİ
SELLEMEHU'L-LAHÜ TE'ÂLÂ

Mef'ulü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Kârî dil-i firqat-zedenün âh u enîndür
Gamgîne münâsip yine âvâz-ı hazîndür
- 2 Ağyâr ile cânâ tıyalı seyr ü sülûkuñ
Halvet-geh-i reşk içre gönül çille-güzîndür
- 3 Ohşar girih-i kâkül-i pür-çinüñ iller
Aşuklarıñun hisşeleri çîn-i cebîndür
- 4 Tâtâr-ı müjenden görilen fitne vü aşüb
İdrâk idene vak'a-i Çingîz'e yakîndür
- 5 Yok bunda günâhuñ senün ey dil-siyeh-i cevri
Hep bu eşer-i ahter-i ğaddâr u mühîndür
- 6 Bir 'aksdür eşkâl-i nücümü bu sipihrün
San hâtem-i firüzedeki nakş-ı nigündür
- 7 Kûrs-ı meh ü mihrüñde hamîrinde şafâ yok
Tıynetleri zîrâ ki küdüretle'acîndür
- 8 Gerdün o sitem-pîşe dağal- menkıbedür kim
Sad-ğamze-i hün-rîz aña şâkird-i kemîndür
- 9 Nâ-ehllere şivesi tecdîd-i maḥabbet
Ehl-i hünere 'âdet-i dîrînesi kindür
- 10 Çok seng-i melâmet yir egerçi felek ammâ
Bir nesne kopar kısmı degül hayli metîndür
- 11 Nâ-kâm ise erbâb-ı hüner 'gam degül ey dil
Keyd-i hased-i zümre-i a'dâdan emîndür

4 Çingîz : Cengîz Ü6

5 dil-i sipeh-cûd : -Ü6

10 Çok : Çün H / yir : pür Ü6

11 hüner : fenâ Ü3

- 12 Nā-kāmlara ca'li ko ey bŭ'l-heves-i vaşl
Ahvāl-i cihān gāh çünān gāh çünündŭr
- 13 Bizde nice dem mahrem idŭk bezm-i safāya
Hicrān ile Şimdi iŐimŭz āh u enündŭr
- 14 ReŐkā Şeref-i hidmet-i ũstād-ı gŭzīn kim
Sermāye-i sevdā- gerī-i devlet ũ dīndŭr
- 15 Őevkā tarab-ı dāyim-i yārān-ı Őafa kim
Her Őām u seher bezmi ile mu'tenimündŭr
- 16 Ol bezm ki mŭstağrak olup nŭr-ı Őŭhedā
Reşk-āver-i nŭzhet-geh-i Firdevs-i berīndŭr
- 17 Ol bezm ki esrār-ı me'ārīle demādem
Bir nefha-i feyz-i nefes-i rŭhu'l-emīndŭr
- 18 Ol bezm ki hŭddāmı gŭrŭh-ı fużalādur
Ol bezm ki maħdŭmı Hŭdāvend-i gŭzīndŭr
- 19 Şeyhu'l-'ulemā pişe-geh-ārā-yı Őerī'at
Kim hazret-i Őāh-ı rusŭle cāy-niŐīndŭr
- 20 Nu'man-ı zemān mu'temed-i devlet ũ dīn kim
Āsarı kavī zihni celī rāyı rezīndŭr
- 21 Bu Yŭsuf-ı Őānī vera' endŭz-ı hŭkŭmet
Kim każi-i dīvān-ı Őeh-i rŭy-i zemīndŭr
- 22 Āvn-i zu'afā sadr-ı ecell hākim-i fayşal
Kim 'adl-i Őerīhānesi revnak-dih-i dīndŭr
- 23 Ristŭ-yi Hŭdā-pişe ki tedkīk-i hŭkŭmde
Her sānihası bārīka-i nŭr-ı yakīndŭr
- 24 Hassan-ı mŭ'eyyed ki dil-i dŭŐmen-i dŭna
Her nŭktesi Şemşir-i cefā hañçer-i kīndŭr

12 çünān : cinān F

16 - F

20 rāyı : zalī ũ6

23 tedkīk : tevfiķ F

24 dŭna : kīne ũ6

- 25 Yahyâ-yı Mesîhâ-nefes ol Hızır-kağım kim
Tecrîd-i güzîn zühd-i karîn feyz-i rehîndür
- 26 Ol şadr-ı kavî-câh ki bir meclise gelse
Eşraf-ı şudûr-ı fuzalâ zir - nişîndür
- 27 Hem sâbık-ı sebbâk-ı mezâmîr-i tarîkat
Hem hâtimetü't-tâife-i müctehidîndür
- 28 'Ahdinde cihân h'âb-geh-i emn ü emândur
'Asrında zemân cevri-i erâzilden emîndür
- 29 Ahlâkı ile rûy-i zemîn tabla-i Attâr
Enfâsı ile kûy-ı felek nâfe-i çîndür
- 30 Lütfiyle bulur maşlahat-ı halk küşâyış
Tâ'bir-i tesellî-dihi her vâkı'a - bîndür
- 31 Gafletde kalan zâlîme te'dîbi münebbih
'Adliyle cihân hak bu ki pür sıyt ü tanîndür
- 32 Tab-ı teb-i tehdîdi ile zerd ü zebûndur
'A'dâ tütalum kuvvet ile şîr-i garîndür
- 33 Cebbârları çekdi reh-i hakka getürdi
Kullâbı şerî'at gibi bir habl-i metîndür
- 34 Dâyim taraf-ı hakda bulunsa 'aceb olmaz
Ol mefhar-ı dîn kîdve-i aşhâb-ı yemîndür
- 35 Var kasr-ı celâlin oradan fehm ü kıyâs it
Maksûre-i gerdûn âna bir şâh - nişîndür
- 36 Ol gezlik ü ol hâme ki var maşberesinde
Mâhî-i nukûş-ı bed' ü hâmi-i dîndür
- 37 Hep hâme-i perķârını eylerlerarado
Dillerde eger Hâfiz eger İbn-i Yemîndür

26 câh : çah Ü6

27 mezâmîr : meşâhir Ü6//hâtimetu't-tâife:Hâtemü'l-tâife H

28 'Asrında : 'Ahdinde Ü6

33 metîndür : mehîndür Ü3

37 eylerler : eylerlerdi H

- 38 Bir gülşen-i ârâste derimeclis-i fażlı
Andan nice Firdevsi gül-i nâdire - çîndür
- 39 Ta'vîze-i ibtâl-i füsündur haş u şî'ri
Eş'âr-ı selefde tatalum sihr-i mübîndür
- 40 Ebyâti turur haşre dek olmaz mütezelzil
Bünyâd-ı esâs-ı suhanı şöyle raşîndür
- 41 Cem eyleyüp eş'ârı hakikatle mecâzı
Hem âteş-i süzende vü hem mâ-i mu'îndür
- 42 Bahreyne dönüp zâhir ü bâtınla vücûdı
Elfâz-ı behâ-gîr ü teri dürr-i semîndür
- 43 Ol hâmi-i dîn hazret-i mürşid ki olursa
Müsâ-yı Nebiyyi şanurın Hızra karîndür
- 44 Geh şadr-ı sa'âdetde re'isü'l- 'ulemâdur
Geh fakr u fenâ ehli ile gûşe-nişîndür
- 45 Hem vâkıf-ı esrâr-ı serâ-perde-i devlet
Hem mahrem-i râz-ı dil-i erbâb-ı yakîndür
- 46 Halk-ı fukâra-perveri amâde zahîre
Sınmışlara dâru'l-keremi hısn-i hasîndür
- 47 Lutf u kerem Hâtem-i Tay da güzel amma
Bunun yem-i ihsân u 'atâsı nemekîndür
- 48 Ahbâb-nevâzâ düşeli dūr kapuñdan
Bu Fâ'izî-i-zâr perişan u gamîndür
- 49 Şevk-i gül-i didaruñıla bülbül-i cânı
Her lahza pür-âvâze-i feryâd u hazîndür
- 50 Hâtır heves-i vaşluñıla gülşen-i Cennet
Dil fikr-i hayâlünle sanem-hâne-i çîndür

40 - H

41 süzende : süzende-i Ü6

48 kapuñdan : kapuñda Ü6

49 hazîndür : hanîndür Ü6

- 51 Çerh-ı felege tođrı çıkan dūd-ı derūmı
Āyīneye karşı nefes-i bāz-pesīndür
- 52 Hep kārı şūmār-ı dem-i nevrüz-ı vişālūñ
Eglencesi hep dilde şühürile sinīndür
- 53 Yekrān-ı tabī'at n'ola kalsa hareketden
Ĝam geldi hücūm eyledi bir şır-i ĝarīndür
- 54 Āb-ı keremūñ kesme hisāre-i belādan
Zīra ki sitem-leşkeri dervāze- nişīndür
- 55 Bir hikmeti vardur bu firākuñ de muhaşşal
Bu vākı'a elbette nice hayra karīndür
- 56 Yine umaruz ola telāfi-i telākī
Sıdkile du'ā idelūm Allāh'umu'īndür
- 57 Tā bülbül-i bī-çāre düşüp ayrı gülünden
Tā vakti irişinceye dek zār ü ħazīndür
- 58 Ĥağ yine şafā-yı dil ile eyleye vāsıl
Ser-bezmūñe kim ĝayret-i firdevs- berīndür
- 59 Pür ola füyüzāt-ı tecellī ile dāyim
Kalbūñ ki serā-perde-i esrāra emīndür
- 60 Eşrāf-ı şuhūr ile mūdām ola cihān-tāb
Ol manzara-i sīne ki pür nūr u yakīndür
- 61 Ĥağ eylemeye devleti sensiz ki vücūdūñ
Divān-ı şehinşāhde bir rekn-i rekīndür
- 62 Hemvāre şeref-bağş-ı sadāret ola zātuñ
Ĥağka ki o mesned-gehe şāyeste-terīndür

F 76a, Ü3 53b, Ü6 13a, H 14b

51 toğrı : karşı Ü3; toğru Ü6

55 karīndür : zemīndür H

56 mu'īndür : emīndür Ü6

KASEMİYYE-İ MUTAZAMMIN-I İ' TİZÂR-I SAĞİ FE-İ
A'AD AHAZE LEHÜMÜ'LLAHÜ TE'ALA BE-ŞAVBI
DERGÂH-I SADÂRET ÂLİ PAŞA EL- VEZİR

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Benem o natıka-pîrâ-yı bülbül istf dād
Ki lâl kıldı zebân-ı dilüm hazân-ı murād
- 2 Benem o tûti-i hoş-lehçe-i suhan-dānī
Ki itdi habs-i kafes lutf-ı tab'-ı mader-zād
- 3 Benem o Rüstem-i endîşe lîk hîle ile
İzâ'at eylemek ister felek - misâl şif'ād
- 4 Benem o Bîjen-i çâh-ı belâ ki bir kerre
Tekayyüd itmedi tahtılime Tehemten-dād
- 5 Benem o Kûhken-i saht-ı cân-ı gam ki olur
Müdâm - kâreligüm tākāt - efgem-i Ferhād
- 6 Benem o kâh-i telaşî-penâh'deşt-i hevâ
Görüp tessebbütüm âvârelikte reşk ide bād
- 7 Benem o ebr-i bahârî ki virmeyüp hükmin
Tağtımak isteye tündi-i sarsar-ı bî-dād
- 8 Benem o bîh-i emel-efgen-i riyâz-ı ümîd
Ki bâğbâni-i harman ile çıkardum âd
- 9 Benem o verd-i muşavver ki dikkâtümde olur
Hezâr 'acizile şermende hâme-i Bihzād

Başlık :...sadâret-penâhı hazret-i celletü'l-mülk
zillü'llâhü merhûm ve mağfûr lehü vezîr-i a'zam ve
düstûr-ı ekrem 'Ali Paşa 'aleyhi'r-rahme H

1 o : ol Ü6

2 hoş lehçe-i : lehçe-i hoş Ü6

6 kâh-i : kâhı Ü6 // tessebbütüm : sitem Ü6/âverelikde: âvâreligine Ü6

9 dikkâtümde : vaktümde Ü6

- 10 Benem o rind ki yanumda bir maḳāmdadır
Sürūd-i şīven-i ğam naġme-i mübārek- bād
- 11 Benem o mutrib-i bezm-i 'anā ki zīr ü bemüm
Olupdur āh u hazīnile nevha-i feryād
- 12 Benem o şevk- fūrūz-ı mecālis-i miḥnet
Ki soḫbetümle olur hātır-ı maḫabbet-şād
- 13 Benem o gerd ki 'ömrümde görmedüm gitdi
Ne reşha-i dem-i lutf u ne dest-ġiri-i bād
- 14 Ben ol peleng-i ğamum ki ölünce terk idemem
Seḫāb-ı āhum ile cenge olmuşam mu'tād
- 15 Ben ol Tehemten-i sāhib-kırān-ı 'irfānum
Ki heft-h'ān-ı belādur baña bu seb'-i şidād
- 16 Ben ol mücadele-ġāh-ı sipāh-ı 'ışkum kim
Pür itdi sahn-ı dilüm tīġ-pāre-i bī-dād
- 17 Ben ol şikāri-i bī-tālī'üm ki naḫciri
Hem ide dāmını işkeste hem ola āzād
- 18 Netīce-i emegüm pūye-kāri-i Mecnūn
Muhassaḫal-ı 'amelüm müjde-ġūşış-i Ferhād
- 19 Maḳāl-i ḫālūme ta'kīd-i ye's virđi keder
Mukaddemātuma uġlūta-i ğam oldı müfād
- 20 Hemīşe şīve-i gerdūn u kār-ı çerḫ-ı ḫarūn
ġürūh-ı ḫaşmuma teslīm-i tāli' ile 'inād
- 21 Müdām zāl-i sipihrūn benümledür cengi
'Adūya pīşesi 'arż-ı hulūs-ı şerḫ u dād

10 — F

13 dem-i : nem-i F

14 ğamum : ğam Ü6 / ki : kim F

18 emegüm : emelüm H

20 tāli' ile : tāli'umla Ü3

21 zāl-i : jal-i Ü3

- 22 Bana nedīm-i mülāzım nedāmet-i heme-kār
‘Adūya yār u müsāhib huşūl-i cümle-murād
- 23 ‘Adūya haşıl-ı bāğ-ı emel-i gül-bī-hār
Bāna mebādi-i tahşil-i kām-ı hart u katād
- 24 Murād-ı naqşı görünmez huşūle imkân yok
Kıapandı her tarafum hemçü şeş-der-i nerrād
- 25 Olur o da sebeb-i intizām-ı kār-ı ‘adū
Eger każā ile görsem bu şeş-der içre küşād
- 26 Ğamiyle ben seçemem şām-ı tārden şubhum
Ne bī-müfīd ki olmuş tabī‘atüm nakkād
- 27 Şu deñlü eyledi āzürde bī-vefaī halk
Gözüme bir görinür oldu āşināyile yād
- 28 Sipihr dönmedi hergiz murādum üzre velī
Hezār kerre döner itse va ‘de-i imdād
- 29 Pür oldu gerçi gönül ārzū-yı gūnā-gūn
Birisin itmedi hāşıl bu mecma‘-ı ezdād
- 30 Teħammül eyler idim kūh kūh gūşşaya līk
Gubār-ı hātır-ı şadr olmayaydı zahm-ı ziyād
- 31 Ne şadr şahib-i cāh-ı vekālet-i kiberī
Ne cāh gayret-i ikbal-i Erdeşir ü Kubād
- 32 Şeref - karīn-i güher lücce-i muhīt ü cūd
Becā-terīn eşer- kār-ı hāne-i icād
- 33 Şehāne gevher-i zībende āb-ı maħdūmī
Sülāle-i nücebā-yı ekābir ü emcād

-
- 22 yār u : yār-ı Ü3 H
24 naqşı : naqş-ı F
25 küşād : kesād Ü3
26 tabī‘atüm : tabiyyetüm Ü6
28 hergiz : bir kez H
30 zahmı : zahm-ı Ü3

- 34 Nihāl-i bār-ver-i gül-sitān-ı Murtaẓā
Yegāne vāris-i genc-i mekārım-i ecdād
- 35 Āzīz-i Mısır u Cevād-ı Ārab kerem-ver-i Tay
Cemf-i Ācem şeref-i Rūm u Cafer-i Bağdād
- 36 Yemīn-i saltanat-ı dūdmān-ı Ōsmanī
Emīn-i maslahat-ı bende-gān-ı Rabb-i ĩbād
- 37 Serīr-gīr-i zemīn müsteşār-ı devlet ü dīn
Çerāğ-ı nūr-ı yakīn maşrık-ı sedād u reşād
- 38 Müşīr-i nādire tedbīr ü Rüstem-i teshīr
Hüdāygān-ı cihāngīr ü Kahramān-ı cihād
- 39 Hired-şükūh-ı Aristū-nazar Ālī Pāşā
Vezīr-i a'zam şāhib-kıran-ı Kisrā-dād
- 40 Ebū Ālī-i Ālī-şīr rütbe kim oldur
Zekā vū hikmetile hāfız-ı bilād-ı ũbbād
- 41 Zafer-penāh ki olmazdı ğāyib - İskender
Reh-i zalāmda rāyından itse istimdād
- 42 Āmād-ı devle ki irmezdi Āskerine şikest
Umūr-ı mülkde Dārā'yı eylese irşād
- 43 Olurdu hāşılı Müstāşım iken İskender
Bulaydı böyle müdebbir hālīfe-i Bağdād
- 44 Bunun şecāat ü teshīr-i mülki ğālibdür
Berāber olsa fazīletde şāhib-i kannād
- 45 Bunun diyānet ü cāh-ı celālī ser-berdür
Müsāvī olsa şecāatde Neyrem ü Kişvād

-
- 36 Emīn-i : Rehīn-i F
37 devlet ü dīn:devlet-i dīn H
38 tedbīr ü:tedbīr-i Ü6 H
44 kannād : ũbbad Ü6 H
45 olsa : -Ü6

- 46 Zemān-ı naşfet ü 'adlinde büymü gül-i ter
Şabādan almağa kādirdür itse istirdād
- 47 Mukārın olmağıla nev-bahār-ı himmetine
'Aceb mi hāsiyet-i nāmiye bulursa cemād
- 48 İderse terbiye-bahşā-i bāğ gelmek olur
Dem-i bahār ile bir mevsime zamān-ı haşād
- 49 Habābı ta'ne iderdi hıyām-ı eflāke
Ölaydı haymesine himmet-i bülendi 'imād
- 50 Mişāl-i zulle-i dehliz . pestdür Hakkā
Sarāy-ı kaşrına nisbet Havernak-ı Şeddād
- 51 Bulurdu rütbe-i sa'de's-su'ūd Bercis'i
Zuhal ideydi eger hidmetile isti' dād
- 52 Dühül-i meclis-i halkına olsa ruşat-yāb
Virürdi gürbe cümle şîr-i bîşe ziyād
- 53 Dilerse şîşe-i haccāmı 'ıyd-ı lutfında
İder dükān-ı refāhetde şîşe-i kannād
- 54 'Adū tevehhüm-i kudretle āna öykünemez
Ki kande pençe-i şebbaz kande pençe-i hād
- 55 Tokunsa şafha-i deryāya āteş-i gāzābı
Ola güherleri mānende-i nükāt-ı midād
- 56 İrişse 'alem-i bālāya reşha-i keremi
Nücüm şebnem olup çerh ola çemen - ābād

46 naşfet : naşfet Ü3 H

47 olmağıla : olmağa Ü6 / himmetine: hem-teşne Ü6

48 bahār ile: nemā ile Ü3

49 Habābı : Habāb-ı Ü3

52 bîşe : şehe Ü6

53 haccāmı : ceḥhāmı Ü6

- 57 Murād iderse eger nef- i halk olur bî-şek
‘Adil-i nişter-i fessād deşne-i cellād
- 58 Ne‘üzubillah eger kaşd-ı zarr iderse olur
Şebih-i deşne-i cellād-ı nişter-i faşşād
- 59 Şemim-i hulki ki tîb-i dimâg-ı ‘âlemdür
Şu deñlü nefha-i misk-i hıtāya irdi kesād
- 60 Ki yok metâ‘ına t̄alib niçe zemānlardur
Nesim dūşına almış ider bu deñlu mezād
- 61 Sehāb-ı lutfı ki sermāye-bağş-ı nāmiyedür
Olursa mazhar-ı feyz anı itm̄em istib‘ād
- 62 Ki dūd-ı pür-şereri āb-ı katre-bār olup
Misāl-i şādrevān ola kûre-i haddād
- 63 Tabīb-i re’feti der-kār idüp Hudā katını
İderse riş-i dil-i ehl-i derde kaşd-ı zimād
- 64 Olup çü penbe-i pür-merhem istirāhat-bağş
Tuta mūlayim ü ter zahmı hançer-i fülād
- 65 Dem-i ‘adalet ü eyyām-ı devletinde cihān
‘Aceb mi s̄iret-i Nūşinrevānı etmese yād
- 66 Ki oldı zulmile zincir-i şāhne-veş bed-nām
Zemānına göre zincir-i ‘adl-i pür-ı Kubād
- 67 Zamir-i enver ü rāy-ı münirin itmege vaşf
Eline alsa kaçan hāme hātır-ı vekkād
- 68 Felekde neyyir-i a‘zamla bağş-i pertev ider
Şahife üzre düşürdükçe zill-i hāme-i sevād

57 nef-i : nefi Ü6

58 iderse : olursa Ü3

59 irdi : virdi Ü3

60 almış : olmuş Ü6

61 feyz anı : feyyāzı H

62 kûre-i : kûze-i Ü6

63 katını : katın Ü6 // İderse : İrerse Ü6

64 fülād : bî-dād F

- 69 Vezîr-i mü'temenâ şadr-ı cümletü'l- mülkâ
Eyâ yegâne cihân - dâver-i be-istibdâd
- 70 Sen ol hidivv-keremsin ki böyle vasf eyler
Dem-i mü'essâr-i câhuñ zebân-ı isti'dâd
- 71 Sepîde-i seher-i feyz ü mevsim-i gül-i cûd
Zemân-ı devlet-i ümmîd ü 'ıyd'dâniş ü dâd
- 72 Senün sülûkuña beñzer mi düşmenün revîşi
Tarîk-i şer'-i şerîfile bir midür ilhâd
- 73 Halel-pezîr mi olurdu böyle mir'atı
Sikender âyine-i tâb'uñ itse piş-i nihâd
- 74 O pehlivân-ı zemânsın ki sürmeseñ rahşuñ
Kalurdu bî-tek ü dev 'arşa-i nizâl u tırâd
- 75 Sen ol Tehemten-i pür-zürsuñ ki sun'ı Hüdâ
Mühimm-i devlet için eylemiş seni i'dâd
- 76 Sen ol tabîbsin olmasa şerbet-i tîguñ
Mîzâc-ı mülkden olmaz giderdi kesr-i mevâd
- 77 Sen ol sûtüde Hüdâ-vend-i bende-perversin
Ki lutf-ı tâb ile itdün cihâm isti'bâd
- 78 Zemâne ya'ni gulâm-ı direm- harîdeñden
Yine cenâbuña var 'arz-ı şekve vü feryâd
- 79 Hezâr hîlelere sâlik olmuş işitdüm
Kapuñdan isterimiş bendeñi kıla ib'âd

69 Vezîr-i : Dâverâ Ü3

71 'ıyd : 'abd Ü6 / dâniş ü : dâniş-i Ü6

72 şerîfile : serîf ile Ü3

74 rahşuñ : rahşın Ü3

75 sun'ı : lutf-ı Ü6

77 bende-perver : halk-perver Ü6

- 80 Yanuñca kendü gibi nice fitne-engîzi
Havâle itmiş ide tâ miyânemi ifsâd
- 81 Ne idügin oradan añlanuz o tâ'ife kim
Sipih̄r h̄ilede añlardan ide istimdâd
- 82 Tavîle-i har-ı nādān ki rācih̄ añlardan
Hezār rütbe ile kār-gerde bir ırgād
- 83 Ne kadr-i faẓl bilürler ne hod söz añlarlar
Yeg idi anlara haẓka ki olsalardı cemād
- 84 Benüm ya haẓkıma ey mi demek var öyle gürüh
Ne ihtimāl ki lağv ola muktezā-yı tezād
- 85 Birisi Türk degül baḥsi lāyık-ı bezmün
Cibilletinde veli hep temerrüd-i ekrād
- 86 Ne Türk ğilzet-i ṭab'-ı ḥab̄iṣi cā'izdür
İde Sitanbulı nādān--zemīn-i kāfir-yād
- 87 Biri de bir ma'ak-i ḥizūn̄ cehūd-laḳab
Ne deñlü olsa ğazal olmaz ol kadar kavvād
- 88 Ne ḥiz̄ fācir-i bī-nūr kim olur her dem
Mecālisūn̄ kimine ır̄s ü kimine dāmād
- 89 Birisini daḫı taṣrīh̄ iderdüm ammā kim
Tetāvilile idüpdür derūnumı eb'ād
- 90 Yalancınūñ çün olur ṣāhidi bile ğam yok
İderse kendine ol herze-ğuları iṣhād
- 91 Ben anlara acımam eski bī-nevālardur
Yazık zemāneye kim kendin itdi ehl-i fesād

80 miyânemi : miyāneyi Ü3 H

86 ḥab̄iṣi : ceyşi Ü6

87 kavvād : fevvād Ü6

89 birisini : birini H

91 anlara : anları F/bī-nevalardur : bī-nevalardan Ü6

- 92 Bir āsitāne k̄uliyuz anuñla sultānum
‘Abīd bir birine resmdür olur ḥassād
- 93 Çoğ oldı terk idüp meclis-i şerīfūnde
Ümīd odur-ki ola ‘özü - ḥ^vāhi istiṭrād
- 94 Be-pādişāh-ı cihān-dāver-i ḥakīkī kim
Mecāzdan bile mümkin degül āna endād
- 95 Münezzeḥ āyet-i mülki mecāz-ı şirketden
Degül o cümlede carī tecevvüz-i isnād
- 96 Kemāl-i kudretiyle ṭurur şikest olmaz
Ḥabāb-ı lücce-i efzālīdür bu seb‘-i şidād
- 97 Bu seyl-ḥıyz-i havādiş ḥalel-pezīr itmez
Şu būsitānu ki luṭfıla eyleye ābād
- 98 Olursa şarsar-ı bīh-efken-i celālī vezān
Olur müsāvī giyāh-ı za‘if ile şimşād
- 99 O yekke-tāz-ı hidāyet ki ḥāk-i dergehidür
Mehīn-i cüzv-i ‘amel kīmyā-yı rüşd ü şedād
- 100 Be-dest-bürd-i zuhūr-ı Muḥammed-i ‘Arabī
Ki taht-ı devlet-i a‘cāmı eyledi berbād
- 101 Be-şerḥ-i şadr-ı münevver be-pertev-i tevḥīd
Ki buldı anuñile millet inşirāḥ-ı fū‘ād
- 102 Be-piş-i dest-i Būbekr ü Ḥāzret-i Fārūḳ
Be-ḥūn-ı nā-ḥāk-ı ‘Osman u evvelīn-i fesād
- 103 Be-pūr-dilī-i vaşīyyet-penāh-ı ḥaşm- tebāh
Ki hem-ser-i küremādur hem efzāl-ı ecvād

92 k̄uliyuz : kuyiyuz Ü6

93 çoğ : çok H

94 Be-pādişāh-ı : Piyāde-şāh-ı Ü6 // endād : irād H

99 yekke-tāz-ı : ki nār-ı Ü6

100 Be-dest-bürd:Be-dest be-rev Ü3 Ü6//taht-ı:baht-ı Ü6 H

102 ḥāzret-i : nuşret-i Ü3

103 ecvād : ahvād Ü3 ; cevād H

- 104 Be-vaḳ'a-i Ḥasan ü dil-ḥazīni-i düşmen
Be-sū-ri kaşd-ı Hüseyñ ü be-ğadr-ı İbn-i Ziyād
- 105 Be şavtü'l-'atş ü deşt-i Kerbelā-yı sitem
Ki bûy-ı hûn gelür esdükçe ol taraftan bād
- 106 Be-ḥaḳḳ-ı şoḫbet-i yārān-ı meclis-i Nebevī
Be-ehl-i beyt-i Muhammed vü ālihi'l-emcād
- 107 Be-sırf-ı vaḥdet-i zāt ü be-iştimal-sıfāt
Be-ferdi-i eḫad ü lā tenāhi-i a'dād
- 108 Be-va'd-i pür-şeref-i 'yağfirü'z-zünûbe cemī'"
Be-ye's-i kat'i-i naşş-ı "femālehū min-hād"
- 109 Be-emr-i "fe's-takim" a'nī ḥitāb-ı sūre-i Hūd
Be-sırr-ı kıssa-i Dāvūd u ḥaḳḳ-ı sūre-i Şad
- 110 Be-şān-ı āyet-i techīz-i "min ribātü'l-ḥayl"
Be-ibtılā-i Süleymān ü sāfināt-ı ciyād
- 111 Be-jerfı-i yem-i rahmet be-keşti-i tūfān
Be-'afv-i ümmet-i Yūnus be-hevl-i vaḳ'a-i 'Ād
- 112 Be-şevḳ-ı mebde-i derbend-i teng-nāy-ı ecel
Be-ğurbet-i reh-i ũqbā vü şedd-i rahl-i me'ād
- 113 Be-i'tizār-ı gelū- sūz-i şerm-nāk-i günāh
Be-i'timād-ı sevāb-ı mūrāyi-i zūhhād
- 114 Be-ders-i 'ıışḳ u be-ta'līm-ḥāne-i ḥayret
Be-şevḳ-ı hizmet-i tilmīz ü hürmet-i üstād
- 115 Be-sāzkāri-i āb-ı hevā-yı 'ālem-i 'ıışḳ
Ki ābı rûh-ı revāndur hevāsı nūr-ı fuād

-
- 104 dil-ḥazīni-i : dil-firībi-i Ü3 H
105 'atş-ı: 'atş ü Ü3 Ü6 H
107 eḫad ü : ehad-ı F
108 Be-va'd-i : Be-ra'd-i Ü3
110 sāfināt-ı ciyād : sāfiyāt-ı cibād Ü6
112 ğurbet-i : ğurbete F

- 116 Be-pāy-taht-ı belā ya'ni sīne-i 'āşık
Be- günc-i ğam ki odur fi'l-hakīka emn-ābād
- 117 Be-seyl-i lücce- nijād-ı sirişk-i ehl-i cefā
Ki seng-i rāh olamaz ana çerh-ı bī-bünyād
- 118 Be-çāk çāk-i girībān-ı mest-i bī-pervā
Be -dāğ dāğ-ı dil-riş-i 'āşık-ı nā-şād
- 119 Be-iştihār-ı maḥabbet be-ihtifā-yı riya
Be-leşker-i ğam u 'ālem-neverdi-i feryād
- 120 Be-yā Rab-i şeb-i firķat be-da'vet-i dem-i şubḥ
Be-dur' -ı ḥayr-dü'a vü be-cevşen-i evrād
- 121 Be-zahm-ı ḥār-ı muğaylān be-teşnegī-i serāb
Be-sālik-i mütevekkil be-reh-rev-i bī-zād
- 122 Be-mevc-ḥiyyz-i felāket be-tahte-pāre-i 'acız
Be-şüre- bahti-i deryā be-kāmurāni-i bād
- 123 Be-şevķ- baḥşı-i destān-ı Leyli vü Mecnūn
Be-ḥalet-āveri-i zikr-i nām -ı va'd ü sū'ād
- 124 Be- nāğüvāri-i cām-ı tama' be-sıklet-i ḥırs
Be' izz-i nefsi-ı kanā'at be-ibtizal-i murād
- 125 Be-ḥüş-zemāni-i emn ü be-ḥüş-revāni-i 'ıyş
Be- 'adl-i pāk- nihād u be-zulm-i şā'ika-zād
- 126 Be-şivekāri-i devlet be-bī-vefāyi-i cāh
Be-dād-baht-ı erāzil be-tāli'ı irgād

117 olamaz : olımaz Ü6

119 ğam u : ğam-ı F

120 dü'a vü : dü'a-yı Ü3 / cevşen-i: cüyiş Ü6

121 be-reh-rev-i : nehr-i her Ü6; bir merv-i Ü3

122 mevc : yemüc Ü6

124 nāğüvāri-i : nāğüvāre-i Ü6

125 zemāne-i : zebāne-i Ü3

126 irgād : evğād Ü6

- 127 Be-reng reng-i havādis be-nev nev' ahvāl
Be-güne güne nukūş-ı serāy-ı kevn ü fesād
- 128 Be-iztrāb-ı derūn u be-selvet-i bīrūn
Be-zyk-sine-i maḥzūn u fūshat-i dil-i şād
- 129 Be ihtilāf-ı tabāyi' be-ittihād-i mizāc
Be-ittifāk-ı 'anāsır be-imtizāc-ı tezād
- 130 Be-şām-ı kadr-i vişāl ü be-şubḥ-ı sūr-ı behār
Be- 'ismet-i meh-i rūze be-ruḥşat-ı a'yād
- 131 Be-bī-başireti-i şayd u hīle-i dāne
Be-bī-emāne-i dām u be-gūşiş-i şayyād
- 132 Be-tāb-ı sīne-i külhan be-eşk-i germābe
Be-şu'le-i has-ı bī-fakāt-i sülüvv-i remād
- 133 Be- saht-dili-i ḥ'āhiş be-inbisāt-ı kerem
Be-turş-rūyi-i minnet be-şive-i kefi zād
- 134 Be-galibāne zuhūr-ı celālet ü cāhuñ
Ki kadrin itmede tevfiķ dem-be-dem müzdād
- 135 Be-dest-yāri-i te'yīd kim olur dāyim
'Adū-yı bahtuñā ser-keş irādeñe münkād
- 136 Ki bendeñ olmadı hergiz bu güne küstāḥī
Hem eylerin buna iz'ānuñile istişhād
- 137 Bu güne vaz' gelür mi şu ehl-i dilden kim
Şafā-yı tab'ı ide mihre nūkteler irād
- 138 Bu güne käre virür mi rızā şu meşreb kim
Nihāl-i himmeti mānend-i serv ola azād

127 nev nev : nev-be-nev Ü3

128 selvet-i : şiven-i Ü6 // fūshat-ı :füsteḥat F Ü6

132 sülüvv : sūkūn Ü3

134 celālet ü : celālet-i Ü3 / cāhuñ : cābuñ Ü6

- 139 Bu tîre-dillige kâyl olur mu şol kişi kim
Çerâğ-ı mahı fûrûğ-ı dili kıla ikâd
- 140 Bu gûne şive düşer mi hiç ehl-i iz'âne
Âle'l-huşûş ola Fâ'izi-i pâk-nihâd
- 141 Ne Fâ'izi eşer-i hâş-ı kân-ı istignâ
Ne gevher efser-i eslâf u târik-i efrâd
- 142 Güzide tab' ü yegâne belîğ ü câd u fen
Şeh-i kalem- rev-i endîşe Hüsrev-i inşâd
- 143 Âlâ-neseb 'alevî dâr u gîr-i ma'nâ kim
Elinde hâmesidür tîğ-ı zülfikar-ı nijâd
- 144 Dimâğ-ı nahvetiyâna humâr-ı bed-mesfî
Mizâc-ı meşrebiyâna şarâb-ı sâf- nihâd
- 145 Kaçan ki medhin okur evliyâ-yı nîmetinûn
Serây-ı şeş-ciheti pür kıtur şadâ-yı âcâd
- 146 Kaçan ki tîğ-ı zebânın ider havâle-i hâşm
Mîsâl-i rûh diler kim nihân ola ecsâd
- 147 Kemâl-i kadrûni ol bilmeyüp ya kim bilsün
Kanı zemânede bir öyle hâtır-ı nakkâd
- 148 Edâ-yı şükrûni ol itmeyüp ya kim itsün
Hemîşe itmededür nakd-i lutfuñi ta'dâd
- 149 Budur saña düşen ey pâdişâh-ı dâniş kim
Yanuñda kavli-i ğaraz ola çün girih berbâd
- 150 Budur sezâ-yı makâm-ı refî' -i şânuñ kim
Kelâm-ı ehl-i hased meclisünde olmaya yâd

139 kâyl : kâil Ü6 H

144 Dimâğ-ı : Humâr-ı Ü3 / humâr-ı : dimâğ-ı Ü3

145 pür : bir Ü6

148 F'de ikinci mısra sonradan ilave edilmiş

149 F'de birinci mısra sonradan ilave edilmiş

- 151 Budur o müzdaḥam - ābād devletūn ḥükmi
Nifāka bulmıya yir anda zümre-i ḥuṣṣād
- 152 Budur sözi saña pirān-meşrebūn dāyim
Hemîşe ehl-i günāh ola 'afvuña mu'tād
- 153 Yeter uzandı bu tumār-ı pîç pîç suhan
Misāl-i turra-i ḥübān-ı Halleḥ ü Nevşād
- 154 Du'āya başlayalum kim maḥallidür gāyet
Du'ā-yı devletidür vaḳı'ā ehemmi-i murād
- 155 Niteki bulmayup encām u 'ākıbet hergiz
Ola merātib-i a'dād-ı müste'id : ziyād
- 156 İde muḥāsib-i müstevfi-i kader dāyim
Rükūm-ı ömr-i 'adūnuñ mi'ātını ahād
- 157 Hemîşe tā ki virüp ḥükmin iktizā-yı felek
Mizāc-ı dehrde der-kār ola bu kevn ü fesād
- 158 Hudā vücūduñı ḥıfz eyleyüp ḥaṭarlardan
Ola bu ḡam-gede saña müdām 'ıyş-abād
- 159 Safā -yı devlet-i 'izzetle her günün biñ olup
Dü'ām odur ide her hefteñi Hudā heftād
- 160 Harīm-i ünsüne baht-ı cuvān enīs-i neşāt
Tarab-serāyuña sāzende-i felek 'avvād
- 161 Ğulam-ı halka be-ḡuşuñ hilāl-i çerḡ-ı felek
Vekil-i 'işret ü nūşuñ yed-i kaẓā-yı cevād

153 Halleḥ : Ḥinnah H / Nevşād : şād Ü6

155 müste'id : müstekar F

156 mi'āt : miyāt F

158 eyleyüp : eyleye Ü6

159 her : bir Ü3 Ü6 H

160 enīs ü : enīs-i Ü6

161 'işret : 'uzlet Ü6 / yed-i kaẓā : bu kaẓā Ü6

162 Musâhib-i hazaruñ nâz u ni‘met-i be-devâm
Mülâzım-ı seferuñ feyz-i himmet-i evtâd

163 ‘Inâyet-i ezeli sâz-kâr-ı her müşkil
Sâ‘adet-i ebedî yâr tâ-be-yevm-i tenâd

164 Zafer-nedîm ü tarab-mu‘rib ü kazâ-hâfız
Zemân-mutî‘ ü cihân tâbi‘ ü felek-münkâd

F 78a, Ü3 56a, Ü6 15a, H 16b

13

DER SİTÂYİŞ-İ BİNÂ-KERDEN-İ SERÂ-YI VEZİR-İ
A‘ZAM ‘ALİ PAŞA EL-MA‘RUF

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Zihî serây-ı mu‘allâ revâk-ı zerrîn-tâk
Ki kemterîne buhârîsidür bu nüh etbâk
- 2 Nedür bu tâk-ı münakkaş bu târem-i dilkeş
Nedür bu kâh-ı İrem-veş bu kaşr-ı çerh-ı revâk
- 3 Ruhâm-ı ferşi ki âyîne-i emânîdür
Misâl-i cevher-i hurşid-i ruşen ü berrâk
- 4 Bisât-ı şadı ki istebrak-ı cinânîdür
Revâdür asteri *durşa* perde-i ahdâk
- 5 Harîm-i ravza-i Cennetle kaşî deryâdur
Revâk-ı hâne-i çârümle kaşrî tâk-be-tâk
- 6 Bün-i revâk-ı zevâyâ-yı gûşe-i tâkî
Misâl-i çâh-ı müşa‘şa‘ ziyâ-dih-i âfâk

Başlık : Der tehniyet-i serây-ı mu‘allâ-yı vezîr-i
cihân-gîr merhûm ve mağfûruñ lehü ‘Alî Pâşâ rahime-
hü' llâhü te‘alâ H

- 1 kemterîne : kemerîn Ü6
- 3 H'de dördüncü beyitle karışmış
- 4 şadı : ferşi Ü3 // ahdâk : etbâk Ü3
- 6 çün : -Ü3 Ü6 H

- 7 Hevâsı nefhâ-i bād-ı bahârdan şâft
Binâsı ğurfe-i eflâk gibi pür işrâk
- 8 Sadâ-yı âbı ferâh- bahş-ı hâtır-ı ğam-ġin
Sarır-i bâbı nûvîd-i mekârim-i işfâk
- 9 ‘İyân dem-i seherinde hevâ-yı deşt-i Hitâ
Nihân harîm-i derinde fezâ-yı sad Kıfçak
- 10 Kemîne sâhasıdur kemterin mesâhasıdur
Harîm-i bâġ-ı İrem pehn-i deşt-i seb‘- tıbâk
- 11 Ferâhi-i haremin göstere ne mümkindür
Muhîf olunsa ekâlim-i seb‘aya ilhâk
- 12 Tûrâb-ı dergehine nâfe hâk-i pâ geçinür
Hemîşe câmına hurşîd arz ider eşvâk
- 13 N'ola sûtün-ı ruhâmı takınsa zer' halhal
Kamı bir öyle sehi-kâdd nigâr-ı sîmîn-sâk
- 14 Nigâr-hâne-i Çîne döner revâk-ı hayâl
Kaçan ki tab‘ ola vaşfi binâsına mûnsâk
- 15 Biri birisinün içinde çille hâneleri
Nazîr-i çerh-ı felek nev-be-nev vü tak-be-tâk
- 16 Degül o kubbe-i zer-bâz ġüne lâledür ol
İçinde lâlesidür kuy-ı âfitâb-işrâk
- 17 Olurdı çeft-i zer-endüduña nümüne eger
Tolaydı kavş-ı kuzâhdan ziyâyıla âfâk
- 18 Sikender efser-i zerrînin iki pâre kılup
Revâdur itse o çeft-i mûnakkaşa iki sâk

7 işrâk : eşvâk F

8 mekârim -i : mekârim ü Ü3

12 câmına : hâsse-i Ü6

13 sûtün-ı ruhâmı : ayâġa ruhafı Ü6

14 revâk-ı : revân-ı Ü6 / vaşfi : vaşf-ı Ü3 Ü6 H

15 nev-be nev : tû-be-tû Ü3 Ü6

16 lâlesidür : jâlesidür F

- 19 N'ola o şafha-i selsâle eyledükçe nazar
Gelürse yade hurâşide sine-i 'uşşâk
- 20 Kadeh ki şâdrevânında dâyimâ pürdür
'Aceb mi câm-ı Cem'e beñzedürse ehl-i mezâk
- 21 Ol âb-ı fâb'-ı revânıla bir suhan-verdür
Ki ola fikreti maşrûf-ı san'atı iğrâk
- 22 Şafâ-yı âyineye mâlik olmasa o habâb
Hemîşe olmaz idi ser-be-cîb-i istiğrâk
- 23 Ol âsumâne-i zerrîne mâhdur diridüm
Eger ki ber-ıaraf olsaydı ihtimâl-i mühâk
- 24 O şemsenün şeref ü irtifa'ını görsün
Niçün olur şeref-i şemse muntazır-ı vifâk
- 25 O sâha taht-geh-i Hüsrev-i mekârimdür
Odur halâyık-ı âfâka maksim-i erzâk
- 26 Nesâk-tırâz-ı kavânin-i memleket-dârî
Emin-i dîn şikatü'l-mülk-i Rûm u Şâm u İrâk
- 27 Telâfi-i sademât-ı cihân-ı pür şer u şür
Hulâsa-i hasenât-ı zemâne-i zerrâk
- 28 Yem-i sehâb-ı kerem âfitâb-ı sâ'ika hışım
Kader- kemîn ü zafer- savlet ü kazâ-mışdâk
- 29 Şihâb-ı teng ü Süreyyâ-sitâm ü mihr- rikâb
Hilâl-i zeyn ü kamer gâşiye sipihr ü şâk
- 30 Yegâne tîg-i ser-endâz-ı 'arşa-i merdî
Miyâne gevher-i 'ıkd-ı mekârim-i ahlâk

19 selsâle : selsâl Ü6 H

21 maşrûf-ı : mânende-i Ü3

27 zamâne-i : bahâne-i Ü3

29 zeyn : zerrîn Ü6

- 31 Hasīb-i pāk- neseb cāmi'-i aşālet ü cāh
Cenāb-ı hazret-i maḥdūm-i tayyibū'l-a' rāk
- 32 Vekīl-i mutlak-ı şāh-ı cihān 'Alī Paşā
K'odur sa'ādetile ḥākim-i 'ale'l-ıtlāk
- 33 O ser-firāz ki her nim- piç-i destārı
İder girişme-i tāk-ı şehān-ı çerḥ revāk
- 34 Nesebde ḥazret-i kerrāra vāris-i mutlak
Hasebde cāh-ı Ferīdūne şāhib-i istihkāk
- 35 Mesīh-feyz eger olsa taḳayyūd-i keremūn
Defīl-i sıhhat olurdu mişāl-i 'atse fūvāk
- 36 Siḥām-ı tirkeşi bāz-ı hüma-şikār-ı zafer
Hüsām-ı zerkeşi peyvend-i pāre-sāz-ı şikāk
- 37 Āceb mi düşmene itdükçe cebheñi perçin
Olursa levḫa-i sīm-i tılısm-ı feth ü vifāk
- 38 Mişāl'cism-i latif ola dīdeden pinhān
İderse şahne-i kaḫruñ şarāb-ı nābe yasāk
- 39 Yaka yaka şerer-i zulmi ile ehl-i sitem
Memālik olmuşıdı hemçü kıta-i harrāk
- 40 Olup ḫavāle ser-i hā'inān ikbāle
Nizām-ı kişvere itdün çü tīg-ı şedd-i tāk
- 41 Nedür bu rāy-ı Aristū-pesend kim kılduñ
Bu nazm-ı devlete rüh-ı Sikender'i müştāk
- 42 Yüz urdılar yine hep rüy-gāh-ı saltanata
Meyāmin-i himemūnle Leh ü Çeh ü Eflāk

-
- 31 aşālet ü : aşālet-i Ü6
33 her : ser Ü6 / piç : hiç Ü6
35 feyz : feyzā F Ü3 H / eger : - F
36 F'de derkenar ; şikāk : şifāk Ü6
37 cebheni : çihreni Ü3/ perçin : pür-kin Ü3
38 nābe : fāb Ü6
40 şedd-i : sedd-i Ü3 ; şerer-i H

- 43 Rebī - mekremetā āfitāb- menkıbetā
Eyā kerīm-i teberrū' atā-yı sehl-ahlāk
- 44 Virüp karar bu ma'nāya ehl-i haysiyet
Hep eylemişdi bu mazmūnūn üstüne itbāk
- 45 Felekden itmeyeler arzū-yı emniyye
Zemān-ı 'ömrlerin kılsa mihnet istiğrāk
- 46 Uyup firibine idmān-ı ye'si bozmayalar
Ne deñlü arz-ı şalāh itse 'ālem-i zerrāk
- 47 Velik neşve-i eltāfuñ eyleyüp mağrūr
Yine düşündiler ümmīde ehl-i istihkāk
- 48 Elūñde cümle zimām-ı umūr-ı istiklāl
Sen itmeyüp kim ider hakkın anlaruñ ihkāk
- 49 Yeter çekildi ya derd ü belā-yı ehl-i garaž
Yeter olundu ya āzāde diller istirkāk
- 50 Ne idi ehl-i dilūñ gördüğü felāketler
Ne idi ehl-i dilūñ çekdüğü metā'ib-i şakk
- 51 Hezār şükr ki bu ihtilāli def' itdi
Kemal-i re'fet ü lutf-ı müheymin ü hallāk
- 52 Kapuñdan eyledi ābiş-horımı ehl-i dilūñ
Cenāb-ı vāhibü'l-āmāl ü kāsımü'l-erzāk
- 53 Hirās-ı satvet-i pāsūñla oldı bir pāre
Sipihr şulh-güzār ü zemāne ber mişāk

-
- 45 itmeyeler : itmeseler Ü6 // 'ömrlerin:ömr-i berin Ü6
- 46 Uyup : Olup Ü6 / firibine : firifte Ü6/bozmayalar:gör-
meselerÜ6
- 47 Yine : Hele Ü3
- 50 metā'ib ü şakk : metā'ib-i şakk Ü6
- 51 re'fet :rafet F Ü3 / müheymin ü : müheymin-i Ü3 Ü6
- 53 güzār : gürūhum Ü6

- 54 Felek ki şîşe-i zehrâb ü merdüm-efgen idi
Hakîm-i terbiyetün kıldı hokka-i tiryâk
- 55 Geçerdi cāna temūz-ı hümūm-hız-i sitem
Nesîm-i lutfuñ eger itmeyeydüñ istinşâk
- 56 O ân-ı lutfuñı te'hîr kılma sultānum
Komaz tuyarsa bilürsün mübâşirān-ı nifâk
- 57 Sen eyle lutfuñı şāhāne kim ne dirse disün
Denî sıfatlaruñ olsun hasedle tākati tāk
- 58 Du'āya başıyalum Fā'izî yeter düşdi
Beyān-ı kıssa-güzâri-i hāl-i zârê mesâk
- 59 Hemîşe tâ ğuref-i himmet-i kerem-dārān
Ola revâk-ı bülend-i sipihre hem-tāk
- 60 Otur o sadr-ı se'âdetde sen şafâlar sür
Kapuña yüz süre gelsin hemîşe düşmen-i 'âk
- 61 Mişâl'mısrâ' bâb-ı sipihr- ünvanuñ
Ola kıyâmete dek haşm-ı mübtēla-yı firâk
- 62 Tarab müsâhib ü 'işret müdām ü çerh be-kām
Şafâ nedîm ü zafer yâr tâ-be-yevm-i telâk
F 83a, Ü3 69b, Ü6 20b, H 21b

-
- 54 merdüm : merd-i H / efgen idi : efgen iken Ü3
55 hümüm : semüm Ü3 Ü6
56 tuyarsa : duyarsa Ü6 / nifâk : nizâk Ü6
58 Fā'izî yeter düşdi : kim mahallidür ğāyet F, Fā'izî
yeter şimdi Ü3
60 sür : sun Ü6

DER-SİTAYİŞ-İ DÜSTÜR-I ŞAFDERİ VE MEMALİK-
PERVERİ VEZİR-İ A'ZAM DİLÂVER PAŞA

Mef'ulü Fâ'ilâtü Mef'ulü Fâ'ilün.

- 1 Lillâhi derrek ey nesâk âmûz-i serverî
Tedbîr-i pâkûñ eyledi âsûde kişveri
- 2 Ahsente ey vezîr-i Aristû- seâd kim
Şâd eyledûñ tamâm-.. revân-ı Sikenderi
- 3 Şad bârekallah ey şeref-i rûzigâr kim
Kılduñ zemânı fitne vü âşûbden beri
- 4 Tedbîr-i bâ-isâbetûñi eylemiş Hüdâ
Kâyim-makâm-ı tîg-i ser-endâz-ı Hayderî
- 5 Şemşîr-i ser-feşânuñı kılmış yed-i kâzâ
Peyvend-i pâre-sâz-ı cefâ vü sitem-gerî
- 6 Gerd-i süm-i sûtûr-ı sipâh-ı meḥâbetûñ
Seyl-âb- bend-i gâ'ile-i fitne- güsterî
- 7 Zıll-ı hümâ-yı terbiyet-i feyz-i himmetûñ
Âbâd-sâz-ı cuḡd - sitân-ı hüner-veri
- 8 Faşl-ı bahâr-ı mülk imiş eyyam-ı devletûñ
Kim az zemânda virdi cihâna bu zîveri
- 9 İtmekde nev-be-nev eser-i himmetûñ zuhûr
Her yânedden irişmede nuşret ḥaberleri
- 10 İz'âf idüp ḥazîne-i şâhı taḳayyüdûñ
Laḡv itdi cevherûñ 'amel-i kîmiyâgeri

-
- Başlık : Der sitâyîş-i düstûr-ı şafder-i memâlik-
perver vezîr-i a'zam Dilâver Paşa `aleyhî'r-rahme H
- 4 isâbetûñi eylemiş Hüdâ; isâbetûñ eylemiş ḥabbezâ kâzâ Ü6
6 süm : sitem Ü3
7 cuḡd : cu'd Ü3 H
8 Faşl-ı : Fazl-ı Ü6 // cihâne : zemâne H

- 11 Kesdi ümîdin ehl-i ğarâz beyt-i mâlden
Oldı mehâbetüñ meger ol gencüñ ejderi
- 12 İtmezdi cezr ü meddini bercâ-yı bahr-i mülk
İrâd u masraf olmışıdi zabtdan beri
- 13 Virdün mizâc-ı âleme râyûnla i'tidal
Âbâd kıldı ma' deletüñ bahrile beri
- 14 Âşâr-ı âhdinüñ idemez biñde birini
Dâyim şerefde olsa eger mihr ü müşteri
- 15 Nakl itmedi bu revnâk-ı câhı bu şevketi
Vasf eyleyen zemân-ı Ferîdün u Sencerî
- 16 Tahmînüm ol ki çıkmaya kâlâ-yı çerhden
Çâpük-süvâr-ı himmet-i vâlâ-geh-i Ânterî
- 17 Âvîze olsa tâk-ı sipihre revâ budur
Sâhib-kırân-ı kudretinüñ gürz ü miğferi
- 18 Bu kâr-ğâne görmedi zâtuñ gibi hele
Bir Âsaf-ı müdebbir ü serdâr-ı şafderi
- 19 Câh-ı cümâna devlet-i Keyhüsrevânedür
Şah-ı cihâne hizmetinüñ müzd-i kemteri
- 20 Nâz itse rûzgâra revâ şah-ı Cem-serîr
Çün var yanında böyle vezîr-i Dilâveri
- 21 Zâhğâk-bend haşm-şiken mâni'-i fiten
Serdâr-ı yek-süvâre-i meydân-ı dâverî
- 22 Düstür-ı Cem-mahall şeh-i evreng-i 'ıkd ü hall
Resm-âşinâyı zâbıta-i mülk- perverî

12 İrâd ü : İrâd-ı H / zabtdan : zabtından Ü6

16 himmet-i : hamiyet-i Ü6

17 olsa : ola Ü3 H // kudretinüñ : himmetinüñ H

19 müzd : ejd F

22 âşina-yı : âşinâyı-i F

- 23 Dānende-i dekāyık-ı k̄n̄n-ı saltanat
Dārende-i merāsım-i şer‘-i Peyamberī
- 24 Çerh-ı celāletūñ meh ü hurşid-i pertevi
Bahr-i ‘adāletūñ dūr-i pākīze cevheri
- 25 Şāhenşeh-i cihānuñ emīn-i vekāleti
Halkuñ melazz u melce-i kehf-i mukarrerı
- 26 ‘Aşruñ vezīr-i a‘zamı dehrūñ müsellemi
Dīvān-ı i‘tibār-ı şehūñ şadr-ı ekberi
- 27 Nām-ı şerīfi olsa Dilāver ‘aceb degül
Adıyla rüzgāruñ odur şimdi şaf-deri
- 28 Rūzīn-kemān-ı ‘arşa-geh-i gīr ü dār kim
Olmaz kepāde destine bu çerh-ı çenberī
- 29 Takdīr şah-nūvīs-i berāt-ı ‘azīmeti
Tevfīk rāy-ı nüshasınuñ nakl-i mistarı
- 30 İkbāl kār-gāhınuñ ednā müdebbiri
Tedbīr rezm-gāhınuñ āmāde leşkeri
- 31 Nüh-şafha-i sipihr rükūm-ı nücūm ile
Destinde şāh-ı kudretūñ icmāl defteri
- 32 Sākī-i lutfi kılsa sebīl-i mey-i murād
Ser-hüş-ı sâf-neş'e olur dūr-d-i sâgarı
- 33 Keff-i kerīmi murğ-ı dil-i halkı şayd ider
Dirler şehāb şāhı kâparmış kebūteri
- 34 Ol dem kırāb-ı mahfazayı rīz rīz ider
Tasvir olunsa şafha-i kâğıdda hañçeri

24 meh ü : meh-i Ü3 Ü6

28 Rūzīn : Zūrin F H / ‘arşa-geh-i : rezm-geh-i Ü3

31 nücūm ile : nücūmla H

34 ider : ide Ü6

- 35 Pervāneyi semender ider dur^l-ı nuşreti
Pervāne eyler āteş-i qahrı semenderi
- 36 İsterse nāhodā-yı vakār-ı mehābeti
Fülk-i habābe lenger ider bād-ı şarşarı
- 37 Remz-āgehā zamīr - resā nükte-perverā
Ey ehl-i tāb^l ehl-i dilūñ 'avn ü yāveri
- 38 Şāhib- kilīd-i 'aşruña taqşirin añlayup
İtmezdi 'arz-ı dā'ıye-i ehl- perveri
- 39 Bu rüzgār-ı kaht-ı keremde sen olmasañ
Terk-i diyār iderdi aḥālīnūñ ekseri
- 40 Halkı tutup turan keremūñ ihtimālidür
Çokdan bilindi māhiyet-i çerḥ-ı çenberi
- 41 Sensin binā-yı Ka'be-i dille bu 'arşada
Pâyende-dār-ı nām-ı Birāhīm-i Āzeri
- 42 Fehm it murād-ı Fā'izi'yi şekve kılmasun
Zirā kesel virür kelimat-ı mükerreri
- 43 Hep ḥasb-i ḥāli yeksere mā'lūm-ı ḥazretūñ
Yok ḥāk-i pāye 'arz idecek bir ḥafī yeri
- 44 Lāyık budur ferāhi-i meydān-ı cāhuñā
Ol nā-murād gezmeye ḥayrān u serseri
- 45 Ednā teveccūhūñ işin altuñ ider anuñ
İtme dirig-i pertevūñ ey mihr-i ḥāveri

37 rezon: emn ü b

39 kaht u yazılmış, anlam gereği kaht-ı olmalı

41 Birāhīm : İbrāhīm Ü6

42 it : - Ü6 / kılmasun : kılmasın F

44 cāhuñā : cahiña F

46 Tā her şabāh mihr-i cihāngīr idüp hücüm
Bir anda ola 'arsa-i 'ālem musahhārı

47 Haḳḳ devletüñ karīn-i devām u sebāt idüp
Hemvāre zātuñ eyliye āfātdan berī

F 84b, Ü3 71b, Ü6 22a, H 23b

16

DER VASF-I MERHŪM ŐEYHU'L-İSLĀM MEHMED
EFENDİ İBN-İ SA'DEDDİN EFENDİ

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Cihānı şām idicek ebr-i tīre-i sermā
Çenār berfile oldı mināre-i beyzā

2 O şehre döndürdi ki rīk-i revān ile vīrān
Getürdi berfi şırup gülşen üzre bād-ı şitā

3 Yine kılıç gibi kış itdi 'ālemi mecrūh
Zemāne merhem-i kāfūr hāzır itse revā

4 Çemende şanma bu faşl içre cūylar tondı
Sovukladup ayagın atmaz oldı kişt-i fezā

5 Şehāb içinde nihān oldı şanma pehnā-i mihr
Elini koynına kor pīre-zāl çerh-ı dū-tā

6 Şehāb-ı fırede pinhān olup meh ü hurşid
Şeb oldı göz gözi görmez yine karardı hevā

7 Bu demde yumsa n'ola çeşm-i mihr ü māhu felek
Gubār-ı berfile toldı yine zemīn ü semā

8 Atıldı penbe gibi kūh kış kıyāmetdür
Gören şañur savurur berfi şarsar-ı sermā

9 Yem-i Çemen kuruyup zāhir oldı rīk-ı sefid
Salınca bir gün ana bīd zū'l-fikār-āsā

- 10 Hat-ı çemen kurmuşken 'aceb degül mi bu kim
Gubâr saçmadadur üstüne de bîr-i kaẓā
- 11 Nihāl-i pür-yahı seyr eyle oldı dal kılıç
Adū-yı dāver-i devrāne kaşd ider güyā
- 12 Yemîn-i mülk ü milel müsteşār-ı dîn ü düvel
Sipîhr-i 'ilm ü 'amel mihr-i āsumān-ı Hudā
- 13 Emîn-i devlet-i 'ulyā emān-ı cevr ü cefā
Mekîn-i mesned-i fetvā mekân-ı hilm ü hāyā
- 14 Semiyy-i fahr-i rüsûl zāmin-i meşālih-i kül
Defl-i hayr-ı betül rehber-i tarîk-ı Hudā
- 15 O şāh-ı mülk-i fazîlet ki hāk-i būsı için
Nihal-i gülşen olur berfile çemende dū tā
- 16 Benān-ı 'ukde-küşāsı kef-i mücellāsı
Hilāl-i çerh-i kerem āfitāb-ı 'izz ü 'ulā
- 17 Kef-i kerîmi sehāb-ı 'atā vü ihsāndur
'Acab mi halk eli gölgesin iderse recā
- 18 Meger ki pençe-i hurşiddür kef-i desti
Mîsāl-i berf virür bir dem içre sîme fenā
- 19 Zer oldı māh üzerinde sevādı 'anberdür
Meger ki micmere gerdān-ı bezmi oldı semā
- 20 İçinde çöbleriyile nebāt olur yahlar
Nesîm ü lutfi vezān olsa bāğa faşl-ı şitā
- 21 Atar kenāra has ü hār gibi huşşālî
Fazîlet ile vücūd-ı şerîfi bir deryā
- 22 Deñiz yüzünde degül kef ağardı beñzi hemān
Peyām-ı kahrını irgürdi bahre bād-ı sabā
- 23 Meger ki necm-i hüdādur o faşş-ı pür şu'le
Anuñ eline bakar güm-rehān-ı fakr u fenā

- 24 Du`ā-yı devletine bir behānedür ġaraẓuñ
Murād neydügi ma'lūm oldu Fā'iziya
- 25 Nite ki çeşme-i ġurşid-i ġālem - efrūza
ġubār-ı berf kūdūret vire dem-i sermā
- 26 Hemīşe meşreb-i pāki olup şafā üzre
ġubār-ı ġuşşa vü ġamdan emīn ile Mevlā

FK 24 a

17

Fā'ilatūn Fā'ilatūn Fā'ilatūn Fā'ilūn

- 1 Müjde ey ġarkāb-ı ġerdān-ı belā-yı peykerān
Āşikār oldu yine ġıẓr-ı se'ādet nā-gehān
- 2 Müjde ey bī-mār-ı efkār-ı ġumār-ı cām-ı ġam
Düst -ġāni-i emānı ġalbūñ itdi şādımān
- 3 Tāc-ı zer-kārın virirdi müjde-ġānī şem'ı-i bezm
İrse bu peyġāmıle bir meclise bād-ı vezān
- 4 Açılırdı ġoncenūñ ġöñlünde ġalmazdı ġubār
Bu ġaberle varsa ġülzāre nesīm-i ġülsitān
- 5 Berġ-i ġül ol dem şafāsından birēz ġaltān ola
Makdem-i ferġunde fāl-i Āsaf-ı şāhib-ķırān
- 6 Def' olup ġerd-i fitenden ġalması herġiz eşer
Raġş-ı şarşar'āzmi sürdi nitekim bād-ı vezān
- 7 Cünbüşş rahşı bisāt-ı ġāke viridi zelzele
Menzil-i makşūde ġünkim eyledi 'atf-i 'inān
- 8 Tutdı eflāki ġubār itdi zemīni bī-ķarār
Āsumānı şan zemīn oldu zemīni āsumān

6 Medinde yād-ı vezān yazılmış, anlam gereği bād-ı vezān olmalı.

- 9 Bî-karār itdi zemîni ol semend-i tîz-rev
 Âsumân gūyâ ki bir bād-âsiyâ oldı hemân
- 10 Gūyiyâ bir âteşi hâkile itfâ eyledi
 Gerd-i rehvarında pinhân oldı hurşîd-i cihân
- 11 Ol müşîr-i şîr- şavlet ol dilîr-i bîr-i cenk
 Ol vezîr-i tîz- fitnat ol emîr-i Cem-nişân
- 12 Behmen-i Behrâm-ı ‘azm ü Bîjen-i Suhrâb-ı rezm
 Server-i Cemşîd-i bezm ü şafder-i valâ-mekân
- 13 Bedr-i mihr-âşâr-ı zulmet-sûz-ı bî-dâd u sitem
 Sadr-ı Cem girdâr-ı bezm efrûz-ı bezl ü imtinân
- 14 Dest-yâr-ı mülk ü millet sâz-kâr-ı memleket
 Müsteşâr-ı dîn ü devlet kâr-fermâyı zemân
- 15 Hâzret-i serdâr-ı ekrem şadr-ı a‘zam kim anuñ
 Bende-i efkendesidür niçe Sârn u Kahramân
- 16 Ol Gâzanfer-pîşe kim başın alaldan düşmenüñ
 Baş göstermez olupdur zümre-i gerden-keşân
- 17 Gerd-i raşş-ı bād-ı ‘azmi sürme-i ehl-i başar
 Dürdî-şahbâ-yı bezmi tütüyâ-yı çeşm-i cân
- 18 Tîg-ı bürrânı nihâl-i gülsitân-ı kâdr ü câh
 Nâl-i yekrânı hilâl-i âsumânı ‘izz ü şân
- 19 Himmet-i şâhânesi etvâr-ı dervîşânesi
 Pây-e ‘izz ü ‘alâ matbû‘-ı tab‘-ı nüktedân
- 20 Serverâ haşmuñ huşûn in itmeşân zîr ü zeber
 Nâm-ı paküñle bir olmazdı serây-ı kün fekân
- 21 Tîr-i pertabuñ ki bir bâz-ı hüma-pervâzdur
 Deşt-i gerdûnda şikâr eyler gazâl-ı häverân
- 22 Kân tamar şanki döker bād-ı zafer ezharını
 Tîg-ı hün-âlüduñ olmuşdur nihâl-i ergüvân
 Ü. 15a

GAZELLER

İBTİDÂ-İ GAZELHÂ DER HARF-İ ELİF 'ALE'T-TERTİB
HARFÜ'L-ELİF

1

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'İşk fūfan-ı belâdur sūd-mend olmaz saña
Eyleseñ ey Kūhken biñ kerre kūha ilticā
- 2 Kays-ı⁸ uryānı görüñ meydān-ı 'išk-ı yārda
Güyyā öldürmege soymışdı cellād-ı kazā
- 3 Sāhil-i kāma mesāsum kalmadı şimdiden giru
Mevc-i⁴ ummān-ı belâdur baña zira pişvā
- 4 Hākile çün dīdemüz āhir pür eyler rüzgār
'Ākil oldur bakmaya bir dahı dünyādan yanā
- 5 Olmasa şahbā-yı⁶ işretden hum-ı gerdün tehi
Nālemüz ey Fā'izi kılmazdı anı pür-şadā

F 86a, Ü3 74a, Ü6 23a, H 25a

2

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Meger andan çıka erbāb-ı dile genc-i sefā
Ki esās-ı kemer-i çerhı yıka seyl-i fenā
- 2 Hiç cem'iyet-i hātırdan eser gördüñ mü
Bu kadar meclise uğrar yolun ey bād-ı şabā
- 3 Tāk-ı çerh üzre konaldan beri cām-ı hūrşid
Sāki-i dehr kime sundı mey-i gussa- zidā
- 4 Ne'aceb gāfil imiş talib-i cāh u devlet
Turma meftün olur itdükçe tenezzül dünyā

1 Başlık : H (Diğer nüshalarda sadece elif, be şeklinde)

5 kılmazdı : itmezdi Ü3 Ü6 H

- 5 Ne tarab-nāk-i visālüz ne kesel-nāk-i firāk
Neşve-i 'ışkile bir haldeyüz Fā'iziya

F 86b, Ü3 74b, Ü6 23b, H 25a

3

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Dil-i zāre nola hemdem olursa sāgar-ı sahbā
Gönüldeñ gönüle yol var dimişler ey büt-i ra'nā
- 2 Hübāb-āsā benüm hod zāyil olmaz bağrımūñ başı
Nice beñzer dil-i hūñnūme cām-ı mey-i hamrā
- 3 Halās olmak ne mümkin fülk-i dil bahr-ı muhābbetden
Miyān-ı lücce pür-girdāb u sāhil ser-be-ser hārā
- 4 Hemān derya gibi her gördigünle ihtilāt itme
Irakdan gör'in ey dil halk-ı dünyāya serāb-ı cısa
- 5 Ne sūz-i hicre şabr eyler ne āh-ı serde takāt var
Dil-i bī-tābum oldu Fā'izi bir sāgar-ı mīnā

F 86b, Ü3 74a, Ü6 23b, H 25b

4

Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- 1 Pūye-geh-i rahş u kām deşt-i cūnūndur baña
Mürçe-i rīk-i revān rāh-nūmūndur baña
- 2 Virmiş o sermest-i hüsn şive -i nāze karar
Lāyık olan şimdilik şabr u sūkūndur baña
- 3 Bezm-i fenāda dimiş bir mütelaşī- gedā
Rütbe-i ikbāl-i Cem pāye-i dūndur baña

3 2 bağrımūñ : bunun Ü6

4 2 şive-i nāze karar : şive-i karar nāze F

4 Rāh-ı mezelletde bir mūr-i za'ifüm velī
Şīr-i kavī-pençe-i çerh zebūndur baña

5 Dağ-yakup cismini zīnet ider bü'l-heves
Lāzım olan Fā'izi sūz-i derūndur baña

F 87a, Ü3 74b, Ü6 23b, H 25b

5

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Virür gönülün ümīd-i vaşlıla 'aşıq saña cānā
İder deryūze āyineyle gūya bir gedā cānā

2 Mişāl-i ^{günc-i} gūnc-i bād-āverd teşrīf eyledün bezmi
Muḥaṣṣal kankı yeller esdi geldün bu yaña cānā

3 Gerekse cām-ı Cem olsun gerek mir'at-ı İskender
Şafā-yı kalbi olan hiç reşk itmez aña cānā

4 Raşad-sāz-ı belāyum menzilüm çāh-ı mezelletdür
Nola yıldız sayarsam her gice ben mübtelā cānā

5 Gamuñla Fā'izi-veş kalmadı güftāre dermānum
Yine hicründe başdan aşdı tūfān-ı belā cānā

F 87a, Ü3 74b, Ü6 24b, H 25b

6

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Baş egmez mansīb u māl ehline hergiz dil-i ra'na
Şatar Kāf-ı kanā'tda niçe 'ankāya istignā

4 5 derūndur : dūrūndur Ü6

5 1 deryūze : deryūzeyi Ü3

2 bezmi : nāgeh Ü6

5 tūfan-ı : seylāb-ı Ü6

6 1 ra'na : rüsvā Ü3 Ü6 H

- 2 Dil-i aşıkda gizlenmez mōhabbet fāş olur āhir
Nihān olmaz muhassal şīşe içre bāde-i hamrā
- 3 Teḥammül eylemez dil şīşesi nār-ı gam-ı hi cre
Anuñcün münkesirdür ḥātır-ı aşıklarūñ cānā
- 4 Nola uğratmaz olsa yanına'uşşāk-ı şeydāyı
Alupdur ḥār-veş etrāfin ol verd-i terūñ a'dā
- 5 Bu bahr-ı nīlgūnda ḥāle şanma Fā' izī ḥalkūñ
Vücūd-ı fülkūni ğark itmege girdāb olur peydā
F 87a, Ü3 74b, Ü6 23b, H 26a

HARFÜ'L-BĀ

7

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

- 1 Cem gidüp bezm-i cihān içre kodı cām-ı şerāb
Ġark olup bahr-i fenāya kaldı andan bir ḥabāb
- 2 Saña cāmından münāsib nesne olmazdı velī
Genc-i Cem'den eylemek lāzım geleydi intihāb
- 3 Bulmaya şahbā-yı lālūñ ḥāletin bir cāmda ...
'Ālemi devr eylese meclis-be-meclis āfitāb
- 4 Girmezüz ḥalkūñ gözine mihr-i'ālem-tab-veş
Bī-vücūduz'arsa-i'ālemde mānend-i serāb
- 5 Fā' izī cānān ile cān cāna olurduķ eger
'Olmasaydı cāna ten cānāna pīrehen ḥicāb

F 87a, Ü3 75a, Ü6 24a, H 26a

-
- 7 1 andan:ābden Ü6
7 2 velī: hele Ü3 H
3 ḥāletin : kıymetin F
5 cānā: hāne Ü6

ḤARFÜ'L-TÂ

8

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Her şubḥ gelür bir yire rindân-ı ḥarâbât
Güyâ ki ider meşveret erkân-ı ḥarâbât
- 2 Haḳḳâ ki Süleymânlik ise ancak olur bu
Cem gitdi bozılmaz dahı dîvân-ı ḥarâbât
- 3 Cem'den beri meclis mi kalurdu bize ey dil
Ger baş-ı zemân itmese pîrân-ı ḥarâbât
- 4 Ancak biz anuñ bir kuru câmına yetişdük
Cemşîd zemânında imiş şân-ı ḥarâbât
- 5 Ol şâh-ı cihân Fâ' iziyâ bezme gelürmiş
Cür'ağla şulansun yine meydân-ı ḥarâbât

F 87b, Ü3 75a, Ü6 24a, H 26a

9

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Olmasa Leylâ eger câm-ı mey-i 'ışkıla mest
Eylemezdi kâse-i Mecnûn-ı şeydâyı şikest
- 2 Âşinâlık sırrını fikr eyledüm Mecnûnıla
Sonra bildüm olmuşuz hem-zânu-yı bezm-i elest
- 3 Her ne hâl ise yine elden komazlar sâgarı
Rind-i dürd- âşâmlar olsa ne deñlü teng-dest
- 4 Tâli'um gör kim baña geldükde şayyâd-ı felek
Mâhi-i ümmide fâr-ı 'ankebütü itdi şest

8 1 erkân-ı : imkân-ı Ü3

8 2 Cem gitdi:Cem geldi gitdi Ü6

9 1 Leylâ : leyl Ü6

- 5 Murg-ı dil yirden yire urmazdı kendin Fā'izi
Olmasa bu dām-gāh-ı derd ü gamda pāy-best

F 87b, Ü3 75b, Ü6 24b, H 26b

10

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ğark itse belā bahrine girdāb-ı muhabbet
Ağzını açup söylemez erbāb-ı muhabbet
- 2 Elbette keder virmege çāre mi vardur
Baħr-ı dile kim uğraya seylāb-ı muhabbet
- 3 Bildüm bunu kim olmaz imiş lücce-i dilde
Bārān-ı belāsuz dūr-i nā-yāb-ı muhabbet
- 4 Bir hāne-i fārık idi dil şevk ile toldı
Pertev salıcak mihr-i cihān-tāb-ı muhabbet
- 5 Çıksam dir ikm Fā'iziyā baħr-i belādan
Söyletmedi ğark eyledi girdāb-ı muhabbet
F 87b, Ü3 75b, Ü6 24b, H 26b

11

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün

- 1 Ğum-ı deründan olup . rind bāde-nüş-ı muhabbet
Ne Ğum boşaldı ne ayıldı pūr Ğurüş-ı muhabbet
- 2 ' Akıtdı Ğün-ı dilin āşıq itdi sīnesin çāk
Gelün ki açdı Ğum-ı fāze-mey-fürüş-ı muhabbet

9 5 yirden yire urmazdı : urmazdı yirden yire ü3
best : pest Ü6

10 2 Elbette keder virmege : Biz ğavta-Ğūr-i Ğasretüz Ü3
Eline çāre virmege Ü6 // Baħr-i dile kim uğramaya;
Baħr-i dile uğramaya Ü3; Baħr-i dile uğramaya Ü6

11 1 Ğum-ı : Ğam-ı Ü6/Rind : -Ü6 // ne ayıldı pūr : ne Ğod ayıldı ü6

2 sīnesini : sīneyi Ü6 sīnesin H

- 3 Derûn-ı katre-i bārân-ı gamla tolsa sadef-veş
Açar mı ağzını hergiz dilâ hamûş-ı mahabbet
- 4 Hürâş eyleme dil şafhasını yok yire çäre
Delik delik ola vü gitmeye nukûş-ı mahabbet
- 5 Duḥân içenler ile bir olur mı bezm-i safâda
Şu dil ki Fâ'iziyâ ola şu'le-nûş-ı mahabbet

F 88a, Ü3 75b, Ü6 24b, H 26b

ḤARFÜ`S-SÂ

12

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fê'ilün

- 1 O seng- dildür olan inkisâruma bâ'is
O şehsuvâr-ı cihândur gubâruma bâ'is
- 2 Didiler ayagına geldi Leylâ Mecnûn'un
Reh-i gamuında budur intizâruma bâ'is
- 3 Teḥammül idemedüm âşinâ cefalarına
Bu oldı ḥasılı terk-i diyâruma bâ'is
- 4 Gubâr gibi neden bi-karârsın dirler
'Aceb budur bulamam ben karâruma bâ'is
- 5 Başarsa ḥākime bir kerre Fâ'izî dilber
Ola kıyamete dek iftiḥâruma bâ'is
F 88a, Ü3 76a, Ü6 25a, H 27a

13

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 O yârûn ışkıdur her demde giryân olmağa bâ'is
Belî ekser şerâb-ı nâb olur kân olmağa bâ'is

11 4 vü : -F H

5 şu : şol H

- 13 1 ışkıdur: hicridür Ü6//Belî: Beni Ü6

- 2 Umardum kim iriſe maħmil-i Leylā'ya bir daħı
Budur Mecnūn`a sahrālarda pūyan olmaġa bā'is
- 3 Muħabbetden ġaraħ ol dūrı pāke vāſıl olmaħdur
Gūherdür āſinā-yı bahr-ı'ummān olmaġa bā'is
- 4 Cihānuñ kaſdı erbāb-ı dilūn seyl olmadur yaſı
Budur ġün āsiyāb-ı ġerħ-i ġerdān olmaġa bā'is
- 5 Fūzūn eyler'adu sūz-i derūnum Fā'izī her dem
Hās ū hāſaħdür āteſ-fūruzān olmaġa bā'is

Ü6 25a

HARFÜ'L-CİM

14

Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'ilün)

- 1 Bādedür haſte-i bī-tāb-ı ġam-ı yāre'ilāc
Ćāresin ġör budur ey'aſıħ-ı bī-ġāre'ilāc
- 2 Dehr el virmēyerek ġeldi ferāġ-ı ġaħır
İtdi perħiz ile ġerdūn dil-i bīmāre'ilāc
- 3 Sūz-ı ġam cānuma kār eyledi ſun cām-ı'arak
Eyle ey sāki-i ġül-ruħ teb-i'āzāre'ilāc
- 4 Derd-i iſħuñla ki dīvāne-i māder-zāduz
Bize mūmkin midūr ey ſūħ-ı sitem-kāre'ilāc
- 5 Olmadın Fā'iziya ſaħfa-i dil pejmūrde
ſerbet-i vaſlı ile kılſa o ġun-ħ'āre'ilāc
F 88b, Ü3 76a, Ü6 25a, H 27a

HARFÜ'L-ĆĀ

15

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Zūlfūne dil baġlayan āſüfte-hāl olmaz mı ġić
Seyriden Leylī saćuñ Mecnūn-miſāl olmaz mı ġić

14 1 bī-ġāre : ſūrīde Ü3

- 2 'Aşıka cevruñ degüldür kâbil-i hadd ü şümâr
İtdügünden yoħsa sultānum su'āl olmaz mı hıç
- 3 Pertev-i mihr-i ruhuñdan maħvolup necm-i sirişk
Şām-ı ğam āħir olup şubħ-ı vişāl olmaz mı hıç
- 4 Hāk-sārān-ı belāyı çekmez erbāb-ı ğurūr
Hāk olup anlar da bir ğün pāymāl olmaz mı hıç
- 5 Fā'izi dilber ğörünmez eyleyüp 'arz-ı celāl
Böyle kalur mı 'aceb 'arz-ı cemāl olmaz mı hıç

F 88b, Ü3 76a, Ü6 25b, H 27b

HARFÜ'L-HĀ

16

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün

- 1 Ne deñlü şaklasa ğöñlüm ider vişāl tereşşuh
Olur mı āb ğörüp itmek sifāl tereşşuh
- 2 Toli degül biz anuñ kaşresine kâ'ilüz amma
Sebū-yı çerħ-ı felekden ne ihtimāl tereşşuh
- 3 Lebin ter itmek umar teşne-diller āb-ı şafādan
Veli bu kūze-i pūlāddan muħāl tereşşuh
- 4 Tehidür āb-ı şafādan bu kūze ğayli zemāndur
Nücūmkatre şanup eyleme ğayāl tereşşuh
- 5 Bu bādeden yoğimiş ğaşşā Fā'izi bize bildüñ
Sebū-yı çerħden itdi me'al-i ğāl tereşşuh
F 88b, Ü3 76b, Ü6 25b, H 27b

15 3 Ü3'te 4. beyitle yer değiştirmiş/ ter:terk Ü6

4 çekmez : çeker Ü6

5 eyleyüp 'arz-ı-celāl:eyleyüp 'arz-ı cemāl Ü3//cemāl : ğāl ü6

16 4 ğayli : niçe Ü3

5 me'al-i : -Ü6

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mey içüp eyler şafâ alur ele'âlem kadeh
Hün-1 dil nüş eylerin ben destüme alsam kadeh
- 2 Tek gamunla 'aklımı aldurmasun ey şüh-1 mest
İstemez bezm-i firākunda dil-i pür-gam kadeh
- 3 Hâk-i pâyünden katar dilber ana gahî gubar
Bezm-i 'şkuında alüdedür dide-i pür-nem kadeh
- 4 Âşık-1 dörd-keşe lâzım degül cām-1 şarâb
La'l-i dilber hem mey-i dil-keşür ana hem kadeh
- 5 Cām-1 la'li yādına her biri geçdi kendiden
Fâ'izî dün bir yire geldi bir iki nīm-kadeh

MK 125b

HARFÜ'L-HÂ

18

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hân-1 ihsânı gelür dehrün mezâk-1 cāna telh
Mizbānūn minnet eyler ni'metün mihmāna telh
- 2 Virme halvet-hāneñe şadiye ruhsat ey gönül
Meclis-i ünsi mukarrerdür ider bigāne telh
- 3 Hayret-ālūd-1 gama birdür cefā vü iltifāt
Her ne nüş itse gelür dil-haste-i hicrane-telh
- 4 'İşkdan rencide olmaz nāsihā erbāb-1 'ışk
Hiç gelür mi'ab-1 deryā māhi-i'ummāna telh
- 5 Lezzetin ehl-i mezâk anlar anūn ey Fâ'izî
Gam degül şahbā gelürse şūfi-i nādāne telh

F 89a, Ü3 76b, Ü6 25b, H 27b

Mef'ülü Fâ'ilatü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Fenn-i belâda oldı dil üstad-ı ehl-i derd
Şâkird olamaz aña Ferhâd-ı ehl-i derd
- 2 Cemşid girse içine Ya'küb-ı vâkı olur
Budur âlâmet-i hazen-âbâd-ı ehl-i derd
- 3 Kays öldi gitdi derdine dermân bulunmadı
Tutsa âceb mi'âlemi feryâd-ı ehl-i derd
- 4 Agyâr-ı dün neyleyelüm nâ-kabûldür
Gerdün yeg idi itnese bî-dâd-ı ehl-i derd
- 5 Halkuñ tokunma yâresine nişter-mişâl
Ey Fâ'izî budur saña irşâd-ı ehl-i derd

F 89a, Ü3 76b, Ü6 26a, H 28a

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Mey-i nâbı görüp la'l-i revân-bahşuñ iderler yâd
Nola meyhânelerde çerha çıksa nâle vü feryâd
- 2 Gelüp öldürmedün kurtarmaduñ dünyâ belâsından
Yine gamla diri çıkdum şabâha ey gözi cellâd
- 3 Belâ-yı işkla ben'aynı oldum Kays u Ferhâd'uñ
Cihânda var mıdur bir baña beñzer âşık-ı nâ-şâd
- 4 Benüm bir dahı kârüm yokdur ey dil işkdan gayrı
Ne beñzer baña dâyim kühkenlik eyleyen Ferhâd

19 1 olamaz : ola meger F

20 1 çıksa : girse F Ü3

2 çıkdum : çıkdı Ü6

3 Kays u Ferhâd : Kays-ı Mecnûn'uñ Ü6

- 5 Görür ey Fâ'izî çeşm-i 'alilün rû-yı maksûdı
Hemân var hâk-i erbâb-ı fenâdan eyle istimdâd

F 89a, Ü3 77a, Ü6 26a, H 28a

HARFÜ'Z-ZÂL

21

- (Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)
1 Dilberün çünki gubâr-ı hatın özler kâgâz
Göresin olur o sevdâyile muğber kâgâz
- 2 Gitmeye nakş-ı hatun yine anun gönlünden
Kül olup âteş-i kahrunla yaner ger kâgâz
- 3 Bağrını delme benüm gibi ser-i tiguñ ile
Pür hatınsadey şüh-ı sitemkâr kâgâz
- 4 Şu'le-i âteş-i gamdur døyemez ana hãmem
Benden ol şaha meger ilte semender kâgâz
- 5 Şa'sa'a şaldı yine neyyir-i a'zam hake
Gönderüp Fâ'izî'ye hazret-i dâver kâgâz
- 6 Ya'ni üstâd-ı felek-kadr-i mu'azzam ki anun
Fâzlı mecmû'asına mâhâbâr ebter kâgâz
- 7 Defter-i ma'rifet olsun kütüb-i fâzlı olsun
Dürr-i lafzîlâ müşereffdür anun her kâgâz
- 8 Olamaz her çizi hakkâ ki nüh evrak-ı felek
Defter-i fâzlına itse ol suhan-ver kâgâz
- 9 Dinile nâminâ her rûz niçe medh ü gazel
Ta ola şa'sa'a hãmeme enver kâgâz
F 89a, Ü3 77a, Ü6 26a, H 28a

- 21 2 -H / kaħrunla : kaddünle Ü6
4 ilte : ilete F / semender : kebüter F
5 yine : meger Ü3 // Gönderüp : Götürüp F
6 fâzlı-ı : fâzlı Ü6; fâzlı-ı H
8 felek : felek F
9 hãmeme : hâne-i meh-i H

Müfte'ilün Mefā'ilün Müfte'ilün Mefā'ilün

- 1 Elde sebūyle kaçan bezme mey-āverān gelür
Leşker-i ğam cevābına gürz ile pehlevān gelür
- 2 Tesliyetün tarīkını pīr-i muġān bilür hemān
Ġamla varan cenābına hürrem ü şādman gelür
- 3 Anı da böyle egdüren sāġar-ı zer-nigāridur
Yohsa bu ġüne Cem gibi çok şeh-i kāmran gelür
- 4 Cāmdan itmek isterin ben dahı tevbe sūkiyā
Neyleyin üstüme tutar sāki-i dil sitān gelür
- 5 Ġāfil iken bu rüz ġār bezm-i şafādan al murād
Meclis-i 'ıyşi telh ider Fā'iziya zemān gelür

F 89b, Ü3 77b, 26b, H 28b

Mefā'ilün. Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Göñül keşti mesiri bahr-ı bī-pāyān-ı āteşdür
'Alevdür bād-bānı mevsimi tūfān-ı āteşdür
- 2 Ḥarīf-i ibtilāġāh-ı melāmet rāst-rūlardur
Siyāvuş olmayan girmez buña meydān-ı āteşdür
- 3 Bu yirlerde bulunmaz cübbe vü destār ey şūfi
Mıġabbet çārsüsü ser-be-ser dükkān-ı āteşdür
- 4 Zebānın tiz ider ta'n ehli ammā kendi havf itsün
Anuñ pülād dinse tişesi dil kān-ı āteşdür

23 1 keşti : deryā Ü3 // 'Alevdür : 'Alevler F
4 pülād : fülād Ü3 / tişesi : -Ü6

- 5 Çıkış virmez bize ey Fâ'izî bu sāgar-ı mînâ
Biz ol İskenderüz kim kaşdımuñ ummân-ı âteşdür

F 90a, Ü3 77b, Ü6 26b, H 28b

24

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gerd-bād-ı āh kim kūh-ı girānı kaldırur
Korkarın bu keşti-i nūh bād-bānı kaldırur
- 2 Kār iderse âteş-i āh-ı derūn Hakk saklasun
Bir dem içre kal'a-i heft-āsumānı kaldırur
- 3 Özgedür bezm-i melāmetçāhı olur kim bir gedā
Meclisinden pādīşāh-ı kāmranı kaldırur
- 4 Eyles āheng-i şikār elbette şayyādı hazān
Şāh-ı gülden āndelīb-i nā-tüvān-ı kaldırur
- 5 Rind pīr olup za'if olmakla geçmez bādeden
Bezm-i işretde yine ritl-ı girānı kaldırur
- 6 Yāri bir gün korkarın varur yerinde bulmazız
Hiyle eyler düşmen ol genc-i nihānı kaldırur
- 7 Fâ'izî'yi gūy-veş yirden yire çaldı'adū
Hākdan bir kimse yok hayfā ki anı kaldırur

F 90a, Ü3 77b, Ü6 27a, H 29b

25

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 İşkuñla dil her gördüğün ser-geşte vü hayrān sanur
Ser-geşte olsa bir kişi dünyayı ser-gerdān sanur

23 5 sāgar-ı : hücre-i Ü3 H; miccer-i Ü6

24 2 Kār : Şāh Ü3

5 geçmez : kalmaz F Ü6 H

- 2 Rūşen kı lup bezmi seher nāz ile olsañ cilveger
Rūy-i 'arāk-ı rızūn gören hürşid-i nūr-efşān şanur
- 3 Hı cründe ey rūh-ı revān bir hāle vardı 'aşıkān
Kim seyr iden anı hemān bir şüret-i bī-cān şanur
- 4 Bilmez yanup yakıldığıñ yanuñda nār-ı guşşadan
Ol efser-i zerrin ile şem 'i gören handān şanur
- 5 Az eyler oldı cevriñi luḫi gibi 'aşıklara
Vār ise dilber anı da ey Fā'izī ihsān şanur

F 90a, H 29a

26

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cūy u seyl-āsā felek hāk içre çün nā-būd ider
Bir iki gün pür-safā olduñ gönül ya pür-keder
- 2 Dehr-i dūnuñ olmasa yeksān sürūr u mātemi
Dīde-i pür-hūmla olmazdı handān kebk-i der
- 3 Kimseye açma derūnuñ derdini görmez misin
Hūn iken bağı enāruñ yine eyler handeler
- 4 Za'f ile olsañ hilā l. āyine-veş giyseñ nemed
Eylemez ey 'aşık-ı şeydā saña dilber nazar
- 5 Fā'izī deryā-dil ol bahr-ı gam-ı hicrāne ḫal
Gevher-i ümmīd-i vaşl-ı yarı gönlüñden çıkar

F 90b, H 29a

27

Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün

- 1 Çetr-i şehābı şahñ-ı gülistāne kurdılar
Erbāb-ı 'ıyşe meclis-i şahāne kurdılar

- 2 Vakt oldu şāh-ı gül de çıka'izz ü nāz ile
Taht-ı zümürüdini yine meydāne kurdılar
- 3 Ferhād u Kays şevk ile āvāze şaldılar
Kānun-ı 'ışkı hayli zarifāne kurdılar
- 4 Hübān ham itdi kaddümi 'ışk ile gūyiyā
Tutup kemānı āteş-i sūzāna kurdılar
- 5 Gül şanma şayd-ı bülbül-i şeydāya Fā'izī
Bir dāmdur firāz-ı dirāhtāne kurdılar

F 90b, Ü3 79a, Ü6 27a, H 30a

28

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Kārı egerçi rāh-ı mōħabbetde āh olur
Derd-i derünü sālīke nūr-ı siyah olur
- 2 Girdāb-ı bāz-güne-i gerdüne kıl nazar
Bahr-i muhīt-i çerħ 'aceb ğarka-ġāh olur
- 3 Āyīn-ü resmi şehr-i harābatūñ özgedür
Bir gice kapusunda yatan pādşāh olur
- 4 Gülşende ġāh lāle şurāhiyle 'ıyş ider
Bir sāgar-ı şikeste tutar elde ġāh olur
- 5 Gör lutfını ki ġamzesi hışm itse Fā'izī
La'l-i şeker-feşānı hemān gadr-h'ah olur

F 90b, Ü3 78a, Ü6 27b, H 29b

29

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Egerçi ħarmen-i 'uşşaka nāz āteşdür
Mefā'-ı nāze: de ammā niyāz āteşdür

27 3 H, Ü3'te 4. beyit ile yer deġiştirmiş

28 5 itse : Allah Ü6

- 2 Nesīm-i ruḥṣata aldanma kūy-ı dilberde
Şakın şakın ki hevā-yı hicāz āteşdür
- 3 Ne Kūhken döyer ey dil buña ne ḥod Mecnūn
Reh-i belāda neşib ü firāz āteşdür
- 4 Ya şu`le-ḥiz olur elbette ya şerār-engiz
Olur mı hiç nihān dilde rāz āteşdür
- 5 Hevāyı Fā'iziyā işka ide gör mağlūb
Hakikat āb-ı hayāt ü mecāz āteşdür

F 91a, Ü3 78a, Ü6 27b, H 29a

30

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Naqş-ı pâyum āb-ı eşkümler tolar girdāb olur
Azm-i rāh itsem ser-ā-pā reh-güzār girdāb olur
- 2 Vāyesi ḥarman olunca aşık-ı āvārenün
Yolın almağa ser-ā-pā deşt ü der girdāb olur
- 3 Bāğa varsam şevk-ı rüyān çeşmüm itse rız rız
Gülşān deryā-yı hūn vā lāleler girdāb olur
- 4 Eşk-i dīdem kılrsa deryā zār-ı miḥnet-ḥānemi
Hücrem ey dil-gonce-i sırāb-ı ter girdāb olur
- 5 Piç-ber-piç olsa zūlf-i dil-rübā ey Fā'izī
Bahr-i şūr-ı fitneye girdāb-ber-girdāb olur

F 91a, Ü3 78b, Ü6 27b, H 30a

29

3 döyer : toyar Ü6

4 şerār : şerer Ü6

30

3 rız rız : lücce-i rız Ü6 H

4 zār-ı miḥnet : dār-ı miḥnet Ü6 H// dil: gül Ü3

Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün

- 1 Gül vefkini ki baht-ı gülistāna kondılar
Ma'nāde ömr-i bülbül-i nālāna kondılar
- 2 Dünyāda izdihām-ı erāzil keder virüp
Döndür̄ şü reh-revāne ki bürhāne kondılar
- 3 Bu tengnāya halk-ı cihān itdiler nüzül
Mihmān-serā şanup anı zindāna kondılar
- 4 Evzā-i rüzgārdan āhir bozıldılar
Dürr ü güher ki efser-i şāhāne kondılar
- 5 Ta'lim istemez dil-i ferzāne Fā'izī
Şatranc-ı 'ışkı şevkile hasmāne kondılar
F 91a, Ü3 79a, Ü6 28a, H 30a

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şol şehid-i gam ki hāk ü hūn ile ālūdedür
Guşşadan kurtuldı küy-ı yārde āsūdedür
- 2 Şübhe yok rüh-ı muşavverdür cemāl-i dil-rübā
'Aşık u bī-cān u dil bir kālīb-ı fersūdedür
- 3 Dāsitanın dinlemek teklifin itmez kimseye
Kendü kendiyle dil-i divāne güft ü güdedür
- 4 Hande eyler ālemün evzā-ı nā-hemvārına
Güldügi ehl-i cününüñ şanmañuz bī-hūdedür

31 1 baht-ı : baht-ı Ü6 H // ma'nāde : müfide ü6
5 şevkile : kıla Ü3 Ü6 H / hasmāne : ferzāne F
32 1 hāk ü hūn : hāk-i hūn Ü6
3 güft ü gü : güft-i gü Ü3 Ü6
4 Hande : Gurre F

- 5 Fā'izī şanma süveydādur derūn-ı dildeki
Kāse içre şem'i āhumdan derilmiş düdedür

F 91b, Ü3 79a, Ü6 28a, H 30b

33

Müfte'ilün Mefā'ilün Müfte'ilün Mefā'ilün

- 1 Eyledi ter benefşeyi katre-i ebr-i dūr -nisār
Yaykıldı lāciverdini çehre-güşā-yı nev-bahār
- 2 Şafha-i sādeye cilā virdi şu deñlü çünkim
Çehre-güşā-yı çin gibi şan'atın itdi aşikār
- 3 Āteşi hayli tiz imiş micmer-i lālenün meger
Söndüremez zebānesin micmere-süz-i rüz-gār

- 4 Gönçe-i lāleyi görüp nāme hayāl eyledüm
Kim yaka küşesin anuñ 'aşık-ı zār ü bī-karār

- 5 Tutsa demin 'aceb midür āteş-i mihre karşı gül
Başladı Fā'izī yine nağmeye mutrib-i hezār

F 91b, Ü3 79b, Ü6 28b, H 30b

34

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Rindānuñ işi zāhid-i nādāna cefādur
Hakka ki anuñ sıklıti de cām cefādur
- 2 Tenhālğa bir lahza komaz yanın alursın
Ey hār bu iş t e gül-i handān cefādur
- 3 Çün kim gāraź-ālūd ola mihr-i Züleyhā
Her lutfi anuñ Yūsuf-ı Ken'āna cefādur

33 1 Eyledi : İtmedi Ü3

4 gönçe-i : gönçe vü Ü6

34 1 zāhid-i : 'aşık-ı F

- 4 Ey çerh-i denî sende bu evzâ' ki vardur
Gark-ı nî' am itsen yine mihmâna cefâdur
- 5 Ey şâh-ı cihân dahl-i gedâdan hâzer eyle
Bir mürçenün dahli Süleymân'a cefâdur
- 6 Bir hâlete varduk sitem-i halkı lq şimdi
Her neyleseler bu dil-i nâlâna cefâdur
- 7 Bu tarzâ ğazel Fâ'iziyâ bir dahı dinmez
Teklîf-i nazîre buña yârâna cefâdur

F 92a, Ü3 79b, Ü6 28b, H 30b

35

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Semt-i 'ışret tut ki vâdî 'ıyş ü dem vâdisidür
Şâh-râh-ı şehri-kâm-âbâd-ı Cem vâdisüdür
- 2 Reh-revân-ı bî-tehammüldür iren ser-menzile
Sanma kim bu tengnâ ehl-i haşem vâdisüdür
- 3 Dûd-ı âhum sîne-i çäküm görenler didiler
Ol serâb-ı deşt-i mihnetdür bu gam vâdisüdür
- 4 Hâk-ı küyi hep ğubâr-ı hâtır-ı 'uşşâkdur
Sempti ol şüh-ı cefâ-cünüñ sitem vâdisidür
- 5 Gezdüği şahrayı pür-seyl-i sirişk itdiyse Kays
Fâ'izî aña te'accüb eylemem vâdisüdür

F 92a, Ü3 80a, Ü6 28b, H 31b

36

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bir tarafdan baht turmaz dâyimâ yüz döndürür
Bir tarafdan râst gelsem dil-rübâ yüz döndürür

34 5 -ı cihân : -ı hüsn Ü3 // dahli : ta'ını Ü3 Ü6

35 1 Semt-i : Himmet-i Ü6

- 2 Devr-i girdâb-ı cefâdur çenber-i gerdûn-ı dûn
Bunda ey dil âşinâdan âşinâ yüz döndürür
- 3 Şûret-i mihrin görüp aldanma gerdûnuñ . dilâ
Ber-ķarâr olmaz bu çerh-ı bî-vefâ yüz döndürür
- 4 Varsa gülzâre peyâm-ı maķdemiñüz bād-ı şubh
Her gül-i şad-bergi bāguñ dil-berâ yüz döndürür
- 5 Türk-tâz-ı 'işve ü nâzuñdan irmekle ğubâr
Sanma senden Fâ'izî-i mübtelâ yüz döndürür

F 92b, Ü3 80a, Ü6 29a, H 31a

37

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 O şūha âşık-ı bî-şabr ü mâye karşı varur
'Acebdür ehl-i mōħabbet belâya karşı varur
- 2 Gönül ki kākül-i pür-piğâne teveccüh ider
Şu pehlevân gibidür ejdehâya karşı varur
- 3 Gelince katlanamaz almağa haber senden
Şitâb ider dil-i şeydâ şabâya karşı varur
- 4 Felek hilâfî ķo âhumla karşılaşma benüm
Hemîşe şanma bu keşti hevâya karşı varur
- 5 Hücüm iderse n'ola Fâ'izî seg-i kūyı
Mürüvvet ehli olan âşinâya karşı varur

F 92b, Ü3 80b, Ü6 29a, H 31b

36 3 dilâ : şakın H

5 tâz-ı : târ-ı Ü6

37 2 kākül-i : gül-i Ü6

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Gerçi yārūn çeşm-i hun-harı'tābın gösterür
Her bakışda yine luḫ-ı bī-hisābın gösterür
- 2 Şem'-i pūr-envār ile fānūs-ı ālūn āynıdır
Cām kim yārūn ruḫ-ı pūr-nūr u tābın gösterür
- 3 Destüme cām-ı mey alsam za'fdan lerzān olur
Bu dil-i şūrīde-hālūn ıztırābın gösterür
- 4 Sīmiyā-gerdür meger sāki ḥabāb-ı bādeden
Cāmda kasr-ı Cemūn tāk ü kubābın gösterür
- 5 Fā'izī kim eylemez gerdün-ı dūna ser-fürū
Ol der-i fazl ü 'atāya intisābın gösterür
F 92b, Ü3 80b, Ü6 29b, H 31b

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Gidermiş ilden evvel şoḫbetünle guşsa vü ḡamlar
Kanı ey cām-ı Cem ol şevkler ol eski 'ālemler
- 2 Daḫı ben şimdi bildüm rüz ḡarūn neydügin ey dil
Bilinmezmiş safā-yı vaşl-ı yārıla geçen demler
- 3 Mübārek olsun ey şūḫ-ı cihānum reşkimüz yokdur
Yeniden āşınālar mübtelālar tāze hemdemler
- 4 Seherden mührelerse yīridür mihr-i cihān-ārā
Gülūn evrak-ı surḫūn jāle-i ter ḡiceden nemler
- 5 Tehī olmadı hergiz bāde-i rengin ma'nādan
Revādur Fā'izī reşk itse cām-ı tab'uña Cemler
F 93a, Ü3 80b, Ü6 29b, H 31b

38 1 her : bir ü6 k

2 ruḫ-ı : -F /pūr-nūr u : pūr-nūr-ı F

39 4 ḡiceden : ḡice F Ü6 ; her ḡice k

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Yâ Rab ya baña kayd-ı cihandan ferâğ vir
Yâ gûssa-i cihâne döyer bir dimâğ vir
- 2 Muhtâc-ı merde şem'-i hîred eyleme beni
Envâr-ı işkuñ ile söyünmez çerâğ vir
- 3 Yak nâr-ı hasretünle bu hâr-i' alayıkı
Deşt-i ümîde hâlet-i gül-zâr ü bâğ vir
- 4 Ben neyleyin şerâb-ı cedel-hîzi sâkiyâ
Sermâye-i muhâbbet olur bir ayâğ vir
- 5 Çıksun ko halka halka duhanuñ feleklere
Şemşir-i âha Fâ'iziyâ turma zâğ vir

F 93a, Ü3 81a, Ü6 29b, H 32a

41

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Kâr-ı 'adûnâ arz-ı hulûs-ı vifâkdur
Dirsem hakikatın saña şâhum nifâkdur
- 2 Ey baht minnet eyleme vasl-ı nigârumı
Rûz-i tarab netice-i şâm-ı firâkdur
- 3 Sevda ger-i muhâbbetün ekser getürdigi
Kâlâ-yı hasret ü güher-i iştiyâkdur
- 4 Mânend-i Kays bizde cünün cânibindeyüz
Ehl-i muhâbbet ile garaz ittifâkdur

-
- 40 3 nârı hasretünle bu hâr-ı : gayretünle hâristân-ı
Ü3 Ü6 H
4 neyleyin : neyleyem Ü3
5 çıksun : çıksın Ü3
- 41 1 dirsem : dirsen F
2 nigârumı : nigârıla Ü3 Ü6

- 5 Ey münkir idemez seni ilzâm Fâ'izî
Zîrâ havâle-gâhı anuñ bir mezâkıdur

F 93a, Ü3 81a, Ü6 29b, H 32b

42

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mâtem itsün yâd idüp kaddin diyü 'uşşâk-ı zâr
Nahlılar götürseler fabûtı ile vechi vār
- 2 Tūglar gitdi önünce anı nahl itmek kıyās
Ol şeh-ı hüsn eyledi çünkim bu menzilden gūzār
- 3 Nahlılardur yā giden fabûtı ile dilberün
Kande gitse ya gider yamunca āh-ı pūr-şerār
- 4 Servdür yāhud kopardı seyl-i eşk itdi revān
Kadd-i dilbersüz anā zîrâ kim eyler i`tibār
- 5 Nahl-ı mâtemdür baña hıcrın de yarūñ Fâ'izî
Zînet-i nūzhet-serā-yı bāğ olan serv ü çenār

F 93b, Ü3 81a, Ü6 30a, H 32b

43

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mef'â'ilü Fâ'ilün

- 1 Nevmid-i devr-i sifleyüz encāma muntazır
Şol rûze-dârlar gibi aḥşāma muntazır
- 2 Bir zūr-ı himmet olsa yerinden koparmağa
Lîmân-ı gâmda fülk-i dil eyyāma muntazır
- 3 Yoldan kalur mı zerre için hiç âfitāb
Olsun mı yār `aşîk-ı nā-kāma muntazır
- 4 Bilmez murādı reng idügin ol sitemgerün
Dil va`de-gah-ı şevkde peygāma muntazır

42 4 seyl-i eşk : seyl-i hun Ü6

43 4 reng : -Ü3

- 5 Hāmūşlık zemānı degül turma Fa'izī
Yazmağa vāridāt-ı dilūn hāme muntazır

F 93b, Ü3 78a, Ü6 26b, H 32a

44

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Sensüz bu gönül meclis-i 'ıyş ü demi neyler
'Älem anuñ olmış tütalum'älemi neyler
- 2 Ol şūha yeter cāzibe-i hüsn-i Hudā-dād
Kullāb-ı ser-i zülf-i ham-ender-hāmı neyler
- 3 Tahsīl-i şafā-yı dil iden ehl-i harābāt
Äyine-i İskenderī cām-ı Cem'i neyler
- 4 Gam def'in idermiş tütalum cām ile ādem
Yā minnet-i sākīden irişen gamı neyler
- 5 Ahbāb eger Fa'izi-i zārı añarsa
'Uzlet-gede-i günc-i gamuñ 'älemin eyler

F 94a, Ü3 81b, Ü6 30a, H 32b

45

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Felün)

- 1 Gayrılar gerçi ki agyār gözinden şakınur
Seni bu'āşık-ı dīdār gözinden şakınur
- 2 Gözini yummasa ol derd ile her şeb yiridür
Çün hayālūñ dil-i bidār gözinden şakınur
- 3 Nāmeñe 'āşık-ı giryān kıyamaz bakmağa
Anı ey şūh-ı sitemkār gözinden şakınur

44 4 Gam def'in: Def'i gam Ü3 Ü6 H

5 añarsa: sorarsa Ü3

45 1 agyār: dildarı F

- 4 Üsti ne perde çekersem n'ola ey mihr-i cihân
Seni bu çeşm-i remed-dâr gözinden şakınur
- 5 Bozılır reşk ile gülşende koparsañ nergis
Fâ'izi-veş seni gül-zâr gözinden şakınur

F 94a, Ü3 81b, Ü6 30, H 33a

46

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Penbe-i dâğın ki ol şüh-ı semen-ber tâzeler
Eski derdin 'âşık-ı hünin-cigerler tâzeler
- 2 Âbdâ `aks-i nihâl'verd-i kâfûrî degül
Cüyde pîrâhenin bir şüh-ı dilber tâzeler
- 3 H'abden kalkıp yüzün yur şahid-i gül nâz ile
Şubh destârın çözer bir gonçe-i ter tâzeler
- 4 Şîşe-i güldür hayâl-i 'arızuñla çeşm-i ter
Âbını gâhî gam-ı hicr-i sitem-ger fâzeler
- 5 Fâ'izi ma'zûr tut senden gürizân olsa yâr
Pend-i pîrânı bilürsin dinlemezler tâzeler

F 94a, Ü3 81b, Ü6 30b, H 33a

47

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Şerer-i dil felege çıkmaya bir şeb yokdur
Baña öykünmege agyârda o kevkeb yokdur
- 2 Çeşme-i âb-ı hayâta kimi irgürdi bu dehr
Gönül ol fikri ko dünyâda o meşreb yokdur

46 2 verd-i: derd-i Ü6 // pîrâhenin : pîrâhen Ü6

3 bir: her Ü6

5 gürizân : güriz Ü6

- 3 Gendü'ğendüyle söyleşse 'aceb mi Mecnûn
Sözini añlar anuñ çünki muhâtab yokdur
- 4 Hârî elden koma vaşl isterişeñ ey bülbül
Şimdi şâh-ı güle bir öyle mukarreb yokdur
- 5 Cür'asın kurtarabilsün tek anuñ Fâ'iziya
Bunda erbâb-ı dile câm-ı leb-â-leb yokdur

F 94b, Ü3 78b, Ü6 27a, H 32a

48

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Eşk-i çeşmümden bilindi sinem üzre 'ışk-ı yâr
Hâkden seylâb ile gencine oldı aşikâr
- 2 Hâki gâyet eskidi zâyî olur tohm-ı emel
Nesne hâşıl eylemez şimden girü bu keşti-zâr
- 3 Lâle şanmañ efser-i zerrîn-i Cemdür kim felek
Seng-i gam per tab iderken eylemişdür rahne-dâr
- 4 Her zemân şanma kapuñda âh ider üftâdeler
Ey şeh-i mülk-i melâhat böyle kalmaz rûzgar
- 5 Tûde-i hâk-i mezâristanı gör ey Fâ'izi
Pâdşâhan-ı cihân bu yoldan itmişdür güzar
F 94b, Ü3 84a, Ü6 30b, H 33b

49

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mef'ülü Fâ'ilün

- 1 La'l-i lebünle bâde-i pür-zür mest olur
Tekrâr tâze keyfile mahmûr mest olur

47 5 kurtarabilsün : kurtarabilsin Ü6

48 1 üzre : iğre Ü3

3 efser-i zerrîn : efser-i la'lîn Ü6 H

5 itmişdür : itmişler Ü3

- 2 Keyfiyyet-i şerâb-ı lebün vaşfin itseler
Humyâze rîz iken leb-i mahmûr mest olur
- 3 Şahbâ-yı iltifâtun idüp kârı mutribâ
Başlar terâne itmege tanbûr mest olur
- 4 Sad şîr-i meste hamle iderse `aceb degül
Câm-ı mehabbet ile ki bir mûr mest olur
- 5 Bir kerre bâde-i lebünün zevkîni eyleyen
`Alemdede Fâ'izî gibi meşhûr mest olur
F 94b, Ü3 82a, Ü6 30b, H 33b

50

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 İztrâb-ı 'ışkdan ol şüh-ı ra`nâ bî-haber
Cüşiş-i emvâcdan lü lü-i lâlâ bî-haber
- 2 Bâde varur bunca ser bulmaz tegayyür 'ışk-ı pâk
Bîñ habâb eyler vücûdun mahv-ı deryâ bî-haber
- 3 Feyz-i 'ışk eksük degül sende dil-i âgâh yok
Neşve-i şahbâ mükerrer câm ammâ bî-haber
- 4 Muktezâ-yı hüsn-i isti'nâyimiş görmez misûv.
Yanmada pervâneler şem`-i şeb-ârâ bî-haber
- 5 Nâle-i zâr-ı hazînedenden nolur ey Fâ'izî
H'âb-ı nâze varmış ol mest-i dil-âra bî-haber

Ü3 80a, Ü6 28a

49 2 iken : iki Ü6 / leb-i : lebi Ü3 Ü6 H
3 kârı : tuyan kâr-ı Ü6
5 zevkîni eyleyen : zevkîni tuyan ü3 ü6 H

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Nā-murād-ı âlemüz ağıyara yokdur reşkimüz
Vasl-ı gülden geçmişüzdür hāra yokdur reşkimüz
- 2 Lāne-sāz-ı bām-ı istignā olaldan mürğ-ı dil
Bülbül-āsā ğüşe-i gülzāre yokdur reşkimüz
- 3 Şīve-i sākī vü cevā-ı muhtesibden fāriğuz
Mest-i işkuz bāde-i hammāre yokdur reşkimüz
- 4 Hāne-berdüş-ı fenā çapük-rev-i deşt-i gamuz
Taht-ı Cem'de bāliş-i zer-kāre yokdur reşkimüz
- 5 Biz ki bir bī-ķayd abdāluz cihānda Fā'izi
Ālemün ķaydın çeker hünkāre yokdur reşkimüz
F 95a, Ü3 82a, Ü6 30b, H 33b

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

- 1 Bāğ-ı hüsün gibi bir gülşen-i pür-zīb olmaz
Dili tefriħa o ğabğab gibi bir sīb olmaz
- 2 Hāl-i miskīn ile yāķūt . lebinden geçme
Neşve-baħş olmada bunun gibi terkīb olmaz
- 3 Dili kullāb-ı ser-i zülfe çekerse dildār
'Arz-ı hāl itmege bunun gibi taķrīb olmaz
- 4 Meclis-i sidrededür meclis-i zīr ü bālā
Bezm-i erbāb-ı ħarābātda terfīb olmaz

51 5 çeker : çeken Ü6 H

52 1 bir : pür Ü6

2 miskīnile: müşğīnile Ü3 Ü6 H / lebinden: lebden Ü6

4 sidrededür : sūrdadur Ü3 Ü6 H/meclis-i:mebħas-iÜ3 Ü6 H

- 5 Bū-yı zūlfıȳle gelürse seher-i bād-ı şabā
Hātır-ı Fā'izî'yi böylece tatyīb olmaz

F 95a, Ü3 82b, Ü6 31a, H 33b

53

Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fe'ülün

- 1 Sad-pāre olur dil sitem-i fūr̄kate döymez
Bir kāsedür ol zehr-i ğam u miñnete döymez
- 2 Gitdükçe bekişmekde dilā şarşar-ı āhuñ
Keşti-i felek korkarın ol şiddete döymez
- 3 Bir pāre aralık vir eyā nāşih-ı nādān
Tab' ehli bilürsin o kadar sıklete döymez
- 4 Ey bü'l-heves-i cāh gider bu harekātı
Reh var-ı vücūdun şakın ol sür'ate döymez
- 5 Hāşmuñ da bilür mertebe-i tab'ını yārān
Besdür bu kadar Fā'iziyā diğkate döymez

F 95a, Ü3 82b, Ü6 31a, H 34a

54

Mefā'ülün Mefā'ülün Mefā'ülün Mefā'ülün

- 1 Vişālün mübtelā-yı derd-i hicrān olmağa degmez
Sürür-ı cām-ı şahbā sonra giryān olmağa degmez
- 2 Hele bāri der-i devlet-serāña koymaz ağıyarı
Cihānuñ şehligi kapuñda der-bān olmağa degmez
- 3 Tūtalum şem' gibi tāt u tahtuñ var imiş zerden
Gice ile şubha dek giryān u sūzān olmağa degmez

-
- 53 1 ğam u miñnete : ğam u firkate F
2 bekişmekde : pekişmekde Ü3 Ü6
3 o kadar : hele ol F
4 şakın : senün F

- 4 Kişi hoşdur bu meydān içre k̄apmak ḡuy-ı maks̄udı
Veli cevri felekden kaddi çevgān olmağa degmez
- 5 Gelenler çünki gam yir Fā'izī d̄unyā-yı fāniye
Kişi bu tekyede bir laḫza mihmān olmağa degmez

F 95b, Ü6 31b, H 34a

55

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bizde neyler bād-ı naḫvet ḫāk-i pā-yı dilberüz
Da'vi-i rifat de itsek biz gubār-ı dilberüz
- 2 Görmüşüz çok nikbetin erbāb-ı cāh u devletün
Külḫan-ı zilletde kalmış gerçi bir ḫākisterüz
- 3 Sineden rāzı degül ola 'alevler āşikār
Meclis-i 'ışkında zīrā dil-rubānuñ micmerüz
- 4 Dilden esrār-ı nihān-ı 'ışk keşf oldı bize
Hücre-i mīna ile derya geçer İskenderüz
- 5 Hamd-i lillah dūr-ı baş-ı şāḫ işitmez gūşımız
Fā'izī-veş künc-i 'uzletde gedā-yı kemterüz
F 95b, Ü3 82b, Ü6 31b, H 34b

56

Müfte'ilün Mefā'ilün Müfte'ilün Mefā'ilün

- 1 Yok dem-i hicrūñ āḫiri vuslatuñuñ zemānı az
Rūz-i kāsır olur dilā bir gice kim olurdu az
- 2 Kā'il idūñ o bī-vefā ölmeyecek kadar eger
Āb-ı ḫayāt-ı la'lini āşıka kılsa çāre-sāz
- 3 Menzilini şādef gibi ka'r-ı yem- i. belā ider
Şundaki cevher anlayana kad-i çerḫ-i hīle-bāz

55 1 biz : bir Ü3/gubār-ı dilberüz : gubār perverüz F
3 dil-rubānuñ : dilberün Ü3

4. İrdüğine ider bu dehr irmedüğine taş atar
Başuñ irişse göklere kıl yine şāhum ihtirāz
5. Luṭf bilür sitemlerüñ Fā'izī-i belā-keşüñ
Ey şeh-i mülket-i cefā niçün idersin āna nāz

Ü6 31a

ḤARFÜ'S-SİN

57

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

1. Çıkarup cāmesini şevkile pūyan idi Kays
İrmege menzil-i maḵşūde şitābān idi Kays
2. Āşiyān şanma ḥas ü ḥār ile pūyan olmuş
Gird-bād-ı reh-i deşt-i gam-ı cānān idi Kays
3. Koynına girmek ümid eyler idi Leyla'nuñ
Deşt-i ḥayretde o sevdāyla 'uryān idi Kays
4. Vahşet-ābād-ı gam olmuşdı ana meclis-i üns
Neşve-i ḥayret ile mest ü ḥurūşān idi Kays
5. Sāyebān itmiş idi başına murḡān perini
Fā'izī mülk-i mōḥabbetde Süleymān idi Kays
F 95b, Ü3 83a, Ü6 31b, H 34b

ḤARFÜ'S-ŞİN

58

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Dün gice bezm-i şafāda şanma oldu katre-pāş
Şöyle ḥandān oldu kim şem'ün gözinden çıkdı yaş
2. Tīşe-i āhından anuñ olma ey Pervīz emīn
Kūhkenden bil eger toḵinsa ayagına taş

57 5 itmiş idi : olmuş idi Ü6

58 2 āhından : āhında Ü6

- 3 Terk-i ser itmek gerek bâzî-i `ışk içre kişi
Şeşder-i derd ü mefâmetdür zarârdur bunda bâş
- 4 Dûd-ı âhırından seçilmez oldu encümle hilâl
Çerha şöyle sille urdum ki ne göz belli ne kaş
- 5 Şafha-i gerdünede az rahne gelmez Fâ'izî
Namımız gerçi bizüm olur bu defterden tıraş
F 96a, Ü3 83a, Ü6 32a, H 34b

59

- Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilâtün
- 1 Medâr-ı çerh-ı felek 'ınkılâb üzre kurılmış
Bir âsiyâbdur ol kim serâb üzre kurılmış
 - 2 Şafâya şarf ide gör nakd-i 'ömrünü telef itme
Bu kâr-hâne bilürsin hisâb üzre kurılmış
 - 3 Birisi virememiş hükmini bu çetr-i şafânun
Hezâr pâdişeh-i kâm-yâb üzre kurılmış
 - 4 Fezâda lâle hayal itme haymedür görünenler
Hezâr Behmen ü Afrâsiyâb üzre kurılmış
 - 5 Ne çâre Fâ'iziya iztirâb imiş bize vâye
Kemân-ı kâmetimiz piç ü tab üzre kurılmış
F 96a, Ü3 83a, Ü6 32a, H 35a

60

- Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
- 1 Sen itdünise bu dil-i nâlânı ferâmüş
Ben eylemezin itdugin ihsânı ferâmüş
 - 2 Hiç ye'sile selvet mi gelür 'âşık-ı zâra
Ya'küb ider mi meh-i Ken'an'ı ferâmüş
 - 3 Kurtulmadı hiç hâtıradan bu dil-i şeydâ
Mümkün degül ancak gam-ı devrânı ferâmüş

59 4 itme : şanma F

60 2 selvet : sükün F ; sükütumu ü6

- 4 Unutmasın ol serhoş-ı lâ-ya`kıl-ı nâzum
İtmiş bu sitem-dîde-i hicrânı ferâmûş
- 5 Yūsuf gibi zindân-ı felâketde qalur dil
Eylerse o şeh Fâ'iziya anı ferâmûş
F 96a, Ü3 83b, Ü6 32a, H 35a

HARFÜ'S-ŞAD

61

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtun Fâ'ilün

- 1 Nakd-i canuñ vir dilerseñ. çerh-i gerdandan halâş
Virmeyince deyyuñ olmazsın bu zindândan halâş
- 2 Bu `alâyık-zârde da `vâ-yı âzādî neden
Dâmenin serv idemezken `ışk-ı bî-cândan halâş
- 3 Kurtarur ser-geşte-i `ışkı belâdan tîg-ı yâr
Keştiyi mâhî idermiş bahr-i'ummândan halâş
- 4 Bir tarafdan zâhid-i har bir tarafdan muhtesib
Olmadıq gitdi cihânda dest-i nâdândan halâş
- 5 Heft-kışver heft-h'anumdur benüm ey Fâ'izî
Olmadum bir güşede âlâm-ı devrândan halâş

F 96b, Ü3 83b, Ü6 32b, H 35a

HARFÜ'D-DAT

62

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 İtmez gam-ı dünyâ dil-i nâlanâ ta'arruz
Düzd eyliyemez taht-ı Süleymân'a ta'arruz

60 4 serhoş-ı lâ-ya`kıl-ı : lâ-ya`kıl-ı serhoş-ı F Ü3 //
hicrânı : devrânı F

61 3 `ışkı : `ışk-ı F
4 Keştiyi : Keştî-i F Ü6

- 2 Zāhid sen anuñ sırrına geç vāşıl olursın
Nādānlığı ko eyleme rindāne ta'arruz
- 3 Çok hāşiyelendürdiler ey şūh visālūñ
Ammā yine yok mebhās-i imkāne ta'arruz
- 4 Kimse hāşed itmez saña var Yūsuf-ı Mısr ol
Ey h'āce hemān eyleme ihvāne ta'arruz
- 5 Gerdūnıla ma'kūl degül Fā'iziyā bahş
Evlā budur olınmağa nādāna ta'arruz

F 96b, Ü3 84a, Ü6 32b, H 35b

63

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şevkile germ olmadur cām-ı muşaffādan garāz
Tāb u ferdür āfitāb-ı ālem-ārādan garāz
- 2 Ğussa-i dehri ferāmūş itmedür ancak murād
Yohsa şād olmak degüldür nūş-ı şahbādan garāz
- 3 Çünkü bīdār olmaz ey dil yār h'āb-ı nāzdan
Ya nedür āgyar ile kūyında gavgādan garāz
- 4 Seyr-i taşvīr-i cemāl-i dil-pezirūñdür senūñ
Devr-i fānūs-ı hayāl-i çerh-i mīnādan garāz
- 5 'Aks-i rū-yi sāki-i bezmi temaşā itmedür
Fā'izī āyine-i cām-ı muşaffādan garāz

F 96 b, H 35b

HARFÜ'T-TĀ

64

Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ā'ülü Fā'icilün

- 1 Pākīze dillere kāmı bir hāl-i inbisāt
Gerd-i kederle toptolıdur bu kühen bisāt

- 2 Evvel gelenlerün nicedür hâli bilmezüz
Dünyaya biz hele geleli görmedük neşat
- 3 Vardur müferrehinde sipihrün ğubâr-ı gam
Lâyık budur ki ʿâkıl ide andan ihtiyât
- 4 Dayim şafâda olsun o diller ki dâjimâ
Deryâ-mişâl ider biri biriyle ihtilât
- 5 Bu hâkdân-ı tîrede cüy ile bahrdur
Var ise iki şâf-derün k'eyler ihtilât
- 6 Âmed-şüd-i erâzile ey döydi Fâ'izî
Çokdan harâb ola dir idüm bu kühen ribât

F 97a, Ü3 83a, Ü6 32b, H 35b

HARFÜ'Z-ZÂ

65

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İdersin gerçi ey bülbül behâr-ı gülistândan haz
Fenâ zevkîn alayduñ belki eylerdün hazândan haz
- 2 Tekellüfle olan meclisde olmazmış şafâ hergiz
Anuñ çün eylemez âzâdeler bezm-i cihândan haz
- 3 Gehî bar-ı belâ gâhî'itâb-ı gam hücüm eyler
ʿAceb mi bülbül-i cân itmese bu aşiyândan haz
- 4 Baña dirler niçün gülzâre gelmezsin bġhâr oldı
Hazânın seyr iden'arif ne deñlü itsün andan haz
- 5 Tuyulmaz 'âlemi ey Fâ'izî gamla geçen'ömrün
Olur mı hiç ğubâr-âlüd akan âb-ı revândan haz
F 97a, Ü3 84a, Ü6 33a, H 36a

64 3'âkıl : ğâfil Ü6

5 -F Ü3

65 1 Fenâ zevkîn : Fenâda kanı Ü6

3'itâb-ı : ikâb-ı Ü3 Ü6 H

4 -Ü3 Ü6 ; gelmezsin : varmazsın H

HARFÜ'L-AYN

66

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Arşa-i bezme diküp bir rāyet-i zer-kār şem'
Cenf ider pervâne haylin nitekim serdār şem'
- 2 Her şeb anuñla görürler bāde-yi ehl-i mezāk
Bezm-i rindāne olupdur mahrem-i esrār şem'
- 3 Āşikār itse fitilinden n'ola şekl-i sevād
Devr-i meclis āsmāndur mäh-ı pür-envār şem'
- 4 'Aşık-ı dil-hastenün hāli nic'olurdu 'aceb
Yakmasa her şeb yanında āh-ı ateş-bār şem'
- 5 Tekye-gāh-ı derd-i gāmdur Fā'izī gerdün-ı dūn
Mübtelālar āhdan anda yakar her bār şem'
F 97a, Ü3 84b, Ü6 33a, H 36a

HARFÜ'L-GAYIN

67

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Gönüm iderdi belki mey-i nābdan ferāğ
Mümkün olaydı şohbet-i aḥbābdan ferāğ
- 2 Madām ki fikr-i vaşl ola 'aşıq ḥatardadur
Şol haste gibi eylemiye ābden ferāğ
- 3 Şeş-derdeki kapular ile gördi fark yok
Ehl-i tevekkül eyledi her bābdan ferāğ
- 4 Ser-rişteyi bilen kime vā-beste oldığın
Lāyık budur ki eyliye esbābdan ferāğ
- 5 Yok baḥr-ı hıcre Fā'iziyā gerçı ka'r ü bün
Mümkün mi ide ol der-i nā-yābden ferāğ
F 97a, Ü2 84b, Ü6 33a, H 36a

66 3 fitilinden n'ola : n'ola fitilinden Ü6

67 4 kimse : yine Ü3

HARFÜ'L-FÂ

68

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'îlâ'tün) (Fe'ilün)

- 1 Dimek olurdu bu çeşm-i güher-efşâna şadef
Olmuş olsaydı eger la'l-i Bedahşâna şadef
- 2 Hâsılı rîze-i elmâs ideydi cümle
Az çok benzer idi dîde-i giryâna şadef
- 3 Var ise yâre yazar anuñ ile şîrînlîk
Kâsesin karşı tutar reşha-i nîsâna şadef
- 4 Didesi tola gelür ebr-i bahârî göricek
Hiç degül 'âşîk olupdur hat-ı cânâna şadef
- 5 Fâ'izî olmasa hem-vâkı'a-i dîde-i ter
Böyle açılmaz idi katre-i bārâna şadef

F 97b, Ü3 84b, Ü6 33a, H 36b

HARFÜ'L-KÂF

69

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ta'ne-zâr olsun belâ meyhânesinde âb-ı 'ışk
Seng-i hârâlar getürsün cüş idüp seylâb-ı 'ışk
- 2 Yâkamlarsa şehîd-i hasret-i yâri nola
Anı pāk itmişdür âb-ı şem'i âteş-tâb-ı 'ışk
- 3 Bir zemân idi kumâş-ı sabr idi hep bārîmuz
'Akîbet fersûde itdi cümlesin tîzâ'be' 'ışk
- 4 Hamdülillah mahv olup gitmektedür reng-i riyâ
Tokıncaldan üstüme hurşîd-i âlem-tâb-ı 'ışk

68 2 Hâsılı : Hâsılın H / ideydi : olaydı Ü3

3 reşha-i nîsâna : reşha-i insandur Ü6

69 1 meyhânesinde âb-ı 'ışk : meyhâne-i erbâb-ı 'ışk Ü3 Ü6//
cüş idüp : coşuben F

3 itdi : kıldı Ü6 /

4 reng-i : jeng-i Ü6 H

- 5 Alsa emvāc-ı belā aġyāra minnet eylemez
Hār u hāşāke yapışmaz Fā'izī ġarķāb-ı `ışķ
F 97b, Ü3 85a, Ü6 33b, H 36b

70

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Hīç mümkin mi dil-i zār itmeye ifşā-yı `ışķ
Hem ola dīvāne hem mestāne-i sahbā-yı `ışķ
- 2 Rāz-ı pinhān-ı muħabbetden söz açmaz ehl-i hāl
Söylemek mümkin degüldür ġarķa-i deryā-yı `ışķ
- 3 Senġ-i ġamdan hār-ı mihnetden ider mi ihtirāz
Rāh-ı zilletde gedā-yı bi-ser ü bī-pā-yı `ışķ
- 4 Hıcr ile āb-ı revān itse sirişķ-i dīdesin
Zā'il olmaz `aşık-ı bī-çāreden sevdā-yı `ışķ
- 5 Derd-i serden sen nice baş kaldırırısın Fā'izī
Hem humār-ı hicr ola derķār hem ġavgā-yı `ışķ

F 98a, Ü3 85b, Ü6 33b, H 36b

71

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Mübtelāsın haste-i hicr eylemekdür hüy-ı `ışķ
Zerd ider perverdesin nīlüfer-āsā cūy-ı `ışķ
- 2 Müyü ejder gösterürse ġayrı sāhirler n'ola
Kılca göstermez göze ejderleri cādū-yı `ışķ
- 3 Hāk-i der pūyan olur yağdukda bārān ġüiyā
Aġladukça fāş olur şūridelerden büy-ı `ışķ

70 1 dil-i : dilā Ü6

3 bī-pā-yı : sāmān-ı Ü6

71 haste-i hicr : haste-i zār Ü6 H

2 n'ola : eger Ü3 Ü6

3 pūyan : būyā Ü3; pūyā H // olur : -F

- 4 Çeşme-i āb-ı şafā çıkmak muhāl olmuş añā
Galibā gayet bülend olmak gerekdür küy-i 'ışk
- 5 Güy-i çerhı oynadur destinde bir elma gibi
Fā'izî gör nic. / olurmuş kuvvet-i bāzū-yı 'ışk
F 98a, Ü3 85a, Ü6 34b, H 37a

72

Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Hārāya tokınsa āb ider 'ışk
Deryaları hem serāb ider 'ışk
- 2 Ābādlık adın añma ey dil
Billah ki seni harāb ider 'ışk
- 3 Kūh olsa çāre var mı şabra
Şol kimseye kim hitāb ider 'ışk
- 4 Pāk olsa 'aceb mi kalb-i 'āşık
Hün-ı dili mişk-i nāb ider 'ışk
- 5 İnşāf ide Fā'izî nic'itsün
Her lahzada biñ 'ıtāb ider 'ışk
F 98a, Ü3 86a, H 37a

73

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Nücüm imiş tatalum rize seng-i vādi-i 'ışk
Hidāyet eylemeyince ne çāre hādi-i 'ışk
- 2 Mukeddemāt-ı belādur neticesi anuñ
Egerçi 'āşıkā āsān gelür mebādi-i 'ışk

71 4 çıkmak : çıkmış Ü6

72 1 Āb hārāya tokınsa hār ider 'ışk Ü6

2 ābādlık : ābādlig Ü3 H

5 biñ : yüz Ü3 Ü6 H

73 2 mebādi-i : münādi-i Ü6

- 3 Bu 'arsa-gehde k̄Mansūr̄ itdiler ber-dār
Pür itdi 'ālemi āvāze-i münādi-i 'ışk
- 4 Elinde bilmiş idi derd-mend maksūdın
Mehār-ı nāk̄eyi virdükde Kays'a hādi-i 'ışk
- 5 Bu yolda saña düşen Fā'izī tevekküldür
Ya kām̄r̄ān̄e-i vuşlat ya nā-murādi-i 'ışk
F 98b, Ü3 85b, Ü6 34a, H 37b

74

- Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün
- 1 Rāzın ider āşikār āhile nālān-ı 'ışk
Gizleyemez dūdını āteş-i pinhān-ı 'ışk
- 2 Çıksun o fānūsdan turma dem-i sūz-nāk
Sönmeye tā sīnede āteş-i sūzān-ı 'ışk
- 3 Tīre-dil olan bulur sūz-ı gam ile şafā
Hāreyi mīnā ider şem'-i fūrūzān-ı 'ışk
- 4 Nār-ı sitemle şınup diller olur pāy-māl
Hürde-i mīnā imiş rīg-i beyābān-ı 'ışk
- 5 Pençe-i mercānidür anda 'alevler degül
Oldı dil-i āteşin lücce-i 'ummān-ı 'ışk
- 6 Gör dil-i pür-āteşi anda süveydāya bak
İtdi 'yān cezr ü med bahr-i firāvān-ı 'ışk
- 7 Meygede hākin görüp şanma mey-ālūdedür
Fā'iziyā cūş ider hūn-ı şehidān-ı 'ışk
F 98b, Ü3 86a

73 3 münādi-i : mebādi-i F Ü3

74 1 Gizleyemez : Gizlenemez Ü6 / dūdını: derūnı Ü3 H

2 āteş-i sūzān-ı : şem'-i fūrūzān-ı Ü6 H

3 şem'-i fūrūzān-ı : āteş-i sūzān-ı Ü6 H

4 nār-ı : tab-ı Ü3

6 - F Ü3 Ü6

7 hūn-ı: cūy-ı Ü3; çünkü H

Fə'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
(Fə'ilātün) (Fe'ilün)

- 1 Fülk-i gerdün olup musahhar-ı 'ışk
Virdi hāke karār lenger-i 'ışk
- 2 Şāl iderse perin revā Cibril
Olıcak üd-ı sūz-ı micmer-i 'ışk
- 3 Hayli devletli baş gerekdür āna
Her sere lāyık olmaz efser-i 'ışk
- 4 Kıldı ğarkāb-ı eşk mülk-i teni
Hükmin icrā idüp Sikender-i 'ışk
- 5 Zedelendi dirīg Fā'iziya
Urdı dil kişverini leşker-i 'ışk

F 98b, Ü3 85a, Ü6 34a, H 37b

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Ne kadar eylese aşhāb-ı 'adāvet tahkik
Sözleri medh olur ehl-i dile 'inde't-tahkik
- 2 Yüzüne karşı olan medh degüldür zemdür
Bilmiş ol öyledür ey şahib-i devlet tahkik
- 3 Dün gice hāne-i āgyāra varup kalduğūnı
İtdiler ey meh-i tābān-ı letāfet tahkik
- 4 Mebhās-i 'ışkı beyān eyleyemez ehl-i hıred
İder anı yine dem-beste-i hayret tahkik

75 1 Fülk-i: Mülk-i Ü6

2 perin : sipihrin Ü6

4 kıldı... mülk-i teni: ğarkāb-ı sırişk mülk-i tenüm

Ü3 // idüp : ider Ü3

- 5 Aşlı yokdur sözinün Fā'iziyā hakkında
Ne kadar eylese aşhāb-ı mezemmet tahkik
F 98a, H 38a

77

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Egerçi destümüzde sāgar-ı 'iys u şafāmuz yok
Eline bakmazuz sākī hele senden recāmuz yok
- 2 Ne deñlü yağsa bārān-ı belā rāh-ı mezelletde
Varup bām-ı serā-yı ehl-i cāha ilticāmuz yok
- 3 Kenār ümmidine biz itmezüz bī-hūde cünbüşler
Gārik-i lücce-i işkuz hülāşa dest ü pāmuz yok
- 4 Bu yād illerde kaldıksa kayırmaz mı dil-i şeydā
Melāmetden beriyüz hamdülillah āşināmuz yok
- 5 Kırān-ı naḥs u sa'dından niçün baḥş eylerüz zāhid
Bizüm hod Fā'izī devr-i felekden müdde'amuz yok
F 99a, Ü3 85b, Ü6 34b, H 38a

78

Mef'ulü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bir dürr-i pāk idi dil idüp anı āb-ı 'ışk
Ol ābı itdi kulzüm-i nā-kā'r-yāb-ı 'ışk
- 2 Gahī serābi kulzüm-ı pür-hüş gösterür
Deryā-yı bī-girānı geh eyler serāb-ı 'ışk
- 3 Geh āb-ı eşkile beni geh bād-ı āhile
Ser-geşte itmede nitelim āşyūb-ı 'ışk
- 4 Hergiz düketmeye kıla mānend-i hūn-ı dil
Şol sāgarı ki bir kez ide pür-şarāb-ı 'ışk

76 5 aşhāb-ı : erbāb-ı H

77 3 dest : deşt Ü6

4 şeydā : rüsvā Ü6

5 zāhid:dehrünÜ6/naḥs u sa'dından: sa'd u naḥsından Ü3 Ü6

- 5 Keştî-i tende rāhat ümīdin ko Fā'izī
Baħr-ı dili ħun eyledi pūr-iztirāb-ı 'ışk

Ü6 33b

HARFÜ'L-KEF

79

Mef'ūlu Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ülün

- 1 Ey bād-ı sabā ħāk-i der-i yāre varursān
'Arz eyle gubārum o. sitem-kāre varursān
- 2 Unutma kādeħ düstların diyesin āna
Ol bāde-keş-i meclis-i aġyāra varursān
- 3 Şāyed bulasın nakd-i dil-i zārımı anda
Ĥak-i der-i dildāre meded qra varursān
- 4 Şükṛāne-i vuşlat ne var ey bād-ı bahārum
Bir nefħa ile añ bizi gülzāre varursān
- 5 Elbetde olursın bilürin dāħil-i meclis
Añ Fā'izī-i bī-kesi dil-dāre varursān
F 99a, Ü3 86a, Ü6 35a

80

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Ya bār-ı minnetin taġlarca çek hercāyī cānānuñ
Ya tenhālīkda hem-vādisi ol Mecnūn-ı şeydānuñ
- 2 Saña bezm-i şafādan künc-i tārik-i belā yegdür
Hele bāri yüzün görmezsin anda dahı a'dānuñ
- 3 Cihān-ı bī-sebātuñ bir bilen ikbāl ü idbārın
Ne ħazz itsün gelüp gitsüklerinden ehl-i dünyānuñ

79 3 zār : rāz Ü6 // dildāre : dildārı Ü6

4 bahārum : bahāri Ü3 Ü6

80 1 bār-ı : bārı F / hercāyī cānānuñ : hercāyī yārānuñ Ü6 H

3 ikbāl u idbārın : idbār u ikbālde Ü6

- 4 Gelelden 'ömrümüz gavgâ-yı bed-mestân ile geçti
Nesin gördün ne vakt itdün şafâsın bezm-i devrânun
- 5 Bu meclisten bizüm ey Fâ'izî çokluk şafâmuz yok
Gerekse cāmı : gerdün olmasın hürşid-i rahşânun
F 99b, Ü3 86a, Ü6 35a, H 38a

81

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Hâsâr iden vücūd-ı sahtını 'uşşâk-ı nālânun
Sular salmış sirişk-i dîdeden etrafına ânun
- 2 Ruhuñ şevkiyle dilden her seher-geh âh olur peydâ
Belî kalkar buhârı pertev-i mihriyle deryânun
- 3 Ne var ârâma ruhsat virseñ ey seylâb-ı eşk-i ter
İletdükde bu hâsâki ser-i küyına cānânun
- 4 Sirişk-i çeşmüme öykündügin inkâr eder ammâ
Dîli tolaşmadan hâlî degül cüyü gülistânun
- 5 Sirişk-i çeşmüne taklîd idermiş Fâ'izî bilmem
Kulağına ne koymış cüyler deryâ-yı ummânun
F 99b, Ü3 86b, Ü6 35a, H 38a

82

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Henüz kıssa-i derdümden olmaya haberün
Olursa her peri bir nâme murg-ı nâme-berün
- 2 Gamunla eglenürüz vâdi-i firâkuñda
Muşâhi bile tuyulmaz kederleri seferün
- 3 Yol üzre haste olup kaldı bir kuluñ diyesin
Diyâr-ı yâre düşerse eger şabâ güzerün

80 4 bed-mestân: bir mestân F; biz mestân Ü6 // bezm-i devrânun:
bezm-i dünyânun F; bezm-i sitânun Ü6 / itdün : -Ü6

81 4 cüyü: hü-y-i Ü3; cüy Ü6

82 1 peri : biri Ü6

4 Dilerseñ el kòmaya genc-i vuslata aġyār
Mişāl-i Kays yabarlarda gezme bekle yerün

5 Dakıka-i ġam-ı 'ışkı temām gösterdün
Begendi Fā'iziya ġak budur gören eşerün
F 99b, Ü3 87a, Ü6 35b, H 38b

83

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Olurdu hāli müşkil `āşık-ı bī-şabr u sāmānuñ
Eger bulmasa rāzın açmaġa çāh-ı zenaġdānuñ
- 2 Göreydün rüz gāra karşı komaġ nic'olur şāhum
Tokunsa ben ġubāra reşha-i bārān-ı iġsānuñ
- 3 Züleyhā kaşrıdur ġülşen ġül-i zība degül anda
Yazılmıř bir yere tasviri Yūsuf'la Züleyha'nuñ
- 4 Kemāl-i 'ıřkdandır dūd-i āh eksüldüġi zīrā
'Aevlense duġanı çıkmaz olur nār-ı sūzānuñ
- 5 Teġammül idemez te'sīr-i sūz-i nazmuña ġakka
Şu kim ey Fā'izī ala ele bir laġza dīvanuñ
F 100a, Ü3 87a, Ü6 35b, H 38b

84

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Miyān nāzık ü ber nāzük ü deġān nāzık
Mişāl-i berg-i semen ya'ni cümle ten nāzık
- 2 Dem-i vişalde yine girāndur elbetde
Efendi her ne kadar olsa pīreġen nāzık
- 3 O şūġa pīreġen olmaz kōsin bu sevdāyı
Olursa her ne kadar berg-i yāsemen nāzık
- 4 Bir iki yār-ı münāsible vaġt-i işretdür
Nesim nāzık ü mey nāzık ü çemen nāzık

83 2 şāhum : ādem Ü3

3 -i zība : rafnā Ü3 Ü6

4 eksüldüġi : eksülmesi Ü3

84 3 kōsin : kōsun Ü3 Ü6

- 5 Hezār reşk ki āsārı oldu Fa'iziya
 Misāl-i nükte-i cân-perver-i hüsün nazik
 F 100a, Ü3 87a, Ü6 35b, H 38b

85

- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
- 1 Dil-i güm-geştesini bulmaduñ mı ben dil-figāruñ
 Ekersin turma hâkin bağbânâ küy-i dildāruñ
- 2 Yine hân-ı çemenzâr üzre kıldı mevceler peydâ
 Kılıçla yüridi bād-ı sabâ üstine enhārūñ
- 3 Gel ey arām-ı hâtır intizāruñ cāne kār idüp
 Yeter çekdürdiñüz minnetlerin bu cism-i efğāruñ
- 4 Koyup gitdüñ baña rahm itmedüñ bir kerre sultānum
 Yine gamla diri çıkdı şabāha aşık-ı zāruñ
- 5 Nebāt-ı jāle ile sildi kehhâl-i şabâ çeşmin
 Açıldı gözleri ey Fa'izi ezhâr-ı gülzāruñ
 F 100a, Ü3 87b, Ü6 35b, H 39a, Ü1 36b

ḤARFÜ'L-LÂM

86

- Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
- 1 Gönüm alınca itdi şeh'üst ü cüy-ı dil
 Ammâ görülmek olmadı bir dahı rüy-i dil
- 2 Bir aşıkam ki ber-taraf itdüm'alâyıķı
 Ol bî-dilem ki yok baña hiç arzū-yı dil

84 5 āsārı: āsāruñ Ü3 H

85 1 Ekersin: Ekersin Ü6/hâkin bağbânâ küy-i: a'dâ paları Ü6

2 hân-ı : cüy-ı Ü3 H

3 intizāruñ itdi: iltifātuñ idüp F//cism-i efkārūñ: çeşm-i
 bîdāruñ Ü3 H ; çeşm-i sūzanuñ Ü6

4 Koyup...sultānum: Koyup gitdüñ şikār zahm- hurden hâk-i
 zilletde F Ü3 Ü6 H / bir kerre sultānum : bir şeb
 kılup teşrif H

5 Açıldı gözleri ey Fa'izi: Gözi açıldı nola Fa'izi Ü3;
 gözi açılma Ü6; gözi açıldı yine H

86 1 görülmek : görmelik Ü6

- 3 Seng-i sitem ki ayagum almağdadur benüm
Bu yolda hiç dürüst kalur mı sebû-yı dil
- 4 Çün düşdi 'aks-i gamzesi mânend-i zül-fikâr
Mahv oldı gitdi baħr-i Necef gibi cûy-i dil
- 5 Meydân-ı gamda Fâ'iziya dahı çok döner
Varunca âsitâne-i dildâre gûy-ı dil
F 100b, Ü3 87b, Ü6 36a, H 39a

87

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bir güherdir 'ışk baħr-i bî-kerâmıdur gönül
Bir gül-i terdür muħabbet bag- bânıdur gönül
- 2 Her ne yanına nazar kılsañ görünür naqş-ı dost
Ya Züleyha Kaşrı yâhud deyr-i Mânî'dür gönül
- 3 Gûş-i cânê dâyim andan nâle vü zârî gelür
Bâz-ı 'ışk-ı dil-şikârün âşıyanıdur gönül
- 4 İhtilât-ı halk-ı âlemden kesilse vechi var
Şâh-ı 'ışkuñ mahrem-i râz-ı nihânıdur gönül
- 5 Sûziş-i dilden olur gâhî âlevler âşikâr
Hiç degül genöne-i 'ışkuñ mekânıdur gönül
- 6 Küyüne âteş koya âhile bir gün kim bilür
Küçe-i 'ışkuñ ki bî-nâm u nişânıdur gönül
- 7 Hün-ı Yahyâ gibi ol cûş u ħurûş itmekdedür
Nola diñmezse şehîd-i 'ışk kânıdur gönül
- 8 Tekye-i gamda n'ola her dem olursa pür-gubâr
Fâ'izî abdâl-ı 'ışkuñ cür'a-dânıdur gönül
F 100b, ü3 87b, ü6 36a, H 39b

86 4 baħr-i: -F

87 6 bir gün kim: şâyed kim F

7 - Ü3 Ü6

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Nāl-i sīne nāle-i dil dāyimā eksük degül
Bezm-i 'ışkuñda baña berg u nevā eksük degül
- 2 Kiminün başında tīşe kimisinün āşiyān
Ehl-i 'ışkuñ başlarından bir belā eksük degül
- 3 Bezmde düşdükçe āyin-i Cem'i yād eyleyüp
Camlarda dem-be-dem şıyt u sadā eksük degül
- 4 Kūy-ı firkatde ğam u miñnet komaz tenhā beni
Dār-ı ğurbetdür egerçi āşinā eksük degül
- 5 Fā'izî yok gerçi bu bezm içre cām-ı pür-şafā
Her dem ammā sāġar-ı miñnet-fezā eksük degül
F 101a, H 39b

HARFÜ'L-MİM

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Yerinde bulamam yārānıla şöhet murād itsem
Felek cem'iyet-i hātır mı kor 'işret murād itsem
- 2 Komaz tahrik ider seyl-i sirişküm kendü hālümde
Çekilsem cūy-veş bir cānibe 'uzlet murād itsem
- 3 Ne ruşsat eski hālümde bile bızār ider ey dil
Felekden berk-sāz-ı 'işrete ruşsat murād itsem
- 4 Felek der-kar ider her demde şad-girdāb-ı nevmīdi
Muvāfik rüz. ġār ümmīd idüp fırsat murād itsem

89 1 bulamam : bula Ü6 / şöhet :işret Ü3

4 her demde : rāhumda H; āhum ile Ü6

- 5 Bana kim rāh-ı gāmda böyle sergerdanlık el viridi
N'ola pīr-i muğāndan Fā'izī himmet murād itsem

F 101a, Ü3 88a, Ü6 36b, H39b

90

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Cem'ün seririn alan gird-bāddur āhum
Küleḥ-riyā-yı ser-i Keykubāddur āhum
- 2 Gürūḥ-ı ḥaşmı koḡmaz itmeyince istīṣāl
Nişān-ı vak'a-i kavim-i Ād'dur āhum
- 3 Ne sayd ider görelüm şāhbāz-i devlet-i ḥaşm
Şikāre māni' olur tünd-bāddur āhum
- 4 Açıldı revzen-i dil bā'is-i fütūḥ oldı
Nesīm-i dilkeş-i şubḥ-ı murāddur āhum
- 5 Dırāz ider nefes-i vāpesini Fā'iziya
Ḥayātuma sebep-i imtidāddur āhum

F 101a, Ü3 88a, Ü6 36b, H 40a

91

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Resīd-i cevriḥe pürdür şāḫife-i eyyām
Olur ḡam ehline vāsıl vazife-i eyyām
- 2 Yanumda nişteristān-ı zūll-i nikbetdür
Kabā-yı ḫil'at-i semmūr-ı anife-i eyyām
- 3 Ḥuzūr virmedi ehl-i dile bu gerdüne
Dükenmedi ḥarekāt-ı anife-i eyyām

90 2 istīsal : istikbāl Ü3 Ü6

91 1 pürdür : birdür F
2 yanumda : yanında H

- 4 'Adū-yı bü'l-hevesūn suhre oldığın göresin
Zuhūr eylese bir gün latife-i eyyām
- 5 Kō şekveyi alur ey Fā'izī senūn dādūn
Cenāb-ı hazret-i şadr-ı halife-i eyyām

F 101 b, Ü3 88b, Ü6 36b, H 40a

92

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Bahār geçdi dahı ben şafā nedür bilmem
Hezār şubh u şeb oldu ziyā nedür bilmem
- 2 Nesīm-i hōş nağam nā-resāyı şubh-ı şafā
Şemīm-i nāfeyüm ammā hevā nedür bilmem
- 3 Yol üzre rişte olan sebze gibi pāmālum
Bu şüre-zārda neşv ü nemā nedür bilmem
- 4 Bu dest-gāhda bir gāhdonda bī-kadrüm
Cihānda cāzibe-i kehrübā nedür bilmem
- 5 Temām kār-ı cünūna karar virdüm ben
Sürür-ı haşm v. gam- āşinā nedür bilmem
- 6 Dirig bilmedün ey şuh kadr-i ihlāsum
Hemān günāhum odur kim riyā nedür bilmem
- 7 Tek inkisāruma virsün cevāb Fā'iziyā
'Adū-yı zālīme ben beddu'ā nedür bilmem

F 101b, Ü3 88b, Ü6 37a, H 40b

91 4 göresin : görsün H // Latife-i : vazife-i F

92 1 ziyā : sabā Ü6

3 rişte : riste Ü6 H / neşv ü nemā : neşv-i nemā F

7 virsün : virsin Ü3 Ü6 H

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Elinden cām düşmez ~~şer-ğes-i~~ dîrînedür gönlüm
Nesi var ise var zâhid hele bî-kînedür gönlüm
- 2 Bir İskender gerek himmetle teshîr itmege anı
Benüm ol sâgar-ı Cem bulunan gencînedür gönlüm
- 3 Seher-geh gulğul-i dîvân-ı murgân gûşına girmez
Yatur bî-tâb mahmûr-ı mey-i dūşînedür gönlüm
- 4 Debistânile yok bâziçe-gâhuñ farkı yanında
Ne şenbihden kaçar ne râğb-ı âzînedür gönlüm
- 5 Âdû. çeşm-i haķaretle nazar eyler aña ammâ
Şakınsun Fâ'izî bir âteşin-âyinedür gönlüm

F 102a, Ü3 88b, Ü6 37b, H 41a

Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Ye'sile dâğ dâğdur gönlüm
Düdmân-ı ferâğdur gönlüm
- 2 Gül-i nev-hîz arzûyıla pür
Gıpta-engîz bâğdur gönlüm
- 3 Getür ol mağz-ı cānı ey sâkî
Hayliden bî-dimâğdur gönlüm
- 4 Mahi-i tîğün itdi şad-päre
Lücce-i gamda âğdur gönlüm
- 5 Eger olmazsa Fâ'izî ruḥ-ı yâc
Külbe-i bî-çerâğdur gönlüm
F 102a, Ü3 89a, Ü6 36b, H 40a

93 3 -i murgân : -i şahî Ü3 Ü6 H

94 3 mağz-ı : müferrih F Ü3

5 bî-çerâğdur : bî-cisr-i âğdur Ü6

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâ'tün) (Fe'îlün)

- 1 Âh-ı şeb-gerd ile düşmenleri dil-hûn idelüm
Ya'ni serdar-ı gamuz hasma şeb'ihun idelüm
- 2 Bir dem ayrulmasun ülfet aramızdan ey dil
Şöyle vaz' eyleyelüm kim gamı meftün idelüm
- 3 Cân u dille virelüm hükümüni nâ-kâmlıgün
Kâm-bahş olalum a'dâyı da memnün idelüm
- 4 Dili şad eyleyelüm bari hoş-âmedle biraz
Derd-mendi niçe bir ye'sile maHzün idelüm
- 5 Niçe bir Fâ'iziya Ma'ni-i meşhür-ı firâk
Hâlet-i vaşlâ. bir tâzece mazmün idelüm

F 102a, Ü3 89a, Ü6 37a, H 40b

Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'ilü Fâ'îlün

- 1 Mümkün mi ma'il-i leb-i cânâne olmayam
Sâki ola şarab ola mestâne olmayam
- 2 Âşık olam revâ mı harâbâta düşmeyem
Mecnün ola'da sâkin-i virâne olmayam
- 3 ' Ahdeyledüm ki bir dahı faşl-ı bahârda
' Uzlet-güzîn-i güşe-i gam-hâne olmayam
- 4 Şol dil-rübâ ki kendüye cezb itmeye dili
Hürşîd olursa şem'ine pervâne olmayam

-
- 95 1 şeb-gerd : şeb-gîr Ü3 // gamuz : gam-ı Ü3
2 ülfet aramızdan : artuk yanımızdan Ü3 Ü6 H
3 nâ-kâmlıgün : nâ-kâmlıgîn Ü3
5 vaşlâ. : vaşlına Ü6
96 4 şem'ine : bēzminē F.

- 5 Taşvîr olursa Fâ'iziyâ itmeyem nazar
Hergiz esîr-i şâhid-i kâşâne olmayam

F 102b, Ü3 89b, Ü6 37b, H 41a

97

Fe'îlâtün fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fe'îlün)

- 1 Yirimüz itseler âteş gibi külhânde bizüm
Ahker-âsâ yine olur işimüz hânde bizüm
- 2 Bu cefâlar nedür insâf ide billâh hele
Âşinâmuz mısın ey çerh-i felek sen de bizüm
- 3 İhtilâtum göricek gamla dimiş cânâne
Olımadı dahî ol'âşık-ı eflânde bizüm
- 4 Tuğrasın bād-ı hazānun niçe bir seyr idelüm
Bağbanâ işimüz yok hele gülşende bizüm
- 5 Söz hemân birini tercihdedür Fâ'iziyâ
Yohsa gülşen de bizüm gūşe-i külhan de bizüm
F 102b, Ü3 89b, Ü6 37b, H 41a

HARFÜ'N-NÜN

98

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

- 1 Gözümde seyl-sıfat hün-ı tıhmevc ursun
Dilümde bahr-mişâl ıztırâb mevc ursun
- 2 Yine huruş idüp efkâr-ı piş piş muhâl
Fezâ-yı sînede yatan serâb mevc ursun
- 3 Elinde sāğarılalema-riz olup sâkî
Şeb-i şafâda yine mâh-tâb mevc ursun

97 4 -Ü6

98

2 yatan : yanan Ü6

- 4 Bahār irdi . rutūbet zemānidur şimdi
Zemīnde āb u hevāda şehāb mevc ursun
- 5 Salup eserlerin āfāke Fā'izī ṭab'ūn
Misāl-i şa'sā'-i āftāb mevc ursun

F 102b, Ü3 89b, Ü6 38a, H 41b

99

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'ün)

- 1 Kaçmayup ehl-i dilün ateş-i sūzānından
Şīr-i gam ṭurma hücüm itmede her yanından
- 2 Kılma hākister-i erbāb-ı fenāyı berbād
Şakın ey şūh-ı cihān āteş-i pinhānından
- 3 Şorma āvāreligüm 'ışk ile mānend-i gubar
Bil hemān hūblarūn cünbiş-i dāmānından
- 4 Reh-zen-i derd ü belā gör nice soymış Kaysı
Rāh-ı 'ışkuñ hazer it deşt-i beyābānından
- 5 Hatt-ı lebden bilirüz rütbe-i hüsn-i yāri
Añlaruz Fā'iziyā nāmeji 'unvānından
F 103a, Ü3 91b, Ü6 40a, H 44a

100

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İztirāb itmekden olmaz hīç hāli bir zemān
Murğ-ı cāna dāmdan taqdīr olıñmuş āşiyān
- 2 Gonçe vū gül gibi eyler biri birinden cūdā
Görmesün bir yerde iki kimseyi bu bāğbān

98 4 -Ü6

99 4 reh-zen-i : zehren Ü6

100 1 cāna : canı F

- 3 Dahı şahrâlarda pūyan olmadan hālī degül
Hāk-i Mecnūn-ı beyābān gezdürür rīk-i revān
- 4 Bir hūbāb-ı bāde kaldı ol kıbāb u fākden
Kalmadı gayrı binā-yı devlet-i Cem'den nişān
- 5 İztirāb ile geçürdi rüz gārın Fa'izī
Şāh sār-ı tende ārām eyleyelden murg-ı cān

F 103a, Ü3 91b, Ü6 40a, H 43b

101

Fā'ilātün Fa'ilātün Fa'ilātün Fa'ilün

- 1 Gönlüne bir dahı fikr-i kūy-i dilber gelmesün
Anda yir yok saña aşık hātıra yir gelmesün
- 2 Künc-i miñnetden ne mümkin kaldırayın zerreyi
Revzen-i gam-hāneme hurşid-i enver gelmesün
- 3 Vārsun evvel hidmet pīr-i mugān itsün fakīh
Meclis-i ehl-i fenāya böyle ebter gelmesün
- 4 Lāzım olan rinde varmağdur harābāta mūdām
Zāhid-i sālūs ister gelsün ister gelmesün
- 5 Bezm-i ışka nūkhet-i şahbā yeter ey Fā'izī
Ateşin sāğardan özge anda micmer gelmesün

F 103a, H 45a

102

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fē'lün)

- 1 Şāhlar çekmede bī-hūde cihānuñ keselin
Bir kadeh meyle gedā def'ider ānuñ keselin

100 3 gezdürür: gerddür Ü6 H

4 kıbāb : kınāb Ü6

102 1 ider: ide Ü3

- 2 Meclis āhir olur alurlar elūnden cāmı
Gider ayak göresin bezm-i fenānuñ keselin
- 3 Bezm-i işretde gice bāde dükenmiş sāķı
Gel gör imdi yine yārān-ı şāfānuñ keselin
- 4 Olmayanlar gamuñ afyonuna mu'tād senūñ
Ne bilürler dil-i bī-tāb ü tüvānuñ keselin
- 5 Fā'izī nādım olur ğafletine ehl-i ğurūr
Şanma kim çekmeye bu hāb-ı girānuñ keselin

F 103b, ü3 90a, ü6 38b, H 42a

103

Mef'ülü Fa'ilätü Mefā'ilü Fa'ilün

- 1 Tāb-ı meyile açmış o meh-pāre sīnesin
Ben şandım öpdürür dil-i gam-h'vāre sīnesin
- 2 Olmasa tahte-i der-i gam-hāne-i belā
Dögmezdi taşık dil-i bīçāre sīnesin
- 3 Deryā-yı ışıkda dil ümīd-i kenārile
Urmakda mevc-i miñnet ü āzāre sīnesin
- 4 Başşun ko bağrına seni bir kerre sevdigüm
Uşşakuñ itme zahmıla şad-pāre sīnesin
- 5 Yir yir kızarsa gül gibi öpdükçe Fā'izī
Beñzetse dilberūñ yine gülzāre sīnesi n

F 103b, Ü3 90a, Ü6 38a, H 42a

104

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ülün

- 1 Aşıkalara ihsān idicek derd-i ğamından
Anmış bizi de ol şeh-i hūbān kereminden

103 4 bağrına : bağrını Ü3

- 2 Hep halk zārīf oldı hāqīkatden eṣer yok
Olsak nola āzürde bu ‘aşruñ siteminden
- 3 Fāş itme gam-ı ışkı diyelden beri dilber
Dīvāne gönül söylemez oldı eleminden
- 4 Ol ‘aşık-ı dīvāne ider zevk u şafā kim
Fark itmeye dehrün elemin ‘ıyş ü deminden
- 5 Bir dāhı görem mi ‘aceb ey Fā’izi-i zār
Kuḥl idine mi dīde ğūbār-ı kademinden

F 103b, Ü3 90a, Ü6 38a, H 42a

105

Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün

- 1 Tegāfül eyleme kūy-ı fenā ‘uzlet-güzīninden
Bu rāh-ı fitne-engizün şakın şāhum kemīninden
- 2 Gülistān meclis-i erbāb-ı dildür anda gül şanma
Çıkardı gonç-ı ra‘nā kitābın āstīninden
- 3 Ne mihrin isterüz çerḥūñ ne encümden recāmuz var
Ferāğ itdük bu gülzāruñ gülünden yāsemīninden
- 4 ‘ Acebdür ādeti dihkān-ı ḥarḥen-gāh-ı dünyānuñ
Çeker alur ne cem‘ eylemse dest-i ḥuşe-çīninden
- 5 Gönül pervānesidür Fā’izī bir şem‘-i ḥüsnün kim
Küsuf ider sipihriñ mihrine māh-ı cebīninden

F 104a, Ü3 90b, Ü6 39a, H 42b

104 2 ‘aşruñ : dehrün Ü6

4 dehrün : -F / elemin : emelin Ü6

105 3 recāmuz : safāmuz Ü6

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Halkı şafā-yı seyr-i çemenden komuş hazān
Bir güne dağı olmuş ahālī-i gülsitān
- 2 Şimdi anuñ zemānı degül sende ey gönül
Yād eyleme yanumda gül ü nahl-ı erguvān
- 3 Terk-i diyārdur görinen şimdi bülbüle
Gülşende kalmamış hiç o bī-çāreye mekān
- 4 Şiddetlerine kim tayanur bād-ı şarsaruñ
Bızār oldu seyr-i çemenzārdan cihān
- 5 Hep altın üstine getirür şahñ-ı gülşenün
Bād-ı hazān bu resme olursa eger vezān
- 6 Şarsılmadı bahār u hazānykā ālemün
Haylī metañet eyledi şemşād-ı büstān
- 7 Serve televvünāt-ı zemān virmedi keder
Mānend-i tāb -ı feyz-tirāz-ı Hudāyegān
- 8 Tevfik-ı yār-ı hazret-i üstad kim anuñ
Eyler şafā-yı meşrebi Cemşid'e imtinān
- 9 Bistāmi-i zemāne Cüneyd-i yegāne kim
Enfās-ı pākidür sebep-i intifās-ı cān
- 10 Tağyir-i vazı kılmadı bu rüzgārda
Bāğ-ı temekkün içre odur serv-i bī-hazān
- 11 Ey Fā'izī vücūd-ı şerīfin maşūn ide
Āsīb-i rüzgārdan eltāf-ı müste'ān

F 104a, Ü3 90b, Ü6 38a, H 41b

5 -F / eger : ger Ü6 H

7 televvünāt : televv-i teb Ü6

8 yār-ı : ya Ü6 .

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

- 1 Haste-i 'ışkun olaldan dil-i bī-tāb ü tüvān
Ayağı yir mi başar ey şeh-i hūbān-ı zemān
- 2 Meclis-i meyde budur giryeme bā'ış ekser
Bāde gördükçe gelür hātıra la'ı-i cānān
- 3 Dütün eylerken o şühile lebin emdürdi
Şehd alınmazdı eger olmasa tedbīr-i duhān
- 4 Şadef-āsā yirini ka'r-ı yem' mihnet ider
Kimde kim anlaya cevher bu sipihr-i nādān
- 5 Ser-fürü eyleseler Fā'iziya lāyıkdur
Bāde-i nazmum ile mest-i harāb oldı cihān

F 104, Ü3 92b, Ü6 40b, H 44a

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'İyd olunca toldı rīk-i berf ile şahn-ı cihān
Kumda oynasun bu günden sonra etfāl-ı zemān
- 2 Niçe günlerdür kesildi rahı şehri gülşenün
Hak budur kim virdi her yah-pāre hançerden nişān
- 3 Şahne-veş ehl-i mezākun şohbetin telh eyledi
Geldi kış başdı perişān oldı bezm-i gülsitān
- 4 Zevrak-ı mey baħr-i gülşende görünmezse n'ola
Yine kum kaldırdı berfi şavurup bād-ı vezān

107 4 ka'r-ı : kavm-i Ü6

108 1 berf ile : bezm ile Ü6 H // kumda : kumla Ü6

3 her : -F
4 görünmezse : görülmezse Ü6//şavurup:şalup bir Ü6 /

vezān: hazān F

- 5 Yıldı bir kez ʿıyşî çok gördi bize ey Fāʿizî
ʿİyd olunca sāğar-ı mihrî . sipihr itdi nihān

F 104b, Ü3 92a, Ü6 39a, H 43a

109

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Yıkıldı hâtirum şimden girü ʿâlem harâb olsun
Şikest irişdi çünkim cām-ı mülk-i Cem harâb olsun
- 2 Ne lâzım kasr-ı zer-tāk-ı sipihrün minnetin çekmek
Mīsāl-i külbe-i ahzām-ı ehl-i gam harâb olsun
- 3 Huzūr-ı kalbile mümkün degül altında āsāyiş
Yıkılsun hâke düşsün bu kühen-tārem harâb olsun
- 4 Dökülsün nakş-ı encüm kubbesinden hâke eflākün
Bināsın āb-ı eşküm eylesün pür-nem harâb olsun
- 5 Gam-ı ʿışkıyla : ya Rab Fāʿizî'yi mest-i rüsvā kıl
Görüp reşkinden anı her dil-i pür-gam harâb olsun

F 104b, Ü3 92b, Ü6 40b, H 44b

110

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Atarsın seng-i cevri kalbe vīrān olmasun dırsın
Urursın mülk-i dil hâkile yeksān olmasun dırsın
- 2 Virürsün gamze-i mestün eline ʿışveden hançer
Arasında yine ʿışk ehlün kan olmasun dırsın
- 3 Çıgup kürsiye vaʿiz menʿidersin bādeden halkı
Elinde kimsenün cām-ı dıraḥşān olmasun dırsın
- 4 Bozarsın sille-i bādile ağzın goncenün ey çerh
Bu gülzār-ı fenāda kimse handān olmasun dırsın

109 5 Gam-ı ʿışkıyla : Gam-ı ʿışkıyla Ü3 Ü6 H// pür-gam : hürrem ü6 H

110 1 kalbe : kalbüme Ü6

4 ağzın : bağrın Ü6

- 5 Halās . ümmīd idersin Fā'izī ser-geştelikden, sen
Meger bu günbed-i gerdūnda gerdān olmasun dirsın

F 105a, Ü3 93a, Ü6 39b

111

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'ilün)

- 1 Turma sāki yine cām-i mey-i rahşān yürisün
Nev-bahār oldı reg-i cānumıza kan yürisün
- 2 Cilveler eylesün irişdi bahār eyyāmı
Yine ol taze nihāl-i gül-i handān yürisün
- 3 Tār-mār eyleyüp evrāk-ı güli bād-ı şabā
Her taraf hükmi-şehi-nşāh-ı bahārān yürisün
- 4 Kimsede táb mı qor şive-i reftarları
Seyre çıksun hele şabreyle cūvānun yürisün
- 5 Rāyetin dikdi yine burc-i dile āh-ı derūn
Demidür Fa'iziya leşker-i hicrān yürisün
F 105a, Ü3 91b, Ü6 40a, H 43b

112

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Bahārdur yine her yirden āb cūş itsün
Ne āb belki ter olsun şarāb cūş itsün
- 2 Elünde sāgara bir şūr sāl ki ey sāki
Mişāl-i şişe-i mey her hūbāb cūş itsün
- 3 Şūrāhi pūr-mey olup āb-gīne fevvāre
Şafā virüp yine bezme şarāb cūş itsün
- 4 Kenār-ı işrete dök mevc-i nağmeden gevher
Elünde sāz-ı nāvāz-ı rebāb cūş itsün

111 2 cilveler : cilve Ü6

3 tār-mār : tār u mār Ü6

112 1 şarāb : serāb Ü3 Ü6 H

2 sālki : şanki Ü6

- 5 Felekleri döge emvâc-ı şūr Fā'iziya
Hele muhīt-i dil-i feyz-yâb cûş itsün

F 105a, Ü3 89b, Ü6 38a, H 41b

113

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şād olurmuş zāhir olsa deşde rīk-i revān
Hazz idermiş Kays-ı şeydā gezmeden reh-güml-künān
- 2 Yād idermiş kalb-i Şirini bakup her taşına
Bī-sütünda Kūhken bī-hūde itmezmiş figān
- 3 Kimseden keştī-nişīn-i hicre olmaz itilāf
Bes degül mi karşular bād-ı muhālif her zeman
- 4 Gördüğüm gibi sipihrūn ben bu çenber yelkenin
Añladım haylī muhālif kullanur fülk-i cihan
- 5 Fülk-i himmet anı hiç yaklaşdurur. mı kendüye
Sandal olsa Fā'izī bu keştī-i Nūh bād-bān

Ü3 92b, Ü6 39a, H 43a

114

Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün

- 1 Hālin saña beyān idemez cān-ı nā-tüvān
Ey pād şah-ı hüsn müsā'id degül zeman
- 2 Virmek ne idi nāme-i pür-süzümü ana
Āteş koyaydı bağrına ey şūh-ı kārban

113 2 itmezmiş : itmezdi Ü6 H

3 hicre olmaz : hicr ummaz H

4 ben : -Ü6 H / çenber : hart-ı H

114 2 virmek : dirmek Ü3

- 3 Ey aşık-ı belâ-zede mazmûnı belleğe
Bozduysa nâmenün hatını çeşm-i hün-feşân
- 4 Dildâr nâme gönderür ammâ ne fâ'ide
Dil bî-karâr-ı âlem ü seyyahı bî-mekân
- 5 Şerh-i firâk sığmadı tûmar-ı nâmeğe
Ey Fâ'izî niçe ala deryâyı nâvelârî

Ü3 91a, Ü6 39b, H 43a

115

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Dil oldı fikr-i nergis-i şühunla nâ-tüvân
Yâd-ı lebûnle dökdi gözüm katre-katre kân
- 2 Her bir hûbâbı çerh-i felekden nişân virür
Câm-ı cihân-nümâyı şun ey şüh-ı dilsitân
- 3 Eczâ-yı gird-bâd-ı telâşiden eylemiş
Takdîr murg-ı cânuma tertîb-i âşiyân
- 4 Şanman ki yar-ı sâ'id-ı nüh yakdı dağlar
Cüy-ı melâhet eyledi girdâblar'iyân
- 5 Ey Fâ'izî serâb dimişler sipihre hep
Bana sorılsa ben dir idüm bahr-ı bî-emân

Ü3 92b, Ü6 40b, H 44a

116

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Tâb-ı gamuñla ahker-i süzâne döndi ten
Hâkister-i sefidür üstümde pîrehen

115 2 virür : vire Ü6 H

4 girdâblar : girâylar Ü6

- 2 Dār-ı belāda kendüyi vezn eylemek gerek
Mansūr-ı ser-firāz ile tartılmak isteyen
- 3 Sōfī ko dahı aña vazīfen degül senün
Sīm-i sirişki harc iderin ol cuvāne ben
- 4 Kūh-ı belāda taş tokınursa ayağına
Pervizden bilürdi dilā anı Kūh-ken
- 5 Şāyed kapusını kapaya gāfil olmasun
Ehl-i gurūr sarşar-ı āh-ı nefirden
- 6 Kismet kimine ıyş. imiş kimine belā
Derde tahammül idelüm oldur bize düşen
- 7 Bir pāre ruzgāre tayanmakda şartdur
Nāzüklügi ko Fā'iziya hemçü yāsemen

Ü3 92a, Ü6 40b, H 44b

117

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ben lutfi bār-gāh-i Feridün'dan ummazın
İhsanı çerh-i sifle gibi dünden ummazın
- 2 Bunda medār-ı emr-i hat-ı ser-nüviştēdür
Ben'izz ü cāhı hatt-ı hümâyūndan ummazın
- 3 Bu vartaya şalan seni ol şuhdur ey gönül
Tā böyle bī-vefālīgi gerdūndan ummazın
- 4 Dirler ki varimiş seq-i Leylāyle eli
Bu deñlü rüşdi ben hele Mecnūn'dan ummazın

1163 dahı: dahı ü6 // Cuvāne : cevābe ü6

4,5 - Ü3 Ü6

6 ıyş: işret ü6

1173 ey : -Ü6 H

- 5 Senden olur olursa eger Fā'izī lutf
Ol ihtimālī tālī-i vārūndan ummazın
Ü3 93a, Ü6 41a, H 45a

118

- Fē'ilātūn Fē'ilātūn Fē'ilātūn Fē'ilūn
(Fē'ilātūn) (Fē'ilātūn)
- 1 Küştesin itmekile zīr ü zemīn içre niḥān
Örtüle başıla mı dir ki 'aceb Zāl-i zemān
- 2 Māh-ı nevle felegūn gerdişine seyr eyle
Turma hañçerle yürür üstüne çerḥ-i gerdān
- 3 Döymedi zehr-i gama kāse-i çini-i felek
Cāy-ı hicrānını zanıtme anuñ kākheşān
- 4 Zerre-veş pertev-i devletle üşerler başuñā
Şām-ı tārīk-i musībetde görünmez yārān
- 5 Fā'izī böyle mi āvāze şalurdı dehre
Münkesir olmasa ger kāse-i kalb-i nālān
Ü6 91 b, Ü6 39 b, H 43b

119

- Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn
- 1 Şanmanūz her dem şafağdan māh-ı nev olur 'iyān
Halkıla kanlu bıçaklıdur sipihr-i bī-eman
- 2 Geh gubār-ı gam virür gāhī şunar cām-ı şafā
Ademi gāh agladur geh güldürür devr-i zemān
- 3 Gözlerinden yaş çıkardı telhi-i şahbā-yı gam
Şanmanuz giryān olur meclisde mest-i ser-girān
- 4 Çerḥ hūmı görmesünler diyü örter başdırur
Küşte-i şemşir-i cevriñ ḥākde eyler niḥān
- 5 Ḥākde pinḥān ider halkı idüp bir bir şikār
Fā'izī gördün mi neyler gürk-i hun-h'ār-ı cihān

Ü1 40a, MK 139a

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (fe'îlün)

- 1 Lebûni almasun agzına rakîb-i nâdan
La'l-i cân-bahşuna dil dökmesün ey rûh-ı revân
- 2 Varayum yâr olayum düşmen-i bed-h'âhe didûn
Nideyüm. çâre nedür var ol eyâ rûh-ı revân
- 3 Ağların mest olicak bezm-i çemende zîrâ
Meyi gördükce gelür hâtıra la'l-i cânân
- 4 Seyr iden şandı şafâdan gelür ehl-i derdi
Anı bilmez ki gubâr-ı gam idüpdür hayrân
- 5 Fâ'îzî yaklaşamaz kimse bâna 'ışk içre
Oldı dil tâb-ı gam-ı hicrile nâr-ı sūzân

Ü1 40b, MK 139b

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Olursun ey perî-veş'akıbet çünkim nihân benden
N'ola irse dem-â-dem göklere âh ü figân benden
- 2 Vişâlünçün sana il sîm-i eşkin 'arza eylerse
Kabûl itme eyâ rûh-ı revânüm nakd-i cân benden
- 3 Nesi varsa getürsün her biri bezm-i belâdur bu
O bezme kurs-ı dâgum olsun ey mihr-yâr nân benden
- 4 Kâtı germ olmasun bazar-ı dehr içre rakîb-i seg
Hazer kılusun ki zîrâ ol çeker birgün ziyân benden
- 5 Kaçan nâzile refâr eyleyüp gelse o meh-pâre
Ana karşı çıkar ey Fâ'îzî şevkile cân benden

Ü1 41a, MK 139b

ḤARFÜ'L-VAV

122

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe' ilün

- 1 Alınsa küy-ı ḥarābatdan türāb-ı sebū
Şerāb-ı nāb-ı ğınāsın virürdi āb-ı sebū
- 2 Temām-ı tıynetine rüh-ı mey hülül itmiş
Teraşşuh itdi şanurlar şarāb-ı nāb-ı sebū
- 3 Benüm gibi o da nār-ı ğamuñla yanmışdur
Ne deñlü içse mey-i nābı var cevāb-ı sebū
- 4 Bu deñlü bişmiş iken kūze-ġah-ı mihnetde
'Aceb ki yok yine seng-i cefāya fāb-ı sebū
- 5 Hiç eylemez mi ki ol mest-i bāde maḥmūr
Dükendi ḥun-ı dilüm kalmadı şerāb-ı sebū
- 6 Devādur itse o ser-mest-i nāz gözlerüne
Hezār-pāre dilin Fā'izī kebāb-ı sebū

F 105b, Ü3 93b, Ü6 41a, H 45a

ḤARFÜ'L HE

123

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Geçüp reng-i riyādan küh-veş'arif temekkünde
Riyāzetle ruhın zerd itmede zāhid televvünde
- 2 Bir elde saña kaç sāġar sunar gör sāki-i vahdet
Güzār it bezm-i baġa gülleri seyr eyle gülbünde

122 3 ğamuñla : ğamile Ü3 Ü6 H

4 kūze : küre H

5 bāde : bād-ı Ü3 Ü6 H

6 gözlerüne : gözlerle Ü6;gözlerine H

123 1 ruhın : rüyin Ü6

- 3 Reh-i 'ışkuñda yā Rab mūr-ı nāçiz it dīli amma
Koma mūr-ı Süleymān gibi yabanda te'ayyünde
- 4 Mahabbet içre temkīn ü sebāt efsānedür zāhid
Bilürsin hükmi yokdur lengerün derya-yı bī-bende
- 5 Şu dem kim āşinādan āşinā mehcūr olur yā Rab
Ayurma Fā'izī'yi lutf ü ihsānuñdan ol demde
F 105b, Ü6 41a, H 45b

124

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Banā yā Rab fenā meyhānesin dāyim makām eyle
Ölürsem rühümüñ menzil-gehin kandīl-i cām eyle
- 2 Ne rif'atler görüpdür rüzgārıla oda sorsān
Dilā hāk üzre pest olmuş gubāre ihtiram eyle
- 3 Gönül girdāb-ı ğamda kaldı ey mevc-i belā bizden
Varırsañ sāhile sen bāri yārāne selām eyle
- 4 Nihāl-i serv-i gülşen kande kalur bağbān görsün
Ne var ey nahl-i gülzār-ı letāfet bir hıram eyle
- 5 Gel öldür Fā'izī-i zārı bir çin-i cebin göster
Belā ğarkābinuñ bir mevcile kārın temām eyle

F 105b, Ü3 93b, Ü6 41b, H 45b

125

Mef'ülü Fa'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ben gördüğüm cefālara Ya'küb döymeye
Ben çekdiğüm befālara Eyyüb döymeye

123 3 dīli : beni üb

4 zāhid : nāsih Ü6 H
5 demde : günde Ü6 H

124 2 gubāra : gubar-ı Ü6

4,5 -H

5 Fā'izī-i zārı : Fā'izī-i bīzārı. Ü6

- 2 Yakup siyāh eyleye tokındığı yeri
Elfāz-ı âteşinüme mektüb döymeye
- 3 Yazdukda name eşkile söyindir âteşi
Şayet alursa destine maḥbüb döymeye
- 4 Eylerse hançerile tenin yar rîz rîz
Bu iltifāta 'aşık-ı maḥcüb döymeye
- 5 Ey Fā'izî ferāḥ gerek vādi-i firāk
Şerḥ-ı belā-yı hicre bu üslüb döymeye

F 106a, Ü3 93b, Ü6 41b

126

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şöyle meftündür güzeller dil-rübānuñ ağızına
Kim bakarlar cümle ol şirîn-zebānuñ ağızına
- 2 Şah-ı gülden ihtirāz it gönçeye olma yakīn
Göz göre atılmaz bülbül ejdahānuñ ağızına
- 3 Küştelerle top tolu bir çāh-ı maḥteldür cihān
Meh degül bir senç komışlardur anuñ ağızına
- 4 Kār u bārı 'ākıbet bozulmak eyler iktizā
Her kim uğrarsa bu derbend-i belānuñ ağızına
- 5 Rāz-ı pinhān-ı gam-ı 'ışkı tuyurdu'āleme
Düşdi şi'rün Fā'izî halk-ı cihānuñ ağızına

F 106a, Ü3 94a, Ü6 41b

125 2 Yakup : Yaka Ü6

3 âteşin : âteş F / alursa : gelürse Ü3

126 2 Ü3'te 4. beyit ile yer değıştirmiş

3 top: -Ü3 Ü6/maḥteldür: mu'attaldür Ü3 Ü6//belānun: fenānuñ Ü6

5 rāz-ı : zār-ı Ü6

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Şitāb itmiş Züleyhā bir hümā-pervāzūn ardunca
Segirdür resmüdür sayyādlar şebazuñ ardınca
- 2 Sabā-veş düşürüsün bir gün ey dil şöyle bī-pervā
Eger olursān ol gül-berg-i bāg-ı nāzūn ardunca
- 3 Düşerler pāyūña agyār 'azmetdükçe seyrāne
Neler dirler velī sen dilber-i mūmtāzūn ardunca
- 4 Benem rāh-ı belāda pey-revi Mecnūn-ı şeydānuñ
Dil-i zārī añarlar şimdi ol ser-bāzūn ardunca
- 5 'Azīmet kıldı rāh-ı 'ışka dönmez Fā'izī hergiz
Siz ey bī-rūhīlāc biñ kerre kıyı kazūn ardunca

F 106b, Ü3 94a, Ü6 42a

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'īlātün) (Fe'īlün)

- 1 Yine nāgāh yasāg oldu şarāb-ı nābe
Bāg-ı 'işretde kadeh döndi çeh-i bī-ābe
- 2 Dönerek yine gele sāhil-i bezme umaruz
Gerçi kim düşdi bu dem zevrāk-ı mey girdābe
- 3 Yüregi pārelenür ādemūñ añdukça meyi
Dehr döndürdi mey-i 'işretimüz tizābe
- 4 Nidelüm bādeyi çok gördiler elden çıkdı
Hiç 'adū 'işrete ruhsat mı virür ahbābe

127 1 hümā-pervāz : hümā-pervār Ü6

2 bir gün ey dil şöyle bī-pervā:sen de bir gün ey dil-i
şeydā Ü3 H

4 şeydānuñ : nā-şādun Ü3 Ü6 H

5 dönmez; taymaz ü3 ü6

- 5 Bāde görmek degüle sāgarı görmez olduk
Bilmezüz Fā'iziyā noldı şarāb-ı nābe

F 106b, Ü3 94a, Ü6 42a

129

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Zerre isek āşinā-yı mihr-i rahşānuz hele
Hāk isek de hāk-i rāh-i kūy-ı cānānuz hele
- 2 Biz bu bāğū gerçē bir kemter giyāhiyuz veli
Behre-dār-ı reşha-i bārān-ı ihsānuz hele
- 3 Cām-ı lebriz-i murād olmazsa da gelmez kesel
Cür'a-nüş-ı meclis-i erbāb-ı'irfānuz hele
- 4 Bir murādın virmede biñ nāz iderken dehr-i dūn
Yine pür-āmāl olan nādāna hayrānuz hele
- 5 İltifāt-ı dilbere neydi gurūruñ Fā'izī
İtdügün evzā'dan ğāyet perişānuz hele

F 106b, Ü3 94b, Ü6 42b

130

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Olmuş tūtalum mīve-i ümmīd resīde
Mürġān-ı belā kor mı anı olmağa çide
- 2 Ol nahl-i belāyuz ki dağı bārdan evvel
Berç-i ğamile kāmetimüz oldı hamīde
- 3 Dil tıflı ki āvāreligün lezzetin aldı
Hayritmez o bir dağı debistān-ı ümīde

130 1 olmağa : itmege Ü3 Ü6 H

2 bārdan : yārdanH

- 4 Çokdur aña derc olınacak kışsa-i hicrân
Kâtib hat-ı nâmemde benüm çekme keşide
- 5 Lâzım mı idi küheçikup nâleler itmek
Mecnûn sebep olmak bu kadar güft ü zenide
- 6 Bir güşe mi var Fâ'iziya deyr-i fenâda
Mürğ-ı dilümüz itmeyeler anda remide
F 106b, Ü3 94b, Ü6 42b

131

- Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fa'ilün
- 1 Hüsrev ü 'âlem-penâh-ı 'ışk idelden taht-gâh
Şehr-i sinem maksım-i erzâk kılmışdur ilâh
- 2 Nây-veş mutribden istimdâd ile olmasa şevk
Sîne-i pür-derdden gelse gönülden kopsa âh
- 3 Râh-ı istignâda tutmuş reh-rev ü âgâh yok
Yoğiken ser-menzil-i maşsûda böyle şâh-râh
- 4 Bakmadan hâtır ana olmazdı böyle pür-melâl
Olmasa bu günbed-i neyî eger kim dahme-gâh
- 5 Girdbâd-ı âhuma nisbet benüm ey Fâ'izî
Düşmen-i sâbit-ka-dem küh olsa gelmez berg-i kâh
F 107a, Ü3 94b, Ü6 42b, H 46a

132

- Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
- 1 Ko ey bülbül figânı 'aşîka feryâdın aındurma
Ferâmüş eylesün derdin biraz mu'tadın aındurma

- 130 4 benüm : şakin ü6 / çekme : kılma ü3
6 itmeyeler : itmezler Ü6
- 131 1 kılmışdur : kılmış Ü6 H; kıldı Ü3
2 kopsa : kopar Ü6
3 istignâda : istignâyı H /reh-rev ü:reh-rev-iÜ3 U6 H//
maşsûda: maşsüd Ü6
4 dahme-gâh : zaşme-gâh Ü3 Ü6
- 132 1 mu'tadın : miktârın F

- 2 Dil-i zārūñ getürme yâde eski demlerin luṭf it
O murg-ı rişte-beṣ-pāye ḳad-i şimşâdın aṅdurma
- 3 Dilâ kūh eyleşñ saḫraları seng-i melâmetle
Belâ kūh-sârınũ şimden giru Ferhâd'ın aṅdurma
- 4 Yeter cevır ile kendũñ eyledũñ âlemlere rüsvâ
Felek şerm eyle yarũñ gamze-i cellâdın aṅdurma
- 5 Yanında gamzesin vaşf eyleme ey Fâ'izî yarũñ
O mest-i fitne-cûya hañçer-i bî-dâdın aṅdurma
F 107a, Ü3 95a, U6 43a, H 46a, Ü1 44a

133

- Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün
- 1 Virür dehşet figânum bu dil-i şüride cüş itse
Sadâ-yı hev |-nâk olur kaçan deryâ hurüş itse
 - 2 O gün kürside vâ'iz neydi ol bî-hûde iksârun
Yürütmezdün bu vaz'ı müsteḳin bir bâde nüş itse
 - 3 Saña kimse dimez gülşende efgân itme ey bülbül
Velî feryâduñı bir pâre şâh-ı gül de güş itse
 - 4 Ne şâh-ı âlemüz ne rây-ı dur-endîşe muḫtâcuz
Kanı ol mâye-i gâflet bizi bî-'aḳl u hüş itse
 - 5 Biraz ey Fâ'izî ḳurtarsa eşkal-i ta'akḳuldan
Yine dil şafhasından âb-ı mey mahv-ı nüküş itse
F 107b, Ü3 95a, Ü6 43a, H 46b

-
- 132 2 murg-ı rişte beṣ-pāyeṣmurg-ı rişteye beṣ-pāre Ü6/
ḳad-i : ḳadi Ü3 H
• vaşf eyleme : yâd eyleme Ü1
- 133 1 Şadâ-yı : Şadâsı H
2 iksârũñ : güftârũñ Ü3 Ü6 // bâde nüş : yâre bûs Ü6

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dil-i pür-daguñı 'arz itmeye ol mest-i hun-ğäre
Nihân ol güşe-i miñnetde baş gösterme bî-çäre
- 2 Ne beñzer cism-i zârum penbe-i dâğ ile ser-tâ-pâ
Açılmış bir dirâht-ı huşk üzre yâsemen-zâre
- 3 Reh-i 'ışk içre derdi yogıdı ħâr-ı muğaylândan
Gezerdi âh-ı âteş-nâk idüp Mecnün-ı âvâre
- 4 Benüm ħalüm kıyas itmek olurdu ħâl-i Ferhâd'e
Mecâlüm olsa ey Şîrîn-dehen çıkmâğa küh-sâre
- 5 Ne bilsün süzen-i müjgân-ı yârũñ Fâ'izî ħadrin
Anuñ kim tiğ-i ħamla sînesi olmasa şâd-pâre
F 107b, Ü3 95b, Ü6 43a, H 46b

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Ĥün-âb-ı eşk dideñe böyle revân ola
Tabütum öldüğümde benüm nâvdân ola
- 2 Ey ħâr müjde saña ħala şahn-ı gül-sitân
Bülbül de gül de hep gide bir gün ħazân ola
- 3 'Aşık odur ki virmeye şıket nigârına
Mânend-i zerre geh görine geh nihân ola
- 4 Cîbi . tehî ħalursa kayırmaz o rind kim
Dâyim yanında sîm-beden bir cuvân ola
- 5 Ol nev-bahâr-ı 'işret olur mı ki Fâ'izî
Ellerde gül yerine mey-i erguvân ola
F 107b, Ü3 95b, Ü6 43b, H 46b

134 1 itmeye: eyleme Ü3// Nihân : Nihâl F Ü3

3 âvâre : bî-çäre Ü3

4 kühsâre : kinâre Ü6

5 olmasa : olmaya Ü3 H

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Şabāya la'lüni vaşf eyledükçe her seher gönca
Degül jâle dehânında o dem dürler döker gönca
- 2 Cihânda jâleyi ağzına alur mıydı bir dahı
İşitse vaşf-ı dendânun eger ey verd-i ter-gönca
- 3 Degülken bir söze kâdir leb-i dildâr yanında
Bu ağzıla dehân-ı yâre öykünmek diler gönca
- 4 Cefânun âhiri lutf oldıgın iş'âr ider halka
Mukaddem nevk-i hûn-âlûd olur soñra biter gönca
- 5 Tereşşuh itmiş âbile tolı bir kûzedür gūyâ
Seher-geh Fa'izî üstündeki jâleyle her gönca
F 108a, Ü3 95b, Ü6 43b, H 47a

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Girer tevhlîde eyler iltifât ağyar nâdânæ
Dönüp bir kerre bakmaz aşık-ı bî-şabr u âr-âræ
- 2 Belâ-yı intizâr öldürdi uşşâk-ı dil-efgârün
Meded ihyâya gelsün söyleñ ol âşub-ı devrâne
- 3 Dahı çok tolaşur uşşâk-ı ser-gerdân bu meydânı
Eli bir kez irince sâ'id-i simîn-i cânâne

136 1 jâleyi : jâlemi Ü6 / dürler : terler Ü3

2 işitse : İstese Ü3

3 -ı yâre : -ı yârı Ü3

4 cefânun : cihânun Ü3 Ü6 // -âlûd : yeter Ü3 / biter :
seper Ü6 H

5 âbile : âhile Ü6

137 1 bî-şabr u âr-âræ : bî-sabr u sâwâræ ü6 H; bîmâræ ü3

2 dil-efgârün : dil-efgâr Ü3 Ü6 H

4 Döner zārī ile dōlāb gibi halka-i tevḥīd
Bir içim şudur anda gūyiyā ol dürr-i yek-dāne

5 Dönerler тұrmayup ey Fā'izī 'uşşāk-ı ser-geşte
Mey-i 'ışkıyla yārūn oldılar şol deñlü mestāne

F 108a, Ü3 96a, Ü6 43b, H 46a

138

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1 Getürdi nāyı mutribler figāne
Şan āteş urdılar bir ney-sitāne

2 Niçe taqrīr ide rāz-ı ğamı ney
Sıgar mı bahr-i kulzum nāvedāne

3 Ne beñzer nāyda her nağme-i ter
Terāzūdan gelen āb-ı revāne

4 Velī ḥürmetsiz itdi nağmeñ ey ney
Şu şaldun nāvedāne gül-sitāna

5 Gönül yanmaga çokdan müsta'iddür
Arada Fā'izī ney bir bahāne
F 108a, Ü3 96a, Ü6 44a, H 47a

139

Mef'ülü Mefā'ılı Mefā'ılı Fe'ülün

1 Nev-cāh-ı gülün geçmişidi tafrası cāne
Müştak idi erbāb-ı çemen faşl-ı hazāne

137 4 dolab : tolab Ü6

5 dönerler: düşerler Ü3 Ü6 H

138 3 gelen : gelür Ü3 Ü6

5 ney : de F

139 1 Müştak: Muhtac Ü3 Ü6

- 2 Neydi ser-i gülbünde gülün işve vü nâzi
İndürdi hele narhına mi'yâr-ı zamâne
- 3 Neydi güle mağrûr olup gûş-i hezârûn
Şimdi yüzi yok görinecek halk-ı cihâne
- 4 Görseñ hele her lahza ne cünbüşler iderdi
Her şah dönüp hüsnine mağrûr-i cavâne
- 5 Destinde şanup bâde-i ter câmını bākī
Halka ne idi ol nazar-ı nahvetiyâne
- 6 Dâyim şanup erbâb-ı çemen feyz-i şabâyı
Mağrûr idiler hak bu ki ömr-i güzerâne
- 7 Gitdiyse çemen mâliki el-minnetü li-llâh
Peygüle-i 'uzlet gibi bir kehf-i emâne
- 8 Ol kehf-i emân kim olan âsûde emîni
Muhtâc degül ma' delet-i Nüşirevân'e
- 9 Beytü'l-hazen-i guşşâ dil-i pür-hevesâne
Kaşr-ı tarab âbâd velî dîde virâne
- 10 Olursa 'aceb mi yolını bilmeyen anuñ
Şatranc gibidür derbeder ü hâne- be-hâne
- 11 Aldırmayayın dirseñ eger naqd-i huzûruñ
'Uzlet-gedeñi bekleye gör Fâ'iziyâne

F 108b, Ü3 96a, Ü6 44a, H 47b

139 3 -F ;gûşi : câmî H // görinecek : göricek Ü6

4 her : bir Ü6

5 bâde-i: nergis-i Ü3 Ü6 H

9 pür-hevesâne : püt-hevesâne Ü3 Ü6

11 Aldırmayayın : Añdırmayayın Ü6

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Şu deñlũ (mefâ) taş urdılar Kays-ı dil-efgâre
Başından gitmege murgûna hergiz olmadı çâre
- 2 Degüldür âşiyân hâşâ gider başında Mecnûnuñ
Bu nice gark-ı seylâb-ı sirişk olmışdı bî-çâre
- 3 Olupdur âşiyân beyza-dâr-ı mähile hâle
Nola ol bî-karârı benzedürsem çerh-i dâvere
- 4 Reh-i işk içre derdi yoğidi hâr-ı muğaylândan
Gezerdi âh-ı âteşnâk idüp Mecnûn-ı âvâre

Revâdur kâse-i Mecnûn'ı kırsa Fâ'izî Leylâ
Cihânda ğamdan özge hân olur mı aşık-ı zâre

Ü6 42a

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Nây-veş nâlân olur dil mübtelâdur var ise
Cüy-bâr-ı âb-ı lutfuñdan cüdâdur var ise
- 2 Gâh bād-ı âh ü gâhîâb-ı eşkümle döner
Çerh-ı gerdün-didenüñ bir âsiyâdur var ise
- 3 Çak çak olmuş nedendür zinde-i ehl-i fenâ
Dâr-ı dünya didigün mâtem-serâdur var ise
- 4 Turmayup gülhâk iderler bülbül-i bî-çâreler
Gül-sitân-ı dehr zindân-ı belâdur var ise
- 5 İşte meydân-ı belâgat kaçmazuz gelsün beri
Hünk-i tâb'ı Fâ'iziyle bahse kâdir var ise

Ü1 45a, H 45b

141 4 gülhâk : gül-bânk H

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Hasretünle tîğ-ı âteş-tâbe urdum kendümi
Leşker-i ğamdan ħulâsa âbe urdum kendümi
- 2 Bahr-i ğamdan itmege rāh-ı ümîdi ber-tarāf
Mevce kâni' olmayup girdābe urdum kendümi
- 3 'İşka düşdüm mekr-i zāl-i dehrden buldum ħalās
Çün 'siyavuş âteş-i per-tābe urdum kendümi
- 4 Ya olam ğālib ya ħalāla ğam-ı firķat beni
Rezm-ġāh-ı ğuşşa-i aħbāba urdum kendümi
- 5 Seng-i ser-tîz-i sitemdür sāhili ey Fâ'îzî
Bir 'aceb deryā-yı bî-pāyāna urdum kendümi

F 108b, Ü3 96b, Ü6 44a, H 47a

Müfte'îlün Mefâ'îlün Müfte'îlün Mefâ'îlün

- 1 Gitdi ħamāme küyine lîk ħaber belürmedi
Olda mişāl-i murġ-ı dil ķaldı eşer belürmedi
- 2 Olmadı küy-ı yārdan bir ħaber almaġa mecāl
Ĥayli zarafet eyledi bād-ı seġer belürmedi
- 3 Ĥār-ı šikeste-i firāk sonradan itdi cāne kār
Gerçi ki urduġuñda zaġm tō o ķadar belürmedi
- 4 Geçmedi serdi-i hevā çıķmadı bāġa tāzeler
Esmedi bād-ı nev-bahār ġonçe-i ter belürmedi

142 2 kâni': kâdir Ü3 / girdābe : ābe F Ü3

3 per-tābe : sevdāye F

5 bî-pāyane : pür-girdābe F Ü3

143 1 olda : oldı Ü3 / ķaldı : - F

- 5 Ancak olur zühür ise Fâ'iziyâ bu 'arsada
Rûm'da bir senûn gibi ehl-i hüner belürmedi

F 109a, Ü3 96b, Ü6 44b, H 48a

144

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Firūzân oldı nâgeh âteş-i kahr-ı cihân-bânî
Şikest itse 'aceb mi şîşe-i cām-ı dirahşanı
- 2 Ezel def'i gam-ı eyyāma rindan mey görürlerdi
Bu günden sonra görsünler gam-ı gerdün-ı gerdanı
- 3 Bulunmaz mey humār-ı guşsa hayli derd-i ser virdi
Bu demde yokdur ehl-i 'işretün başında dermanı
- 4 Şarāb-ı nābden meyhānede humlar tehi' oldı
Dökildi kaldı alur yok metā'-ı bezm-i rindanı
- 5 Metā'ın dökdiler ey Fâ'izî deryāya keştiler
Zühür itdi meger kim mevte-hîz-i kahr-ı sultānî
- 6 Şeh-i Cem menzilet sultan-ı kişver-gîr Ahmed hān
Odur şimdi serir-efrūz-ı dārū'l-mülk-i 'Osmanî
- 7 O şah-ı dehr kim şıyt-ı sadā-yı tūb kahrından
Serāy-ı 'ıyş-ı Cemşid'ün kırıldı cām-ı rahşanı
- 8 Süleymān dīvi gelse bulmaya devr-i zamānında
Felek şöyle kim itdi hātem-i cām-ı fūrūzānı
- 9 Şikest olsun kayırmaz ayāğı gülgün-ı şahbānuñ
Semend-i bahtı dayim cilve-gāh itsün bu meydānı

F 109a, Ü3 97a, Ü6 44b, H 48b

143 5 ehl-i hüner : ehl-i nazar F

144 1 oldı : -H

4 oldı : kaldı Ü3

7 şıyt u : şıyt-ı F/ tūb kahrından : kahr-ı tūbdan Ü3

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Virmez dil-i nâ-şāduma ümmīd tesellī
Mâtem-zedeysi eyleyemez 'ıyd tesellī
- 2 Āzürde-i 'ıškuñ göre billāhi dimāğın
Kim idemeye .devlet-i Cemşīd tesellī
- 3 Bir gūşe ki bir kerre gire nevha-i firkat
Anı idemez nevha-i nāhid tesellī
- 4 Biz muktebes-i pertev-i envār-ı Halilüz
Virmez bize hergiz meh ü hurşīd tesellī
- 5 Bir kerre ne var Fâ'izi-i zāri de ānşan
Ey şūh-ı cihān olsa o nevmīd tesellī
F 109b, Ü3 98a, Ü6 46a, H 48a

Fâ'ilatün Fâ'ilatün Fâ'ilatün Fâ'ilün

- 1 Kūh-ı ğamda çün dil-i nâ-şād feryād eyledi
Hāline rahm eyleyüp feryād feryād eyledi
- 2 Bī-sütüne eyledüm rāh-ı muhābbetden sū'āl
Hākden her zerre-i Ferhād feryād eyledi
- 3 Hiç degüldür tuym^{el} esrār-ı miñnētden haber
Ugradıkda ney-sitāne bād feryād eyledi
- 4 Nāle-i dil şöyle te'sīr itmiş eczāsına kim
Āh idince çerh-ı bī-bünyād feryād eyledi

145 2 idemeye: eylemez ü3 ü6 H

3 nevha-i: nağme-i ü3

4 Halilüz: Celilüz F Ü3

5 olsa: bulsa ü3

146 1 feryād: Ferhād Ü6

2 rāh-ı: rāz-ı Ü3 Ü6 H

3 tuymadı: tuydı ü6

4 nāle-i dil: nār-ı diller Ü3

- 5 Günc-i mîhnetde görüp bî-kesligüm bî-ihtiyâr
Fâ'izî yanumca hüzn-âbâd feryâd eyledi

F 109b, Ü3 97a, Ü6 45a, H 48b

147

Fa'ülün Fa'ülün Fa'ülün Fa'ül

- 1 Gamun̄ ũakatüm yine tāk eyledi
Senün̄ itmedigün̄ firāk eyledi
- 2 Sipih̄r eylemez anı ehl-i dile
Baña anı kim iftirāk eyledi
- 3 Zebün̄ idemez gördi bî-düd-ı çerh̄
Gam-ı yârile ittifāk eyledi
- 4 Niçün̄ yâr evvelki gibi degül
Adū hiç degüldür nifāk eyledi
- 5 Bilür Fâ'izî anda da hürmetin
Ne `azm-i Deken ne `Irāk eyledi
F 109b, Ü3 97b, Ü6 45b, H 49a

148

Mef'ülü Mefâ'ülü Mefâ'ülü Fa'ülün

- 1 Aşık yoluña cânı revân eyleyemez mi
Vuslat demine tayy-ı zamân eyleyemez mi
- 2 Uzletgede-i ğamda neler çekdüğini dil
Bir gûşe ile yâre beyân eyleyemez mi
- 3 Leylâ'yı koyup neyler ola Kays yabanda
Yohsa ser-i küyinde figân eyleyemez mi
- 4 Nâsih̄ turalum içmemiş erbâb-ı mûhabbet
Lşk̄ anları rüsvâ-yı cihân eyleyemez mi

147 5 Bilür: Bilüp H / da: -H

148 3 Ü3'te 4. beyitle yer deĝiştirmiş

4 -H

- 5 İrşād ideyin dirse bizi Fā'iziyā şeyh
Ol idecegin pîr-i muğān eyleyemez mi

F 110a, Ü3 97b, Ü6 45b, H 49a

149

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yāri nārencātile teshīre hācet kalmadı
Kārın itdi sūz-ı gām tedbīre hācet kalmadı
- 2 Āsitān-ı dilbere kāgıd uçurdum āhile
Vāşıl oldu yāre nāmem tīre hācet kalmadı
- 3 Mīve-i ümmīdüm urmuşdur tegerg-i gām benüm
Pertev-i hurşid-i 'ālem-gīre hācet kalmadı
- 4 Dehre besdür rū-yi dilber mihre hācet yok didüm
Sābit oldu müdde'ā tezvīre hācet kalmadı
- 5 Hāl-i dilber eyler anuñ itdügin ey Fā'izi
Kevkeb-i baht-ı zuhāl-ı tedbīre hācet kalmadı
F 110a, Ü3 97b, Ü6 45b, H 49b

150

Mütefā'ilün Fa'ülün Mütefā'ilün Fa'ülün

- 1 Yine şevke geldi bül'bül (seheri nevalar itdi
Dem-i feyz-i nev-baharı ne güzel hevālar itdi
- 2 N'ola olsa cān-ı şeydā şeb ü rüz mest-i rüsvā
Nenün ıssı oldu zāhid bu kadar riyālar itdi
- 3 Şanemā şafāda ol sen sitemünle hāk olupken
Dil-i zār : bezm-i gāmdan çekilüp du'ālar itdi

149 1 tedbīre : bize Ü6

2 kāgıd : kāgāz Ü3

4 tezvīre : ten'īre H.

5 tedbīre : te'sīre Ü3 Ü6 H

150 1 bül'bül : muğān // hevālar : edālar Ü3

2 rüsvā : hevā Ü6 / mest-i : mest ü Ü6

3 b.en : ben ü6 çekilüp : çeküp Ü6

- 4 Hele semt-i 'işvesinden yine rāḥş añladum ben
Dün o şūh-ı şīve-kārum bir iki edālar itdi
- 5 İdüp i'timād yāre hem inandı rūzgāre
Koya Fā'izi-î zārı katı çok hatālar itdi
F 110 a, Ü3 98a, Ü6 46a, H 49b

151

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Baña dirler niçün gülzāre varmazsuñ bahār oldu
Bahārı neyleyin ben yārum agyārile yār oldu
- 2 Gözüme girse mihr-i 'ālem-ārā sūd-mend olmaz
Ġam-ı hacriyle 'ālem çeşmüme şol deñlü tār oldu
- 3 Per-i sīmurğı sūzan eylesen bir yire cem olmaz
Kitāb-ı şevkimuñ evrākı şöyle tār u mār oldu
- 4 Yine nice mizāc alışdırurlar aña hayrānum
Ki ġuşşa kūh-veş şābit-kadem dil bī-ķarār oldu
- 5 Felekde vāyemüz pest olduğın ey Fā'izī āhır
En a'lā rūzgārım rūzgār-ı intizār oldu
F 110b, Ü3 98a, Ü6 46a, H 49b

152

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 'Aceb mi rüz ü şeb olsa gönül mest-i harāb-ı mey
Ġubār-ı ġuşşayı teskīn ider bir pāre āb-ı mey
- 2 Dil-i hūnīn-i pūr-dāğum yeter bezm-i firāķuñda
Başıyla ayāğıyla saña cām-ı pūr-hōbāb-ı mey

151 1 gülzāre : sen bāğa Ü3

2 Ġam-ı : 'Aceb Ü3

3 sīmurğı : sīmurğ-ı F

5 vāyemüz pest : dāyemüz bes Ü6; dāyemüz ye's H

152 1 bir pāre : - Ü6

- 3 Fenâ-yı bezm-i Cemşid'i anup cûş u hûruş eyler
Budur meyhânelerde humlar içre ıztırâb-ı mey
- 4 Bu deñlü meclisi olmazdı germâ-germ rindânun
Miyân-ı çerh-ı bezme gelmeseydi âfitâb-ı mey
- 5 Keser şusuzlğun dil-teşne-i deşt-i gam-ı ışkun
Budur ey Fâ'izi hâ sıyyet-i la'ı-i müzâb-ı mey
Ü6 45a, H 48a

153

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Yoğ idi gerçi devlet-i dehre'alâkası
Şâh idi Kays ma'nide şeh-per itâkası
- 2 Dīvâne-i bürehne-ten olmasa Kays eger
Dest-i gam-ı cihândan alınmazdı yakası
- 3 Ey Kays töp-ı âhı boşandırma kıl hazer
Çatlar başunda 'âkıbet anun tarâkası
- 4 Leylâ'ya yetmeyüp kalıcak Kays nâ-tüvan
Aña tēhammül idemeyüp çökdi nâkası
- 5 Ey Fâ'izi hakikat idi ışkı hep anun
Kays'un mecâze yoğ idi hergiz alâkası
Ü6 44b, H 48b

154

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Temâm olmaz dahı Cem'den berü bu meclis-i 'âlî
Kadehdür gonce vü lâle kimi pür kimisi hâlî
- 2 Gelüp gitdüklerinden ehl-i dil hazz eylemez halkun
Bir olur yanlarında 'âlemün idbâr u ikbali
- 3 Ne mümkün 'ıyd ü nevrüz eyleye 'ömrinde 'ıyg ehli
Belâ vü derdile geçmekdedür dâim meh ü sâlî

153 1 ma'nide : ma'nî Ü6

3 töp-1 : tut Ü6

- 4 Giderler 'aşık-ı dem-besteler ardınca dildârũ
Şeh-i hüsn-i behâdur kim yanınca var niçe lâli
- 5 Elũñ alup yabâne atmadur ey Fâ'izî kaçdı
Cihân el virdi şanma çokdur anuñ hile vü 'alî
H 49a

155

Fâ'ilâtũn Fâ'ilâtũn Fâ'ilâtũn Fâ'ilũn

- 1 Bezm-i miñnetde yeter ey dil baña gam neşvesi
İstemem cãm-ı felekden irse ger Cem neşvesi
- 2 Dilde ma'cũn-ı leb-i la'l-i hayâli dil-rübâ
Başka keyfiyyet virür gitmez dem-â-dem neşvesi
- 3 Tiğ-i hũn-rizũn içirsen câne râhât-bağş olur
Derd-nâk eyler dil-i mecrũhı merhem neşvesi
- 4 Gelmez idũm bezm-gâh-ı 'âleme mestâne ger
Olmasa cãm-ı elestũn dilde her dem neşvesi
- 5 Olma rũ-gerdân sen cãm-ı sũrũr-encâmdan
Pâdişâh-ı vakt ider ey Fâ'izî kem neşvesi

Ü1 47a, MK 145 a

156

Fâ'ilâtũn Fâ'ilâtũn Fâ'ilâtũn Fâ'ilũn

- 1 Nâz ü neşveyle beni bî-tâb ü takât eyledi
Gönlũm aldı elũne dilber zerâfet eyledi
- 2 Seyre geldi 'âkibet hıyle ile gördi nazı
Kühken taş kesmegi kâr itdi san'at eyledi
- 3 Varmadı kalb-i 'adũya nâveg-i dildür zeman
Sine-i bî-kinũme geldi isâbet eyledi

- 4 Seyre 'azm itmiş iken igbār ile dōndiler tā
Aḥter-i baḥtī 'adūnuñ yine ric' at eyledi
- 5 Fā'izī itmez tenezzül saña ey gerdūn-ı dūn
İstinād-ı dergeh-i a'lā-yı ḥazret eyledi
- 6 Ol ḥubāb-ı şeyḫī İslāmı ki bāb-ı 'izzetin
Ḥak te'ālā melce-i erbāb-ı ḥacet eyledi
- 7 Vechi var aña imām-ı 'aşr dirsem kim Hudā
Mūnkadā-yı dīn şeh-i mülk-i fazīlet eyledi
- 8 Ḥyān-ı lutfından olur merdūm - 'adūlar behre-dār
Cevr ü ihsānıla dūnyayı 'imāret eyledi
- 9 Şād idüp açdı niçe ḳalbi . nesīm-i himmeti
Añlayup maksūdını keşf ü kerāmet eyledi
- 10 Bir nazar ḳıl bendeñe ey dāver-i ālī-himem
Dehr-i dūn - perver-i tīr aña ihānet eyledi
- 11 Her gice yıldız sayar gūyā rasad-sāz oldı dīl
Çūnki gerdūn - menzilin çāh-ı nedāmet eyledi

R 1985 60a

KIT 'ALAR

1
KİT'Â DER HAŞB-İ HÂL

- Mef'ulü Mefâ'ilün Fa'ülün
- 1 Ey bād-ı şabā yolun düşerse
Lutfeyle ol şive-kāra uğra
 - 2 Dīvār ü derin öpüp yüzün sür
Düşe tura kūy-ı yāra uğra
 - 3 Bir nefhası da kalursa besdür
Ol reşk-i gül-i bahāra uğra
 - 4 Aḥvālını kullarun beyān it
Dergāh-ı felek-medāra uğra
 - 5 Tārāc-ı ğam oldı kişver-i dil
Ağāh kıl o şehriyāra uğra
 - 6 Dil-dādelerin unutmasun di
Ol sec-hoş-ı bāde-hāra uğra
 - 7 Şimdi dil-i zārı anda dirler
Neyler gör o ğam-ğūsāra uğra
 - 8 Yokla o ğubārı ğünc-i ğamda
'İşk ile o yār-ı ğāra uğra
 - 9 Cān muntazırundur itme ihmāl
Ammā yine bu diyāra uğra
 - 10 Pāmāl koma reh-i belāda
Bir kez dahı ben ğubāra uğra
 - 11 Āvāreligin ziyāde eyle
Lutfuñdan o bī-karāra uğra
 - 12 Luṭf it yine Fā'izī'yi yokla
Gül den haber it hezāra uğra
F 110b, Ü3 98b, Ü6 46a, H 50a

Başlık: Haşb-i hāl-i der Selānik nüvişte H
10 -F

KİT'Â BERÂY-I İN'ÂMI ŞÜFÜFÜŞ-ŞÜREFÂ

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Hâmi-i dîn-i Nebî Hâzret-i Sultân Ahmed
Ki odur şimdi nesak-sâz-ı rûsûm-ı İslâm
- 2 Gâlib-i mutlak o hâkân-ı cihân- dâver kim
Döyemez zarbet-i gev-bâline Sâm u Behrâm
- 3 Düşmen-i dîni zebûn eyledi zarb-ı desti
Ayâğın düz basamaz şimdi'adû-yı bed-nâm
- 4 Kâmi bir ancılayın pâdişeh-i sâhib-i hayr
Su gibi Hâk yolına malı sebîl ide müdâm
- 5 Yapdı gerdün gibi bir câmi'-i 'âlî ki anuñ
Görmedi mislini hiç çeşm-i cihân-bînî enâm
- 6 Tabakâtında revâ mu'tekif olursa melek
Yi ridür kılsa kanâdilini ervâh maqâm
- 7 Tabakât-ı felek olup aña fevkâniyye
Âsmândan aña câ'iz ide ervâh-ı kirâm
- 8 Olmağa kubbesi âvîzelerinden anuñ
Tokuz âyinelî tûp oldu bu çerh-i bed-nâm
- 9 'Alem-i kubbessinüñ tûplarıdur güya
Biri birisünüñ üstünde bu ecrâm-ı 'izâm

Başlık: Târih-i berây-ı ikrâm Sultân Ahmed ber Âli-
resûl H

2,3,4 -F Ü6 H

2 hâkân-ı cihân-dâver : hân-dâver-i hâkânî kim ü3

5 hiç: -F

6 -F Ü6 H

7 Câ'iz:câ'izdür Ü6 / ide:ine; uya H/ kirâm: ikrâm F

8,9 -F Ü6 H

- 10 Çünkü itmâma karîn oldu o bünyân-ı refî'
Âl-i pâkine Resûlün idüp izhâr-ı ğarâm
- 11 Dest-bûsiyle müşerref kılup ol fâ'ifeyi
Eyledi mazhar-ı envâc u şîf'ûf-ı ~~â'zam~~
- 12 Lutf idüp her birine hıl'at-i hâs-ı teşrîf
Gösterüp himmet-i şâhânesin itdi in'am
- 13 Şîrf pür-mevc-i murâbbâ'ki gören envâcin
Cüşîş-i lücce-i ihsânın ider zevk-ı temâm
- 14 İtmedi ~~an~~ bunı devlet-i 'Abbâsiyye
Görmediler bunı eşrâf-ı sa'âdet-encâm
- 15 Bârekellâh zihî menkıbet-i hâşşe'l-hâşş
Levhaşellâh hoşâ 'âtîfet ü bahşîş-i 'âm
- 16 İntisâb ancak olur dergeh-i 'izz ü câhe
Mansîb-ı saltanatı buldı 'aceb istihkâm
- 17 İde müşkillerin âsân kereminden Mevlâ
Dest-yârî ola tevfiğ-ı Hudâ-yı 'allâm
- 18 Rûh-ı Peygamber olup hâfîz-ı 'izz ü câhi
Taht-ı'izzetde ^{nüvîde} kala tâ rûz-i kıyâm
_{bedrde}
- 19 Fâ'izî bu eser-i hâş--ı şehinşâht-nüvî
İtdi bir tarz-ı nev-âyînile sâlin i'lâm
- 20 Anıla nâm-ı şerîfi ile be-târîh ola bu
Pâdşâh eyledi evlâd-ı Resûle ikrâm 1026
F 111a, Ü3 99b, Ü6 46a, H 50b, Ü1 47b

10 bünyân-ı : şân-ı F

11 envâc u : envâc-ı F / şîf'ûf-ı â'zam : şîf'ûf-ı İkrâm F
Ü6 H

12,13,14,15 -F Ü6 H

16,17,18 -F Ü6 H

19 hâs-ı : -F / sâlin i'lâm : sâkin-i'allâm F

20 -H / be : -F Ü3

KİT'Â-I TÂRİH-İ MANŞIB-I SELÂNİK BERÂY-I HOD

Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Pād.şāh-ı zemāne 'Osman Hān
Efser-ārā-yı mesned-i Cem ü Key
- 2 Luṭf idüp mañşib-ı Selānīki
Mürde-i fakrı feyzi eyledi ḥay
- 3 Ḥaḳ bu kim bu 'atā-yı şehāne
Oldı reşk-i revān-ı Hātem-i Tay
- 4 'An-kaṛib ola devletine muzāf
Kişver-i İsfahān u mülket-i Rey
- 5 Bu 'atā-yı şehāne tārīhin
Didi ḥātif każā-i 'Abdül-Ḥayy
1027
F 111a, Ü3 100a, Ü6 47a, H 51a

KİT'Â-I TÂRİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Cüdā olduñ Edībī gibi bir yār-i muvāfiḳdan
Yıcidür ey dil-i fūrkat-zede her dem idersen āh
- 2 Du'ā idüp didüm ey Fā'izī tārīhini anuñ
Edībī'nüñ makāmın cennet-i 'Adn eyleye Allah
1027
F 111a, Ü3 100a, Ü6 47a, H 51a

Başlık : F

3 5 każā-i : każā Ü3

KİT'Â-İ TÂRİH

Müstef'îlâtün Müstef'îlâtün

- 1 Bir bir çekildi hep âşinâlar
Gerdün-ı dünüñ budur me'âlî
- 2 Kıymazdı böyle ol derd-mende
Dehr olmayaydı haşm-ı ahâfî
- 3 Bu güne düşdi fevtine târîh
Fânî cihândan göçdi Hisâfî

F 111b, Ü3 100b, Ü6 47a, H 51a

KİT'Â-İ TÂRİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün

- 1 Cihândan gitdi Sun'ullâh Efendi
Maķâmi ola nüzhet-gâh-ı Cennet
- 2 Didüm ey Fa'izî târîh-i fevtin
İlâhî eyle Sun'ullâh'a rahmet
1021
F111b, Ü3 100 b, Ü6 47a, H 51a

KİT'Â-İ TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fa'ilün

- 1 İtdi Tursun-zâde 'Abdullah Efendi intiķal
Kimseye bâkî degül gördi cihân-ı bî-vefâ

5 1 Bir bir : Yer yer Ü6

2 olmayaydı : olmasaydı Ü3

6 1 gitdi : geçdi Ü3

- 2 Fā'izī gūş eyledüm tārîhini hâtif didi
Kıldı Abdullah Efendi yirini dâr-ı beka
F 111b, Ü3 101a, Ü7 47a, H 51b

8

KİT'Â-I TÂRİH

Fe'ilâtün Mef'ûlün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'lün)

- 1 Geldi devletle Hâzret-i Pâşâ
Eyleyüp hizmet-i gazâyı tamâm
- 2 Hâtif-i gayb didi tārîhin
Geldi serdâr-ı asker-i İslâm

1011

F 11b, Ü3 101a, Ü6 47b, H 51b

9

KİT'Â-I TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fa'ilün

- 1 Kıldı bir mahdûm-ı fâzıl 'azm-i gülzâr-ı beka
Kim getürmez mişlini hergiz bu çerh-ı köhne-sâl
- 2 Fā'izī anuñ teessüfle didi tārîhini
Eyledi 'azm-i cinân ol şâni-i İbni Kemâl

F 111b, Ü3 101 a, Ü6 476, H 51b

10

KİT'Â-I TÂRİH

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'lün)

- 1 Almadı behre cihândan miskîn
Yok yere çekdi belâ vü ta'ât
- 2 Fā'izī didi anuñ tārîhin
Cennete gitdi Nüvîdî Çelebi
F 112a, Ü3 101a, Ü6 47b, H 52a

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
(Fe'lün)

- 1 'Aceb mi Kaysıla Ferhād-ı bī-nevānuñ eger
Birisi kühdä olsa birisi şahrāda
- 2 Zuhūr eyledi emvāc-ı 'ışk-ı 'uşşākuñ
Kimisi pestde kaldı kimisi bālāda

Ü3 102a, Ü6 49a, H 50b

KIT'A-I TĀRİH BERĀY-I İNTİKALİ ŞEYH HASAN 'ADLİ

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Koyup vahşet-serā-yı dehri gitdi 'ālem-i ünse
Ümīd oldur ki nüzhet-gāh-ı 'adlı cāy ide 'Adlı
- 2 Görüp bu hāleti ey Fā'izī tārīhini hātif
Didi geçdi cihāndan biñ yigirmi altıda 'Adlı

1026

F 112a, Ü3 101a, Ü6 47b, H 52a

TĀRİH

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Sītānbul içre āteş zuhūr idüp bir şeb
Firaz-ı küngüre-i āsmāna irdi hemān
- 2 Demādem oldı terakkīde işti'āl bulup
Bir anda yakdı niçe hāne vü niçe dākkōn

Başlık 12: F

12 1 ide : -F

2 'Adlı : 'Ali Ü6

- 3 Ol âteşe n'ola nār-ı caḥīm idi dir isem
Ki mahşer olmuşıdı halk-ı ʿāleme ol an
- 4 Bu ğamla halk-ı cihān nola ser-gerdān olsa
Bu âteş añlara hakka içirdi hayli duhān
- 5 Egerçi rûz-ı hisāb olmuşıdı halka o dem
Velī ne mümkinidi kim hisāb ola hüsrān
- 6 Birisi nār ü yā biri tār-ı kahr-ı Hudā
Bü dem tutuşdı iki âteşle cümle cihān
- 7 ʿAmel eylemeyüp bu belāya Fā'iziya
Bu iki mihnetile halk olup o dem bī-cān

- 8 Çün itdiler telef-i nakd-i cān didüm tārīḥ
Musibet oldu mükerrer çekildi veh ki ziyān
1324-308= 1016

H 51b

14
TĀRİḤ

Müfte'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- 1 Hātif-i ğaybī didi tārīḥin
Hōca Efendinün ola cāyı ʿAdn

H 52a

15
TĀRİḤ

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Vücūdı fülkini ol müfti-i devrān yaprak içmekle
ʿAdem bahrine şaldıkda kefinden eyleyüp yelken
- 2 İçüp cām-ı mey-i mevti dimiş āh eyleyüp tārīḥ
Benüm fülk-i hayātum rûzġarı geldi yaprakdan

H 51a,FK 54b

KİT'Â BERÂY-I NASŪH PÂŞÂ DER İLTİMÂS-I MEDRESE-İ ŞAHN

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Eyâ cenâb-ı celâlet-me'âb-ı düstûrî
Hezâr Rüstem ü Cem bendeñ olsa erzânî
- 2 Sen ol şeh-i felek-evreng-i mekremetsin kim
Kef-i kerîmüñ idelden cevâhir-efşânî
- 3 Kapuñâ âyine-i mihriile gelüp gerdün
Gedâ-veş itmede deryûze lutf u ihsânî
- 4 Hemîşe râbita-ı hâk-ı 'atâñ olup fukarâ
'İmâret eyledi lutfuñ cihân ü virânî
- 5 Şu deñlü bahşişe mu' tâddur kefi destüñ
Ki vakt-i kahr ü 'itâbuñda ey kerem-kânî
- 6 Gazabla destüñe alsañ o tîg-i hün-pâşî
Yine nişâr ide yâkût u la'l-i rummânî
- 7 Olursa ruşsat eger hâk-i pâye 'arz ideyin
Derûn-ı dilde olan dâg-ı derd-i pinhânî
- 8 Benem ki şayf ü şitâ bilmeyüp figânlar iden
Riyâz-i derd ü gamuñ 'andefib-i nâlânî
- 9 Tütalum eylerimiş dâvi-i kıdem düşmen
Benümle bir mi tutar anı 'adl-i Yez dâñî
- 10 'Adû-yı saht-ı dil ol âhen-i siyehdür kim
Mürûr-ı dehr ide pür-jenk ü pür-keder anı

Başlık : H

3 Gedâ-veş : Güdâziş Ü3; Güzâriş Ü6

5 destüñ : lutfuñ Ü3

8 figânlar : tegafül Ü6

10 -F ; âhen-i siyehdür : âhen-i seddür Ü6

- 11 Benem o zerr-i tamāmü'l-ayâr kim birdür
Gerekse tâze gerek köhne rûtbe vü şânı
- 12 Yeter uzatma sözi Fâ'izî du'â eyle
Ne ihtimâl ki bir göre ehl ü nādânı
- 13 Hemîşe tâ ki nesîm-i bahârı ferruh-dem
Gelüp açâ girih-i gonçe-i gülîstânı
- 14 Benân-ı hâmeñ idüp hall-i müşkilât-ı umûr
Yaza kefi keremûñ kalb-i ehl-i 'irfânı
- 15 Sehâb-ı destûñ idüp bâg-ı 'âlemi sırâb
Kimine bahşîşûñ oldı 'atâ-yı sultânı

F 112a, Ü3 99a, Ü6 48a, H 52a, Ü1 48a

17

KIT'Â-İ TÂRİH

- Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fe'îlâtün) (Fe'îlün)
- 1 Gîtdi hengâm-ı cuvânide o mahdûm-ı güzîn
Ne 'aceb keç hareket eyledi çerh-ı gerdân
- 2 Nola kan ağlasa bu derd ile halk-ı 'âlem
Merdûm-ı dîde-i devrâne tokıندی peykân
- 3 İtdi hürşîd-i cihân-tabı nühüft tahte'l-'arz
Zîr-i hâk içre ki ol mihr-i cihân oldı nihân
- 4 Mahv olup gitdi tef ü tab-ı fenâdan efsûs
Cüy-veş ol ten-i nâzik-beden-i âyîne-sân
- 5 Bârü bünşâhını kaldırdı bu menzil-gehden
Hâke kondı bu gün ol şâh-ı serîr-i 'irfân

16 12 bir göre : göre bir F

13 açâ : açup H

15 bâg-ı 'âlemi : şahn-ı 'âlemi Ü6//oldı:olsun Ü1;
'atâ-yı sultânı : 'atâ-yı mebnâyı Ü1

17 3 nühüft : felek Ü3 H

- 6 Gavta-~~kar~~ idicek bahr-ı fenaya ol dem
Hayme sanmañ. anuñ üstünde h̄ub̄āb oldu 'ıyān
- 7 Menzil-i evvel olan kabre kuruldı hayme
'Azm-i rāh-ı 'adem itdükde o şāh-ı h̄ub̄ān
- 8 Fā'izî didi te'essüfle anuñ tārīh̄in
Kıldı dervîş Muh̄ammed Çelebi 'azm-i Cinān 1022
- F 112b, Ü3 100b, H 51b

18

İN KİT'Â BERĀY-I KAŞİDE-I MASNŪA-I TAGZĪ ÇELEBĪ BE-
TARİK MEZĀ DĀFĪ'İ SEREST

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Karīn olursa revādur bu nazm-ı pür-san'at
Kabül-i h̄atır-ı yārān-ı ma`rifet-kışe
- 2 Ki oldu hey'et-i hattile şekl-i mışra'ı
Harīf-ı bezm-i hayāle kilid-i endişe

F 113a, Ü3 101b, Ü6 49a, H 50b

19

KİT'Â-I TARİH

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Ey dil yeter olduñ hamūş irdi dem-i cūş u hurūş
Sıyt u şadā-yı 'ıyş ü nūş pür kıldı bu nūh günbedi
- 2 Feyz-i dem-ā-dem devridür 'ıyş-i müselleme devridür
Sanma bu dem gam devridür ol zevk u şevkā mühtedī
- 3 Şāhān-ı dehrūn a`zāmı teşrīf idüp taht-ı Cem'i
Gün gibi tutdı 'ālemi āsar-ı baht-ı Es'adī

Başlık 18: Berāy-ı Kaşide-i Tagzi Sultan Ahmed Han F

- 4 Gelsün yine devr-i kühen şād olup erbāb-ı suhan
Kim gördi toğrı söylesün bir böyle şāh-ı emcedi
- 5 Hākān-ı Keyhüsrev- siyer Dārā-yı İskender-zafer
Pīrāye-i tād ü kemer revnāk-dih-i Cem-mesnedi
- 6 Hem-nām-ı şāh-ı enbiyā ya'ni ki Sultān Mustafā
Mehdī-i mansurūl-livā hāmī-i şer'ī Ahmedi
- 7 Ol şeh ki Hāk tesdīd idüp lutfi ile te'yīd idüp
Esbābını temhīd idüp şāh-ı cihān-bān eyledi
- 8 Hıfz-ı Hudā idüp karīm kıldı hātarlardan emīn
Olup yeri taht-ı berīn cāy itdi fark-ı ferkadı
- 9 Bahşī ol ihmāl eyledi Yūsuf la hem-hāl eyledi
Ammā 'aceb kāl eyledi oldı müyesser maqsadı
- 10 Görmüş midür devr-i zemān bir böyle şāh-ı Cem-nişān
Hāk hāk-i pāyinden hemān dūr eyleye çeşm-i bedi
- 11 Müstahkem olup izzeti tutsun cihānı şevketi
Olsun tırāz-ı devleti ikbāl-i cāhı sermedī
- 12 Ey Fā'izī gūş eyledüm hātif didi tārīhini
Hāk virdi Sultān Mustafā'ya mülk-i Sultān Ahmedi

Ü6 48b

20

KIT 'A

Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Gafletden uyansun ehl-i mansıb
Şām-ı ecele yerāğ idünsün
- 2 Devlet gününe kosun gurūrı
Gün gicelidür çerāğ idünsün

Ü3 102a, Ü6 49 a, H 50 b

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yaprak içmekle helâk oldu o müftî-i zemân
O duhân şanma ki yaprakdan oldu peydâ
- 2 Câmî'-i dehrde kandîl-i hayâtı anuñ
Ney-i lüleyle söyindürdi bu gün dest-i kazâ
FK 56b

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Yahyâ Efendi Rûm ili şadrını teşrîf eyleyüp
Zâtın sa'âdet çerhına hurşid-i tâbân eyledi
- 2 Sadr-ı sa'âdetde görüp'amelin gönüller oldu şâd
Lutf-ı Hudâyüz gösterüp dünyâyı hândân eyledi
- 3 Ey Fâ'izî güş eyledüm tarihini hâtif didi
Yahyâ Efendi şadr olup dünyâyı şadân eyledi
FK 55b

RUBA'İLER

1
RUBĀ'Ī

Ahreb

- 1 Serdār-ı zafer-kār-ı murād-ı 'âlem
Cân nakdini harç itdi reh-i Haq'da bu dem
- 2 Hâtif didi târîh-i vefâtın anuñ
Rûhını nişâr itdi vezîr-i a'zam

F 112a, Ü3 101a, Ü6 47b, H 52a

2
RUBĀ'Ī

Ahreb

- 1 Vaşluñla dili sebât-yâb it yâ Rab
Kûh-ı ~~gamımı~~ gâh şitâb it yâ Rab
- 2 Mürğ-ı heves-i hevâ-gerây-ı 'ışkuñ
Mânend-i kebüter vü sehâb it yâ Rab

F 112b, Ü3 101b, Ü6 48a, H 52b

3
RUBĀ'Ī

Ahreb

- 1 Bünyâd-ı vücûd-ı âşık-ı süst → binâ
Çokdan müteveccih-i fenâdur hakkâ
- 2 Bir lem'a yeter berç-i cihân-süzüñdan
Seylâbe ne ihtiyâc ey ebr-i belâ

F 112b, Ü3 101b, Ü6 49a, H 52b

-
- 2 1 gamımı : eleme Ü6
 - 2 hevâ-gerây-ı 'ışkuñ : hevâ-gerây ü 'ışkuñ H

4
RUBĀ'Ī

Ahreb

- 1 Her gūşeden irdi şarşar-ı cevri- i sitiz
Keşti-i vücūda kalmadı cāy-ı güriz
- 2 Besdür bizi ğark eylemeye girdābuñ
Ey bahr-ı ğam olma bî-hūde mevc-engiz

Ü3 101b, Ü6 49a, H 53a

5
RUBĀ'Ī

Ahreb

- 1 Ey fāzıl-ı nu'mān-reviş-i zūhd-i nişāb
Şeyhu'l-'ulemā h'ace-i bercis- cenāb
- 2 Tevcih-i menāşib eyledükçe ğayre
Ben ka'ilem eyle baña tevcih-i hitāb

Ü3 101b, Ü6 49b, H 53a

6
RUBĀ'Ī BERAY-I TEKELİ MEHMED PAŞA

Ahreb

- 1 Gitdi Tekelü o şafder-i Rüstem -şân
Hayfâ ki çü gene oldı hâk içre nihân
- 2 Hakkâ kılıç idi niçe biñ kan dökmüş
Defn eyledi āhir anı cellād-ı zeman

Ü3 99a, Ü6 49b, H 53a, S1 61b

Başlık: H

MATLA'LAR

1
İBTİDÂ-I MÂTÂLİ'

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün

Ebr-i âteşbâr-ı hasret dūd-ı âhumdur benüm
Menzil-i berk-i belâ baht-ı siyâhumdur benüm

F 113a, Ü3 102a, Ü6 52a, H 54b

2

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Ser-i küyumda karar eylesün dirse o yâr
Oralarda koma sen kendüni ey 'âşık-ı zâr

F 113a, Ü3 102a, Ü6 50a, H 53b

3

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'lün)

Bu kadar sen-i melâmetler ana itmedi kâr
Taşlar altuna başdursañ ölü mi dil-i zâr

F 113a, Ü3 102a, Ü6 50a, H 53b

4

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'lün)

Şâh-ı sermâyıla eylerse 'aceb mi peygâr
Gönçe-i terle yüreklendi yine cünd-i bahâr

F 113a, Ü3 102a, Ü6 50a, H 53b

Başlık: Mâfâli-i merhûm H

5

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

Senden özge kimse bilmez derdüme hergiz devā
Bir 'ilac itmezsin ammā sen bilürsin dilberā

F 113a, H 53a

6

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

Merhabā ey zevrāk-ı cām-ı safā
Kankı yeller esdi geldün bu yañā

F 113a, 102b, Ü6 49b, H 53b

7

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

Sīnemi hūn-ābe-i çeşmüm 'alev-zār eyledi
Küşte -zār-ı gam yetişdi tüşe izhār eyledi

F 113a, Ü3 102a, Ü6 53a, H 55b

8

Mef'ülü Fā'ilatü Mefā'ilü Fā'ilün

Oldı şu deñlü şarşar-ı miñnet ğubar-ñiz
Sandum dil-i müşebbeki ğırbāl-i hāk-biz

F 113a, Ü3 102, Ü6 51a, H 54a

7 tüşe : hüşe Ü3 Ü6 H

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Yüzüñe bakmak zarar dur diyü ol hurşid- fer
Çeşm-i pür-hün karaltı asdılar kehhaller

F 113a, Ü3 102a, Ü6 50a, H 53b

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Gör tãh'ü bahtum ki olur gonçe-i gülzâr
Baña dil-i pür-hün u 'aduya dehen-i yâr

F 113b, Ü3 102a, Ü6 50a, H 53b

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Kayırmaz ey gönül olduñsa gamdan azāde
Cihānda şimdi mi oldu sitemden azürde

F 113b, Ü3 102a, Ü6 53a, H 55a

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün

Belā'ı şışkile hakkā ki özge 'ālemimiz vār
Cihāni neyleyelüm biz cihān cihān gamımız vār

F 113b, Ü3 102b, Ü6 50a, H 53b

9 karaltı : karalık Ü3.

10 bahtum : naħsüm Ü3 Ü6 H // dil-i pür-hün : pür-hün-dil H

12 cihān cihān gamımız : cihān gamımız H

13

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

La'l-i leb-i dildār gerek bāde-i şāfi
Dürdi-keş-i hicre felek eylerse telāfi

F 113b, Ü3 102b, Ü 652b, H 55b

14

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün

Benem o keştî-i bî-tālî-i belā-encām
Alınca lengerini yalçe mevsim ola tamām

F 113b, Ü3 102b, Ü6 53a

15

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Nevrüz irişdi kalmadı dem-serdî-i hevā
Gülşende 'ıyş ü nüş iderüz yine mi şafā

F 113b, Ü3 102b, Ü6 49b, H 53a

16

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

Peymāneler içildi çün cür'alar saçıldı
Sandum miyān-ı bezme gül-berg-i ter saçıldı

F 113b, Ü3 102, Ü6 53a, H 55b

13 felek : kaddün F

14 mevsim : hūninüm F

17

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Şol kârı kim şehân idemezler sipâhile
Eyler gedâ-yı kûy-ı melâmet bir âhile

F 113b, Ü3 102b, Ü6 53b, H 55b

18

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Kûy-ı nigâre gerçî irişmek ümîddür
Ey 'âşık-ı sitem-zede ammâ ba'iddür

F 113b, Ü3 102b, Ü6 50b, H 53b

19

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'lün)
'Âşık-ı sâdıkûña itmişiken 'ahde vefâ
Gayrı ma'hûd degül mi güzelüm cevr ü cefâ

F 113b, Ü3 102b, Ü6 49b, H 53a

20

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'lün)
Geç gelür tîz gider diyü şafâ çekme keder
'Âlemün hâli budur böyle gelür böyle gider

F 113b, Ü3 102b, Ü6 50b, H 53b

17 melâmet : mâhabbet H

18 gerçî : egerçi Ü3

21

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fe'îlün)

Der-i maḥlûka varup eyleme 'arz-ı ḥâcet
Bî-tereddüd gelecekse gelür ey dil devlet

F 113b, Ü3 102b, Ü6 50a, H

22

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Dil-i aḥbâbda kalb-i 'adûda cilve-gersin sen
Nôla deryâ vü ḥarâlarda cây itseñ gühersin sen

F 113b, Ü6 102b, Ü6 52a, H 54b

23

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Ḳopar bir yerden evrâk-ı gül-i ter bâdilē yekser
Ḳoşarlar sanki at başı berâber tâze dilberler

F 113b, Ü3 102b, Ü6 50b, H 54a

24

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Ḳoyup başın o yolda 'âşık olmuş rüy-ı cānānē
Nola başdan çıkarsa kākül-i ḥoş-büy-ı cānānē

F 113b, Ü3 103a, Ü6 52b, H 55a

25

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Kimüñle gire tevḥide diyü ol şüh-ı meh-peyker
Hezerân baḥş olındı ḥalka ḥalka oldı 'âşıklar

F 114a, Ü3 103a, Ü6 50b, H 54a

26

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Yine bir tır atup zahm-ı dil-i hün-pāşına urduñ
Güzel bildüñ murād-ı 'āşıkı çok başına urduñ

F 114a, Ü3 103b, Ü6 51b, H 54b

27

Mef'ülü Mefā'ılı Mefā'ılı Fa'ülün

Bir bād-ı fenā itdi vücūdın gül-i gülşen
Ben korkar idüm bülbül-i zāruñ nefesinden

F 114, Ü3 103a, Ü6 52a, H 55a

28

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ılı Fā'ilün

Ruhsāruñ üzre zülf ki pür-piç ü tābdur
Bahr-i melāhat üstüne inmiş seḥābdur

F 114a, Ü3 103a, Ü6 50b, H 54a

29

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Gelince bezme bāde gitdi şabri cān-ı bīmāruñ
Bozup perhīzin eski derdi depreşdi dil-i zāruñ

F 114a, Ü3 103a, Ü6 53 b, H 54b

26 tır : tığ H

28 seḥābdur : ḥābādur Ü3

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Baḥş-i güftâr idemez yanında la'l-i dilberün
Ağızı ağız degüldür gonçe-i ra'nâlaruñ
F 114a, Ü3 103a, Ü6 59b, H 54b

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
Dil-i güm-geştesini .. anda yoqla: derd-mendānuñ
Nice küşte bulunmuş çāhdur cānā zenahdānuñ
F 114a, Ü3 103a, Ü6 51b, H 54b

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
Düşüp şahrälara oldı bürehne Kayş-ı dīvāne
Ĝam-ı işkıyla Leylā'nuñ şoyındı girdi meydāne
F 114a, Ü3 103a, Ü6 52b, H 55a

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

N'ola kırtulmasa bend-i belā-yı fa'zı u'irfāndan
Ahālī kayd-ı haysiyetle mümtāz oldı nādāndan
F 114a, Ü3 103a, Ü6 53b, H 55a

Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (fe'lün)
Dā'imā vaşfin ider şeyhi olan nādānuñ
Ulu bildügi odur sōfi-i bī-iz'ānuñ

F 114a, Ü3 103a, Ü6 53b, H 54b

31 cānā : çāh-ı F

32 -H

34 Ulu : Ulu F Ü6

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Şarılmadı o serve bu cism-i nazārimuz
Giryeyle gecdi tāk-sıfat nev-bahārimuz

F 114a, Ü3 103a, Ü6 51a, H 54a

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Ko ey nāşih cefāyı bu dil-i mahzūna ğam virme
Baña derdüm yeter bir yaneden sen de elem virme

F 114a, Ü3 103b, Ü6 52b, H 55a

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Medār-ı cāh ü devlet 'ilm iken her cāhil-i ebter
Recā-yı mansıb-ı 'ālī iderler nesne bilmezler

F 114a, Ü3 103b, Ü6 50b, H 54a

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'elilātün) (Fe'elün)

Kesme ey āfet-i cān bendelerüñden nazārūñ
Eyü olmaz göre gelmezseñ eger hastalarūñ

F 114a, Ü3 103b, Ü6 51b, H 54b

35 Şarılmadı : Şarılmaz H

38 hastelerūñ : bendelerūñ Ü6

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Mühründe hak budur ki senün gibi bî-nemek
Çömlek kapağını ne güzel bulmuş ey felek

F 114a, Ü3 103b, Ü6 51b, H 54b

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Mukarrerdür yine ser-geştelik ey dil be-her-takdır
Gerekse zerre-veş hâk ol gerekse mihr-i'âlem-gür

F 114b, Ü3 103b, Ü6 50b, H 54a

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Nola mânend-i dür bağrum delinse guşsa vü gamdan
Beni ey çerh bir bahr-i melâhatden çıkarduñ sen

F 114b, Ü3 103b, Ü6 52a, H 55a

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Havādis aralık virmez yem-i mevvacı seyr eyle
Belā bahrinde pey-der-pey gelen emvācı seyr eyle

F 114b, Ü3 103b, Ü6 53a, H 55a

39 Mühründe...bî-nemek : Bî-mihrlükde meh de saña
uymuş ey felek H

41 Mânend-i dür :-H // Beni:Bizi Ü3 Ü6 / çıkarduñ :
ayırduñ F H

42 emvācı : mevci H

43

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Dehrün dü-rüze devleti 'arza mahalledür
İtme kabül merd iseñ anı tēhilledür

F 114b, Ü3 103b, Ü6 51a, H 54a

44

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fā'ülün

Şād olmaz imiş dehrde maḥzün-ı maḥabbet
Gülmek yoğimiş ḥāsılı mecnün-ı maḥabbet

F 114b, Ü3 103b, Ü6 50a, H 53b

45

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fā'ülün

Devrān bizi devr-i sitem ü cevre getürdi
Girdāblara şaldı 'aceb devre getürdi

F 114b, Ü3 104a, Ü6 53a, H 55b

46

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Cān şehid-i tīg-i ğam dil teşne-i āb-ı şafā
Sīne-i pür-süzüm oldı vak'a-gāh-ı Kerbelā

F 114b, Ü3 104a, Ü3 49a, H 53b

47

Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

Ummazız cām-ı şafā çerḥ-ı denī-perverden
Bir içim şuyı dirīg eyledi İskenderden

F 114b, Ü3 104a, Ü6 52a, H 55b

Fā'īlātūn Fā'īlātūn Fā'īlātūn Fā'īlūn

Kūze-i ümmîd olur mı hiç felekden behre-yâb
Suya iltûp niçeyi şusuz getürdi bu serâb

F 114b, Ü3 104b, Ü6 49b, H 53b

Mef'ûlü Fā'īlātü Mefā'īlü Fā'īlūn

Gerd-i melâl eyledi şehr-i dili yebâb
San itdi riğ-i bâdiye bir kışveri harâb

Ü3 102b, Ü6 49a, H 53b

Mef'ûlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fā'ûlūn

Bir lahza ne var'ibret içün geşt-i mezâr it
Mevtâyı basup geçme du'â ile güzâr it

Ü3 102b, Ü6 50a, H 53b

Mef'ûlü Fā'īlātü Mefā'īlü Fā'īlūn

Yokdur 'ilâç gelse eger kim Büzürcümühr
Şimden gerü bülend-i be-bâziçe-i sipihr

Ü3 102b, H 53b

52

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Âdem neçe neşât ide bu murğ- zârda
Her lâle haymedür kurulu bir mezârda

Ü3 102b, Ü6 52b, H 55a

53

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Kul oğlu dil-rübâları çekdi sîneye
Hemçün tüfen.} mâlik olanlar hazîneye

Ü3 103a, Ü6 52b, H 55a

54

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Ruhiyle baħş idemez ehl-i derd' yârânũñ
Temâm zerd degül rüyü verd-i ra'nânũñ

Ü3 103a, Ü6 51b, H 54b

55

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Cefaña şabr idecekler bu nîm cānlardur
Kepāde olmağa lâyıķ şınıķ kemānlardur

Ü3 103a, Ü6 50b, H 54a

56

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Ben olamam hele bir lahza ābdan münfek.
Sütün-ı āhile tursun turursa çerh-ı felek
Ü3 103a, Ü6 51b, H 54b

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Dil-i güm-geştemüzden āşınālar nā-ümīd oldı
Meger bī-çāre ceng-i derd ü ğamda nā-bedīd oldı

Ü3 103a, Ü6 53a, H 55b

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

İyān her şafhasından nakş-ı ğam reng-i sitemkārī
Dahı pejmürde olmaz mı ki bu evrāk-ı jenkārī

Ü3 103b, Ü653a, H 55b

Fa'ülün Fa'ülün Fa'ülün Fa'ül

Olupdur husūf u kūsūfa medār
Behāne arar fitneye rüzgār

Ü3 103b, Ü653a, H 55b

Mefā'ılün Mefā'ılün Fa'ülün

Nola olürse taş-ı çerhı efgān
Tutuldı nāgehān ol mäh-ı tabān

Ü3 103b, Ü6 52a, H 55a

57 ceng-i : rāh-ı Ü6

58 reng-i : resm-i Ü6

61

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

Ehl-i derdün berg-i zerdinden mezârı bellidür
Bin bahâr olsa yine gam sebze-zârı bellidür

Ü3 103b, Ü6 50b, H 54a

62

Müstef'ilün Fa'alün Müstef'ilün Fa'ülün

Can nâr-ı gamla beste dil cevr-ile şikeste
İşka kepâde oldık biz de şikeste-beste

Ü3 103b, Ü6 52b, H 55b

63

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Lebün şun yalnız cām-ı mey-i gül fāmile olmaz
Bilürsin böyle meclis sākıyā bir cāmile olmaz

Ü3 103b, Ü6 51a, H 54a

64

Mefâ'ilün Fe'ilātün Mefâ'ilün Fe'ilün

Fenāya yüz tutalı bāğ çok zamān olmuş
Bahâr seyrini biz itmeden hazān olmuş
Ü3 103b, Ü6 51a, H 54a

65

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

İşkuñla dil her gördigin ser-geşte vü hayrān şanur
Ser-geşte olsa bir kişi dünyāyı ser-gerdān şanur

Ü3 103b

61 zerdinden : derdinden Ü6

63 Bilürsin : Bilürsin kim Ü6

65 Ü6'da ikinci mısra yok

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Niçe dūni emīr-i bezm ider niçe seri sāgar
Bu dünyādur begüm başı ayak ayağı baş eyler

Ü3 104a, H 54a

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fa'ilün

Gönlüne bir dahı fikr-i küy-ı dilber gelmesün
Anda yir yok saña 'aşık hātıra yir gelmesün

Ü3 104a, Ü652a

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

'Işkda Kūhkene merg idügin endişe
Ne güzel añladı çok başına urdı tişe

Ü3 104a, Ü6 52b, H 55b, Ü1 54a

Müstef'ilün Fa'ülün Müstef'ilün Fa'ülün

Tayanmadan cefāna ehl-i niyāz kaldı
Öldüreyazduñ ey şüh 'uşşakuñ az kaldı

Ü3 104a, Ü6 53a, H 55b

65 Ü6'da ikinci mısraı yok

66 Ü6'da ikinci mısraı yok

68 Kūhkene : kevkebine Ü6 / idügin : idüp Ü1

69 Tayanmadan : Tayanmadı Ü6

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bir içim şudur hemān hüsñile ol nāzik-beden
Hüblarda hāk bu kim oldur terāzūden inen

Ü3 104a, Ü6 52a, H 54a

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Düşmez esir zevk u temāşaya laf-ı 'ışk
Hengame-gāh-ı 'ıyd degüldür muşaf-ı 'ışk

Ü3 104a, Ü6 51a, H 54a

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Țalar derdüñle bahr-i hayrete 'uşşak-ı ğam-perver
Saña 'aşık geçen ey bî-vefā bilmem ne fikr eyler

Ü3 105a, Ü6 51a, H 54a

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

'Alemler eşk-i firāvanumla ğark'eb eyledüm
Gird-bād-ı deşt-ü şahrāsını girdāb eyledüm

Ü3 104a, Ü6 51b, H 54b

74

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Giyüp gülgünü cāme bāga gel serv-i gül-endām ol
Ko göz diksün güzeller her tarafından nahl-ı bādām ol

Ü3 104a, Ü6 516, H54b

75

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Seyyāh-ı bî-ķarār kılup 'ākıbet ğamuñ
Bildürdi kaç bucāğ idügin baña 'ālemüñ
Ü3 104a, Ü6 51b, H 54b

76

Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fe'ün)

Dil reh-i ğamda gidüp kalmışdı bir cānum
Oda anuñ yoluña gitdi benüm sultānum
Ü3 104a, Ü6 52a, H54b

77

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kimdür ey meh şafha-i ruhsāruña pür-mū diyen
Şüphe yok ahvel gerekdür saña çār-ebrü diyen

Ü3 104a, Ü6 52a, H 55a

78

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

Bu bezm-geh-i pür-bāde-i ümmīd ü elemdür
Cāmu bile hamyāze-keş-i derd ü keseldür

Ü3 104a, Ü6 51a, H 54a

77 Şüphe yok : Şüphesiz Ü6

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Şöyle pür naqş eyledi evrākı nakkaş-ı hazān
Her varak gülşende oldı şimdi mīr-i 'āşıkān

Ü3 104b, H 55a

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

Hışm-ı yārī ana kim baht-ı zebūnuñdandur
Çerhıla cūr'et-i peygār cünūnuñdandur

Ü3 104b, Ü6 50b, H 50b

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Sanmañuz her dem şafakdan mäh-ı nev oldı 'ıyān
Halkıla kanlı bıçaklıdur sipihr-i bī-emān
H 54b, S1 62b

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

Qasr-ı ikbāle gerek taş gibi neçe aħcār
Bunı bilmez misin olmaz yalñuz taş dīvār
H 53b

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Kef-i cevādı sanup 'azm-i dest-būs eyler
'Aceb mi ger atılursa sehābe karşı peleng
Ü1 52a

84

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Çak çak olmazdı böyle zinde-i ehl-i fenā
Olmasa bu hāne-i d̄er derd-i ğam mātem-serā

Ü1 51b

85

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Raġbet itmez kimse turmaz gezdür şahhāflar
Cāhil oldu halk hep şimdi kitāba kim bakar

Ü1 52a

86

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Gönül çün kal'a-i gerdüne āh ü nāleler geldi
Degül encüm ki bir yirden yine feryād-ı hür geldi

Ü1 54b

87

Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

Halkı men eylemeden saña ne girer ne çıkar
Vā'izā yoħsa duħānile kıyāmet mi kopar

Ü1 52b

88

Fā'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
(Fā'ilātün) (Fe'lün)

İtse olur o şüh-ı şirīn-kār
Ömre ta'līm-i şive-i reftār

Ü1 52b

89

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Dili kodum: seā'āyufīda ey büt-i dil-cū
Bu rāzı kimsege burada kılsun bū

H 55a

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Bî-mührelikde meh de saña uymuş ey felek
Çölmek kapagını ne güzel bulmuş ey felek

H 54b, Ü1 53a

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

Sâgar içilüp cür'ası meydâne saçıldı
Berg-i gül-i ter meclis-i rindâne saçıldı

Ü1 54a

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Gönül çün kal'a-i gerdâne âh ü nâleyi şaldı
Degül encüm ki bir yirden yine feryâdcı geldi

Ü1 54b

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
Ank.	: Ankara
Bk.	: Başlık
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Ct.	: Cetvel
Haz.	: Hazırlıyan
H.	: Hicri
İst.	: İstanbul
İKTĐYK.	: İstanbul Ktp. Türkçe Divan Yazmaları Kataloğu
Kt.	: Kağıt
Ktp.	: Kütüphane
M.	: Miladi
No.	: Numara
Öç.	: Ölçü
Ölm.	: Ölüm
Öt.	: Ötesi
S.	: Sayfa
Szb.	: Sözbaşları
TY.	: Türkçe Yazma
Üni.	: Üniversite
vd.	: Ve devamı
vr.	: Varak
vs.	: Ve saire
Yk.	: Yaprak
Yz.	: Yazı
Yzm.	: Yazma

BİBLİYOGRAFYA

- Abdülkadiroğlu,Abdülkerim : Bursalı İsmail Belig,Nuhbetül' Āsār li-Zeyl i Zübdeti'l - Eş'ār, Ankara 1985.
- Altınsu,Abdülkadir :Osmanlı Şeyhülislamı,Ankara 1972
- Ayan,Hüseyin:"XVII.Asır Divan Edebiyatı",Büyük Türk Klasikleri,c.5,İstanbul 1987.
- Ayan,Hüseyin : Tezkireler,Erzurum 1984.
- Babinger,Franz : Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Mersin 1992.
- Banarlı,N.Sami : Resimli Türk Edebiyat Tarihi,c.2,İstanbul 1971.
- Baysun,M.Cevad : "Ahmet I",İ.A.(1971),c.8, s.625 - 647.
- Blaskovic,Josef : "Türkische Handschriften"Arabische,Türkische und Persische Handschriften der Universitats bibliothek in Bratislava, Bratislava 1961.
- Bloch,Edgar : Bibliotheque Nationale,Catalogue des Manuscrits Turcs, c.II, Paris 1932/1933
- Bursalı Mehmet Tahir : Osmanlı Müellifleri,c.2,İstanbul 1333/1914-15.
- Dağüstani,Ali Hilmi : Fihrist al-Kütüb at-Türkiyye al-mevcudā fi'l-Kütübhanē al-Hidiviyya, Kahire 1306/1888-89.
- Dilçin,Cem : Örneklerle Türk Şiir Bilgisi,Ankara 1992.
- Eraydın,Selçuk : "Aziz Mahmud Hüdayi",Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c.I , İstanbul 1977.
- Ergun,S.Nüzhet : Türk Şairleri c.III, İstanbul 1936.
- Ethe,Hermann : Catalogue of the Persian, Turkish,Hindustanu and Peshtu Manuscripts in the Bodleian Library, Oxford 1930.
- Eyice,Semavi : "İstanbul(Tarihi Eserler)", İA (1971),c.5,2.kısım,s.1214/44-157.
- Faik Reşat : Eslaf, Tercüman 1001 Temel Eser, (Tarihsiz) İstanbul.
- Flemming,Barbara : Türkische Handschriften,c.I ,Wien 1865.
- Flügel,Gustav : Die Arabischen,Persischen und Türkischen Handschriften der Keiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien, c.1, Wien 1865
- Gibb,E.J.W : A History of Ottoman Poetry,Volume III, London 1965.
- Gökbilgin,M.Tayyib : "Mehmed III" , İA(1971) c.7, s.535 -547 .
- Götz,Manfred : Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, c.II, Türkische Handschriften Teil II ,Wiesbaden 1979.
- Gövsa,İ.Alaaddin : Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi,c.II (Tarihsiz)
- Halaçoğlu Yusuf : Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı,Ankara 1991.
- İpekten Haluk-İsen Mustafa-Toparlı Recep-Okçu Naci-Karabey Turgut: Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü,Ankara 1988.

- İpekten, Haluk : Nâilî, Hayatı Sanatı Eserleri, Ankara 1971.
- İpekten, Haluk : Şuara Tezkireleri, Erzurum 1986.
- İsen, Mustafa : Acıyı Bal Eylemek (Türk Edebiyatında Mersiye), Ankara 1993.
- İsen, Mustafa-Kurnaz, Cemal: Türk Dünyası El Kitabı, c.III, Edebiyat, Ankara 1992.
- İA = İslam Ansiklopedisi.
- İsmail Belig (Bursalı) : Nuhbetü'l-Asar li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr (Haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu), Ankara 1985.
- Kafzâde Fâizî : Divan, Süleymaniye Ktp. (Fatih), No: 3888.
- Kafzâde Fâizî : Leylâ vü Mecnûn, Süleymaniye Ktp. (Hüsrev Paşa), No: 552.
- Kafzâde Fâizî : Tezkire, Hamidiye (Murad Molla Ktp.), No: 1065.
- Kaplan, Mehmed: "İstanbul (Türk Edebiyatında)", İA (1971), c. 5, 2. kısım, 1214/157-168.
- Karatay, F. Ethem: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, c. II, İstanbul 1971.
- Karahan, Abdülkadir: "Seyyid Vehbi", İA (1988), c. 10, s. 545.
- Katip Çelebi: Fezleke, c. II, İstanbul 1286.
- Katip Çelebi: Keşf al-Zünûn, nşr. Şerafettin Yalçınkaya-Kilisli Rifat Bilge, İstanbul 1971.
- Kocatürk, Vasfi Mahir: Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1964.
- Komisyon : Fatih Camileri ve Diğer Tarihi Eserler, Diyanet İşleri Başkanlığı Ankara (tarihsiz)
- Komisyon: Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, Kahire 1989.
- Komisyon: İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Divan Yaz. Kataloğu, c. II, İstanbul 1959.
- Kortantamer, Tunca: "Türk Şiirinde Ses Konusunda ve Ses Gelişmesinin Devamlılığı Üzerine Genel Bazı Düşünceler", E.Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İzmir 1982.
- Kortantamer, Tunca: Nevizâde Atâyi ve Hamsesi (Basılmamış Doçentlik Tezi), İzmir 1982.
- Kösoğlu, Nevzat: "XVII. Asırda Türk Dünyası", Büyük Türk Klasikleri, c. 5, İstanbul 1987.
- Kütükoğlu, Bekir: "Murad III", İA (1971) c. 8, s. 615-625.
- Levend, Agah Sırrı : Türk Edebiyatı Tarihi, c. I, Giriş, Ankara 1984.
- Levend, Agah Sırrı : Türk Edebiyatında Leyla ve Mecnun Yazan Şairler, Ankara 1957.
- Levend, Agah Sırrı : Arap, Fars ve Türk Kaynaklarında Leyla ve Mecnun Hikayeleri, Ankara 1959.
- Levend, Agah Sırrı : Gazavatnâmeler, Ankara 1956.

Mehmed Süreyya : Sicill-i Osmani, c.III, İstanbul 1308.

Mehmed Muhibbî : Hulâsatü'l-Eser, c.II, Kahire 1284.

Meydan Larousse : "Fâizî", c.6, İstanbul 1992.

Müstakimzâde Süleyman Saadettin : Mecelletü'n-Nisâb, TDK. Fotokopi
37/2.

Nâimâ : Tarih-i Nâimâ, c.I-II, (Eski harflerle baskı,tarihsiz)

Namık Kemal : Kaniye, İstanbul 1335.

Nefî : Sihâm-ı Kaza, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 511.

Nevizâde Atâyî : Şakayık Zeyli, c.II, İstanbul 1268.

Nevizâde Atâyî : Münşeât, İstanbul Üniversitesi Ktp., T.4097.

Nevizâde Atâyî : Sâkînâme, Süleymaniye Ktp., Esad Ef., 2872.

Peçevî İbrahim Efendi : Peçevi Tarihi, c.I,II, Mersin 1992.

Pertsch, Wilhelm : Die Türkischen Handschriften der Herzoglichen
Bibliothek zu Gotha, Wien 1864.

Pertsch, Wilhelm : Verzeichniss der Türkischen Handschriften, Berlin 1889.

Rıfat Ahmed bin İsmail : Devhatü'l-Meşâyih, Süleymaniye Ktp., Hacı Reşid
Bey, no.56.

Rıza : Tezkire, İkdâm Matbaası, İstanbul 1316.

Rieu, Charles : Katalog of the Turkish Manuscripts in the British Museum,
London 1888.

Riyazî : Tezkiretüş-Şu'ara, Nuruosmaniye Ktp., No. 3724.

Rossi, Ettore : Elenco dei Monoscritti Turchi delle Biblioteca Vaticano,
Roma 1953.

Sâlim : Tezkire, nşr. Ahmed Cevdet, Dersaadet 1315/ 1897.

Sertoğlu, Mihat : "İstanbul (1520'den Cumhuriyete kadar)", İA (1971), c.5,
2.kısım, s. 1214/1-44.

Sohrweide H. : Türkische Handschriften, erhaltene persische und
arabische Werke, Wiesbaden 1974.

Solakzade M. Hemdemi Çelebi : Solakzade Tarihi, c.II, (haz.Vahid Çabuk),
Ankara 1989.

Şemseddin Sami : Kamusu'l-Âlâm , c. 5,

Şeyhülislam Yahya : Divan, nşr. İbnül Emin M.K. İnal, İstanbul 1334.

TDK. : Türk Dil Kurumu.

Tezeren, Ziver : Seyyid Aziz Mahmud Hüdâî I, Hayatı, Şahsiyeti, Tarika-
tı ve Eserleri, İstanbul 1984.

Uzunçarşılı, İ.Hakkı : Osmanlı Tarihi, 3.baskı, c.III, kısım I, Ankara
1983.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı : Osmanlı Tarihi, 3. baskı, c.III, kısım II, Ankara 1982.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı : Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı, Ankara 1988.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı : Osmanlı Devleti Teşkilatının Kapıkulu Ocakları, c.I, Ankara 1988.

Zetterstéen, K.V. : Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Upsala, Upsala 1935.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ